

TELEKEÇINIŇ ÝANKITABY

2010 ýyl

BÖLÜM I

Telekeçilik işini düzgünleşdirýän kanunçylyk

Mazmuny

№ t/t	Kadalaşdyryjy namanyň ady	sah.
P-01t	“Kärhanalar hakynda” Türkmenistanyň Kanuny	3
P-02t	“Işin aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda” Türkmenistanyň Kanuny	20
P-03t	“Kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamak hakynda” Türkmenistanyň Kanuny	31
P-04t	“Hususy telekeçilere salgyt salmagyň ýeňillikli ulgamy bellenen işleriň görnüşleriniň we olar boýunça kesgitlenen patent tölegleriniň sanawyny tassyklamak hakynda” № 9478, 2008 ý. 08 Fewral Türkmenistanyň Prezidentiniň Karary	39
P-05t	“Daýhan hojalygy hakynda” (rejelenen görnüşi) Türkmenistanyň Kanuny	46
P-06t	“Ilaty iş bilen üpjün etmek hakynda” Türkmenistanyň Kanuny	51
P-07t	“Türkmenistanyň arhiwleri we arhiw işi hakynda” Türkmenistanyň Kanuny	62
P-08t	“Ýer hakynda” Türkmenistanyň bitewi Kanunyny tassyklamak we güýje girizmek hakynda” Türkmenistanyň Kanuny	73
P-09t	“Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek hakynda” Türkmenistanyň Kanuny	110
P-10t	“Oýlap tapyşlar we senagat nusgalary hakynda” Türkmenistanyň Kanuny	118
P-11t	“Haryt nyşanlary, hyzmat ediş nyşanlary we harytlaryň gelip çykan ýeriniň ady hakynda” Türkmenistanyň Kanuny	143
P-12t	“Iýmit önümleriniň hili we howpsuzlygy hakynda” Türkmenistanyň Kanuny	165

Türkmenistanyň Kanuny

Kärhanalar hakynda

(Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2000 ý., № 2, 13-nji madda)

(Türkmenistanyň 18.04.2009 ý. № 32-IV Kanuny esasynda girizilen üýtgetmeler we goşmaçalar bilen)

Şu Kanun Türkmenistanyň ilkinji Prezidenti Saparmyrat Türkmenbaşynyň durmuş-ykdysady baş ugrunyň esas goýujy ýörelgelerine laýyklykda Türkmenistanda kärhanalary döretmegiň, olaryň hereketiniň we işini bes etmegiň hukuk, guramaçylyk we ykdysady esaslaryny kesgitleýär.

I BAP. UMUMY DÜZGÜNLER

1 madda. Kärhana

Kärhana hökmünde şu kanunyň talaplaryna laýyklykda önüm öndürmek, harytlary ýerleşdirmek, ýerine ýetirilýän işler we bitirilýän hyzmatlar üçin jemgyýetiň zerurlyklaryny kanagatlandyrmak we girdeji almak maksady bilen döredilýän ykdysady işiň özbaşdak subýekti hasaplanýar.

2 madda. Kärhanalar hakynda Türkmenistanyň kanunçylygy

Kärhanalar hakynda Türkmenistanyň kanunçylygy Türkmenistanyň Konstitusiýasyna esaslanýar we şu kanundan, kärhanalaryň iş çygyryndaky gatnaşyklary düzgünleşdirýän Türkmenistanyň gaýry kanunçylyk namalaryndan ybaratdyr.

3 madda. Kärhanalaryň hukuk ýagdaýy

1. Kärhananyň hukuk ýagdaýy - munuň özi kanunçylyk tertibinde kärhananyň hukuk subýekti hökmünde hukuklarynyň we borçlarynyň berkidilen ulgamydyr.
2. Kärhana döwlet belligine alnan pursatyndan başlap, hukuk subýektine öwrülýär.
3. Kärhana öz adyndan hukuklara eýe bolýar we olary amala aşyrýar, öz üstüne borçlary alýar.

4 madda. Kärhanalaryň hukuklarynyň kepillikleri

1. Döwlet kärhanalaryň hukuklarynyň we onuň kanuny bähbitleriniň berjaý edilmegini kepillendirýär, maddy, maliýe, zähmet we başga çeşmelere bolan rugsada deň mümkinçilikleri üpjün edýär, erkin bäsdeşligiň ösüşine ýardam edýär.
2. Kärhananyň gulluk ýa-da telekeçilik syryny düzýän habaryň goralmagy kepillendirilýär.
3. Kärhananyň işine döwlet edaralarynyň ýa-da olaryň wezipeli adamlarynyň gatyşmagyna ýol berilmeyär, muňa Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan göz önünde tutulan halatlar girmeýär.

5 madda. Kärhananyň alamatlary

1. Kärhananyň öz hususy ady, hukuk adresi, möhüri bolýar.
2. Kärhananyň öz işinde peýdalanýan harytlyk we beýleki nişanlaryny edinmäge haky bardyr.

6 madda. Kärhananyň ady

1. Kärhananyň öz ady bolýar. Kärhana öz ady bilen döwlet belligine alynmaga degişlidir.
2. Kärhananyň adynda şular bolmalydyr:

kärhananyň hereket edýän beýleki kärhanalardan tapawutlandyrmaga mümkinçilik berýän takyk ady; guramaçylyk-hukuk görnüşiniň doly aňladylyşy ýa-da onuň gysgaldylan baş harplary.

Kärhana eýýäm bellige alnan başga kärhananyň ady bilen gabat gelýän ýa-da döwlet belligi edarasynyň kesgitlemegi boýunça meňzeş atlary peýdalanyp bilmez.

3. Kärhananyň filiallary we wekillikleri işi onuň adyndan amala aşyrýarlar.

4. Bellige alnan kärhananyň öz adyny harytlarda, olaryň daňylarynda, mazamnamalarynda, asma ýazgylarynda, neşir synlarynda, hasaplarynda, resmi kagyzlarynda we özüniň işi bilen baglanyşykly beýleki resminamalarynda peýdalanmaga kärhananyň aýratyn hukugy bardyr.

5. Daşary ýurduň gatnaşmagy bilen döredilýän kärhananyň adyna ony esaslandyryjylaryň döwlete deňişliligi hakyndaky görkezme goşulup bilner.

7 madda. Hukuk adresi

1. Kärhananyň hukuk adresi hökmünde onuň ýerleşýän ýerini kesgitleýän, edara görnüşindäki taraplaryň ýeke-täk döwlet sanawyna resmi ýagdaýda bellige alnan we soňa girizilen adrese düşünilýär.

2. Kärhananyň diňe bir hukuk adresi bolup biler.

8 madda. Kärhananyň möhüri

Kärhana öz işinde möhüri peýdalanýar. Kärhananyň möhründe kärhananyň resmi ady bolýar.

9 madda. Kärhanany dolandyrmak

1. Kärhanany dolandyrmagyň tertibi şu kanuna we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda kesgitlenýär.

2. Ustaw hazynasynyň azyndan 70 prosenti döwlet serişdeleriniň we emläginiň hasabyna düzülen kärhanany dolandyrmak döwlet kärhanasy üçin bellenen dolandyryş ýörelgeleri esasynda amala aşyrylýar.

10 madda. Kärhananyň işiniň möhletleri

Eger Türkmenistanyň kanunçylygy ýa-da kärhananyň esaslandyryş resminamalary bilen işiň başga möhletleri bellenilmedik bolsa, onda kärhana iş möhleti çäklendirilmezden döredilýär.

II BAP. KÄRHANALARY DÖRETMEK

11 madda. Kärhanany döretmegiň umumy şertleri

1. Kärhana ony esaslandyryjynyň (esaslandyryjylaryň) karary boýunça döredilýär.

2. Kärhanany esaslandyryjylar hökmünde hukuk kämillikli fiziki we edara görnüşindäki taraplar, şol sanda daşary ýurtlaryň şeýle taraplary bolup biler.

3. Kärhanadan bir ýa-da birnäçe täze kärhananyň bölünip aýrylmagy, şeýle hem onuň bölünmegi netijesinde kärhana döredilip bilner.

12 madda. Kärhananyň esaslandyryş şertnamasy

1. Kärhanany döretmegiň we onuň işiniň esasy hökmünde esaslandyryş şertnamasy hasaplanylýar, şeýle şertnama kärhanany esaslandyryjylar tarapyndan baglaşylýar.

Esaslandyryş şertnamasy kärhananyň esaslandyryş resminamasy hasaplanýar.

2. Döwlet kärhanasy döredilende, şeýle hem, eger kärhana bir esaslandyryjy tarapyndan döredilse, esaslandyryş şertnamasy baglaşylmaýar.

3. Esaslandyryş şertnamasynda şular bolmalydyr, ýagny:

kärhanany döretmek hakyndaky karar, kärhananyň ady we ýerleşýän ýeri.

esaslandyryjylaryň sanawyny;

eger esaslandyryjy edara görnüşindäki tarap bolsa, onda esaslandyryjylaryň adyny, hukuk adresini,

bank hökmany maglumatlaryny görkezmeli, eger esaslandyryjy fiziki tarap bolsa, onda onyň adyny, ýaşayan ýerini we şahsyýetini tassyklaýan resminamasyny görkezmeli;

kärhanany döretmegiň tertibi;

kärhanany döretmek boýunça esaslandyryjylaryň işini amala aşyrmagyň şertleri;

esaslandyryjylaryň, şeýle hem kärhanany döretmegiň we bellige almagyň barşynda döredilýän kärhana wekilçilik edýän adamlaryň ygtyýarlarynyň kesgitlenilmegi;

ustaw hazynasynyň möçberi;

ustaw hazynasyna her bir esaslandyryjynyň geçiren pul goýumynyň ýa-da natural görnüşde ýa-da emläk hukuklary görnüşinde geçiren goýumynyň pul bahasynyň düzümi, möçberi we möhletleri hakyndaky maglumatlar;

ustaw hazynasyna goşmaça goýumlary girizmek hakynda karary kabul etmegiň tertibi, şeýle hem goýumlary öz wagtynda geçirmezligiň netijeleri;

kärhananyň ustawyny tassyklamak hakynda karar;

girdejileri paýlamagyň we çykdajylary tölemegiň tertibi;

esaslandyryjylaryň (gatnaşyjylaryň) kärhananyň düzüminden çykmagynyň tertibi.

Kärhananyň esaslandyryş şertnamasyna şu kanuna we Türkmenistanyň beýleki kanunçylyk namalaryna garşy gelmeýän kärhanany döretmäge we onuň işine dahylly beýleki şertler hem goşulyp bilner.

4. Esaslandyryş şertnamasynda kärhananyň işiniň özeni we maksatlary göz önüne tutulyp bilner.

5. Şertnama ähli esaslandyryjylar ýa-da olaryň ygtyýarly wekilleri tarapyndan gol çekilýär.

Esaslandyryjylaryň wekilleriniň kärhanalary döretmäge we esaslandyryş şertnamasyna gol çekmäge hukuk berýän degişli ygtyýarlary bolmalydyr. Esaslandyryjylaryň sanawyna girýän edara görnüşindäki taraplar degişli edara görnüşindäki tarapyň adyndan ynanç hatsyz doly ygtyýarly hereket etmäge öz ýolbaşçylaryny görkezip bilerler.

6. Esaslandyryş şertnamasynyň şertleri şol şertnama gol çeken esaslandyryjylar, şeýle hem kärhana esaslandyrylandan we bellige alnandan soň oňa girýän täze gatnaşyjylar üçin hem hökmanydyr.

13 madda. Kärhananyň ustawy

1. Kärhananyň ustawy edara görnüşindäki tarap hökmünde kärhananyň hukuk ýagdaýyny kesgitleýän resminamasydyr. Kärhananyň ustawy kärhananyň esaslandyryş resminamasy hasaplanylýar.

2. Ustawda şu aşakdakylar bolmalydyr, ýagny:

kärhananyň ady, hukuk adresi;

esaslandyryjylaryň sanawy;

eger esaslandyryjy edara görnüşindäki tarap bolsa, onda esaslandyryjylaryň adyny, hukuk adresini, bank hökmany maglumatlaryny görkezmeli; eger esaslandyryjy fiziki tarap bolsa, onda onuň adyny, ýaşayan ýerini we şahsyýetini tassyklaýan resminamasyny görkezmeli;

kärhananyň işiniň maksatlary we görnüşleri;

ustaw hazynasynyň möçberi, kärhananyň emläginde esaslandyryjylaryň paýy hakyndaky maglumatlar;

kärhana gatnaşyjylaryň paýlarynyň birinden beýlekä geçiş tertibi;

kärhanany dolandyrýan we oňa gözegçilik edýän edaralar, olary düzmegiň tertibi hakyndaky maglumatlar we ygtyýarlygy;

girdejileri paýlamagyň we çykdajylary tölemegiň tertibi;

işi üýtgedip guramagyň we bes etmegiň şertleri.

Eger kärhana bir adam tarapyndan döredilýän bolsa, onda onuň ustawynda emlägi döretmegiň we girdejileri paýlamagyň tertibi hem kesgitlenilýär.

Ustawda Türkmenistanyň kanunçylygyna garşy gelmeýän beýleki düzgünler hem görkezilip bilner.

3. Ustaw esaslandyryjylaryň umumy ýygnaýynda biragyzdan tassyklanylmaladyr we ähli esaslandyryjylar ýa-da olaryň ygtyýarly wekilleri tarapyndan gol çekilýär. Kärhana bir tarap bilen döredilen halatynda ustaw esaslandyryjy tarapyndan tassyklanylýar we gol çekilýär.

4. Ustawyň nusgalyklary, şeýle hem oňa soňraky girizilen üýtgetmeler hakyndaky ähli resminamalar döwlet belligini amala aşyran edarada saklanylýar.

III BAP. KÄRHANALARYŇ DÖWLET BELLIGI

14 madda. Kärhanalaryň döwlet belliginiň maksatlary we wezipeleri

Kärhanalaryň döwlet belligi şu maksatlar üçin amala aşyrylýar, ýagny:

Türkmenistanda kärhananyň döredilendigi, şeýle hem onuň üýtgedilip guralandygy ýa-da ýatyrylandygy hakyndaky hakykaty tassyklamak üçin;

Türkmenistanda döredilýän, şeýle hem üýtgedilip guralmaga ýa-da ýatyrylmaga degişli kärhanalaryň ýeke-täk hasabyny ýöretmek üçin;

Türkmenistanyň çäginde döredilen, üýtgedilip guralan ýa-da ýatyrylan kärhanalar hakynda edara görnüşindäki we fiziki taraplary degişli habar bilen üpjün etmek üçin.

15 madda. Kärhanalaryň döwlet belligi

1. Kärhanalaryň döwlet belligi Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrligi tarapyndan onuň welaýatlardaky we Aşgabat şäherindäki kiçi bölümleri tarapyndan berilýän netijeler esasynda amala aşyrylýar.

2. Kärhanalaryň döwlet belligini amala aşyrmak üçin sanawy şu kanunyň 17 maddasynda bellenilen resminamalaryň hödürlenmegi talap edilýär.

3. Döwlet belliginden geçen kärhana döwlet belligi hakynda şahadatnama berilýär.

4. Döwlet belliginiň maglumatlary edara görnüşindäki taraplaryň ýeke-täk döwlet sanawyna goşulýar, onuň eýesi Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrligidir.

5. Kärhananyň bellige alnandygy hakyndaky karar kabul edilenden soňra Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrligi edara görnüşindäki taraplaryň Ýeke-täk döwlet sanawyndan göçürmäni on gün möhletde Türkmenistanyň Baş döwlet salgyt gullugyna, Türkmenistanyň Statistika baradaky döwlet komitetine, Türkmenistanyň Döwlet gümrük gullugyna, Türkmenistanyň Merkezi bankyna iberýär.

(ikinji tesimi Türkmenistanyň 18.04.2009 ý. № 32-IV Kanuny esasynda güýjüni ýitiren.)

16 madda. Kärhanany döwlet belligine almagyň möhleti

Kärhanany döwlet belligini almak hakynda ýa-da döwlet belligine almakdan ýüz öwürlendigi hakynda esaslandyryjylar tarapyndan zerur resminamalar beren pursatyndan başlap, iki hepdäniň dowamynda karar kabul edilýär.

17 madda. Kärhanany döwlet belligine almak üçin hödürlenilýän resminamalar

1. Kärhanany döwlet belligine almak üçin aşakdaky resminamalar hödürlenmelidir, ýagny: kärhanany döwlet belligine almak üçin ony esaslandyryjy (esaslandyryjylar) ýa-da kärhanany döretmäge esaslandyryjylar tarapyndan ygtyýarly edilen tarapyň gol çekilen arza;

esaslandyryş resminamalary;

Türkmenistanyň kanunçylyk namalarynda başgaça göz önüne tutulmadyk bolsa, onda kärhananyň döwlet belligi üçin alnan ýygymyň tölenendigini tassyklaýan resminama.

2. Kärhanany bellige almak hakyndaky arza şulardan ybarat bolmalydyr, ýagny:

ady we hukuk adresi;

ustaw hazynasynyň möçberi;

esaslandyryjylaryň sanawyny;

eger esaslandyryjy edara görnüşindäki tarap bolsa, onda esaslandyryjylaryň adyny, hukuk adresini, bank hökmany maglumatlaryny görkezmeli; eger esaslandyryjy fiziki tarap bolsa, onda onuň adyny, ýaşayan ýerini we şahsyýetini tassyklaýan resminamalaryny görkezmeli.

Arzanyň ýanyna şular goşulmalydyr, ýagny:

pul görnüşli däl goýumy bolan kärhana döredilende goýumyň bahasy hakyndaky resminama;

kärhana döwlet belligine alynmazdan öň ustaw hazynasynyň bir bölegini tölendigini tassyklaýan resminama.

18 madda. Kärhananyň döwlet belligine alynmagyndan ýüz öwürmek

1. Kärhanany döwlet belligine almakdan ýüz öwürmäge şu halatlarda ýol berilýär, ýagny:
esaslandyryş resminamalary şu kanunyň talaplaryna laýyk gelmedik ýagdaýynda;
şu kanunyň 17 maddasynyň birinji punktunda göz önünde tutulan resminamalaryň haýsydyr biriniň esaslandyryjylar tarapyndan berilmedik ýagdaýynda;
kärhanany döretmegiň şu kanunda göz önünde tutulan tertibi bozulan mahalynda;
Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan kärhananyň işiniň ähli görnüşleri gadagan edilen halatynda.
Kärhanany bellige almakdan ýüz öwürmäge başga esaslarda ýol berilmeýär.
Kärhanany bellige almakdan ýüz öwrülen halatynda bellige alyjy edara bellige almaga hödürlenlen resminamalary ýüz öwürilmeginiň sebäplerini ýazmaça görnüşde düşündirip, arzaça gaýtaryp bermelidir.
2. Kärhanany bellige almakdan ýüz öwürülendigi, kärhanany bellige almak üçin bellenen möhletiniň berjaý edilmändigi hakynda kärhanany esaslandyryjylar tarapyndan suda arz edilip bilner.

19 madda. Döwlet belligine alnyşy hakyndaky şahadatnamanyň ikinji nusgalygy

Döwlet belligine alnyşy hakyndaky şahadatnama ýitirilen halatynda kärhananyň ýazmaça arzasy esasynda Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrligi baş kalendar gününüň dowamynda döwlet belligine alnyşy hakyndaky şahadatnamanyň ikinji nusgalygyny bermegi amala aşyryr.

20 madda. Kärhanany döwlet belligine almak üçin ýygym

Kärhananyň döwlet belligine alnandygy üçin Türkmenistanyň Ministrler kabineti tarapyndan bellenilýän möçberlerde ýygym tolenilýär.

21 madda. Kärhanany gaýtadan bellige almak

1. Esaslandyryş resminamalaryna üýtgetmeler we goşmaçalar girizilende kärhana bu barada Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrligine bir hepdäniň dowamynda habar bermäge borçludur.
2. Kärhananyň adynyň üýtgedilip guralmagyny, onuň eýesiniň ýa-da hukuk adresiniň çalyşmagyny, esaslandyryjylaryň düzüminiň, ustaw hazynasynyň möçberiniň ýa-da kärhananyň işiniň görnüşiniň (görnüşleriniň), onuň guramaçylyk-hukuk şekiliniň täzeden üýtgedilmegini, golçur kärhanasynyň döredilmegini, onuň filialyny ýa-da wekilligini döretmegi göz önünde tutýan esaslandyryş resminamalaryndaky üýtgetmeler diňe kärhananyň gaýtadan bellige alynmagy geçirilen pursatyndan güýje girýär.
Kärhanany gaýtadan bellige almak kärhanany bellige almak üçin göz önünde tutulan tertipde we möhletlerde Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrligi tarapyndan amala aşyrylýar.

22 madda. Kärhananyň bellige alnyşyny ýatyrmak

1. Kärhanany ýatyrmak, batyp galmak hakyndaky önümçilik bilen baglanyşykly işler tamamlananda, şeýle hem ýalňyş bellige alnanda ýa-da kärhananyň döredilmegi sud tarapyndan hakyky däl diýlip ykrar edilende, döwlet belligini geçiren edara şol kärhananyň bellige alnyşyny ýatyrmaga borçludur.
2. Bellige alnyş, şonuň ýaly-da, kärhana gatnaşyjylaryň islendik biriniň ýa-da islendik üçünji tarapyň talaby esasynda suduň çözgüdi bilen ýatyrylyp bilner.
3. Kärhananyň bellige alnyşyny ýatyrmak onuň edara görnüşindäki taraplaryň ýeke-täk döwlet sanawyndan çykarylmagyna eltýär.

23 madda. Kärhananyň filiallarynyň we wekillikleriniň döwlet belligi

1. Kärhananyň filiallary we wekillikleri kärhanalary bellige almak üçin bellenen tertipde döwlet belligine alynmaga degişlidir we edara görnüşindäki taraplaryň ýeke-täk döwlet sanawyna goşulýar.
2. Filialy we wekilligi bellige almak üçin aşadaky resminamalar hödürlenilýär:
 - a) filialy ýa-da wekilligi döretmek hakynda kärhananyň ýolbaşçy edarasynyň karary;

- b) filialyň ýa-da wekilliğiň işiniň özeni hakynda maglumat;
- ç) filialy ýa-da wekilliği döredýän kärhananyň ustawynyň kopiýasy;
- d) filialyň ýa-da wekilliğiň işini alyp barmak tabşyrylan adamy bellemek hakynda karar;
- e) filialy ýa-da wekilliği döredýän kärhananyň bellige alnandygy hakynda şahadatnama.

3. Filialyň ýa-da wekilliğiň döredilendigi hakynda filialy döredýän kärhananyň ýerleşýän ýeri boýunça sanawa habar berilýär.

IV BAP. KÄRHANALARYŇ IŞINIŇ GURAMAÇYLYK-HUKUK GÖRNÜŞLERI

24 madda. Kärhanalaryň işiniň guramaçylyk-hukuk görnüşleri

Kärhanalar şu aşakdaky guramaçylyk-hukuk görnüşlerde işi amala aşyrýarlar, ýagny:

- döwlet kärhanasy;
- ýekebara kärhana;
- hyzmatdaşlyk kärhanasy;
- jemgyýetçilik guramasynyň kärhanasy;
- hojalyk şereketi;
- paýdarlar jemgyýeti.

2. Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan başga guramaçylyk-hukuk görnüşli kärhanalaryň hem döredilmegi göz önünde tutulyp bilner.

25 madda. Döwlet kärhanasy

1. Döwlet kärhanasy - munuň özi döwlet serişdeleriniň hasabyna döredilen ýa-da bellenilen tertipde döwlet eýeçiligine berlen kärhanadyr, ol özüne berkidilen emläge eýelik edýär, peýdalanýar we ygtyýarlyk edýär.

2. Döwlet kärhanasy döwlet emlägine eýelik etmek, ondan peýdalanmak we ygtyýarlyk etmek hukuklaryny Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan bellenilen tertipde we çäklerde amala aşyrýar.

3. Döwlet kärhanasynyň ustaw hazynasynyň in pes möçberi Türkmenistanyň Ministrler kabineti tarapyndan kesgitlenýär.

4. Döwlet kärhanasynyň döretmegiň hukuk esasy Türkmenistanyň Ministrler kabineti ýa-da öz ygtyýarlygyna laýyklykda ygtyýarly beýleki döwlet edarasy tarapyndan kärhanany döretmek hakyndaky kabul edilen nama hasaplanylýar.

5. Döwlet kärhanasynyň işi bellenilen tertipde bellige alnan kärhananyň ustawy (düzgünnamasy) arkaly kesgitlenilýär.

6. Esaslandyryjy döwlet kärhanasynyň önünde şu aşakdaky wezipeleri bellemek hakyndaky, ýagny: hökmany işleri (tabşyryklary, ýumuşlary); harytlaryň, işleriň, hyzmatlaryň bahalaryny we nyrlaryny, şeýle hem olary hasaplamagyň düzgünlerini;

esaslandyryjy tarapyndan işgärleri bellenilýän dolandyryş wezipelerini.

7. Döwlet kärhanasynyň düzüm gurluşy, şeýle hem döwlet kärhanasyny dolandyrmak ony esaslandyryjy tarapyndan kesgitlenýär we kärhananyň esaslandyryş resminamalarynda berkidilýär.

8. Döwlet kärhanasy öz borçnamalary boýunça özüne degişli ähli emläk bilen jogap berýär.

Döwlet kärhanasy esaslandyryjynyň borçnamalary boýunça jogapkärçilik çekmeýär, kärhananyň esaslandyryjysy bolsa, kärhana berkidilen emläkden başgasyna, kärhananyň borçnamalary boýunça jogap bermeýär.

26 madda. Ýekebara kärhana

1. Ýekebara kärhana diýlip, bir fiziki tarapa degişli bolan kärhana hasaplanylýar.

2. Ýekebara kärhana emlägiň eýesiniň çözgüdi boýunça döredilýär.

Ýekebara kärhananyň esaslandyryş namasy eýe tarapyndan tassyklanylýan onuň ustawydyr.

3. Ýekebara kärhana beýleki bir eýä degişli kärhananyň fiziki tarap tarapyndan edinilmegi netijesinde

döredilip bilner.

4. Ýekebara kärhananyň emlägi fiziki tarapyň emläginden, girdejilerden we beýleki kanuny çeşmelerden emele gelýär.

5. Ýekebara kärhananyň ustaw hazynasynyň iň pes möçberi Türkmenistanda bellenen zähmet hakynyň iň pes möçberinden 25 esse möçberden ybarat bolmalydyr.

6. Ýekebara kärhanany dolandyrmak onuň eýesi tarapyndan amala aşyrylýar.

Ýekebara kärhananyň eýesi kärhananyň işlerini alyp barmagyň ygtyýarlaryny şertnama (kontrakt) boýunça beýleki adama (dolandyryja, ýerine ýetiriji direktora) bermäge haklydyr.

7. Ýekebara kärhananyň eýesi ýekebara kärhananyň alan borçnamalary boýunça doly emläk jogapkärçiligini çekýär.

27 madda. Hyzmatdaşlyk kärhanasy

1. Hyzmatdaşlyk kärhanasy diýlip, onuň işine her bir agzasynyň şahsy gatnaşmagyna esaslanýan kärhana hasaplanylýar.

2. Hyzmatdaşlyk kärhanasynyň emlägi onuň agzalarynyň pul we emläk tölegleriniň hasabyna, şeýle hem Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan gadagan edilmedik girdejileriň we başga çeşmeleriň hasabyna emele getirilýär.

3. Hyzmatdaşlyk kärhanasynyň ustaw hazynasynyň iň pes möçberi Türkmenistanda bellenen zähmet hakynyň iň pes möçberinden 50 esse möçberden ybarat bolmalydyr.

4. Hyzmatdaşlyk kärhanasyny dolandyrmak hyzmatdaşlyk kärhanasynyň agzalarynyň umumy ýygnagy tarapyndan amala aşyrylýar.

Hyzmatdaşlyk kärhanasynyň işlerini alyp barmak üçin onuň umumy ýygnagy ýerine ýetiriji edarany döredip biler.

Hyzmatdaşlyk kärhanasyny dolandyrmagyň we onuň işlerini alyp barmagyň tertibi ustaw bilen kesgitlenilýär.

5. Hyzmatdaşlyk kärhanasy öz eýeçiliginiň çäklerinde öz üstüne alan borçnamalary boýunça jogapkärçilik çekýär.

Hyzmatdaşlyk kärhanasynyň paýçylary öz paýynyň çäklerinde kärhananyň borçnamalary boýunça raýdaş jogapkärçilik çekýärler.

28 madda. Jemgyýetçilik guramasynyň kärhanasy

1. Jemgyýetçilik guramalarynyň kärhanalary hökmünde jemgyýetçilik birleşikleri, dini guramalar, haýyr-sahawat ýa-da gaýry jemgyýetçilik hazynalary tarapyndan döredilýän kärhanalar hasaplanylýar.

2. Kärhanalary döretmek hukugy jemgyýetçilik guramalarynyň esaslandyryş resminamalarynda berkidilen bolmalydyr.

Jemgyýetçilik guramalarynyň kärhanalarynyň işi jemgyýetçilik guramalarynyň esasy maksatlaryny we wezipelerini ýerine ýetirmek bilen baglanyşykly bolmalydyr.

3. Jemgyýetçilik guramalarynyň kärhanalary şol guramalaryň serişdeleriniň we (ýa-da) beýleki esaslandyryjylaryň serişdeleriniň, şeýle hem Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan gadagan edilmedik beýleki pul we emläk serişdeleriniň hasabyna döredilýärler.

4. Jemgyýetçilik guramasynyň kärhanasynyň ustaw hazynasynyň iň pes möçberi Türkmenistanda bellenen zähmet hakynyň iň pes möçberinden 100 esse möçberden ybarat bolmalydyr.

5. Jemgyýetçilik guramasynyň kärhanasyny dolandyrmagyň tertibi kärhananyň ustawy bilen kesgitlenilýär.

6. Jemgyýetçilik guramasynyň kärhanasy özüne degişli ähli emläk bilen öz borçnamalary boýunça jogap berýär.

Jemgyýetçilik guramasynyň kärhanasy onuň eýesiniň emläk borçnamalary boýunça jogapkärçilik çekmeýär, kärhananyň eýesi kärhana berkidilen emläkden başgasyna, kärhananyň borçnamalaryna jogap bermeýär.

29 madda. Hojalyk şereketi

1. Hojalyk şereketi diýlip, bilelikdäki işi amala aşyrmak üçin iki we şondan köpräk fiziki we (ýa-da) edara görnüşündäki taraplaryň birleşigi hasaplanylýar.

2. Hojalyk şereketi ony esaslandyryjylaryň arasynda baglaşylýan şertnama esasynda döredilýär.

3. Hojalyk şereketiniň emlägi hojalyk şereketine gatnaşyjylar bolan fiziki we (ýa-da) edara görnüşündäki taraplaryň ustaw hazynasyndaky paýlaryň (goýumlaryň) birleşmeginiň hasabyna emele gelýär.

4. Hojalyk şereketiniň ustaw hazynasynyň iň pes möçberini Türkmenistanda bellenilen zähmet hakynyň iň pes möçberinden 100 esse möçberden ybarat bolmalydyr.

5. Hojalyk şereketiniň ýokary edarasy oňa gatnaşyjylaryň umumy ýygnaгыdyr. Umumy ýygnaгы çagyrmagyň we geçirmegiň möhletleri, tertibi hojalyk şereketiniň esaslandyryş resminamalary bilen kesgitlenilýär.

Hojalyk şereketini dolandyrmagyň tertibi we onuň işlerini alyp barmak ustaw bilen kesgitlenilýär.

6. Emläk jogapkärçiliginiň görnüşlerine baglylykda gatnaşyjylar şereketiň borçnamalary boýunça öz ähli emlägi bilen biri-biri bilen raýdaş jogapkärlik çekýän hojalyk şereketi döredilip bilner, şeýle hem gatnaşyjylar tarapyndan şereketiň ustaw hazynasyndaky öz goýumlarynyň (paýlarynyň) möçberleriniň çäklerinde jogapkärlik çekýän hojalyk şereketleri döredilip bilner.

30 madda. Paýdarlar jemgyýeti

Paýdarlar jemgyýetini döretmegiň we onuň iş tertibi “Paýdarlar jemgyýetleri hakyndaky” Türkmenistanyň kanuny tarapyndan kesgitlenilýär.

V BAP. GOLÇUR KÄRHANALARY, FILIALLAR WE WEKILLIKLER

31 madda. Golçur kärhanalary, filiallar we wekillikler

1. Kärhanalaryň edara görnüşündäki tarapyň hukugy bilen golçur kärhanalaryny döretmäge hukugy bardyr.

Eger kärhananyň ustaw hazynasynyň ýa-da emläginiň 50 prosentden köp, ýöne 100 prosentden az bölegi başga kärhana degişli bolsa, şonuň ýaly kärhana garanda ol golçur kärhanasy bolýar.

Golçur kärhanasy kärhanalary döwlet belligine almak üçin şu kanun tarapyndan bellenilen tertipde döwlet belligine alynmaga degişlidir.

2. Kärhanalaryň öz filiallaryny we wekilliklerini döretmäge hukugy bardyr, ýöne olar edara görnüşündäki tarap dälidirler.

Kärhananyň filiallarynyň we wekillikleriniň hukuk ýagdaýy Saparmyrat Türkmenbaşynyň Türkmenistanyň Graždan kodeksi bilen kesgitlenilýär.

Kärhananyň filiallary we wekillikleri şu kanunyň 23 maddasynyň düzgünlerine laýyklykda döwlet belligine alynmaga degişlidir.

3. Türkmenistanyň kärhanalary daşary ýurt döwletleriniň çäklerinde olaryň milli kanunçylygyna laýyklykda we Türkmenistanyň halkara şertnamalary esasynda özüniň golçur kärhanalaryny, filiallaryny, wekilliklerini we beýleki aýry kiçi bölümlerini döretmäge haklydyr.

VI BAP. BILELIKDÄKI IŞ KÄRHANALARYŇ BIRLEŞIGI

32 madda. Kärhanalaryň bilelikdäki işi

Kärhanalar bilelikdäki iş hakyndaky şertnama boýunça şereketiň birleşip bilerler. Şereketi döretmegiň we onuň iş tertibi Saparmyrat Türkmenbaşynyň Türkmenistanyň Graždan kodeksi tarapyndan düzgünleşdirilýär.

33 madda. Kärhanalaryň birleşigi

1. Kärhanalar öz aralaryndaky şertnama boýunça edara görnüşindäki tarapyň hukuklaryna eýe bolan assosiasiyalara, konsernlere we birleşikleriň beýleki görnüşlerine birleşip bilerler.

2. Assosiasiyanyň, konserniň we birleşigiň beýleki görnüşiniň düzümine girýän kärhana öz özbaşdaklygyny, edara görnüşindäki tarapyň hukuklaryny we borçlaryny saklap galýar.

3. Assosiasiya, konsern we birleşigiň beýleki görnüşü şolara girýän kärhanalar tarapyndan tassyklanylýan ustaw esasynda hereket edýärler we olar bilen baglaşylan şertnamalar esasynda öz wezipelerini ýerine ýetirýärler. Olaryň işiniň maksady we esasy wezipeleri olara girýän kärhanalaryň işleri ýa-da islegleri bilen baglanyşykly bolmalydyr.

4. Assosiasiya, konsern we birleşigiň beýleki görnüşü kärhanalary döwlet belligine almak üçin şu kanun tarapyndan bellenilen tertipde döwlet belligine alynmaga degişlidir.

5. Assosiasiya, konsern we birleşigiň beýleki görnüşü oňa girýän kärhanalaryň borçnamalary boýunça jogap bermeyär, kärhanalar bolsa, eger birleşigiň ustawy tarapyndan başgaça göz önünde tutulmadyk bolsa, birleşigiň borçnamalary boýunça jogap bermeyärler.

VII BAP. KÄRHANALARYŇ YKDYSADY IŞINIŇ ESASLARY

34 madda. Kärhananyň iş çygry

1. Eger kärhananyň işiň amala aşyrylýan görnüşleri, ulanylýan usullar we serişdeler Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan gadagan edilen zatlara degişli bolmasa, kärhananyň iş çygry çäklendirilmeýär.

2. Türkmenistanyň Ministrler kabineti diňe döwlet kärhanalary tarapyndan amala aşyrylýan işiň görnüşlerini kesgitläp biler.

3. Kärhana işiň bir ýa-da birnäçe görnüşini amala aşyrmaga haklydyr.

4. Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan diňe ýörite rugsat (ygtyýarnama) esasynda amala aşyrylýan kärhanalaryň işiniň aýratyn görnüşleri kesgitlenýär. Ygtyýarnamalar kärhanalara şolar döwlet belligine alnandan soň berilýär.

5. Kärhanalar ähli kararlary öz başlangyjy boýunça kabul etmäge we ygtyýarynda kanun esasynda bar bolan emlägi peýdalanmak bilen, eger olar Türkmenistanyň hereket edýän kanunçylygyna garşy gelmeýän bolsa, islendik hereketi amala aşyrmaga haklydyr.

35 madda. Kärhanalaryň buhgalteriýa hasaby we hasabatlylygy

1. Kärhanalar buhgalteriýa hasabyny we hasabatlylygy buhgalteriýa hasaplaşygynyň Türkmenistanda bellenilen kanunçylyga we ölçeglere laýyklykda alyp barýarlar.

Işleriň aýry-áýry görnüşlerini amala aşyryan kärhanalar üçin Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan buhgalteriýa hasabyny we hasaplaşygyny alyp barmagyň başga düzgünleri hem göz önünde tutulyp bilner.

2. Kärhanalar statistik hasabatlylygy “Döwlet statistikasy hakyndaky” Türkmenistanyň kanuny tarapyndan bellenilen tertipde alyp barýarlar we berýärler.

36 madda. Kärhanalara bank hyzmaty

1. Kärhana pul serişdelerini saklamak we hasaplaşygyň, karz almagyň we kassa hereketleriniň ähli görnüşlerini amala aşyrmak üçin Türkmenistandaky banklaryň birinde özüniň hasaplaşyk, walýuta we beýleki hasapnamasyny açmaga haklydyr.

2. Kärhanalaryň Türkmenistanyň çäklerinden daşardaky banklarda öz hasapnamasyny açmagynyň tertibi Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan bellenilýär.

3. Kärhanalar karzlyk şertnamalarynyň we hasaplaşyklarynyň düzgünlerini Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan bellenilen tertipde berjaý edilmegi üçin doly jogapkärçilik çekýärler.

37 madda. Kärhananyň pul hasaplaşyklary

1. Kärhananyň beýleki kärhanalar bilen öz borçnamalary boýunça pul hasaplaşyklary, düzgün boýunça, nagt pulсыz edilýän hasaplaşyk tertibinde bank edaralarynyň üsti bilen amala aşyrylýar.

2. Kärhananyň nagt pul hasaplaşyklary hasaplaşyklaryň, karzlaýyn we kassa hereketlerini amala aşyrmagyň Türkmenistanyň Merkezi banky tarapyndan tassyklanylýan tertibe laýyklykda geçirilýär.

38 madda. Kärhanalarda nyrhnyň emele gelmeği

1. Kärhana öz önümlerini, işlerini, hyzmatlaryny, önümçilik galyndylaryny özbaşdak bellän nyrlary we tarifleri boýunça ýa-da şertnamalaýyn esasyda, Türkmenistanyň kanunçylyk namalary tarapyndan göz önünde tutulan halatlarda bolsa, döwlet nyrlary boýunça ýerleşdirýär.

2. Döwlet önümleriň, işleriň, hyzmatlaryň aýry-aýry görnüşlerine nyrh babatda döwlet tarapyndan düzgünleşdirmegi amala aşyrmaga haklydyr.

39 madda. Daşary ykdysady iş

Kärhana daşary ykdysady işini Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda amala aşyrýar.

40 madda. Kärhanada işgärleriň zähmeti peýdalanylýanda

gatnaşyklaryň resmileşdirilişi 1. Kärhana öz işini işgärleriň zähmetini peýdalanmak bilen amala aşyrýar. Kärhananyň we işgäriň gatnaşyklary zähmet şertnamasy (kontrakt) ýa-da potrat şertnamasy arkaly düzgünleşdirilýär.

Işgäriň ýagdaýyny Türkmenistanyň zähmet hakyndaky kanunçylygy bilen deňeşdirilende ýaramazlaşdyryýan zähmet şertnamasynyň (kontraktyň) şertleri hakyky dälidir.

2. Kärhana işgärlere zähmete häk tölemegiň Türkmenistanda bellenilen in pes möçberini, zähmetiň sagdyn we howpsuz şertlerini we durmuş taýdan goramagyň çärelerini üpjün edýär.

3. Kärhana işgäriň saglygyna ýetirilen zyýan üçin Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan bellenilen tertipde jogapkärçilik çekýär.

4. Kärhananyň işgärleriniň durmuş we saglygy goraýyş ätiýaçlandyrmasy, pension we durmuş üpjünçiligi Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan düzgünleşdirilýär.

5. Kärhanany durmuş taýdan ösdürmegiň, işgärleriň zähmetini goramagyň meseleleri toparlaýyn şertnama arkaly düzgünleşdirilip bilner.

41 madda. Kärhanalara salgyt salynmagy

Kärhanalar Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda salgytlary we beýleki hökmany tölegleri töleýärler.

42 madda. Önümleriň, işleriň, hyzmatlaryň hiline bildirilýän talaplar

1. Kärhanalar özleriniň öndürýän önümleriniň, ýerine ýetirýän işleriniň, hyzmatlarynyň hili üçin jogapkärçilik çekýärler.

2. Döwlet ölçegleri tarapyndan bellenilen önümler, işler, hyzmatlar şol ölçeglere laýyk gelmelidirler.

Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan göz önünde tutulan halatlarda kärhana tarapyndan ýerleşdirilýän önümleriň, işleriň, hyzmatlaryň hiliniň tassyklaýyş şertnamasy ýa-da degişli laýyk nyşany bolmalydyr.

43 madda. Kärhananyň girdejisi

1. Kärhananyň girdejisi onuň işiniň umumylaşdyrylan görkezijisi bolup durýar.

2. Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan özleri üçin bellenilen salgytlary we býujete beýleki hökmany tölegleri töleýänçä kärhananyň öz girdejilerine ygtyýarlyk etmäge haky ýokdur.

3. Salgytlar we býujete beýleki hökmany tölegler we serişdeler tölenilenden soň galýan girdeji, eger onuň esaslandyryş resminamalarynda başgaça göz önünde tutulmadyk bolsa, onda kärhananyň ygtyýaryna gowuşýar.

44 madda. Kärhanalaryň işine gözegçilik

1. Audite degişli kärhanalaryň maliýe işine gözegçilik “Türkmenistanda auditorlyk işi hakyndaky” Türkmenistanyň kanunyna laýyklykda amala aşyrylýar.

2. Türkmenistanyň kanunçylyk namalary tarapyndan özlerine kärhanalaryň işine kontrollyk we gözegçiligi amala aşyrmak wezipesi ýüklenilen salgyt, tebigaty goragyş we beýleki edaralar öz ygtyýarlyklarynyň çäklerinde kärhanalaryň işine barlaglary amala aşyýarlar.

VIII BAP. KÄRHANANYŇ EMLÄGI. KÄRHANANYŇ USTAW HAZYNASY

45 madda. Kärhananyň emlägi

1. Kärhanalaryň emlägi edara görnüşindäki we fiziki taraplara degişli bolan, Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan gadagan edilmedik girdejilerden we beýleki çeşmelerden alnan emläkden emele gelýär.

2. Emläk goýumy hökmünde pul serişdeleri (manatlardan we (ýa-da) daşary ýurt walýutasynda), gymmatly kagyzzar, beýleki zatlar, emläk hukuklary ýa-da pul gymmaty bolan beýleki hukuklar bolup biler.

Şahsy emläk däl hukuklar we beýleki maddy däl eşretler görnüşinde goýum goýulmagyna ýol berilmeýär.

3. Ustaw hazynasyna goýulýan emläk gymmatlyklary esaslandyryjynyň (gatnaşyjynyň) eýeçiligi bolmalydyr, olaryň beýany aňrybaş derejede takyklanylýan bolmalydyr. Goýulan emläk goýumynyň bahasy esaslandyryş şertnamasy baglaşylýança gatnaşyjylar (esaslandyryjylar) bilen ylalaşylmalydyr.

4. Goýum hökmünde kärhana emläkden peýdalanmak hukugy berlen halatlarynda bu goýumyň möçberi esaslandyryş resminamalarynda görkezilen möhletniň tutuş dowamynda peýdalanmak üçin hasaplanylýp çykarylan töleg arkaly kesgitlenilýär.

Umumy ýygnaýyň razylygy bolmazdan, emlägiň möhletinden öň alynmagyna ýol berilmeýär, ony peýdalanmak hukugy kärhananyň ustaw hazynasyna goýum bolup hyzmat edýär.

Eger esaslandyryş resminamalarynda başgaça göz önünde tutulmadyk bolsa, onda tötänleýin heläk bolmak ýa-da kärhana peýdalanmak üçin berlen emlägiň zaýalanmak (hatardan çykmak) howpy emlägiň eýesiniň üstüne ýüklenilýär.

5. Kanunçylyk namalary we esaslandyryş resminamalary arkaly kärhananyň ätiýaçlyk we beýleki hazynalaryny döretmek göz önünde tutulyp bilner.

6. Kärhananyň emlägi onuň balansynda göz önünde tutulýar.

46 madda. Kärhananyň ustaw hazynasy

1. Kärhananyň ustaw hazynasy esaslandyryjylar (gatnaşyjylar) tarapyndan pul serişdelerini, şeýle hem emlägi (jaýlary, desgalary, maşynlary, enjamlary, materiallary we ş.m.), pul bahasy bolan emläk we beýleki hukuklary goýmak ýoly bilen ony esaslandyryjylaryň (gatnaşyjylaryň) goýumларыnyň jeminden emele gelýär.

2. Eger esaslandyryş şertnamasy tarapyndan başgaça göz önünde tutulmadyk bolsa, her bir gatnaşyjynyň ustaw hazynasynyň umumy jemine bolan goýum gatnaşygy gatnaşyjynyň ustaw hazynasyndaky paýy bolup durýar. Şeýle paý bütiniň bir bölegi görnüşinde ýa-da prosentlerde aňladylyp bilner. Esaslandyryjylaryň (gatnaşyjylaryň) kärhananyň ustaw hazynasyndaky goýumларыnyň (paýларыnyň) möçberi, eger şu kanun tarapyndan başgaça bellenilmedik bolsa, esaslandyryjylaryň (gatnaşyjylaryň) arasyndaky ylalaşyk boýunça takyklanylýar.

3. Degişli guramaçylyk-hukuk görnüşlerindäki kärhanalaryň ustaw hazynasynyň möçberi şu kanun tarapyndan bellenen pes möçberlerden az bolup bilmez.

4. Iş hakyny, baýraklary we beýleki tölegleri tölemäge peýdalanmak ýoly bilen ustaw hazynasynyň möçberini azaltmaga kärhananyň hukugy ýokdur. Kärhananyň ustaw hazynasynyň möçberi diňe şu kanun tarapyndan bellenen halatlarda azaldylyp bilner.

47 madda. Ustaw hazynasyna goýumlary (paýlary) goýmagyň möhletleri

1. Esaslandyryjylar (gatnaşyjylar) tarapyndan goýumlary (paýlary) goýmagyň anyk möhletleri

kärhananyň esaslandyryş resminamalarynda görkezilmelidir. Esaslandyryş resminamalaryna gol çekilenden soňky döwürde we kärhanany bellige almak hakyndaky arza berilýänçä esaslandyryjylar tarapyndan goýumlaryň bellenilen möçberiniň azyndan 50 prosentiniň goýulmagy hökmanydyr.

2. Pul we (ýa-da) emläk goýumynyň ikinji bölegi kärhana bellige alnandan soň ýylyň dowamynda goýulýar.

3. Ustaw hazynasy şu kanun tarapyndan kesgitlenen möhletlerde doly tölenilmedik halatynda kärhana özüniň ustaw hazynasynyň azalýanlygy hakynda yglan etmelidir we bu ahwalaty bellenilen tertipde bellige almalydyr ýa-da öz işini ýatyrylmagy arkaly bes etmelidir.

48 madda. Goýumy (paýy) goýmagyň möhletini geçirmegiň hukuk netijeleri

1. Eger esaslandyryjy (gatnaşyjy) kärhananyň ustaw hazynasyna bellenilen möhletde we şertlenen möçberde goýumy (paýy) goşmasa, onda oňa goýumyň ýetmeýän bölegni goşmagyň täze möhletini görkezmek bilen duýduryş iberilýär. Goýumuň galan bölegini goşmak üçin goşmaça möhlet üç aýdan köp bolmaly däldir.

2. Eger goýumyň (paýyň) ýetmeýän bölegini goşmak baradaky borçnama berlen goşmaça möhletde hem ýerine ýetirilmese, onda gatnaşyjylaryň umumy ýygnagy bergidary kärhana gatnaşyjylaryň düzüminden çykarýar we oňa bu barada habar berýär.

3. Şu maddanyň ikinji bölegi esasynda çykarylan gatnaşyjy goýumyny (paýyny) tölemän kärhana ýetiren zyýany üçin jogapkärlik çekýär.

4. Kärhananyň galan gatnaşyjylary çykarylan gatnaşyjynyň goýumyny (paýyny) ustaw hazynasyndan çykaryp ýa-da ustaw hazynasyna goýumy (paýy) özleriniň goýumlarynyň ululygyna ölçegeş doly möçberde töläp (goýup) hem bilerler. Şeýlelikde, olaryň goýumlary (paýlary) tölenen (goýlan) pullaryň ululygyna artýar.

5. Ustaw hazynasyndan çykarylan goýum (paý) ýa-da ol galan gatnaşyjylar tarapyndan tölenilen (goşulan) halatynda çykarylan gatnaşyjy ustaw hazynasyna diňe öz goşan (töläň) goýum (paý) bölegini yzyna gaýtaryp almaga bolan hukygy bardyr.

49 madda. Kärhananyň ustaw hazynasynyň artmagy

1. Kärhananyň ustaw hazynasyny artdyrmak hakyndaky karar kärhananyň ustawyna üýtgetmeler girizmek bilen gatnaşyjylaryň umumy ýygnagy tarapyndan kabul edilýär. Kärhananyň ustaw hazynasyny artdyrmaga onuň doly töleginden soň ýol berilýär.

2. Kärhananyň ustaw hazynasyny artdyrmak şu aşakdaky ýollar arkaly amala aşyrylyp bilner:

a) kärhananyň ähli gatnaşyjylary tarapyndan geçirilýän goşmaça ölçegeş goýumlar bilen;

b) ustaw hazynasynyň möçberini kärhananyň hususy maýasynyň hasabyna, şol sanda ätiýaçlyk maýasynyň hasabyna artdyrmak bilen;

ç) kärhananyň sap aktiwlerine (hususy maýasyna) täzedan nyrh kesmek bilen, olaryň hakyky bahasy olaryň balans bahasyndan ýokary geçýär. Täzedan nyrh kesmek işi diňe garaşsyz bilermenler tarapyndan geçirilip bilner;

d) bir ýa-da birnäçe gatnaşyjylar tarapyndan muňa galan ähli gatnaşyjylaryň razylygy bilen goşmaça goýumlaryň goýulmagy bilen.

e) kärhananyň düzümine täze gatnaşyjylary kabul etmek bilen.

3. Ustaw hazynasynyň möçberi şu maddanyň ikinji bölegindäki “a”, “b”, “ç” punktларыnda göz önünde tutulan tertipde artan wagtynda esaslandyryjylaryň (gatnaşyjylaryň) paýlarynyň möçberleri üýtgemeyär.

4. Ustaw hazynasy şu maddanyň ikinji böleginiň “d” we “e” punktларыnda göz önünde tutulan tertipde artanda, ähli gatnaşyjylaryň ustaw hazynasyndaky paýlaryna olaryň öňki tölegleriniň möçberini hasaba almak bilen täzedan hasaplaşyk geçirilýär.

50 madda. Kärhananyň ustaw hazynasynyň azalmagy. Goýumlaryň (paýlaryň) yzyna gaýtarylmagy

1. Kärhananyň ustaw hazynasynyň azaldylmagy kärhana gatnaşyjylaryň ählisiniň goýumlarynyň möçberini ölçegeş azaltmak ýoly bilen ýa-da aýry-aýry gatnaşyjylaryň paýlaryny doly ýa-da bölekleyin üzülüşmek arkaly amala aşyryp bolar.

Munuň üçin gatnaşyjylaryň umumy ýygnagy kärhananyň ustawyna üýtgetmeler girizmek hakyndaky

karary kabul edýär. Kärhana ustaw hazynasyny azaltmak bilen baglanyşykly hasaplaşyklary diňe kärhanany şu kanunyň 21 maddasyna laýyklykda gaýtadan bellige almagy geçireninden soň geçirmäge haklydyr.

2. Eger kärhananyň nobatdaky maliýe ýylynda eden işiniň jemleri boýunça onuň sap aktiwleriniň bahasy ustaw hazynanyňkydan az bolsa, onuň işiniň birinji ýyly muňa girmeyär, onda kärhana ony gysgaltmaga we ustaw hazynasyny bellenilen tertipde bellige almaga borçludyr. Eger sap aktiwleriň bahasy ustaw hazynasynyň iň pes möçberinden hem aşak düşse, onda kärhana ýatyrylmaga degişlidir.

3. Ustaw hazynasy gatnaşyjynyň paýyny üzülmek ýoly bilen azaldylanda galan gatnaşyjylaryň paýlary ölçegdeş üýtgeýärler.

4. Kärhananyň ustaw hazynasynyň azaldylmagyna onuň ähli kreditorlaryna habar berlenden soňra ýol berilýär. Kreditorlar kärhananyň borçnamalaryny möhletinden ön ýerine ýetirmegi ýa-da bes etmegi hem-de özlerine ýetirilen ýitgileriň öwezini dolmagy talap etmäge haklydyr.

5. Kärhananyň dolandyryjy edaralary ustaw hazynasyny azaltmak hakyndaky karary çap etmäge borçludylar, kärhananyň gös-göni kreditorlaryna bolsa, bu hakda karar çykarylandan soň 15 gününň dowamynda ýazmaça mälim edilmelidir. Bildirişde ustaw hazynasynyň azaldylmagyna närazy kreditorlar bilen boýun alnan borçnamalar esasynda üpjün etmäge ýa-da üzülmäge taýýardyklary hakynda habar bolmalydyr.

6. Eger bildiriş çap edilenden ýa-da her birine aýratyn habar edilen günden soň 30 güne çenli möhletde olar özleriniň närazylygy barada ýazmaça arz etmeseler, onda ustaw hazynasynyň azaldylmagy boýunça kreditorlaryň razylygy alyndygy hasap edilýär.

7. Döwlet kärhanasynyň ustaw hazynasy “Türkmenistanyň buhgalterlik hasabaty” hakyndaky kanunyňa we Türkmenistanyň beýleki kanunçylyk namalaryna laýyklykda azaldylyp bilner.

8. Goýumyň yzyna gaýtarylmagy ustaw hazynasynyň azaldylmak hakyndaky bellige alnandan soň 12 (on iki) aýyň geçmegi bilen hem bolup biler. Gatnaşyja goýumynyň gaýtarylyp berilmeginiň hasabyna kärhananyň ustaw hazynasynyň azalan soňky möçberi şu kanun tarapyndan bellenilen iň pes möçberden az bolup bilmez.

IX BAP. KÄRHANANYŇ ÜÝTGEDILIP GURALMAGY

51 madda. Kärhananyň üýtgedilip guralmagy

1. Üýtgedip guramak - munuň özi ýatyrnak çäresini geçirmezden kärhanany gaýtadan döretmekdir.

2. Kärhanany goşulmak, birleşmek, bölünmek, aýrylmak, täzedan döretmek görnüşde üýtgedip guramak ony esaslandyryjynyň ýa-da kärhananyň şeýle etmäge esaslandyryş resminamalary tarapyndan ygtyýarly edilen ýokary dolandyryjy edarasynyň meýletin gelen karary esasynda amala aşyrylyp bilner.

3. Türkmenistanyň kanunçylyk namalary arkaly bellenilen halatlarda, bir kärhananyň düzüminden bir ýa-da birnäçe kärhanany bölmek ýa-da bölünip aýrylmak görnüşde kärhanany üýtgedip guramak ygtyýarly döwlet edaralarynyň karary boýunça ýa-da suduň karary boýunça amala aşyrylýar.

4. Türkmenistanyň kanunçylyk namalary arkaly bellenilen halatlarda goşulmak ýa-da birleşmek görnüşinde kärhanany üýtgedip guramak diňe ygtyýarly döwlet edaralarynyň razylygy bilen amala aşyrylyp bilner.

5. Üýtgedilip guralan kärhananyň ähli hukuklarynyň we borçlarynyň mirasdüşerleri üýtgedip guramak ýoly arkaly täze döredilen we öz işini bellige alnandan soň dowam etdirýän kärhana bolup durýar. Üýtgedip guralan kärhananyň emlägi Türkmenistanyň kanunçylyk namalarynda ýa-da üýtgedip guramak baradaky kararda başgaça göz önünde tutulmadyk bolsa, onuň bellige alnan pursatyndan başlap, onuň emlägi miras hakly adama düşýär.

6. Üýtgedilip guralan kärhana şu kanun tarapyndan bellenilen tertipde döwlet belligine alynmaga degişlidir.

52 madda. Kärhanalaryň goşulmagy, birleşmegi

1. Iki ýa-da birnäçe kärhananyň goşulmagy olaryň emläginiň doly birleşdirilmegi esasynda täze kärhanany döretmek arkaly amala aşyrylýar. Goşulmaga gatnaşýan kärhanalar öz işlerini bes edýärler. Şunlukda olaryň her biriniň ähli hukuklary we borçlary tabşyryş namasyna laýyklykda täzedan döredilýän kärhana geçýär.

Eger birleşýän kärhanalaryň gatnaşyjylarynyň hukuklary we borçlary ustaw hazynasyna paý

gatnaşygy ýörelgesi boýunça esaslanmadyk bolsa, onda kärhanalaryň goşulýandygy hakyndaky kararda täze kärhananyň gatnaşyjylarynyň hukuklary we borçlary kesgitlenilmelidir.

2. Bir ýa-da birnäçe kärhananyň başga bir kärhana birleşmegi goşulýan kärhanalaryň emläginiň özüne birleşdirýän kärhananyň emläginiň üstüne goşulmagy arkaly amala aşyrylýar. Şonda goşulýan kärhanalar edara görnüşindäki taraplar hökmünde öz işlerini bes edýärler, olaryň ähli hukuklary we borçlary bolsa tabşyryş namasyna laýyklykda olaryň goşulýan kärhanasyna geçýär, onuň dörediji resminamalaryna üýtgedip guramak bilen baglanyşlylykly üýtgetmeler goşulýar.

Goşulýança hereket eden, soňra goşulan kärhanalara gatnaşyjylaryň ustaw hazynasyndaky paý gatnaşygynyň baglanyşygy goşulýan kärhanalaryň onuň düzümine giriş şertlerine laýyklykda üýtgäp biler.

3. Kärhanalaryň goşulýandygy, birleşýändigini hakyndaky kararlar ýa-da şertnamalar esasynda goşulýan, birleşýän kärhanalara gatnaşyjylar esaslandyryş ýygnaýynda esaslandyryş şertnamasyny işläp düzýärler, oňa gol çekýärler, özara goşulanlarynda bolsa, täzedan döredilen kärhananyň ustawyny tassyklaýarlar hem onuň ýerine ýetiriji we beýleki edaralaryny saýlaýarlar.

53 madda. Kärhanalaryň bölünmegi, bölünip aýrylmagy

1. Kärhananyň bölünmegi şol kärhananyň emlägini täzedan döreýän iki ýa-da birnäçe kärhananyň arasynda paýlamak arkaly amala aşyrylýar. Şonda bölünýän kärhanalaryň hukuklary we borçlary bölüji balansa laýyklykda täzedan ýüze çykýan kärhana geçýär. Kärhananyň bölünmegi onuň edara görnüşindäki tarap hökmünde hereket etmegini bes edýär.

2. Kärhanadan bir ýa-da birnäçe kärhananyň bölünip aýrylmagy oňa degişli bolan emlägiň bölünip aýrylmagy we onuň täzedan ýüze çykýan bir ýa-da birnäçe kärhana geçirilmegi arkaly amala aşyrylýar. Şonda üýtgedilip guralýan kärhananyň hukuklarynyň we borçlarynyň bir bölegi bölüji balansa laýyklykda täzedan döreýän kärhana geçýär. Özünden başga bir kärhana bölünip aýrylan esasy kärhana ykdysady işiň özbaşdak subýekti bölünip galmagyny dowam etdirýär.

3. Eger ustaw hazynasyna paý gatnaşygy ýörelgesine esaslanan kärhananyň ustawy tarapyndan başgaça göz önünde tutulmadyk bolsa, ol bölünende, bölünip aýrylanda her bir gatnaşyjynyň üýtgedilip guralýan kärhananyň ustaw hazynasyndaky özüniň bar bolan paýyna barabar paýy täzedan döreýän kärhanalaryň her biriniň ustaw hazynasyndan almaga haky bardyr. Kärhanalar bölünende, bölünip aýrylanda gatnaşyjylaryň ustaw hazynasynda bölünmäge çenli hereket eden paý gatnaşygy täze döredilen kärhanalarda üýtgemegi mümkin.

54 madda. Ygtyýarly döwlet edarasynyň ýa-da suduň kärhanany mejbury ýagdaýda bölmek, bölüp aýyrmak hakyndaky kararynyň ýerine ýetirilmeginiň netijeleri

1. Eger kärhana suduň karary boýunça mejbury ýagdaýda üýtgedilip guralanda bölmek, bölüp aýyrmak işlerini geçirmäge ygtyýarly ýerine ýetiriji edaralar suduň kararynda kesgitlenilen möhletde kärhanany bölmegi, bölüp aýyrmagy amala aşyrmasa, onda sud bu kärhananyň emlägine ynanylan dolandyryjyny belleýär we oňa bölmegi, bölüp aýyrmagy tabşyrýar.

2. Ynanylan dolandyryjy bellenilen pursatyndan başlap kärhanany dolandyrmak boýunça ygtyýarlyklar oňa geçýär.

3. Ynanylan dolandyryjy sudda kärhananyň adyndan çykyş edýär, bölüji balansy düzýär we ony kärhanalaryň bölünmegi, bölünip aýrylmagy netijesinde döreýän esaslandyryş resminamalary bilen bilelikde suduň tassyklamagyna berýär. Görkezilen resminamalaryň sud tarapyndan tassyklanylmagy täzedan döredilýän kärhanalaryň döwlet belligine alynmagy üçin esas bolýar.

55 madda. Kärhananyň gaýtadan üýtgedilmegi

1. Kärhananyň gaýtadan üýtgedilmegi onuň guramaçylyk - hukuk görnüşiniň üýtgedilmegi bilen tamamlanylýar.

2. Kärhananyň bir guramaçylyk - hukuk görnüşinden başgasyna üýtgedilmegi üýtgedilýän kärhananyň hereket etmeginiň bes edilmegine we onuň esasynda täze kärhananyň döremegine getirýär.

3. Täze döredilen kärhana tabşyryş namasyna laýyklykda üýtgedilen kärhananyň mirasdüşeri bolýar.

4. Kärhana üýtgedilende esaslandyryjylaryň onuň guramaçylyk- hukuk görnüşiniň üýtgedilmegine çenli hereket eden paý gatnaşygynyň täze döredilen kärhanada üýtgemegi mümkin.

56 madda. Kärhana üýtgedilip guralanda tabşyryş namasy we bölüji balans

1. Kärhana üýtgedilip guralanda düzülýän tabşyryş namasynda we bölüji balansynda üýtgedilip guralýan kärhananyň ähli kreditorlar we bergidarlar babatda, jedelleşýän taraplaryň borçlaryna goşmak bilen ähli borçnamalary boýunça mirasdüşerlik hakyndaky düzgünler öz beýanyny tapmalydyr.

2. Tabşyryş namasy we bölüji balans kärhananyň gatnaşyjylary ýa-da kärhanany üýtgetmek hakynda karar kabul eden edara tarapyndan tassyklanylýar.

3. Tabşyryş namasy we bölüji balans täze döredilen kärhanany döwlet belligine aldyrmak ýa-da hereket edýän kärhananyň dörediji dokumentlerine üýtgetmeler girizmek üçin esaslandyryş resminamalar bilen bilelikde tabşyrylýar.

Tabşyryş namasynyň we bölüji balansyň dörediji resminamalar bilen bilelikde berilmezligi, şeýle hem olarda üýtgedilip guralýan kärhananyň borçnamalary boýunça mirasdüşerlik hakyndaky düzgünleriň bolmazlygy täze döredilen kärhanany döwlet belligine almakdan boýun gaçyrylmagyna getirýär.

57 madda. Üýtgedilip guralýan kärhananyň kreditorlarynyň hukuklarynyň kepillikleri

1. Üýtgedilip guralmaga gatnaşýan her bir kärhana üýtgedip guramak hakyndaky kararyň kabul edilen pursatyndan başlap, bu hakyndaky karary üýtgedilip guralýan kärhananyň kreditorlaryna ýazmaça görnüşde habar bermäge ýa-da resmi metbugat edaralarynda degişli habary (bildirişi) ýerleşdirmäge borçludyr.

2. Üýtgedilip guralýan kärhananyň kreditorynyň bergidardan borçlaryny möhletinden öň ýerine ýetirmegini ýa-da olary özüne amatly kanuny usul (hasaplaşyk geçirmek, şertnamany ýatyrnak ýoly arkaly) bilen bes etmegi we şonuň bilen ýetirilen ýitgileriň öwezini dolmagy talap etmäge haky bardyr.

3. Eger bölüji balans üýtgedilip guralan kärhananyň mirasdüşerlerini kesgitlemäge mümkinçilik bermese, onda täzeden ýüze çykýan kärhanalar üýtgedilip guralan kärhananyň borçnamalary boýunça onuň kreditorlarynyň önünde raýdaşlyk jogapkärçiligini çekýärler.

X BAP. KÄRHANANYŇ IŞINIŇ TOGTADYLMAGY WE BES EDILMEGI. KÄRHANANYŇ ÝATYRYLMAGY

58 madda. Kärhanalaryň işiniň togtadylmagynyň we bes edilmeginiň esaslary we tertibi

1. Kärhananyň işi meýletin ýa-da mejburi tertipde, şeýle hem şu maddada göz önünde tutulan ahwalatlar aralaşan halatynda bes edilip bilner.

2. Kärhananyň işi meýletinlik tertibinde islendik wagtda şu aşakdakylaryň kabul eden kararlary esasynda bes edilýär:

döwlet kärhanasynyň, jemgyýetçilik guramasynyň kärhanasynyň eýesiniň;

ülüş (paý) eýeçiliginiň hukugyna esaslanan kärhananyň ähli gatnaşyjylarynyň.

Kärhananyň işini bes etmek hakyndaky karar, eger oňa onuň gatnaşyjylarynyň ýarysy ses beren bolsa, eger onuň esaslandyryş resminamalary tarapyndan başga ýagdaý göz önünde tutulmadyk bolsa, onda kabul edildi diýlip hasaplanylýar.

3. Kärhananyň işi mejburi tertipde suduň karary boýunça şu aşakdaky halatlarda bes edilýär:

a) batyp galmak netijesinde;

b) bellige alnanda Türkmenistanyň kanunçylygynyň bozulandygy bilen baglanyşyklylykda kärhananyň bellige alnyşynyň hakyky däldegi ykrar edilende, onuň tersine özgermeýän häsiýeti bolýar;

ç) eger ol ygtyýarnama almaga degişli bolup, işini ygtyýarnamasyz amala aşyrsa ýa-da Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan gadagan edilen işi amala aşyrsa;

d) kalendar ýylynyň dowamynda bikanun işleri ençeme gezek amala

aşyrsa ýa-da Türkmenistanyň kanunçylygyny gödek bozan halatlarynda;

e) Türkmenistanyň kanunçylyk namalary tarapyndan göz önünde tutulan beýleki halatlarda.

4. Kärhananyň işi, şu maddanyň ikinji we üçünji punktларында göz önünde tutulan esaslardan başga-

da, şu aşakdaky ahwalatlar ýüze çykanda bes edilýär:

kärhananyň işiniň ustawda görkezilen möhletiniň gutarmagy;

eger ustaw hazynasynyň azalmagy netijesinde onuň möçberi guramaçylyk-hukuk görnüşine degişli kärhanalar üçin şu kanun tarapyndan göz önünde tutulan iň pes möçberden kiçi bolanda;

eger gatnaşyjylar şu kanun tarapyndan bellenen möhletlerde kärhananyň ustaw hazynasyny döretmese;

kärhana üýtgedilip guralandaky degişli halatlarda.

5. Şu maddanyň üçünji böleginiň “b”, “ç”, “d” punktlarynda göz önünde tutulan esaslar boýunça kärhananyň işini bes etmek hakyndaky talap bilen bellige alýan edara, ygtyýarnama bermäge we gözegçilik wezipesini amala aşyrmaga ygtyýarly döwlet edaralary, kreditorlar tarapyndan suda ýüz tutulyp bilner.

6. Şu maddanyň üçünji bölegindäki “d” punktynda göz önünde tutulan hatatlarda sud kärhananyň işini bes etmek hakyndaky çözüdiniň ýerine şeýle işi togtatmak hakyndaky karary çykaryp biler.

Salgyt salýan, ygtyýarnamalar berýän, ekologiýa, sanitariýa, arhitektura, tehniki howpsuzlyk we ýangyna garşy goranyş meselelerini alyp barýan edaralaryň kärhananyň işini togtatmak hakynda tekliplir girizmäge hukugy bardyr. Bu meseleler boýunça jedeller sud tertibinde çözülýär.

7. Kärhananyň işi, onuň edara görnüşindäki taraplaryň ýeke-täk döwlet sanawyndan çykarylan pursatyndan başlap, bes edilen hasap edilýär.

59 madda. Kärhananyň ýatyrylmagy

1. Kärhananyň ýatyrylmagy onuň işiniň, hukuklary we borçlary başga kärhana mirasdüşerlik tertibinde geçmezden bes edilmegine getirýär.

2. Kärhana eýesi, sud ýa-da kärhanany esaslandyran edara kärhanany ýatyrmak hakynda karar kabul edýär. Olar ýatyrylyşygy geçirmegiň tertibini we möhletlerini belleýärler, ýatyryş toparyny (ýatyryjyny) belleýärler.

Kärhananyň ýerine ýetiriji edarasy ýatyryş toparynyň (ýatyryjynyň) bellenen gününden başlap, kärhanany dolandyrmak boýunça öz ygtyýarlyklaryndan mahrum bolýar, onuň wezipesi ýatyryş topary (ýatyryjy) tarapyndan ýerine ýetirilýär.

3. Ýatyryjy topar (ýatyryjy) döwlet bellige alyş edarasyna kärhananyň hukuk ýagdaýynyň üýtgänligi hakyndaky habary we topar (ýatyryjy) hakyndaky maglumatlary berýär. Şonuň bilen birlikde edara görnüşindäki taraplaryň ýeke-täk döwlet sanawynda kärhananyň ýatyryş ýagdaýynyň gidişinde durýandygy hakynda bellik edilýär.

4. Ýatyryjy topar (ýatyryjy) suda ýatyrylýan kärhananyň wekili bolup çykyş edýär, kreditorlaryň ýüze çykarylmagy we debitor bergileriniň alynmagy üçin degişli çäreleri görýär.

Ýatyrylýan kärhana diňe özüniň ýatyrylýandygy bilen baglanyşykly geleşikleri, şeýle hem ýatyrmak hakyndaky kararda göz önünde tutulan geleşikleri baglaşyp biler. Kärhana ýatyryjy topar (ýatyryjynyň) işi üçin jogapkärçilik çekýär.

5. Kärhananyň ýatyrylýandygy hakynda her bir kreditora ýazmaça görnüşde habar edilýär. Resmi metbugat edaralarynda kärhananyň ýatyrylýandygy, onuň kreditorlary tarapyndan talaplary bildirmegiň tertibi we möhletleri hakynda habar (bildiriş) ýerleşdirilýär.

6. Kreditorlar tarapyndan talaplaryň bildirilmegi üçin bellenen möhlet tamamlanandan soň ýatyryjy topar aralyk ýatyryş balansyny düzýär, onda ýatyrylýan kärhananyň emläginiň düzümi hakyndaky maglumatlar, kreditorlar tarapyndan bildirilen talaplaryň sanawy we olara seretmegiň netijeleri öz beýanyny tapmalydyr. Aralyk ýatyrylyş balansy kärhanany esaslandyryjylar (gatnaşyjylar) ýa-da kärhanany ýatyrmak hakyndaky karary kabul eden dolandyryş edarasy tarapyndan tassyklanylmağa degişlidir.

7. Ýatyryjy topar (ýatyryjy) kreditorlar bilen hasaplaşyklary amala aşyrýar. Eger kärhanada bar bolan pul serişdeleri kreditorlaryň talaplaryny kanagatlandyrmak üçin ýeterlik bolmasa, ýatyryjy topar (ýatyryjy) ýatyrylýan kärhananyň emläginiň satuwynyň açyk söwdasyny amala aşyrýar.

8. Ýatyrylýan döwlet kärhanasynyň emlägi kreditorlaryň talaplaryny kanagatlandyrmak üçin ýeterliksiz ýagdaýynda soňkularyň talaplarynyň galan bölegini bu kärhananyň emläginiň eýesiniň hasabyna kanagatlandyrmak hakyndaky talap bilen suda ýüz tutmaga haky bardyr.

9. Kreditorlar bilen hasaplaşyklary tamamlanlaryndan soň ýatyryjy topar ýatyryş balansyny düzýär, ol kärhanany esaslandyryjylar (gatnaşyjylar) ýa-da kärhanany ýatyrmak hakyndaky karary kabul eden kärhananyň dolandyryş edarasy tarapyndan tassyklanylýar, şeýle hem garassyz auditor tarapyndan tassyklanylýar.

10. Kärhana edara görnüşindäki taraplaryň ýeke-täk döwlet sanawyndan çykarylandan soň, kärhananyň ýatyrylmagy gutardy, kärhana bolsa dowam etmegini bes etdi diýlip hasaplanýar.

60 madda. Kärhana ýatyrylanda onuň emläginiň paýlanyşy

1. Kärhana ýatyrylanda onuň kreditorlarynyň talaplary şeýle nobatlylyk boýunça kanagatlandyrylýar: birinji nobatda ýatyrylýan kärhananyň ömrüne ýa-da saglygyna zyýan ýetirenligi üçin öňünde jogapkärçilik çekýän raýatlaryň talaplary kanagatlandyrylýar;

ikinji nobatda işden boşadylanda berilýän kömek pulunyň we kärhanada zähmet şertnamasy (kontrakty) boýunça işleýän adamlar bilen zähmet hakynyň tölegleri, şeýle hem awtorlyk şertnamasy boýunça pul haklarynyň hasaplaşygy geçirilýär;

üçünji nobatda kreditorlaryň ýatyrylýan kärhananyň emläginiň girewi bilen üpjün edilen borçnamalary boýunça talaplary kanagatlandyrylýar;

dördünji nobatda hökmany salgyt we döwlete hem-de ýerlerdäki häkimiýet edaralaryna beýleki tölegler boýunça bergiler, şeýle hem bank kreditleri boýunça bergiler üzülişilýär;

bäşinji nobatda beýleki kreditorlar bilen hasaplaşyklar geçirilýär.

Her nobatyň talaplary şonuň öň ýanyndaky nobatyň talaplary kanagatlandyrylandan soň kanagatlandyrylýar.

2. Kreditorlaryň talaplary kanagatlandyrylandan soň ýatyrylýan kärhananyň galan emlägi onuň şu emlägi zat hukugy ýa-da bu kärhana babatda borçnama hukugy bolan gatnaşyjylara berilýär.

61 madda. Kärhananyň bergidar bolmagy (batyp galmagy) netijesinde ýatyrylmagy

Kärhananyň batyp galmagy diýilip sud tarapyndan ykrar edilmeginiň ýa-da onuň özüniň batyp galandygyny yglan etmeginiň esaslary, şeýle hem bular ýaly kärhananyň ýatyrylmagynyň tertibi “Batyp galmak hakyndaky” Türkmenistanyň kanuny tarapyndan belgilenilýär.

XI BAP. KÄRHANALAR HAKYNDAKY TÜRKMENISTANYŇ KANUNÇYLYGYNÝŇ BOZULANDYGY ÜÇIN JOGAPKÄRÇILIK. KÄRHANALARYŇ JEDELLERINE SEREDILIŞI

62 madda. Kärhanalar hakyndaky Türkmenistanyň kanunçylygynyň bozulandygy üçin jogapkärçilik

1. Kärhana öz işini amala aşyranymda Türkmenistanyň kanunçylygyny, raýatlaryň, beýleki kärhanalaryň we döwletiň hukuklaryny hem-de kanun tarapyndan goralyan bähbitlerini bozmaly däldir.

2. Kärhanalaryň, döwlet häkimiýeti edaralarynyň we ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet hem-de ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralarynyň wezipeli adamlary kärhanalaryň işini düzgünleşdirýän şu kanuny we Türkmenistanyň beýleki kanunçylyk namalaryny bozandygy üçin Türkmenistanyň kanunçylygynda göz öňünde tutulan jogapkärçiligi çekýärler.

63 madda. Kärhanalaryň jedellerine seredilişi

Kärhanalaryň jedellerine Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan belgilenilýän tertipde seredilýär.

**Türkmenistanyň Prezidenti
Saparmyrat Türkmenbaşy
Aşgabat şäheri
2000-nji ýylyň 15-nji iýuny
№ 28-II**

Türkmenistanyň Kanuny

Işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda

(Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary 2008 ý., № 2, 34-nji madda)

**(Türkmenistanyň 18.04.2009 ý. № 32-IV we 10.05.2010 ý. № 110-IV Kanunlary esasynda girizilen
üýtgetmeler we goşmaçalar bilen)**

Şu Kanun işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmagyň hukuk esaslaryny kesgitleýär, şeýle hem Türkmenistanyň çäginde ony amala aşyrmak bilen baglanyşykly ýüze çykýan hukuk gatnaşyklaryny düzgünleşdirýär.

I bap. Umumy düzgünler

1-nji madda. Şu Kanunda ulanylýan esasy düşünjeler

1. Şu Kanunda aşakdaky esasy düşünjeler ulanylýar:

1) ygtyýarnama - telekeçilik işini ygtyýarlylandyrylan görnüşini amala aşyrmak hem-de ygtyýarnama talaplaryny we şertlerini hökmany berjaý edip, ygtyýarlylandyryjy edara tarapyndan ygtyýarnamalar berilýän professional hyzmatlaryny bitirmek çygyrndaky işi amala aşyrmaga bolan rugsat;

2) işň ygtyýarlylandyrylýan görnüşü - Türkmenistanyň çäginde amala aşyrmak üçin şu Kanuna laýyklykda ygtyýarnama almak talap edilýän işň aýry-aýry görnüşü;

3) ygtyýarnamanyň talaplary we şertleri - işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda düzgünnamalarda bellenen talaplaryň we şertleriň jemi, olaryň ygtyýarnamaly tarapyndan ýerine ýetirilmegi işň ygtyýarlylandyrylýan görnüşü amala aşyrylanda hökmanydyr;

4) ygtyýarnamaly - ygtyýarnama alan edara görnüşindäki ýa-da şahsy tarap;

5) ygtyýarnamanyň dalaşgäri - ygtyýarnamanyň berilmegi hakynda arza bilen ygtyýarlylandyryjy edara ýüz tutan edara görnüşindäki ýa-da şahsy tarap;

6) ygtyýarlylandyrmak - ygtyýarnama bermek, ygtyýarnamany gaýtadan resmileşdirmek, hereketini uzaltmak, togtatmak, dikeltmek, bes etmek we ony ýatyrnak boýunça iş;

7) ygtyýarnamalaryň döwlet sanawy - ygtyýarnamany bermek (bermekden ýüz öwürmek), gaýtadan resmileşdirmek, hereketini uzaltmak, togtatmak, dikeltmek, bes etmek we ygtyýarnamany ýatyrnak hakyndaky maglumatlary, şeýle hem ygtyýarlylandyrmak bilen baglanyşykly beýleki zerur maglumatlary öz içine alýan ýeke-täk usulyýet we maksatnama-tehniki ýörelgelerinde gurlan döwlet maglumat ulgamy.

2-nji madda. Işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda Türkmenistanyň kanunçylygy

1. Işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda Türkmenistanyň kanunçylygy Türkmenistanyň Konstitusiyasyna esaslanýar we şu Kanundan hem-de Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryndan durýar.

2. Şu Kanunyň düzgünleri aşakdakylara degişli däldir:

1) intellektual eýeçiligiň obýektleri peýdalanylanda ýüze çykýan gatnaşyklara;

2) “Uglewodorod serişdeleri hakynda” Türkmenistanyň Kanunyna laýyklykda amala aşyrylýan nebit işlerine;

3) hukuk tertibini, döwletiň goranmak ukybyny we howpsuzlygyny üpjün etmek bilen baglanyşykly ýöriteleşdirilen işe.

3. Eger Türkmenistanyň halkara şertnamasynda şu Kanundaka garanda başga kadalar bellenen bolsa, onda halkara şertnamasynyň kadalary ulanylýar.

3-nji madda. Ygtyýarlylandyrmagy amala aşyrmagyň esasy ýörelgeleri

1. Ygtyýarlylandyrmagy amala aşyrmagyň esasy ýörelgeleri aşakdakylardyr:

- 1) ygtyýarlylandyrmak babatynda döwlet syýasatyny durmuşa geçirmek;
- 2) ygtyýarlylandyrmagyň aýdyňlygyny üpjün etmek, bellenen ygtyýarnama talaplaryna we şertlerine jogap berýän, edara görnüşindäki we şahsy taraplar üçin deň esaslarda we deň şertlerde ygtyýarnamalar bermek;
- 3) ygtyýarlylandyrmak amala aşyrylan mahalynda kanunçylygy üpjün etmek;
- 4) Türkmenistanyň çäginde işň ygtyýarlylandyrylýan görnüşleriniň ýeke-täk sanawyny we ygtyýarlylandyrmagyň ýeke-täk tertibini bellemek;
- 5) işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda Türkmenistanyň kanunçylygynyň bozulmagy üçin edara görnüşindäki we şahsy taraplaryň jogapkärçiliginiň kadalaryny bellemek.

2. Daşary ýurt edara görnüşindäki we şahsy taraplar, şeýle hem raýatlygy bolmadyk şahslar Türkmenistanyň edara görnüşindäki we şahsy taraplarynyňky ýaly şertlerde we tertipde ygtyýarnamalar almak hukugyna eýedirler, olaryň işň aýry-aýry görnüşlerini amala aşyrmak boýunça Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen çäklendirmeler muňa degişli däldir.

3. Ygtyýarlylandyrmak telekeçilik işiniň we professional hyzmatlary bitirmek boýunça işň monopolizasiýalaşmagyna ýa-da erkinliginiň çäklendirilmegine ýardam etmeli däldir.

Işň görnüşini telekeçilik we professional hyzmatlary bitirmek boýunça işe degişli etmek Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda amala aşyrylýar.

4-nji madda. Işň görnüşini ygtyýarlylandyrmaga degişli etmek üçin esaslار

Işň ygtyýarlylandyrylýan görnüşlerine amala aşyrylmagy raýatlaryň hukuklaryna, kanuny bähbitlerine, ahlagyna, ömrüne we saglygyna, döwletiň goranmak ukybyna we howpsuzlygyna, türkmen halkynyň medeni mirasyna, daşky gurşawa zyýan (zelel) ýetirip biljek işň görnüşleri degişlidir, olaryň döwlet tarapyndan düzgünleşdirilmegi ygtyýarlylandyrmadan başga beýleki usullar bilen amala aşyrylyp bilinmez.

II bap. Ygtyýarlylandyrmagyň döwlet tarapyndan düzgünleşdirilişi

5-nji madda. Ygtyýarlylandyrmagyň döwlet tarapyndan düzgünleşdirilişi

Ygtyýarlylandyrmak babatda döwlet tarapyndan düzgünleşdirmek Türkmenistanyň Ministrler Kabineti, şeýle hem ygtyýarnama gözegçiligini (mundan beýläk - ygtyýarnama gözegçiligi edarasyny) we işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmagy amala aşyrylan onuň ygtyýarly eden ministrlikleri we pudaklaýyn dolandyryş edaralary (mundan beýläk - ygtyýarlylandyryjy edaralar) tarapyndan amala aşyrylýar.

6-njy madda. Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ygtyýarlylygy

Türkmenistanyň Ministrler Kabineti:

- 1) ygtyýarlylandyrmak babatynda döwlet syýasatyny durmuşa geçirmek boýunça çäreleri Türkmenistanyň Konstitusiyasyna, Türkmenistanyň kanunlaryna we Türkmenistanyň Prezidentiniň namalaryna laýyklykda kesgitleýär;
- 2) ygtyýarnama gözegçiliginiň edarasyny we ygtyýarlylandyryjy edaralary kesgitleýär;
- 3) şu Kanunyň 20-nji maddasy bilen bellenen sanaw boýunça işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakyndaky düzgünleri (mundan beýläk - ygtyýarlylandyrmak hakyndaky düzgünler) tassyklaýar.

7-nji madda. Ygtyýarnama gözegçiligi edarasynyň ygtyýarlylygy

1. Ygtyýarnama gözegçiligi edarasyny:

- 1) şu Kanunyň talaplarynyň ýerine ýetirilişine gözegçilik edýär, ygtyýarlylandyryjy edaralaryň işiniň utgaşdyrylmagyny üpjün edýär;
- 2) ygtyýarlylandyrmak babatynda döwlet tarapyndan düzgünleşdirilmegini kämilleşdirmek, şu

Kanuna üýtgetmeler we goşmaçalar girizmek hakynda teklipleri işläp taýýarlaýar, ygtyýarlylandyrylmaga degişli işň görnüşleriniň Sanawyna üýtgetmeler we goşmaçalar girizmek hakynda teklipleri döwlet statistika edaralary bilen bilelikde işläp taýýarlaýar;

3) ygtyýarlylandyryjy edaralar tarapyndan berilýän ygtyýarlylandyrmak hakyndaky teklipleriň taslamalaryna garaýar we olary Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň tassyklamagyna berýär;

4) ygtyýarnamany bermek, ygtyýarnamany uzaltmak, gaýtadan resmileşdirmek, ygtyýarnamanyň hereketini dikeltmek, möhletinden öň bes etmek hakyndaky arzanyň nusgasyny tassyklaýar;

5) ygtyýarnamanyň ýeke-täk görnüşini tassyklaýar;

6) Ygtyýarnamalaryň döwlet sanawynyň maglumatlar bankyny döredýär;

7) ygtyýarlylandyryjy edaralaryň işini seljermegiň we Ygtyýarnamalaryň döwlet sanawynyň maglumatlar bankynyň esasynda ygtyýarlylandyrmak babatyndaky iş hakynda Türkmenistanyň Ministrler Kabinetine bellenen tertipde maglumat berýär.

2. Ygtyýarnama gözegçiligi edarasy şu aşakdakylara haklydyr:

1) ygtyýarlylandyryjy edaralardan zerur resminamalary we maglumatlary soramaga we almaga;

2) ygtyýarlylandyryjy edaralaryň işiniň meýilnamalaýyn ýa-da meýilnamadan daşary barlaglaryny, şol sanda şikayatlaryň, arzalaryň we beýleki resmi ýüz tutmalaryň esasynda geçirmäge, ýüze çykarylan düzgün bozmalary görkezmek bilen barlaglaryň netijeleri boýunça ykrarnamalary düzmäge;

3) Ygtyýarnamalaryň döwlet sanawynyň maglumatlar bankyndaky bar bolan maglumatlary kameral deňeşdirip barlamak arkaly, şeýle hem ygtyýarlylandyryjy edaralaryň işiniň barlaglarynyň ykrarnamalarynyň esasynda olaryň işlerine seljerme geçirmäge;

4) ygtyýarlylandyryjy edaralar tarapyndan barlaglaryň barşynda ýüze çykarylan düzgün bozmalary düzetmek boýunça olary düzetmegiň möhletlerini görkezmek bilen karar kabul etmäge;

5) şu Kanunyň düzgünlerini we ygtyýarlylandyrmak hakyndaky düzgünleri bozmak bilen kabul edilen kararlaryň ýatyrylmagyny talap etmäge.

Ygtyýarnama gözegçiligi edarasynyň karary ygtyýarlylandyryjy edaralar tarapyndan öz bellän möhletlerinde hökmany suratda ýerine ýetirilmäge degişlidir.

8-nji madda. Ygtyýarlylandyryjy edaralaryň ygtyýarlyklary

1. Ygtyýarlylandyryjy edaralar:

1) ygtyýarnamalar berýärler ýa-da olary bermekden ýüz öwürýärler;

2) ygtyýarnamalary gaýtadan resmileşdirýärler;

3) ygtyýarnamanyň hereketini togtadýarlar, uzaldýarlar, dikeldýärler ýa-da möhletinden öň bes edýärler;

4) ygtyýarnamany ýatyryýarlar ýa-da başga halatlarda ygtyýarnamany ýatyrmak hakynda suda hak islegi bilen ýüz tutýarlar;

5) işň özleri tarapyndan ygtyýarlylandyrylýan görnüşleri boýunça ygtyýarnamalaryň döwlet sanawynyň maglumatlar binýatlaryny döredýärler;

6) ygtyýarnamanyň dalaşgäri we ygtyýarnamalyň işi hakyndaky maglumatlary barlaýarlar;

7) şu Kanunda bellenen halatlarda hak isleg arzasy bilen suda ýüz tutýarlar.

2. Ygtyýarlylandyryjy edaralar ygtyýarlylandyrmak boýunça öz ygtyýarlaryny öz ýerli ýa-da beýleki gurluş düzüm birliklerine berip bilmezler.

3. Ygtyýarlylandyryjy edaralaryň ygtyýarlyklaryny amala aşyrmagynyň tertibi ygtyýarlylandyrmak hakyndaky düzgünnamalar bilen belleniýär.

III bap. Ygtyýarlylandyrmagy amala aşyrmak

9-njy madda. Ygtyýarnamanyň hereketi

1. Ygtyýarnama işň her bir ygtyýarlylandyrylýan görnüşü üçin aýratynlykda berilýär.

2. Amala aşyrmak üçin ygtyýarnama alnan işň görnüşü diňe ygtyýarnama alan adam tarapyndan ýerine ýetirilip bilner.

3. Ygtyýarnamanyň hereketi Türkmenistanyň bütin çäğine degişlidir, Türkmenistanyň kanunçylygy bilen bellenen çäklendirmeler muňa degişli däldir.

4. Haçan-da işini aýry-aýry görnüşini amala aşyrmak üçin ygtyýarnamadan başga gaýry rugsat almak (ýer bölegini bermek we başgalar) talap edilen mahalynda şeýle rugsatlar ygtyýarnama alnandan soň berilýär. Ygtyýarnama bolmadyk mahalynda rugsat hakyky däl diýlip hasap edilýär.

10-njy madda. Ygtyýarnamanyň hereket ediş möhleti

1. Ygtyýarnama:

1) professional hyzmatlaryň bitirilmegi üçin - hereket ediş möhletini çäklendirmezden;
2) telekeçilik işiniň ygtyýarlylandyrylýan görnüşini amala aşyrmak üçin - kesgitli möhlete, ýöne üç ýyldan az bolmadyk möhlete berlip bilner.

2. Telekeçilik işiniň ygtyýarlylandyrylýan görnüşini amala aşyrmak üçin ygtyýarnamanyň hereket ediş möhleti ygtyýarlylandyrmak hakyndaky düzgünler bilen bellenilýär.

3. Ygtyýarnamanyň dalaşgäriniň arzasyna laýyklykda onuň hereket ediş möhleti azaldylyp bilner, ýöne ol bir ýyldan az bolmaly däldir.

4. Telekeçilik işiniň ygtyýarlylandyrylýan görnüşini amala aşyrmak üçin ygtyýarnamanyň hereket ediş möhleti ygtyýarnamalaryň arzasy boýunça uzaldylyp bilner. Ygtyýarnamanyň hereket ediş möhletini uzaltmak şu Kanunyň 14-nji maddasyna laýyklykda ony gaýtdan resmileşdirmek tertibinde amala aşyrylýar.

11-nji madda. Ygtyýarnama talaplary we şertleri

Ygtyýarlylandyrmak hakyndaky düzgünler bilen ygtyýarnamaly tarapyndan şu aşakdakylaryň berjaý edilmeginiň hökmanylygy bellenilýär:

1) Türkmenistanyň kanunçylygynyň, şeýle hem ekologik, sanitariýa-epidemiologik, gigiýena, ýangyna garşy kadalaryň we düzgünleriň ;

2) ygtyýarnamala bildirilýän hünär talaplaryna laýyk gelmeginiň;

3) işini aýry-aýry görnüşlerini amala aşyrmak üçin zerur bolan halatlarda ygtyýarnamala bildirilýän ýörite şertlere jaýlaryň, desgalaryň, enjamlaryň we beýleki tehniki serişdeleriň laýyk gelşiniň.

12-nji madda. Ygtyýarnamany bermegiň tertibi

1. Ygtyýarnamanyň dalaşgäri ygtyýarnama almak üçin ygtyýarnamanyň berilmegi hakyndaky arzany degişli ygtyýarlylandyryjy edara berýär, onda şu aşakdakylar görkezilýär:

1) edara görnüşindäki tarap üçin - doly ady, döwlet tarapyndan bellige alnan belgisi we senesi, guramaçylyk-hukuk görnüşi, hukuk salgysy, işiniň görnüşi we ony amala aşyrmagyň möhleti, şeýle hem ygtyýarnamanyň dalaşgäriniň işini bu görnüşini amala aşyrmakçy bolýan hakyky ýeri (ýerleşşi);

2) şahsy tarap üçin - familiýasy, ady, atasynyň ady, ýaşayan ýeri, pasport maglumatlary, onuň döwlet tarapyndan hasaba alnandygy hakyndaky resminamanyň belgisi we senesi (hususy telekeçi hökmünde bellige alnan şahsy tarap üçin), hususy salgyt belgisi, işiniň görnüşi we ony amala aşyrmagyň möhleti, şeýle hem ygtyýarnamanyň dalaşgäriniň işini bu görnüşini amala aşyrmakçy bolýan hakyky ýeri (ýerleşşi).

2. Ygtyýarnamanyň berilmegi hakyndaky arza şu aşakdakylar goşulýar:

1) edara görnüşindäki tarap üçin - esaslandyryjy resminamalaryň bellenen tertipde tassyklanylýan nusgalary, edara görnüşindäki taraplaryň Ýeke-täk döwlet sanawyndan göçürme, şeýle hem ynanç haty ýa-da ygtyýarnamanyň dalaşgäriniň wekiliniň ygtyýarlaryny tassyklaýan buýruk;

2) şahsy tarap üçin - hususy telekeçi hökmünde ygtyýarnamanyň dalaşgäriniň döwlet tarapyndan bellige alnandygy hakyndaky resminamanyň bellenen tertipde tassyklanylýan nusgasy we onuň pasportynyň nusgasy.

Ygtyýarnamanyň berilmegi hakyndaky arzanyň ýanyna ygtyýarnamanyň dalaşgäri tarapyndan ygtyýarlylandyrmak hakyndaky düzgünler bilen sanawy kesgitlenýän ygtyýarnama talaplaryny we şertlerini ýerine ýetirmäge özüniň mümkinçiligini tassyklaýan beýleki resminamalary goşulýar.

3. Ygtyýarlylandyryjy edaralaryň şu Kanunda we ygtyýarlylandyrmak hakyndaky düzgünlerde göz önünde tutulmadyk beýleki resminamalaryň berilmegini ygtyýarnamanyň dalaşgärinden talap etmäge haky yokdur.

4. Ygtyýarnamanyň berilmegi hakyndaky arza we onuň ýanyna ýazgy boýunça goşulýan resminamalar olaryň ygtyýarlylandyryjy edara gelip gowşan gününde olaryň kabul edilen senesi hakyndaky bellik bilen

kabul edilýär. Şeýle arzanyň nusgasy ygtyýarnamanyň dalaşgärine gowşurylýar.

5. Ygtyýarlylandyryjy edaralar:

1) arzanyň we oňa goşulýan resminamalaryň kabul edilen gününden başlap otuz senenama gününüň içinde ondaky maglumatlaryň dolulygyny we dogrulygyny, ygtyýarnamanyň dalaşgäri tarapyndan bellenen ygtyýarnama talaplarynyň we şertleriniň ýerine ýetirmek mümkinçiligini barlaýarlar, munuň esasynda ygtyýarnamany bermek hakynda ýa-da ony bermekden ýüz öwürmek hakynda karar kabul edýärler;

2) karar kabul edilenden soň üç iş gününüň içinde ygtyýarnamany bermek hakynda ýa-da ony bermekden ýüz öwürmek hakynda kabul edilen karar barada ygtyýarnamanyň dalaşgärine ýazmaça görnüşde habar berýärler.

Ygtyýarnamany bermek hakyndaky habarnama bank hasabynyň maglumatlaryny we döwlet pajyny tölemek möhletini görkezmek bilen ygtyýarnamanyň dalaşgärine gowşurylýar.

Eger görkezilen talaplaryň we şertleriň ygtyýarnamanyň dalaşgäri tarapyndan ýerine ýetirilmeginiň bellenen tertipde mümkin bolmazlygy ýüz öwürmegiň sebäbi bolsa, ygtyýarnamany bermekden ýüz öwürmek hakyndaky habarnama, şol sanda ygtyýarnamanyň dalaşgäri tarapyndan ygtyýarnama talaplarynyň we şertleriniň ýerine ýetirilmeginiň mümkinçiligini barlamagyň ykrarnamasynyň nusgalaryny goşup, boýun gaçyrmagyň sebäplerini görkezmek bilen ygtyýarnamanyň dalaşgärine gowşurylýar.

6. Ygtyýarnamanyň dalaşgäri tarapyndan döwlet pajynyň tölenendigini tassyklaýan resminama berlenden soň ygtyýarnama on iş günüň içinde berilýär.

7. Eger ygtyýarnamanyň dalaşgäri otuz senenama gününüň içinde döwlet pajyny tölemedik mahalynda ygtyýarlylandyryjy edara şu Kanunyň 15-nji maddasynyň dördünji böleginiň 2-nji bölümüne laýyklykda görkezilen ygtyýarnamany ýatyrnak hakynda karar kabul edýär.

8. Şu aşakdakylar ygtyýarnamany bermekden ýüz öwürmek üçin esasydyr:

1) ygtyýarnamanyň dalaşgäri tarapyndan berlen resminamalarda doly däl we şübheli maglumatyň bolmagy;

2) ygtyýarnamanyň dalaşgäriniň, şeýle hem işiň ygtyýarlylandyrylan görnüşi amala aşyrylanda onuň peýdalanýan jaýlarynyň, desgalarynyň, enjamlarynyň, beýleki tehnik serişdeleriniň ygtyýarnama talaplaryna we şertlerine laýyk gelmezligi.

9. Ygtyýarnamanyň dalaşgäri ygtyýarlylandyryjy edaranyň ygtyýarnamany bermekden ýüz öwürmegine ýa-da onuň hereketsizligine ygtyýarnama gözegçiligi edarasyna ýa-da suda ýüz tutmak arkaly şikaýat etmek hukugyna eýedir. Şunda ygtyýarnamanyň dalaşgäri garaşsyz seljermäniň geçirilmegini talap etmek hukugyna eýedir.

10. Ygtyýarlylandyryjy edaralar ygtyýarnamany bermek ýa-da gaýtadan resmileşdirmek, onuň hereketini togtatmak (ygtyýarnama talaplarynyň we şertleriniň bozulmagy üçin ygtyýarnamalarynyň işini togtatmak hakynda suduň kararynyň kanuny güýje giren mahalynda), ygtyýarnamany ýatyrnak, ygtyýarnamanyň hereketini dikeltmek, uzaltmak ýa-da onuň hereketini togtatmak hakynda karar kabul eden

gününden başlap, şeýle hem ygtyýarnamany ýatyrnak hakynda suduň kararynyň kanuny güýje giren gününden başlap on iş gününüň içinde şu aşakdakylara ýollama haty bilen degişli kararyň kabul edilendigini tassyklaýan resminamanyň nusgasyny ygtyýarnamanyň dalaşgäriniň ýa-da ygtyýarnamalarynyň ýerleşýän ýerindäki edara görnüşindäki taraplary döwlet tarapyndan bellige alyş edarasyna we öz ýerleşýän ýerindäki salgyt gullugyna iberýär.

11. Ygtyýarnamanyň nusgasy (dublikaty), onuň ýitirilendigi ýa-da zeper ýetendigi hakyndaky arzanyň gelip gowşan gününden başlap on bäş iş gününden gijä galman ygtyýarlylandyryjy edaralar tarapyndan ygtyýarnamala berilýär.

12. Edara görnüşindäki tarapyň we hususy telekeçiniň döwlet tarapyndan bellige alynmagyna çenli ygtyýarnamany almak talabyna ýol berilmeýär.

13. Şahsy adam tarapyndan professional hyzmatlary bitirmek boýunça işi amala aşyrmaga ygtyýarnamany almak üçin şeýle şahsy adamyň hususy telekeçi hökmünde bellige alynmagy talap edilmeýär.

13-nji madda. Ygtyýarnamanyň görnüşine bildirilýän talaplar

1. Ygtyýarnamada şu aşakdakylar görkezilýär:

1) ygtyýarlylandyryjy edaranyň ady;

2) edara görnüşindäki tarapyň doly ady, hukuk salgysy, guramaçylyk-hukuk görnüşi ýa-da şahsy tarapyň familiýasy, ady, atasynyň ady, ýaşayan ýeri, pasport maglumatlary;

3) döwlet tarapyndan bellige alnan resminamanyň belgisi we senesi (professional hyzmatlary bitirmek boýunça işden başga);

4) işin ygtyýarlylandyrylýan görnüşi ýa-da onuň kiçi görnüşleri;

5) ygtyýarnamanyň hereket ediş möhleti;

6) hususy salgyt belgisi;

7) işin ygtyýarlylandyrylýan görnüşiniň amala aşyrylýan hakyky ýeri (ýerleşşi);

8) ygtyýarnamanyň belgisi;

9) ygtyýarnamany bermek hakynda kararyň kabul edilen senesi.

2. Işin ygtyýarlylandyrylýan görnüşi ýa-da onuň kiçi görnüşleri Türkmenistanyň ykdysady işiniň görnüşleriniň Döwlet klassifikatoryna laýyklykda ygtyýarnamada görkezilýär.

3. Ygtyýarnamanyň dalaşgäriniň ýa-da ygtyýarnamalyň arzasy we oňa goşulýan resminamalar, ygtyýarnamany bermek (bermekden boýun gaçyrmak) we gaýtadan resmileşdirmek hakynda, ygtyýarnamany togtatmak, dikeltmek ýa-da hereketini bes etmek we ygtyýarnamany ýatyrmak hakynda ygtyýarlylandyryjy edaranyň ykrarnamalary, ygtyýarnamanyň nusgasy, şeýle hem ygtyýarlylandyryjy edara tarapyndan ygtyýarnamanyň dalaşgäriniň ýa-da ygtyýarnamalyň barlaglarynyň, ykrarnamalarynyň nusgalary we beýleki resminamalar ygtyýarnamanyň dalaşgäriniň ýa-da ygtyýarnamalyň ygtyýarnama işini düzýärler we Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde ygtyýarlylandyryjy edarada saklanylmaga degişlidir.

14-nji madda. Ygtyýarnamany gaýtadan resmileşdirmegiň tertibi

1. Edara görnüşindäki tarapyň guramaçylyk-hukuk görnüşi, onuň ady ýa-da hukuk salgysy üýtgän mahalynda ýa-da şahsy tarapyň ady ýa-da ýaşayan ýeri üýtgände, şeýle hem işin ygtyýarlylandyrylan görnüşiniň amala aşyrylan hakyky ýeri (ýerleşşi) üýtgän mahalynda ygtyýarnamaly ygtyýarnamany gaýtadan resmileşdirmek hakynda arza bermäge borçludyr.

Arzada ygtyýarnamaly hakynda täze maglumatlar, Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen halatlarda bolsa - edara görnüşindäki taraplaryň Ýeke-täk döwlet sanawyna we Döwlet salgyt sanawyna degişli üýtgetmeleriň hakyky girizilenligini tassyklaýan resminama hakynda maglumatlar görkezilýär.

Eger ygtyýarnama edara görnüşindäki tarapyň hukuk oruntutaryna gaýtadan resmileşdirilse, onda arza görkezilen hukuk oruntutary tarapyndan berilýär.

Ygtyýarnamany gaýtadan resmileşdirmek hakyndaky arza edara görnüşindäki taraplaryň Ýeke-täk döwlet sanawyna we Döwlet salgyt sanawyna degişli üýtgetmeleriň girizilen gününden başlap ýa-da ygtyýarnamaly tarapyndan (ygtyýarnamalyň - edara görnüşindäki tarapyň hukuk oruntutary tarapyndan) işin ygtyýarlylandyrylýan görnüşiniň amala aşyrylýan hakyky yeriniň (ýerleşşiniň) üýtgedilen gününden başlap on bäş senenama gününüň içinde ygtyýarlylandyryjy edara berilýär.

2. Ygtyýarnamany gaýtadan resmileşdirmek ygtyýarnamaly tarapyndan (ygtyýarnamalyň - edara görnüşindäki tarapyň hukuk oruntutary tarapyndan) degişli arzanyň berlen gününden başlap on bäş senenama gününüň içinde amala aşyrylýar.

3. Ygtyýarnama gaýtadan resmileşdirilenden soň indiki üç iş gününüň içinde ygtyýarnamaly tarapyndan döwlet pajynyň tölenilendigini tassyklaýan resminamanyň berilmezligi şu Kanunyň 15-nji maddasynda bellenilen tertipde ygtyýarnamanyň hereketini togtatmak üçin esas bolup durýar.

4. Ygtyýarnamaly tarapyndan (ygtyýarnamaly - edara görnüşindäki tarapyň hukuk oruntutary tarapyndan) doly däl ýa-da şübhelil maglumatlar berlen mahalynda ygtyýarnamany gaýtadan resmileşdirmekden ýüz öwrülip bilner.

Ygtyýarnamany gaýtadan resmileşdirmekden ýüz öwürmek hakyndaky habarnama ýüz öwürmegiň sebäplerini görkezmek bilen ýüz öwürmek hakyndaky kararyň kabul edilen gününden başlap üç iş gününüň içinde ygtyýarnamala ýa-da onuň hukuk oruntutaryna ýazmaça görnüşde gowşurylýar.

15-nji madda. Ygtyýarnamanyň hereketini togtatmak, bes etmek we ýatyrmak

1. Ygtyýarlylandyryjy edaralar özi tarapyndan, şeýle hem beýleki gözegçilik ediji edaralar tarapyndan öz ygtyýarlarynyň çäklerinde ygtyýarnamaly tarapyndan ygtyýarnama talaplarynyň we şertleriniň birnäçe gezek bozulmalary ýa-da gödek bozulmagy ýüze çykarylan mahalynda ygtyýarnamanyň hereketini togtadyp bilerler.

Ygtyýarnamanyň hereketini togtatmak hakynda karar kabul eden ygtyýarlylandyryjy edaralar ygtyýarnamanyň hereketiniň togtadylmagyna getiren düzgün bozmalary düzetmek üçin ygtyýarnamala möhlet bellemäge borçludylar. Görkezilen möhlet alty aýdan köp bolmaly däldir.

Eger ygtyýarnamaly görkezilen düzgün bozmalary düzetmese, onda ygtyýarlylandyryjy edara ygtyýarnamany ýatyrnak hakynda suda talap arza berýär.

2. Ygtyýarnamanyň hereketiniň togtadylmagyna getiren düzgün bozmalary düzedilenden soň ygtyýarnamaly ygtyýarnamanyň hereketini dikeltmek hakyndaky arzany ygtyýarlylandyryjy edara berýär.

3. Ygtyýarnamanyň hereketini togtadan ygtyýarlylandyryjy edaralar:

1) arzany alandan soň on iş gününüň içinde Ygtyýarnamanyň hereketini togtatmaga getiren düzgün bozmalaryň ygtyýarnamaly tarapyndan düzedilişine barlag geçirýärler;

2) soňky üç iş gününüň içinde barlagyň netijeleriniň esasynda onuň hereketini dikeltmek ýa-da dikeltmekden boýun gaçyrmak hakynda karar kabul edýärler we bu hakda ygtyýarnamala ýazmaça görnüşde habar berýärler.

4. Ygtyýarnama şu aşakdakylaryň karary bilen ýatyrylyp bilner:

1) eger ygtyýarnamaly tarapyndan ygtyýarnama talaplarynyň we şertleriniň bozulmagy raýatlaryň hukuklaryna, kanuny bähbitlerine, ahlaklylygyna, ömrüne we saglygyna, döwletiň gorumak ukybyna we howpsuzlygyna, daşky gurşawa zyýan (zelel) ýetirse, ygtyýarnamany bermek hakyndaky kararyň bikanunlygy ýüze çykarylan mahalynda, şeýle hem şu maddanyň birinji böleginiň üçünji bendinde göz önünde tutulan halatynda ygtyýarlylandyryjy edaranyň arzasynyň esasynda suduň karary bilen.

Ygtyýarlylandyryjy edaralar suduň kararynyň kanuny güýje girmegine çenli döwür üçin görkezilen Ygtyýarnamanyň hereketini togtatmaga borçludylar;

2) eger Ygtyýarnamanyň dalaşgäri döwlet pajyny bellenilen möhletlerde tölemedik bolsa ygtyýarlylandyryjy edaralaryň karary bilen.

5. Ygtyýarnamanyň hereketini togtatmak hakynda, Ygtyýarnamanyň hereketini uzaltmakdan we dikeltmekden ýüz öwürmek hakynda ýa-da ygtyýarnamany ýatyrnak barada arzanyň suda iberilendigi hakynda karar ol kabul edilenden soň üç iş gününüň içinde şeýle kararyň esaslandyrylan esaslandyrmasy bilen ýazmaça görnüşde ygtyýarlylandyryjy edaralar tarapyndan ygtyýarnamala ýetirilýär.

6. Ygtyýarnama şu aşakdaky halatlarda hukuk güýjüni ýitirýär we hakyky däl diýlip hasap edilýär:

1) ygtyýarnamanyň berlen möhleti gutaranda;

2) ygtyýarnama ýatyrylanda;

3) edara görnüşindäki tarap ýa-da hususy telekeçi hökmünde ygtyýarnamaly ýatyrylanda;

4) şahsy tarapyň hukuk ukyplylygy çäklendirilende ýa-da Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde ol hukuk taýdan ukypsyz diýlip hasap edilende;

5) ygtyýarnamalyň arzasynyň esasynda Ygtyýarnamanyň hereketini möhletinden oň togtatmak hakynda ygtyýarlylandyryjy edaralar tarapyndan karar kabul edilen mahalynda.

7. Ygtyýarnamanyň hereketini togtatmak ýa-da onuň hereketini uzaltmakdan ýa-da dikeltmekden ýüz öwürmek hakyndaky, şeýle hem ygtyýarnamany ýatyrnak hakyndaky karara ygtyýarnamaly tarapyndan ygtyýarnama gözegçiligi edarasyna ýa-da suda ýüz tutmak arkaly şikaýat edilip bilner.

16-njy madda. Ygtyýarnamanyň dalaşgäri we ygtyýarnamalyň işi hakyndaky maglumatlara barlag geçirmegiň tertibi

1. Ygtyýarnamanyň dalaşgäri tarapyndan berlen arzada we resminamalarda bar bolan özi hakyndaky maglumatlaryň dolulygyny we dogrulygyny, ygtyýarnama talaplaryny we şertlerini ýerine ýetirmek mümkinçiliklerini, şeýle hem ygtyýarnamaly hakyndaky maglumatlary we ygtyýarnama talaplarynyň we şertleriniň berjaý edişini barlamak hökmany tertipde ygtyýarlylandyryjy edaralar tarapyndan geçirilýär.

2. Ygtyýarlylandyryjy edara barlaglar geçirende:

1) Ygtyýarnamanyň dalaşgärinden we ygtyýarnamalydan zerur resminamalary, düşündirişleri we maglumatlary sorayar we alýar;

2) barlaglaryň netijeleriniň esasynda ýüze çykarylan düzgün bozmalary görkezmek bilen ykranamalary düzýär;

3) ýüze çykarylan düzgün bozmalary düzetmegiň möhletlerini görkezmek bilen olary düzetmäge ygtyýarnamalyň borçly edýär;

4) Ygtyýarnamanyň hereketini togtadyp biler;

5) öz barlaglarynyň, beýleki gözegçilik ediji edaralaryň barlaglarynyň esasynda ygtyýarlylandyrylmaga degişli işi ygtyýarnamasyz amala aşyran taraplary günäkär diýip ykrar etmek we şeýle işi amala aşyrmakdan alnan girdejinini (peýdany) Türkmenistanyň Merkezleşdirilen býujetiniň girdejisine almak görnüşinde maliýe jerimesini ulanmak hakynda kazyýete hak isleg arzasy bilen ýüz tutýar. Jerimäniň möçberini şeýle girdejiniň (peýdanyň) möçberinden tölenen salgytlaryň möçberine azalýar.

Eger geçirilýän barlaglarynyň barşynda girdejileriň (peýdanyň) ýa-da oňa degişli çykdajylaryň hasaba alynmandygy ýa-da şeýle maglumatlaryň berilmeyändigini ýüze çykarylsa, onda ygtyýarlylandyryjy edara (beýleki gözegçilik edarasyny) özünde bar bolan maglumatlaryň esasynda, degişli ýagdaýlarda harytlaryň (işleriň, hyzmatlaryň) kesilen bahasyny, 25 göterim möçberinde düşewüntliligi (haryt dolanyşygynyň 8 göterimi - söwda işleri üçin) ulanyp, girdejiniň (peýdanyň) çak edilýän möçberini hasaplamaga we bellemäge haklydyr;

6) beýleki zerur hereketleri amala aşyryar.

3. Beýleki gözegçilik ediji edaralar öz ygtyýarlyklarynyň çäklerinde ygtyýarnama talaplarynyň we şertleriniň bozulmalaryny ýüze çykaranlarynda olar hakda ygtyýarlylandyryjy edaralara habar bermäge borçludurlar.

4. Ygtyýarnamanyň dalaşgäri (ygtyýarnamaly) barlaglar geçirilende gerek bolan resminamalary, düşündirişleri we maglumatlary ygtyýarlylandyryjy edaralara bermäge borçludyr.

17-nji madda. Ygtyýarnamalaryň Döwlet sanawy

1. Ygtyýarlylandyryjy edaralar şu maddanyň üçünjü böleginde bellenilen möçberde işiň özlere tarapyndan ygtyýarlylandyrylýan görnüşleri boýunça ygtyýarnamalaryň döwlet sanawynyň maglumatlar binýadyny döredýärler we:

1) ygtyýarnamany bermek we gaýtadan resmileşdirmek, Ygtyýarnamanyň hereketini togtatmak, dikeltmek we bes etmek hakynda kararyň kabul edilen;

2) edara görnüşindäki taraplaryň we hususy telekeçileriň döwlet tarapyndan bellige alyş edaralaryndan edara görnüşindäki tarapy ýatyrmak ýa-da ony ýütgedip gurmak hakyndaky, hususy telekeçiniň işini bes etmek hakyndaky habary alan;

3) ygtyýarnamany ýatyrmak hakynda suduň kanuny güýje giren kararynyň alnan gününden soň gelýän günden gijä galman degişli maglumatlary olara girizýärler.

Ygtyýarlylandyryjy edaralar özleriniň ygtyýarlylandyrylýan işiň görnüşleri boýunça ygtyýarnama gözegçiligi edarasyna ygtyýarnamalaryň döwlet sanawynyň maglumatlar binýadyny bellenilen möhletlerde bermäge borçludurlar.

2. Ygtyýarnamalaryň döwlet sanawynyň maglumatlar banky her aýyň birinji we on başinji günlerindäki ýagdaýa görä ygtyýarlylandyryjy edaralar tarapyndan berilýän ygtyýarnamalaryň döwlet sanawynyň maglumatlar binýatlaryny birleşdirmek arkaly döredilýär.

3. Ygtyýarnamalaryň döwlet sanawynda şu aşakdakylar görkezilýär:

1) şu Kanunyň 13-nji maddasynyň birinji böleginde, şeýle hem ygtyýarlylandyrmak hakyndaky düzgünlerde bellenilen maglumatlar;

2) ygtyýarlylandyryjy edaralar hakynda maglumatlar;

3) Ygtyýarnamanyň berilmegi hakyndaky arzanyň ygtyýarlylandyryjy edaralar tarapyndan kabul edilen senesi hakynda maglumatlar;

4) Ygtyýarnamanyň bellige alnan senesi we tertip belgisi;

5) Ygtyýarnamanyň hereketiniň esaslary, togtatmagyň we dikeltmegiň möhleti;

6) ygtyýarnamany ýatyrmagyň esaslary we senesi;

7) işiň ygtyýarlylandyrylýan görnüşini amala aşyrmagyň hakyky ýeri (ýerleşşi);

8) ygtyýarnamanyň hereketini togtatmagyň esaslary we senesi.

4. Ygtyýarlylandyryjy edaralar özleriniň ygtyýarlylandyrylýan işiniň görnüşleri boýunça ygtyýarnamalaryň döwlet sanawynda bar bolan maglumaty berýärler:

1) Türkmenistanyň Baş döwlet salgyt gullugyna we beýleki gözegçilik edaralaryna olaryň haýyşy boýunça;

2) ygtyýarnamalary, degişli arzanyň ygtyýarlylandyryjy edaralara gelip gowşan gününden başlap üç iş gününüň içinde olar hakda göçürmeler görnüşinde.

18-nji madda, Döwlet pajy

Ygtyýarnamanyň berilmegi we onuň gaýtadan resmileşdirilmegi üçin döwlet pajy tölenilýär, onuň möçberi Türkmenistanyň kanunçylygy bilen bellenilýär.

Ygtyýarlylandyrmak işiniň aýry-aýry görnüşlerini amala aşyran ministrlkler we pudaklaýyn dolandyryş edaralary ygtyýarnamany ýatyrmak ýa-da edara görnüşindäki we şahsy taraplar tarapyndan ygtyýarlylandyrylmaga degişli işň ygtyýarnamasyz amala aşyrylmagyndan alnan girdejini (peýdany) Türkmenistanyň Merkezleşdirilen býujetiniň girdejisine almak hakynda kazyýete talap arzasy bilen ýüz tutan halatlarynda, döwlet pajyny tölemekden boşadylýarlar.

19-njy madda. Ygtyýarnama gözegçiligi edarasynyň we ygtyýarlylandyryjy edaralaryň işini maliýeleşdirmek

1. Ygtyýarnama gözegçiligi edarasynyň işini maliýeleşdirmek Türkmenistanyň Merkezleşdirilen býujetiniň serişdeleriniň hasabyna geçirilýär.

2. Ygtyýarlylandyryjy edaralaryň işini maliýeleşdirmek:

1) býujetden maliýeleşdirilýänlerde - Türkmenistanyň Merkezleşdirilen býujetinden olary saklamak üçin berilýän serişdeleriň hasabyna geçirilýär;

2) býujetden maliýeleşdirilmeýänlerde - öz serişdeleriniň hasabyna geçirilýär.

IV bab. Ygtyýarlylandyrylmaga degişli işň görnüşleri

20-nji madda. Amala aşyrmak üçin ygtyýarnamalar talap edilýän işň görnüşleriniň sanawy

1. Işň aşakdaky görnüşleri şu Kanuna laýyklykda ygtyýarlylandyrylmaga degişlidir:

- 1) lukmançylyk işi;
- 2) dermançylyk işi;
- 3) lukmançylyk-tehniki iş;
- 4) dezinfeksion, dezinfeksiýa we deratizasion işleri geçirmek boýunça iş;
- 5) weterinariýa işi;
- 6) tohum maldarçylyk, garaköli baganalary öndürmek we ýerlemek babatynda iş;
- 7) tohumçylyk işi;
- 8) balyk tutmak we beýleki suw haýwanlaryny awlamak bilen baglanyşykly iş;
- 9) tebigy baýlyklary peýdalanmak we daşky gurşawy goramak boýunça iş;
- 10) nebit önümlerini we ýangyç-çalgy materiallaryny ýerlemek boýunça iş;
- 11) spirti, alkogolly önümleri, temmäki önümlerini we awtoulag serişdelerini getirmek we ýerlemek babatynda iş;
- 12) azyk önümlerini we ot-íýmleri öndürmek we ýerlemek babatynda iş;
- 13) ilatyň íýmit nokatlaryny guramak we taýýar azygy ibermek boýunça iş;
- 14) standartizasiýa we metrologiýa babatynda iş;
- 15) senagat howpsuzlygy, howply desgalary taslamak we gurmak hem-de howply ýükleri daşamak babatynda iş;
- 16) ýangyn howpsuzlygy babatynda iş;
- 17) awiasiýa işi;
- 18) deňiz we içerki suw ulagynda daşamak, ulag-ekspedisiýa işi;
- 19) awtomobil ulagynda daşamak, ulag-ekspedisiýa işi;
- 20) elektroenergetika babatynda iş;
- 21) aragatnaşyk babatynda iş;
- 22) himiki önümleri getirmek, öndürmek we ýerlemek babatynda iş;
- 23) geodeziýa we kartografiýa işi;
- 24) gurluşyk materiallaryny, önümlerini we konstruksiýalaryny öndürmek boýunça iş;
- 25) gurluşyk babatynda iş;
- 26) bilim bermek we işgärleri hünäre taýýarlamak işi;
- 27) neşirýat işi;

- 28) çaphana işi;
 - 29) syýahatçylyk işi;
 - 30) bedenterbiýe-sagaldyş we sport hyzmatlaryny bitirmek boýunça iş;
 - 31) humarly oýunlar we pula oýnalýan oýunlar bilen baglanyşykly iş;
 - 32) auditor işi;
 - 33) ätiýaçlandyrmak babatynda iş;
 - 34) gymmatly kagyzlaryň bazaryndaky hünär işi;
 - 35) emläge baha bermek boýunça iş;
 - 36) rieltorçylyk işi;
 - 37) bank işi;
 - 38) gymmat bahaly metallar we gymmat bahaly daşlar bilen baglanyşykly iş;
 - 39) aýry-aýry gümrük düzgünleriniň çäklerinde amala aşyrylýan we gümrük hyzmatlaryny bitirmek boýunça iş;
 - 40) edara görnüşindäki taraplara we şahsy taraplara hukuk kömegini bermek;
 - 41) neşe serişdeleriniň, psihotrop maddalarynyň we prekursorlaryň dolanyşygy çygryndaky iş;
 - 42) raýatlary daşary ýurtlarda işe ýerleşdirmek bilen baglanyşykly iş;
 - 43) medeniýet we sungat çygryndaky iş;
 - 44) audio, wideo- we kino önümlerini köpçülikleýin görkezmek we ýaýratmak bilen baglanyşykly iş.
2. Işň beýleki görnüşlerini ygtyýarlylandyrmagyň girizilmegi diňe amala aşyrmak üçin ygtyýarnamalar talap edilýän işň görnüşleriniň Sanawyna şu Kanunda göz önünde tutulan goşmaçalary girizmek arkaly mümkindir.
3. Ygtyýarlylandyrmak hakyndaky düzgünler bilen ygtyýarlylandyrylmaga degişli işň aýry-aýry görnüşleriniň düzüminde önümleriň, işleriň we hyzmatlaryň kiçi görnüşleri we (ýa-da) sanawy bellenilip bilner.

21-nji madda. Işi ygtyýarnamasyz amala aşyrylan edara görnüşindäki taraplar

1. Şu aşakdakylar işi ygtyýarnamasyz amala aşyrmaga haklydyrlar;
 - 1) Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň kararynyň esasynda bellenen tertipde döredilen döwlet kärhanalary we edaralary, şunda görkezilen karar bilen işň degişli görnüşleri göz önünde tutulan mahalynda;
 - 2) erkin ykdysady zonanyň (erkin telekeçiligiň ykdysady zonasy, milli syýahatçylyk zonasy we beýlekiler) çäginde işi bellenen tertipde amala aşyrylan edara görnüşindäki taraplar, görkezilen iş bu zonanyň çägi bilen çäklenýän şertinde we (ýa-da) konsessiýa şertnamasynyň şertlerinde.
2. Şu maddanyň birinji böleginde görkezilen edara görnüşindäki taraplar ygtyýarlylandyrylmak hakyndaky düzgünler bilen bellenen ygtyýarnama talaplaryny we şertlerini ýerine ýetirmäge borçludylar.

V bap. Işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda Türkmenistanyň kanunçylygynyň bozulmagy üçin jogapkärçilik. Jedelleri çözmek

22-nji madda. Işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda Türkmenistanyň kanunçylygynyň bozulmagy üçin jogapkärçilik

1. Ygtyýarlylandyryjy edaralaryň wezipeli adamlary ygtyýarlylandyrmak amala aşyrylan mahalynda öz borçlaryny göwnejaý ýerine ýetirmedik we hukuga garşy hereketleri (hereketsizligi) amala aşyran halatlarynda Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilik çekýärler.
2. Ygtyýarnamany bermekden esassyz ýüz öwrülmeği ýa-da ygtyýarnamalynyň hukuklarynyň bozulmagy bilen dörän ýitgileriň öwezini dolmak Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde amala aşyrylýar.
3. Ygtyýarlylandyrylmaga degişli işň edara görnüşindäki we şahsy taraplar tarapyndan ygtyýarnamasyz amala aşyrylmagy Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilige eltýär.

Şeýle işden alnan girdeji (peýda) Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde Türkmenistanyň Merkezleşdirilen býujetiniň girdejisine alynmaga degişlidir.

23-nji madda. Jedelleri çözmek

Ygtyýarlylandyrylmak bilen baglanyşykly jedeller Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde çözülýär.

VI bap. Jemleýji düzgünler

24-nji madda. Şu Kanunyň güýje girmegi

1. Şu Kanun resmi taýdan çap edilen gününden iki aýdan soň güýje girýär.
2. Şu Kanuna ters gelýän Türkmenistanyň kanunlary we beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary onuň güýje giren gününden gijä galman şu Kanuna laýyk getirilmäge degişlidir.
3. Şu Kanunyň 20-nji maddasyna laýyklykda amala aşyrmak üçin ygtyýarnama talap edilýän işň görnüşleriniň Sanawynda bellenilmedik işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak şu Kanunyň güýje giren gününden başlap togtadylýar.
4. Şu Kanunyň güýje girmegine çenli döwürde edara görnüşindäki we şahsy taraplara berlen ygtyýarnamalar:
 - 1) eger olar şu Kanunyň 20-nji maddasynda bellenen işň aýry-aýry görnüşleri üçin berlen bolsa, olaryň hereket ediş möhletiniň gutarmagyna çenli hukuk güýjüne eýedirler;
 - 2) eger olar şu Kanunyň 20-nji maddasynda bellenilmedik işň aýry-aýry görnüşleri üçin berlen bolsa, şu Kanunyň güýje giren gününden başlap güýjüni ýitiren diýlip hasap edilýär.
5. Şu Kanunyň güýje giren gününden başlap, şu aşakdaky kanunçylyk namalaryny güýjüni ýitiren diýip hasap etmeli:
 - 1) “Işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda” 1999-njy ýylyň 14-nji iýunynda kabul edilen Türkmenistanyň Kanunyny (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 1999 ý., № 2, 39-njy madda);
 - 2) “Işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda” Türkmenistanyň Kanunyna üýtgetmeler girizmek hakynda” 2000-nji ýylyň 14-nji ýanwarynda kabul edilen Türkmenistanyň Kanunyny (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2000 ý., № 2, 21-nji madda);
 - 3) “Işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda” Türkmenistanyň Kanunyna goşmaçalar girizmek hakynda” 2001-nji ýylyň 20-nji awgustynda kabul edilen Türkmenistanyň Kanunyny (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2001 ý., № 3-4, 38-nji madda);
 - 4) “Işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda” Türkmenistanyň Kanunyna goşmaça girizmek hakynda” 2002-nji ýylyň 29-njy iýulynda kabul edilen Türkmenistanyň Kanunyny (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2002 ý., № 4, 76-njy madda);
 - 5) “Işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda” Türkmenistanyň Kanunyna üýtgetmeler we goşmaçalar girizmek hakynda” 2005-nji ýylyň 7-nji dekabrynda kabul edilen Türkmenistanyň Kanunyny (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2005 ý. № 3, 4, 31-nji madda);
 - 6) “Işň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda” Türkmenistanyň Kanunyna üýtgetme girizmek hakynda” 2008-nji ýylyň 8-nji maýynda kabul edilen Türkmenistanyň Kanunyny (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2008 ý., № 2, 27-nji madda).

Türkmenistanyň Prezidenti
Gurbanguly Berdimuhamedow
Aşgabat şäheri.
2008-nji ýylyň 25-nji iýuny.
№ 202-III.

Türkmenistanyň Kanuny

Kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamak hakynda

(Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary 2009 ý., № 3, I bölek, 58-nji madda)

I bap. Umumy düzgünler

1-nji madda. Şu Kanunyň maksatlary we esasy wezipeleri

1. Kiçi we orta telekeçiligiň, üstünlikli işlemegi ykdysady ösüşe we durmuş taýdan kämilleşmäge ýardam edýän bazar ykdysadyýetiniň möhüm bölegi hökmünde ösmegi üçin amatly şertleriň döredilmegine gönükdirilen döwlet syýasatynyň hukuk esaslaryny döretmek şu Kanunyň maksatlary bolup durýar.

2. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerini döwlet tarapyndan goldamagyň netijeli guralyny hem-de telekeçiligiň ösdürilmeginiň höweslendirilmegi, täze iş ýerleriniň döredilmegi, watanymyzyň haryt öndürijileriniň bäsleşige ukyplylygynyň ýokarlandyrylmagy we ýurduň durmuş-ykdysady ösüşinde olaryň mümkinçilikleriniň doly möçberde ulanylmagy üçin amatly maliýe, maýa goýum, maddy-tehniki we beýleki şertleri döretmek şu Kanunyň esasy wezipeleri bolup durýar.

2-nji madda. Kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamak hakynda Türkmenistanyň kanunçylygy

1. Kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamak hakynda Türkmenistanyň kanunçylygy Türkmenistanyň Konstitusiyasyna esaslanýar we şu Kanundan hem-de Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryndan ybaratdyr.

2. Eger Türkmenistanyň halkara şertnamasynda şu Kanundaky kadalardan başga kadalalar bellenen bolsa, onda halkara şertnamasynyň kadalary ulanylýar.

3-nji madda. Şu Kanunyň hereket ediş çygry

Şu Kanunyň hereketi şu Kanunyň 5-nji maddasynyň birinji böleginde görkezilen kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerine degişli bolup durýar, döwlet kärhanalary, daşary ýurt maýa goýumlary bolan kärhanalar, bank, ätiýaçlandyryş işlerini, şeýle hem humarly oýunlar we pullu oýunlar (humarly oýun işi) bilen baglanyşykly işleri amala aşyrýan kärhanalar oňa degişli däl.

4-nji madda. Kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamagyň esasy ýörelgeleri we görnüşleri

1. Şular Türkmenistanda kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamagyň esasy ýörelgeleri bolup durýar:

- 1) kiçi we orta telekeçiligi ösdürmegiň ileri tutulmagy;
- 2) kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamagyň toplumlaýynlygy, aýanlygy, açyklygy;
- 3) kiçi we orta telekeçiligiň subýektleri üçin döwlet goldawynyň elýeterliligi;
- 4) telekeçilik işiniň erkinligine, şeýle hem kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň eýeçilik hukugynyň goralmagyna kepillikleriň berilmegi.

2. Kiçi we orta telekeçiligiň döwlet derejesinde we welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň derejesinde goldanylmagy hukuk, guramaçylyk, emläk, maliýe, maglumat we beýleki görnüşlerde amala aşyrylýar.

3. Döwlet häkimiýet we dolandyryş hem-de ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralary kiçi we orta telekeçiligi goldamak boýunça ýeke-täk döwlet syýasatyny durmuşa geçirmek maksady bilen bilelikde hereket edýärler.

5-nji madda. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleri

1. Şu Kanunyň maksatlary üçin kiçi we orta telekeçiligiň subýektleri diýlip aşakdakylara düşünilýär:

1) telekeçi ýuridik şahslara:

a) senagatda, elektroenergetikada, gurluşykda, gaz we suw üpjünçiliginde işleýän işgärleriniň sanaw boýunça ortaça sany 15 adama çenli, beýleki pudaklarda 10 adamdan köp bolmadyk mikrokärhanalara;

b) senagatda, elektroenergetikada, gurluşykda, gaz we suw üpjünçiliginde işleýän işgärleriniň sanaw boýunça ortaça sany 50 adama çenli, beýleki pudaklarda 25 adama çenli bolan kiçi kärhanalara;

ç) senagatda, elektroenergetikada, gurluşykda, gaz we suw üpjünçiliginde işleýän işgärleriniň sanaw boýunça ortaça sany 200 adama çenli, beýleki pudaklarda 100 adama çenli bolan orta kärhanalara;

2) işleýän işgärleriniň sanaw boýunça ortaça sany 5 adamdan geçmeýän, ýuridik şahsy dötmezdän telekeçilik işi bilen meşgullanýan fiziki şahslara - hususy telekeçilere.

2. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerinde işleýän işgärleriň sanaw boýunça ortaça sany ähli işgärlerini, şol sanda esasy işi bilen utgaşdyryp işleýänleri, möwsümleýin we wagtlaýyn işgärleri, şeýle hem olaryň şahamçalarynyň, wekilhanalarynyň we özbaşdak ýuridik şahslar bolup durmaýan beýleki aýrybaşgalanan düzüm birlikleriniň işgärlerini hasaba almak bilen, senenama ýyly üçin kesgitlenilýär.

3. İşgärleriň şu maddanyň birinji böleginde bellenen sanaw boýunça ortaça sanynyň senenama ýyly boýunça artdyrylmagy şu Kanunda göz önünde tutulan ýeňilliklere bolan hukugyň bes edilmegine getirýär.

Hasabat ýyly üçin işgärleriň sanaw boýunça ortaça sany artdyrylan mahalynda ýeňilliklere bolan hukuk hasabat ýylynyň soňundan gelýän ýylyň 1-nji aprelinden bes edilýär.

Eger işgärleriň sanaw boýunça ortaça sany şu maddanyň birinji bölegine laýyk getirilse, onda ýeňilliklere bolan hukuk ol bes edilenden bir ýyl geçenden soň dikeldilip bilner.

II bab. Kiçi we orta telekeçilik çygrynda döwlet tarapyndan düzgünleşdirmek

6-njy madda. Kiçi we orta telekeçilik çygrynda döwlet tarapyndan düzgünleşdirmek

Kiçi we orta telekeçilik çygrynda döwlet tarapyndan düzgünleşdirmek Türkmenistanyň Ministrler Kabineti, Kiçi we orta telekeçiligi goldamak boýunça döwlet topary (mundan beýläk - Döwlet topary), ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary, kiçi we orta telekeçiligi goldamak boýunça welaýatlardaky we Aşgabat şäherindäki toparlary (mundan beýläk - welaýat toparlary) tarapyndan amala aşyrylýar.

7-nji madda. Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ygtyýarlyklary

Türkmenistanyň Ministrler Kabineti:

1) kiçi we orta telekeçiligi goldamak baradaky döwlet syýasatyny kesgitleýär;

2) Kiçi we orta telekeçiligi goldamagyň döwlet maksatnamasyny tassyklaýar;

3) Döwlet toparyny döredýär we ol barada Düzgünnamany tassyklaýar;

4) kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerini döwlet tarapyndan goldamagyň Tertibini tassyklaýar;

5) kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň döwlet tarapyndan bellige alynmagy (gaýtadan bellige alynmagy) üçin bellige alyş ýygymynyň (döwlet pajynyň) ýeňillikli möçberini belleýär;

6) kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerine ýeňillikli şertlerde hyzmatlary edýän maliýe-karz edaralaryna, ätiýaçlandyryş we beýleki guramalara öwezini doluş töleglerini bermegiň Tertibini tassyklaýar;

7) Kiçi we orta telekeçiligi goldamagyň döwlet maksatnamasynyň (mundan beýläk - Döwlet maksatnamasy) we welaýatlarda we Aşgabat şäherinde Kiçi we orta telekeçiligi goldamagyň maksatnamalarynyň (mundan beýläk - welaýat maksatnamalary) durmuşa geçirilmegine gönükdirilýän Türkmenistanyň Döwlet býujetiniň serişdeleriniň möçberini kesgitleýär;

8) her ýylda kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerinden harytlaryň (işleriň, hyzmatlaryň) döwlet tarapyndan satyn alynmagynyň möçberlerini (bölünip berilýän möçberlerini) belleýär;

9) ygtyýarly edilen banky kesgitleýär;

10) Türkmenistanda kiçi we orta telekeçiligiň ösdürilmegine gönükdirilen başga kararlary kabul edýär.

8-nji madda. Döwlet toparynyň ygtyýarlyklary

1. Döwlet topary Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ýanynda hereket edýän utgaşdyryjy we geňeş-maslahat beriji edara bolup durýar.

2. Döwlet topary ministrlikleriň we pudak edaralarynyň ýolbaşçylaryndan, welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň häkimlerinden, Türkmenistanyň Senagatçylyk we telekeçilik birleşmesiniň, beýleki jemgyýetçilik birleşikleriniň ýolbaşçylaryndan we telekeçi ýuridik şahslardan düzülýär.

3. Döwlet topary:

1) Döwlet maksatnamasynyň işlenip düzülmegini utgaşdyrýar;

2) welaýat toparlarynyň, şeýle hem Döwlet maksatnamasyny ýerine ýetirmegi amala aşyran merkezi döwlet häkimiýet we dolandyryş edaralarynyň, ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralarynyň işini utgaşdyrýar;

3) kiçi we orta telekeçiligiň ýagdaýyna we ony döwlet tarapyndan goldamak boýunça çäreleriň netijeliligine seljerme geçirýär, kiçi we orta telekeçiligi ösdürmegiň çaklamalaryny we statistik barlaglar esasynda ony höweslendirmegiň çäreleri hakynda teklipleri taýýarlaýar;

4) şu aşakdakylary:

a) Döwlet maksatnamasyna üýtgetmeler we goşmaçalar girizmek hakyndaky teklipleri;

b) Türkmenistanyň kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamak hakyndaky kanunçylygyny kämilleşdirmek, şol sanda maýa goýum töwekgelçiliklerini hem-de edara ediş päsgelçiliklerini azaltmak boýunça teklipleri;

ç) Döwlet we welaýat maksatnamalarynyň durmuşa geçirilişiniň barşy hakyndaky her ýylky hasabatly;

d) kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerini döwlet tarapyndan goldamak hakynda başga teklipleri, Türkmenistanyň Ministrler Kabinetine berýär.

9-njy madda. Ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralarynyň ygtyýarlyklary

Ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary bilen bilelikde:

1) welaýat maksatnamalaryny tassyklaýarlar we olaryň durmuşa geçirilmegini üpjün edýärler;

2) welaýat toparlaryny döredýärler, olar hakynda Düzgünnamany tassyklaýarlar we olaryň işini guraýarlar;

3) welaýatlarda we Aşgabat şäherinde kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerini goldamagyň infrastrukturasynyň emele gelmegini we ösüşini üpjün edýärler;

4) welaýat maksatnamalaryna laýyklykda kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerini döwlet tarapyndan goldamak hakynda karar kabul edýärler;

5) şu aşakdakylary:

a) Döwlet maksatnamasyna üýtgetmeler we goşmaçalar girizmek hakyndaky teklipleri;

b) Türkmenistanyň kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamak hakyndaky kanunçylygyny kämilleşdirmek boýunça teklipleri;

ç) welaýat maksatnamalarynyň durmuşa geçirilişiniň barşy hakyndaky her ýylky hasabatly;

d) kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerini döwlet tarapyndan goldamak hakynda başga teklipleri, Döwlet toparyna berýärler.

10-njy madda. Welaýat toparlarynyň ygtyýarlyklary

1. Welaýat toparlary welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň häkimlikleriniň ýanynda hereket edýän utgaşdyryjy we geňeş-maslahat beriji edaralar bolup durýarlar.

2. Welaýat toparlary welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň häkimlikleriniň wekillerinden, etraplaryň we etrap hukukly şäherleriň häkimlerinden, ýerli öz-özüni dolandyryş edaralarynyň wekillerinden, ministrlikleriň we pudak edaralarynyň ýerli birlikleriniň ýolbaşçylaryndan, Türkmenistanyň Senagatçylyk we telekeçilik birleşmesiniň hem-de welaýatlardaky we Aşgabat şäherindäki beýleki jemgyýetçilik birleşikleriniň wekillerinden, şeýle hem telekeçi ýuridik şahslardan we hususy telekeçilerden düzülýärler.

3. Welaýat toparlary:

- 1) welaýat maksatnamalaryny işläp düzmekligi utgaşdyrýarlar;
- 2) kiçi we orta telekeçiligiň ýagdaýyna we döwlet tarapyndan goldamak boýunça çäreleriň netijeliligine welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň derejesinde seljerme geçirýärler, kiçi we orta telekeçiligi ösdürmegi höweslendirmegiň çäreleri hakynda teklipleri işläp düzýärler;
- 3) kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň täze iş ýerleriniň döredilmegine hem-de ilatyň we ýerli býujetleriň girdejileriniň ösmegine ýardam edýän progressiw başlangyçlaryny, maýa goýum taslamalaryny goldamak boýunça çäreleriň durmuşa geçirilmegine gözegçiligi amala aşyrýarlar;
- 4) şu aşakdakylary:
 - a) welaýat maksatnamalaryna üýtgetmeler we goşmaçalar girizmek hakynda teklipleri;
 - b) welaýat maksatnamalarynyň durmuşa geçirilişiniň barşy hakynda her ýylky hasabatlary;
 - ç) kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerini döwlet tarapyndan goldamak hakynda başga teklipleri, degişli häkimliklere berýärler.

III bap. Kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamak

11-nji madda. Kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamagyň esasy ugurlary

Kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamak şu aşakdaky esasy ugurlar boýunça amala aşyrylýar:

- 1) kiçi we orta telekeçiligi ösdürmek üçin amatly şertleriň döredilmegi, şol sanda kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerine maliýe we maddy-tehniki serişdeleriň berilmegi;
- 2) kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerine hukuk, ykdysady we gaýry maglumatyň, ylmy-tehniki işläp taýýarlamalaryň we tehnologiýalaryň elýeterliliginiň üpjün edilmegi;
- 3) kiçi we orta telekeçiligiň subýektleri tarapyndan durmuş-ykdysady ösüşiň döwlet maksatnamalaryny durmuşa geçirmäge gönükdirilýän maýa goýumlaryň höweslendirilmegi, täze iş orunlarynyň döredilmegi we ilatyň girdejileriniň ýokarlandyrylmagy;
- 4) kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerinden harytlaryň (işleriň, hyzmatlaryň) döwlet tarapyndan satyn alynmagyny bäsleşik esasynda amala aşyrylmagy;
- 5) kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerini maliýeleşdirmegiň ýörite maksatnamalaryny amala aşyrmagy;
- 6) kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerine işgärleri taýýarlamağa, gaýtadan taýýarlamağa we hünärini ýokarlandyrmaga ýardam etmegi;
- 7) daşary ykdysady işi, sebitara hyzmatdaşlygyny, şeýle hem kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň eksport mümkinçiligini ösdürmäge ýardam etmegi.

12-nji madda. Döwlet we welaýat maksatnamalary

1. Kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamagyň esasy ugurlaryna laýyklykda Döwlet we welaýat maksatnamalarynda şu aşakdaky çäreler göz önünde tutulýar:

- 1) telekeçilik işini, monopoliýa garşy işi we bäsleşigiň ösüşini döwlet tarapyndan düzgünleşdirmegiň hukuk esasyňy kämilleşdirmek;
- 2) kiçi we orta telekeçiligi maliýe-karz we maýa goýum taýdan goldamagyň ulgamyny ösdürmek;
- 3) ylmy, innowasiýa we önümçilik-tehnologiýa taýdan goldaw bermek, şol sanda:
 - a) kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerini umumy döwlet ylmy-barlag we işläp taýýarlamak işlerine gatnaşmaga çekmekligi hem goşmak bilen, ylmy we innowasiýa telekeçilik işini ösdürmek;
 - b) tehnoparklaryň, tehnopolisleriň, önümçilik-tehniki merkezleriň innowasiýa işiniň we beýleki bazar düzümleriniň merkezleriniň ulgamyny döretmek;
 - ç) importyň ýerini tutýan we eksporta niýetlenýän önümleriň, enjamlaryň we tehnologiýalaryň täze görnüşlerini öndürmäge we bazara çykarmaga ýardam etmek;
- 4) ýerli serişdeleri netijeli peýdalanmak hem-de kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň welaýat maýa goýum maksatnamalarynyň durmuşa geçirilmegine gatnaşmagy esasynda welaýatlary we Aşgabat şäherini ösdürmek;
- 5) kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerini innowasiýa maksatnamalaryny durmuşa geçirmäge, ylmy-

barlag, tejribe-konstruktorçylyk we tehnologik işläp taýýarlamalara çekmek;

6) habar beriş infrastrukturasy döretmek we ösdürmek, şol sanda:

a) Döwlet we welaýat toparlarynyň kiçi we orta telekeçiligiň subýektleri üçin zerur bolan hukuk, ykdysady, statistik we beýleki maglumatlary özünde jemleýän internet-saýtlaryny guramak;

b) habar beriş hyzmatlarynyň bazaryny ösdürmäge, elektron söwdasynyň ulgamyny guramaga we ösdürmäge, hukuk kömegini guramaga we habar beriş tehnologiýalaryny peýdalanmak bilen konsalting hyzmatlaryny etmäge ýardam bermek;

ç) Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň tematik neşirlerini we olara elektron hem-de kagyzy görterijilerdäki düşündirişleri taýýarlamak;

7) kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerini emläk taýdan goldamak, şol sanda olara netijesiz peýdalanylýan we peýdalanylmaýan döwlet emlägini ýeňillikli şertlerde kärendesine ýa-da eýeçiligine bermek;

8) işgärleri taýýarlamak, gaýtadan taýýarlamak we olaryň hünärini ýokarlandyrmak, şol sanda:

a) hünär öwretmek boýunça bilim maksatnamalaryna telekeçilik işi hünärini girizmek;

b) telekeçileri taýýarlamak üçin hünärmençilik bilim edaralaryny döretmek;

ç) umumybilim berýän edaralarda telekeçiligiň nazaryýet we amaly esaslaryny öwretmek;

d) täzeden başlaýan telekeçilere hünärini ýokarlandyrmaga we hünär taýdan gaýtadan taýýarlanmaga ýardam etmek;

e) welaýat, döwlet we halkara derejelerindäki biznes-maslahatlaryny guramak;

9) welaýat, döwlet we halkara derejelerinde harytlaryň (işleriň, hyzmatlaryň) ýöriteleşdirilen lomaý bazarlaryny, sergilerini, ýarmarkalaryny guramak;

10) Türkmenistanyň salgyt kanunçylygyna laýyklykda kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerine salgyt ýeňilliklerini bermek boýunça teklipleri işläp taýýarlamaga ýardam etmek;

11) kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerine başga goldawy bermek.

2. Döwlet we welaýat maksatnamalary ýurduň, welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň durmuş-ykdysady ösüşiniň, şeýle hem ykdysadyýetiň pudaklarynyň (ykdysady işiň görnüşleriniň) çaklamalaryny hasaba almak bilen gysga möhletli, orta möhletli we uzak möhletli döwürler üçin işlenip taýýarlanylýar.

3. Döwlet we welaýat maksatnamalarynyň amala aşyrylmagyna jogapkärçilik döwlet häkimiýet we dolandyryş hem-de ýerli öz-özüni dolandyryş edaralarynyň üstüne ýüklenilýär.

4. Kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamagyň esasy ugurlaryna laýyklykda, şeýle-de döwletiň, maýa goýum kompaniýalarynyň, kiçi we orta telekeçiligiň özara gatnaşyklarynyň maksatnamalaryny; iri kompaniýalaryň kiçi we orta telekeçiligi ösdürmäge gatnaşmagynyň maksatnamalaryny; döwletiň we işewürligiň arasyndaky netijeli hyzmatdaşlygyň maksatnamalaryny; wençur maýasyny çekmegiň maksatnamalaryny we beýleki maksatnamalary hem goşmak bilen, ýörite maksatnamalar işlenip düzülip we amala aşyrylyp bilner.

13-nji madda. Kiçi we orta telekeçiligiň maliýeleşdirilmegi

1. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň işi hususy we karz serişdeleriň, şol sanda Türkmenistanyň Döwlet býujetiniň serişdeleriniň, täjirçilik banklarynyň, özara karzlaşdyryş jemgyýetleriniň, karzlaşdyryş birleşmeleriniň, mikromaliýe guramalarynyň karzlarynyň we zaýom serişdeleriň, şeýle hem Türkmenistanyň kanunçylygynda gadagan edilmedik beýleki çeşmeleriň hasabyna maliýeleşdirilýär.

2. Täjirçilik banklary, özara karzlaşdyryş jemgyýetleri, karzlaşdyryş birleşmeleri we mikromaliýe guramalary kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň işini maliýeleşdirmegi Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde amala aşyýarlar.

3. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň işini maliýeleşdirmek üçin Türkmenistanyň Döwlet býujetinden bölünip berilýän serişdeler hususlaşdyrmakdan, kärendeden hem-de döwlet emlägine ygtyýarlyk edilmeginiň başga görnüşlerinden gelyän girdejileriň, şeýle hem Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan kesgitlenilýän, kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň töleýän döwlet paçlarynyň we ýygymlarynyň hasabyna toplanýlar we diňe bellenen maksatlar boýunça ulanylyp bilner:

1) ýeňillikli bank karzlaşdyrylmagy ýa-da maliýeleşdirilmegi üçin:

a) kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň täze iş yerleriniň döredilmegine, ilatyň girdejileriniň artmagyna we býujetleriň ösmegine, welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň ösüşine, importyň ornuny tutýan, eksporta niýetlenýän önümiň öndürilmegine, täze we ekologiýa taýdan howpsuz tehnologiýalaryň we innowasiýalaryň ornaşdyrylmagyna, hyzmatlar ulgamynyň ösdürilmegine ýardam edýän maýa goýum

taslamalarynyň;

b) täzeden başlaýan, şol sanda öz işini oba ýerinde amala aşyrýan hususy telekeçiler, şeýle hem ilatyň durmuş goldawyna has mätäç gatlaklary, şol sanda maýyplar, maýyp çagalary terbiýeleýän eneler, köp çagalý eneler, ýaşlar, ätiýaçlyga (otstawka) goýberilen harby gullukçylar, işsiz raýatlar we işe ýerleşmekde mätäçlik çekýän beýleki adamlar üçin telekeçilik işini ösdürmegiň ýörite maksatnamalarynyň;

2) döwlet kärhanalarynyň bazar ösüşine tapgyrlyýyn geçmekligine gönükdirilen, olaryň özgerdilmegi boýunça çäreleriň gaýdymly maliýeleşdirilmeginiň;

3) kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerine ýeňillikli şertlerde hyzmatlary edýän banklara döwlet kepilliklerini, şeýle hem maliýe-karz edaralaryna, ätiýaçlandyryş we beýleki guramalaryna öwezini doluş tölegleriniň berilmegi üçin ulanylyp bilner.

4. Türkmenistanyň Döwlet býujetiniň şu maddanyň üçünji böleginde görkezilen serişdeleri ygtyýarly bankyň ýörite hasabynda toplanýar hem-de bankyň Türkmenistanyň Merkezi bankynyň hasaplarynda saklanýan hökmany gorlarynyň hasabyna goşulmaýar.

5. Ygtyýarly bankyň bu serişdeleri ulanmak hakyndaky karary Döwlet topary bilen bilelikde kabul edilýär we Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýar.

14-nji madda. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerini döwlet tarapyndan bellige almak

1. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň döwlet tarapyndan bellige alynmagy ýuridik şahslary we hususy telekeçileri döwlet tarapyndan bellige alýan edaralar tarapyndan haýsy-da bolsa bir goşmaça rugsat almazdan we başga döwlet edaralary we toparlary bilen ylalaşylmazdan amala aşyrylýar.

Kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerini döwlet tarapyndan bellige almakdan esassyz boýun gaçyrylanda kazyýete şikaýat edilip bilner.

2. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleri daşary ykdysady işi daşary ykdysady aragatnaşyklaryň gatnaşyjysy hökmünde ýörite bellige alynmazdan amala aşyrylar.

15-nji madda. Gümrük ýeňillikleri

1. Şu Kanunyň 5-nji maddasynyň birinji böleginiň 2-nji bendinde görkezilen hususy telekeçiler şu aşakdaky harytlar babatynda gümrük pajyny tölemezen harytlary getirmegi amala aşyrylar:

1) raýatlaryň el goşunyň agramy (sany) çäklendirilmezden. Agzalanlar gymmat bahaly metallaryň, gymmat bahaly daşlar ulanylyp ýa-da ulanylman ýasalan gymmat bahaly metallardan ýasalan zergärçilik önümleriniň, olaryň bölekleriniň, gymmat bahaly metal çäýylan önümleriniň getirilmegi babatda ulanylmaýar;

2) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda gümrük paji tutulyp alynýan harytlaryň görnüşleriniň sanawyna girmeýän harytlary.

2. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleri tarapyndan harytlaryň importy, şeýle hem öndürýän önüminiň (işleriň, hyzmatlaryň) eksporty import we eksport geleşikleri boýunça resminamalaryň resmileşdirilendigi üçin gümrük tölegleri alynmazdan amala aşyrylýar.

16-njy madda. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň harytlaryň (işleriň, hyzmatlaryň) döwlet tarapyndan satyn alynmagyna gatnaşmagy

1. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň harytlaryň (işleriň, hyzmatlaryň) döwlet tarapyndan satyn alynmagyna gatnaşmagy Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda beýleki gatnaşyjylar bilen deň şertlerde amala aşyrylýar.

2. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň harytlaryň (işleriň, hyzmatlaryň) döwlet tarapyndan satyn alynmagyna gatnaşmagynyň çäklendirilmegine ýol berilmeýär.

17-nji madda. Bäsleşigiň ösdürilmegi we monopoliýa garşy iş

Döwlet häkimiýet we dolandyryş hem-de ýerli öz-özünü dolandyryş edaralaryna şu aşakdakylar gadagan edilýär:

1) Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutularlardan başga halatlarda kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň hukuklaryny we kanuny bähbitlerini çäklendirýän namalary kabul etmek we (ýa-da) hereketleri amala aşyrmak;

2) şu aşakdakylara, ýagny:

a) bahalaryň (tarifleriň) ynsapsyz bäsdeşlige getirýän ýokarlanmagyna ýa-da öňki derejesinde saklanyp galmagyna;

b) bazaryň çäk ýörelgesi boýunça, satylyş ýa-da satyn alnyş möçberi boýunça, satylýan harytlaryň (işleriň, hyzmatlaryň) görnüşleri boýunça ýa satyjylaryň ýa-da alyjylaryň (sargyçylaryň) toparlary boýunça bölünmegine;

ç) kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň harytlarynyň (işleriniň, hyzmatlarynyň) bazara çykarylmagynyň çäklendirilmegine ýa-da olaryň bazara goýberilmezligine,

getirýän ýa-da getirip biljek ylalaşyklary baglaşmak ýa-da ylalaşykly hereketleri amala aşyrmak.

18-nji madda. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň maliýe-hojalyk işiniň barlagy

Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň maliýe-hojalyk işiniň barlagy döwlet häkimiýet we dolandyryş edaralary we hukuk goraýjy edaralar tarapyndan üç ýylda bir gezekden ýygy bolmazdan geçirilýär, Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde operativ-agtaryş işi we kazyýet çözgütleriniň ýerine ýetirilmegi bilen baglanyşykly barlaglar muňa degişli däldir.

IV bab. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň işiniň goralmagynyň döwlet kepillikleri

19-njy madda. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň işiniň hukuk goragynyň kepillikleri

1. Şu Kanuna we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerine hukuklarynyň we kanuny bähbitleriniň goralmagy kepillendirilýär.

2. Türkmenistanyň kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň bähbitlerine degişli kadalaşdyryjy hukuk namalary olar üçin elýeterli bolmalydyr.

3. Eger Türkmenistanyň kanunçylygynyň üýtgetmeleri kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň işiniň hukuk esaslaryny ýaramazlaşdyrýan gadagan etmelere we çäklendirmelere getirýän bolsa, onda kiçi we orta telekeçiligiň subýektleri bellige alnan mahalynda hereket eden Türkmenistanyň kanunçylygy olar babatda baş ýylyň dowamynda ulanylýar.

20-nji madda. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň işine esassyz gatyşylmadan kepillendirmeler

1. Döwlet häkimiýet we dolandyryş hem-de ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralarynyň wezipeli adamlarynyň, şeýle hem hukuk goraýjy edaralaryň kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň hojalyk işine esassyz gatyşmagy, bikanun hereketleri (hereketsizligi) Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen jogapkärçilige eltýär.

2. Şu maddanyň birinji böleginde görkezilen wezipeli adamlaryň esassyz gatyşmagy, bikanun hereketleri (hereketsizligi) zerarly kiçi we orta telekeçiligiň subýektlerine ýetirilen zyýanyň (zeleliň) Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde öwezini dolunmaga degişlidir.

3. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň hasaplaşyk hasaplarynda bar bolan pul serişdeleriniň öz islegine görä ulanmaga hukugy bardyr, Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen halatlar muňa degişli däldir.

21-nji madda. Emläk muzduny töläp mejbury alnan mahalynda öwezini dolmalaryň kepillendirmeleri

1. Tebigy betbagtçylyklary, heläkçilikleri, epidemiýalary, epizootiýalary we olaryň netijelerini hem goşmak bilen adatdan daşary häsiýeti bolan ýagdaýlary ýeňip geçmek maksady bilen kiçi we orta telekeçiligiň

subýektleriniň emläginiň döwletiň eýeçiligine ýa-da wagtlaýyn ulanmagy üçin muzduny töläp rekwizisiýa görnüşinde mejburi alynmagyna diňe Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan halatlarda ýol berilýär.

2. Rekwizisiýanyň geçirilen ýagdaýlarynyň hereketi togtadylan mahalynda kiçi we orta telekeçiligiň subýektleri saklanyp galan emläginiň gymmatyny aşaklatmazdan gelýän zyýanlary (zelelleri) tutup almak bilen rekwizirlenen emläk üçin öz alan öwezini dolmagyň möçberlerini gaýtarmak şerti bilen saklanyp galan emlägiň gaýtarylmagyny talap etmäge haklydyrlar.

3. Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleriniň emläginiň rekwizisiýa edilen mahalyndaky öwezini doluş tölegi emlägiň öwezini doluş tölegi hakynda kararyň kabul edilen pursatyndaky bazar gymmatyna laýyk gelmelidir.

4. Rekwizirlenen emläge we onuň gymmatyny aşaklatmazdan gelýän zyýanlara (zelellere) baha bermek, şeýle hem rekwizirlenen emlägiň kanunylygy, emlägiň rekwizisiýa edilen mahalyndaky zyýanlaryň (zelelleriň) öweziniň dolunmagy hakyndaky jeddeleri çözmek Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde amala aşyrylýar.

V bap. Jemleýji düzgünler

22-nji madda. Jeddeleri çözmek

Kiçi we orta telekeçiligi goldamak babatda ýüze çykyan jeddeler Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde çözülýär.

23-nji madda. Şu Kanunyň bozulmagy üçin jogapkärçilik

Şu Kanunyň bozulmagy Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen jogapkärçilige eltýär.

24-nji madda. Şu Kanunyň güýje girmegi

1. Şu Kanun resmi taýdan çap edilen gününden güýje girýär.
2. Türkmenistanyň şu Kanuna ters gelýän kadalaşdyryjy hukuk namalary onuň güýje giren gününden başlap bir aýyň dowamynda şu Kanuna laýyk getirilmäge degişlidir.

Türkmenistanyň Prezidenti
Gurbanguly Berdimuhamedow
Aşgabat şäheri
2009-njy ýylyň 15-nji awgusty
№ 57-IV

Türkmenistanyň Prezidentiniň Karary**08 Baýdak 2008 ý.****№ 9478****Aşgabat ş.****Hususy telekeçilere salgyt salmagyň ýeňillikli ulgamy bellenilen işleriň görnüşleriniň we olar boýunça kesgitlenen patent tölegleriniň sanawyny tassyklamak hakynda****(Türkmenistanyň Prezidentiniň namalarynyň we Türkmenistanyň Hökümetiniň çözümleriniň ýygındysy, 2008 ý., № 2, 116-njy madda)**

Hususy telekeçileriň işini has-da ösdürmek we işiň ygtyýarlylandyrylmaga degişli görnüşleri amala aşyrylanda gözegçiligi güýçlendirmek maksady bilen, şeýle hem “Salgytlar hakyndaky” Türkmenistanyň Bitewi Kanunynyň 200-nji maddasyna laýyklykda, karar edýärim:

1. Hususy telekeçilere salgyt salmagyň ýeňillikli ulgamy bellenilen işleriň görnüşleriniň we olar boýunça kesgitlenen patent tölegleriniň Sanawyny tassyklamaly (goşulýar).

2. Kesgitlenen patent tölegleriniň täze möçberlerini 2008-nji ýylyň Nowruz aýynyň 1-inden güýje girizmeli.

3. Salgyt salmagyň ýeňillikli ulgamyny 2008-nji ýylyň Nowruz aýynyň 1-inden başlap ulanmaly. “Işiň aýry-aýry görnüşlerine ygtyýarlylandyrmak hakyndaky” Türkmenistanyň Kanunyna laýyklykda işiň ygtyýarnama almaga degişli görnüşleri boýunça patentleri diňe hususy telekeçi ygtyýarnama alanyndan soň bermeli.

Ýaşaaýyş jaý meýdanyny kärendä (kireýine) bermek boýunça patent, şertnama degişli ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we öz-özünü dolandyryş edaralarynda bellige alnandan soň berilmeli. Welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň häkimlikleri Ýaşaaýyş jaý meýdanyny kärendä (kireýine) bermek boýunça şertnamalary bellige almagyň Tertibini Türkmenistanyň Ykdysadyýet we maliýe ministrligi hem-de Türkmenistanyň Baş döwlet salgyt gullugy bilen ylalaşyp, on gün möhletde işläp taýýarlamaly we Türkmenistanyň Ministrler Kabinetine bermeli.

4. “Telekeçilik işiniň görnüşleriniň we patent töleginiň bellenilen möçberleriniň sanawyny tassyklamak hakynda” Türkmenistanyň Prezidentiniň 2006-njy ýylyň Türkmenbaşy aýynyň 2-sinde çykaran 7690-njy kararynyň (Türkmenistanyň Prezidentiniň namalarynyň we Türkmenistanyň Hökümetiniň çözümleriniň 2006-njy ýyldaky 1-nji ýygındysynyň 694-nji maddasy) 1-nji bölümünü güýjüni ýitiren hasap etmeli.

5. Şu kararyň ýerine ýetirilişine Türkmenistanyň Ykdysadyýet we maliýe ministri H. Geldimyradow, Türkmenistanyň Baş döwlet salgyt gullugynyň başlygy D. Hojaýew, Aşgabat şäheriniň we welaýatlaryň häkimleri we Türkmenistanyň Ýokary gözegçilik edarasynyň başlygy T. Japarow gözegçilik etmeli.

**Türkmenistanyň Prezidenti
Gurbanguly Berdimuhamedow**

**Türkmenistanyň Prezidentiniň
2008-nji ýylyň Baýdak aýynyň 8-nde
çykaran 9478-nji kararyna
goşundy**

**Hususy telekeçilere salgyt salmagyň ýeňillikli ulgamy bellenilen işleriň görnüşleriniň we olar boýunça
kesgitlenen patent tölegleriniň**

SANAWY

(Türkmenistanyň Prezidentiniň 15.05.2008 ý. çykaran № 9826 karary esasynda
gizizilen üýtgetmeler bilen)

(müň manat)

YIGDK kody	Işleriň görnüşleri	Bellenilen patent tölegleriniň aýlyk möçberi		
		Aşgabat şäheri, welaýat merkezi, Türkmenbaşy we Abadan şäherleri	Beýleki şäherler we şäher kysymly ilatly ýerler we etrap merkezi	Beýleki ilatly ýerler
A	B	1	2	3
01.12.2	Gül tohumyny we gülleri ösdürip yetişdirmek	300	200	100
01.25.0	Beýleki haýwanlary köpeltmek	100	60	30
05.01.0	Balyk tutmak	120	90	60
15.10.0	Et we et önümlerini öndürmek we gaýtadan işlemek	300	200	150
15.20.0	Balyk we balyk önümlerini gaýtadan işlemek	300	200	150
15.30.0	Miwe we gök önümleri gaýtadan işlemek	150	80	50
15.40.0	Ösümlük we mal ýaglaryny öndürmek	100	75	60
15.51.0	Süýdi gaýtadan işlemek we süýt önümlerini öndürmek	100	75	60
15.52.0	Doňdyrma öndürmek	500	200	100
15.61.0	Işlenen dänäniň önümlerini öndürmek	100	70	40
15.81.0	Çörek we täze süýji-köke önümlerini öndürmek	300	200	150
15.82.0	Kakadylan çörek, köke we uzak saklanylyan süýji-köke önümlerini öndürmek	500	200	100
15.84.0	Şokolad we süýji önümlerini öndürmek	500	200	100
15.85.0	Unas önümlerini öndürmek	300	200	100
15.96.0	Piwo öndürmek	1 000	800	600

15.98.0	Mineral suwlary we alkogolsyz içgileri öndürmek	500	200	150
17.00.0, ýöne 17.51.0 we 17.71.0 muňa girmeýär	Dokma önümlerini öndürmek	300	150	100
17.51.0	Halylary we halyçalary öndürmek	150	40	30
17.71.0	Jorap we örme önümleri öndürmek	80	30	20
18.00.0 ýöne 18.24.9 muňa girmeýär	Geýimleri öndürmek, sütkli derini eýlemek we boýamak	200	150	100
18.24.9	Beýleki geýimleri öndürmek we degişliligi boýunça:	200	150	100
	a) keşde çekmek işi	150	50	40
19.00.0, ýöne 19.10.0 muňa girmeýär	Gön, gön önümlerini we aýakgaplary öndürmek	200	150	100
19.10.0	Derini aşgarlamak we eýlemek	100	80	40
20.00.0	Agaç we agaç önümlerini öndürmek	250	200	100
21.00.0	Kagyz we gaty kagyz öndürmek	250	200	100
22.14.0	Ses ýazgylaryny işläp çykarmak (ýan telefonlara polifaniýany geçirmek)	200	120	100
22.23.0	Sahaplap tikmek we timarlaýyş işleri	100	75	50
22.30.0	Magnitli göterijilerde ýazgylaryň nusgasyny köpeltmek	200	120	100
25.12.0	Rezin pokryşkalary öňki kaddyna getirmek	600	300	150
25.20.0	Plastmass önümlerini öndürmek	500	300	150
26.20.0	Gurluşykda ulanylmaýan keramiki önümleri öndürmek	400	250	150
26.30.0	Keramiki plitkany we plitany öndürmek	400	250	150
26.40.0	Toýundan bişirilýän kerpiji we çerepisany öndürmek	400	250	150
26.52.0	Heki öndürmek	400	250	150
26.53.0	Gipsi öndürmek	400	250	150
26.60.0	Betondan, sementden we gipsden önümleri öndürmek	400	250	150
26.70.0	Daşy kesmek, görnüş bermek we bezemek	200	150	100

28.00.0, ýöne 28.61.0; 28.62.2; 28.63.0 muňa girmeyär	Taýýar metal önümlerini öndürmek	300	100	80
28.61.0	Pyçak önümlerini öndürmek (abatlamak, ýiteldiş işleri)	70	50	40
28.62.2	Oba hojalygy we bag-bakja üçin gurallary öndürmek	50	40	30
28.63.0	Gulplary we petleleri öndürmek	100	70	60
29.21.9	Elektrik we elektrik däl peçleri abatlamak	100	60	40
29.23.9	Sowadyjy we ýelediriji enjamlary abatlamak, durmuş enjamlary muňa girmeyär	200	150	100
29.32.9	Oba hojalygynda ulanylýan maşynlary we enjamlary abatlamak	200	150	100
29.73.0	Durmuşda ulanylýan maşynlary we enjamlary abatlandyrmak	200	150	100
31.10.9	Elektromotrlary, generatorlary we transformatorlary abatlamak	200	150	100
31.20.9	Elektrik energiýasyny paýlaýjy we gözegçilik enjamlaryny abatlamak	200	150	100
31.61.9	Hereketlendiriji we ulag serişdeleri üçin elektrik enjamlaryny abatlamak	200	150	100
32.30.9	Tele we radioelektron enjamlary abatlamak	200	150	100
33.20.9	Gurallary we abzallary abatlamak	200	150	100
33.40.9	Optiki gurallary, foto enjamlaryny abatlamak	200	150	100
36.10.0	Mebel öndürmek	500	200	150
36.22.0	Altyn-kümüş şaýlary öndürmek	300	150	100
36.30.0	Saz gurallaryny öndürmek	50	35	20
36.40.0	Sport harytlaryny öndürmek	150	100	80
45.00.0, ýöne 45.11.5; 45.31.0 45.33.0; 45.42.0 we 45.44.0 muňa girmeyär	Gurluşyk	300	250	150
45.11.5	Tamdyr ýasamak	50	40	30
45.31.0	Elektrotehniki işler	150	100	60
45.33.0	Sanitariýa-tehniki işler	250	100	60

45.42.0	Neçjar önümlerini dakmak	150	100	60
	a) gapylary timarlamak, gulp goýmak, karnizleri dakmak	70	50	40
	agaç ussaçylygy, neçjarçylyk işleri	150	100	60
45.44.0	Aýnalamak we reňklemek işleri	150	100	50
50.00.0	Ulag serişdeleriniň söwdasy we olary abatlamak	600	200	100
51.00.0, ýöne 51.23.0; 51.34.0; 51.35.0 muňa girmeyär	Lomaý söwda we komission ýumuşçylarynyň üstünden edilýän söwda	300	200	150
51.23.0	Diri mallaryň lomaý söwdasy	50	40	30
51.34.0	Spiritli we beýleki içgileriň lomaý söwdasy	1500	1000	500
51.35.0	Temmäki önümleriniň lomaý söwdasy	1500	1000	500
52.00.0, ýöne 52.25.0; 52.26.0; 52.47.0; 52.71.1; 52.72.0; 52.73.1; 52.73.2	Bölek söwda we öý hojalygynda ulanylýan harytlary abatlamak	300	200	150
we 52.74.4				
muňa				
girmeyär				
52.25.0	Spiritli we beýleki içgileriň bölek söwdasy	500	400	300
52.26.0	Temmäki önümleriniň bölek söwdasy	500	300	200
52.47.0	Kitaplaryň, gazetleriň we ýazuwkagyz esbaplarynyň bölek söwdasy	40	30	20
52.71.1	Aýakgap abatlamak	150	100	50
52.72.0	Durmuşda ulanylýan elektrik enjamlary abatlamak	200	150	100
52.73.1	Goşar we beýleki sagatlary abatlamak	200	150	100
52.73.2	Altyn-kümüş şaý-sepleri abatlamak	200	150	100
52.74.4	Durmuşda ulanylýan mebeli abatlamak we durkuny täzelemek	200	150	100
55.00.0	Myhmanhanalar we restoran	500	300	150
60.22.0	Taksileriň hyzmaty (şol sanda kärenda alnanlar)	200	150	100
60.24.0	Ýük daşaýan ýol ulagy	200	150	100

63.11.0	Ýükleri ulag üçin taýýarlamak	150	100	80
70.00.0, ýöne 70.20.0 muňa girmeyär	Gozgalmaýan emläk bilen amallar	300	200	100
70.20.1	Ýaşayyş jaý meýdanyny kireýine bermek	200	120	60
70.20.2	Garažlary, ammarlary we beýleki ýaşalmaýan jaýlary kireýine bermek	300	200	100
70.20.3	Ýazlak mellegini kireýine bermek	100	80	60
71.00.0, ýöne 71.21.0; 71.31.0; 71.33.0; 71.40.0 muňa girmeyär	Işgärsiz kärendesine bermek	150	100	80
71.21.0	Gury ýer ulaglaryny kärendesine bermek	100	90	80
71.31.0	Oba hojalyk maşynlaryny we tehnikasyny kärendesine bermek	100	80	60
71.33.0	Kätipçilik maşynlaryny we hasaplaýyş enjamlaryny kärendesine bermek	200	150	100
71.40.0	Harytlary we hususy we öýde ulanylýan zatlary gysga wagta kireýine bermek	700	400	300
	Audiokassetalary we kompakt diskleri gysga wagta kireýine bermek (islendik görterijidäki filmlerden başga)	200	120	100
72.00.0, ýöne 72.50.0; 72.60.0 muňa girmeyär	Kompýuterleri we kompýuter tehnologiýalaryny ýaýratmak işleri	200	150	100
72.50.0	Diwanhana we hasaplaýjy maşynlara tehniki taýdan hyzmat etmek we olary abatlamak	200	150	100
72.60.0	Hasaplaýyş tehnikasy bilen bagly beýleki işler (elektron enjamlarda, kompýuterlerde, oýun pristawkalarynda we ş.m. oýunlary gurnamak)	300	180	100
74.00.0, ýöne 74.11.1; 74.12.0; 74.13.0; 74.83.0 muňa girmeyär	Köplenç kärhanalara edilýän hyzmatlar	200	150	100

74.11.1	Akdawçylaryň kollegiýalarynyň we hukuk maslahat beriş edaralarynyň işleri (hususy işleýän akdawçylary hem goşmak bilen)	250	150	100
74.12.0	Buhgalter hasaba alşy boýunça işler	500	300	150
74.13.0	Bazarda isleg-teklip ýagdaýyny öwrenmek we jemgyýetçilik pikirini ýüze çykarmak	200	100	80
74.83.0	Kätipçilik we terjime boýunça hyzmatlar	150	100	50
85.12.0	Hususy lukmançylyk işi	100	80	60
85.13.0	Hususy diň bejerijilik işi	200	150	120
85.20.0	Weterinarçylyk işleri	100	60	30
85.30.0	Durmuş hyzmatlary boýunça işler	100	75	50
92.00.0, ýöne 92.31.3; 92.62.0 muňa girmeyär	Dynç almak we göwün açmak, medeni we sport çärelerini guramak boýunça işler	400	300	200
92.31.3	Şekillendiriş studiýalarynyň, bezegçi guramalaryň işleri	400	200	100
92.62.0	Beýleki sport işleri (sport toparlarynda, bedenterbiýeden tälim bermek)	100	75	50
93.01.0	Dokma önümlerini ýuwmak, arassalamak we boýamak	250	150	100
93.02.0	Dellekhanalaryň hyzmatlary we gözellig salonlarynyň beýleki hyzmatlary	400	150	100
93.03.0	Merhumy jaýlamagy guramak we şunuň bilen bagly hyzmatlar	40	30	20
93.04.0	Fiziki oňalygy üpjün etmek bilen bagly işler	250	200	100
95.00.0	Öý hojalyk işlerini alyp barmak boýunça hyzmatlar	70	40	20

Türkmenistanyň Kanuny

Daýhan hojalygy hakynda (rejelenen görnüşi)

(Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007 ý., № 1, 37-nji madda)

Şu Kanun daýhan hojalygyny döretmegiň esasy ýörelgelerini we onuň işiniň hukuk esaslaryny kesgitleýär.

I bap. UMUMY DÜZGÜNLER

1-nji madda. Daýhan hojalygy

1. Daýhan hojalygy oba hojalyk önümçiligini bilelikde alyp barýan adamlaryň esasan öz maşgala agzalarynyň şahsy zähmetine esaslanýan zähmet birleşigidir.

2. Är-ayallar, çagalar, şol sanda ogullyga (gyzlyga) alnan çagalar, ata-eneler we beýleki garyndaşlar daýhan hojalygynyň agzalary bolup bilerler.

3. Daýhan hojalygynda zähmet şertnamasy boýunça işleýän adamlar onuň agzalary bolup bilmezler.

2-nji madda. Daýhan hojalygynyň eýeçiligi

1. Daýhan hojalygynyň eýeçiliginde hojalyk jaýlary we gaýry jaýlar, baglar, önüm berýän hem-de iş mallary, guşlar, bal arylary, oba hojalyk tehnikasyny we gurallary, ulag serişdeleri hem-de oba hojalyk önümçiligini özbaşdak alyp barmak, önümi gaýtadan işlemek, ýerlemek, hyzmatlary etmek üçin zerur bolan beýleki emläkler bolup biler.

2. Öndürilen önüm we alnan girdejiler daýhan hojalygynyň eýeçiligi bolup durýar hem-de ol olardan öz islegine görä peýdalanýar.

3. Daýhan hojalygynyň eýeçiligine daýhan hojalygynyň beýleki agzalarynyň razylygy bilen onuň ýolbaşçysy ygtyýar edýär.

4. Daýhan hojalygynyň emlägini ätiýaçlandyrmak meýletindir.

5. Daýhan hojalygynyň agzalarynyň emläk gatnaşyklary Saparmyrat Türkmenbaşynyň Türkmenistanyň Raýat Bitewi kanunynyň, Türkmenistanyň nika we maşgala hakynda Bitewi kanunynyň degişli kadalary, şeýle hem Türkmenistanyň beýleki kanunçylyk namalary bilen düzgünleşdirilýär.

3-nji madda. Daýhan hojalygynda hojalygy ýöretmegiň görnüşi

1. Daýhan hojalygy özbaşdak önümçilik birligi bolup durýar.

2. Daýhan hojalygy öz işiniň ugruny, önümçiligini, önümi gaýtadan işlemegiň hem-de ýerlemegiň görnüşini we möçberlerini kesgitlemegi, hyzmatlary etmegi hem-de hojalygy ýöretmek bilen baglanyşykly beýleki meseleleri çözmegi özbaşdak amala aşyrýar.

3. Daýhan hojalygynyň şahsy taraplar, Türkmenistanyň we daşary ýurtlaryň edara görnüşli taraplary bilen özara gatnaşyklary şertnamalar hem-de Türkmenistanyň kanunçylyk namalary esasynda amala aşyrylýar. Daýhan hojalygynyň bähbitlerini onuň ýolbaşçysy ýa-da ynanç haty boýunça hojalygyň beýleki bir agzasy gorýar.

4-nji madda. Raýatlaryň daýhan hojalygyny döretmäge bolan hukugy

Türkmenistanyň 18 ýaşyny dolduran her bir raýatynyň daýhan hojalygyny döretmäge hukugy bardyr.

II bap. DAÝHAN HOJALYGyny GURAMAK

5-nji madda. Daýhan hojalygyny döretmegiň şertleri

Daýhan hojalygy ýer, mal, suw we oba hojalyk hajatlary üçin niýetlenen beýleki önümçilik serişdeleri bilen üpjün edilen şertinde döredilýär.

6 -nji madda. Daýhan hojalygyny döretmegiň tertibi

1. Daýhan hojalygyny döretmegi niýet edinen raýatlar degişli etrap (şäher) häkimine:

1) ýer böleginiň, mallaryň, jaýlaryň, desgalaryň ýa-da önümçilik kompleksleriniň berilmegi hakynda arza;

2) berilmegi haýyş edilýän ýer böleginiň ýerleşýän ýerini we meýdanyny görkezmek bilen, ýer böleginiň çyzgysyny;

3) hojalygy netijeli alyp barmak boýunça ykdysady esaslandyrmany berýärler.

2. Daýhan hojalygyny döretmek hakyndaky arza etrap (şäher) häkimi tarapyndan arza berlen gününden başlap bir aýyň dowamynda seredilýär we karar kabul edilýär.

7-nji madda. Daýhan hojalygyna ýer böleklerini we mallary bermek

1. Daýhan hojalygyna ýer böleklerini bermek “Ýer hakynda” Türkmenistanyň Bitewi kanunyna laýyklykda amala aşyrylýar.

2. Daýhan hojalygyna oba hojalyk önümçiligini alyp barmak üçin ýer bölekleri:

- peýdalanmak üçin ýörite döredilen ýer gaznasyndan;

- uzak möhletli kärendä daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň suwarymly ýerlerinden berlip bilner.

3. Ýer bölegini almaga isleg bildirýän daýhan hojalygy:

- peýdalanmaga isleg bildirende - ýer böleginiň ýerleşýän ýeri boýunça ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasyna;

- kärendä isleg bildirende - daýhan birleşiginiň, beýleki oba hojalyk kärhanasynyň edarasyna ýüz tutýar.

4. Mallary kärendesine almaga isleg bildirýän daýhan hojalygy daýhan birleşigine, beýleki oba hojalyk kärhanasyna ýüz tutýar.

5. Daýhan hojalygyny guramak üçin ýer böleklerini, mallary bermekden ýüz dönderilendigi barada kazyýet tertibinde şikaýat edilip bilner.

8-nji madda. Daýhan hojalygyny bellige almak

1. Daýhan hojalygyny bellige almak Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde amala aşyrylýar.

2. Daýhan hojalygy döwlet belligine alnanlygy hakyndaky şahadatnamany alan pursadyndan başlap döredildi diýlip hasap edilýär, şondan soň ol edara görnüşli tarapyň derejesine eýe bolýar, banklarda hasaplaşyk we beýleki hasaplary açýar, öz ady ýazylan möhri ýasadýar, beýleki kärhanalar, guramalar, edaralar we raýatlar bilen işjeň gatnaşyklara girişýär hem-de özbaşdak haryt öndüriji hökmünde hasaba alynýar.

III bap. DAÝHAN HOJALYGynyň HUKUKLARY WE BORÇLARY

9 -nji madda. Daýhan hojalygynyň hukuklary

1. Daýhan hojalygynyň şu aşakdakylara hukugy bardyr:

1) ýerde hojalygy özbaşdak ýöretmäge;

2) ýer böleginde bar bolan, umumy ýaýran gazylyp alynýan peýdaly zatlary (hek, çagyl, çäge) hojalygyň hajatlary üçin peýdalanmaga;

3) bellenilen tertipde önümçilige, durmuşa niýetlenen hem-de beýleki binalary we desgalary gurmaga, melioratiw işlerini geçirmäge;

4) meliorasiýa, ýol gurluşygy, durmuş taýdan ösüş meselelerini çözmäge hem-de sebitiň önümçilik-ykdysady mümkinçiliklerini netijeli peýdalanmaga we ösdürmäge gönükdirilen beýleki çäreleri amala aşyrmaga gatnaşmaga.

2. Daýhan hojalygynyň ýerlerinde aw awlamak, balyk tutmak, tebigatyň önümlerini (kömelekleri, ir-iýmişleri we beýlekileri) ýygnamak işi ýerden peýdalanyjynyň razylygy bolmasa ýol berilmeýär.

10-njy madda. Daýhan hojalygyny ýöretmäge bolan hukugy başga birine geçirmek

1. Daýhan hojalygynyň ýolbaşçysy hojalygy ýöretmekden ýüz döndermäge we hojalygyň agzalaryndan birini hukuk oruntutary edip bellemäge haklydyr, şol hukuk oruntutary mundan beýläk hojalygy ýöretmek hukugyna eýe bolýar.

2. Daýhan hojalygynyň ýolbaşçysy aradan çykan halatynda hojalygy ýöretmek hukugy Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda hojalygyň agzalarynyň birine geçýär.

3. Daýhan hojalygyny ýöretmek hukugy oruntutara berlen wagtyndan ähli resminamalar oruntutaryň adyna täzeden resmileşdirilýär .

4. Miras almak meselesi boýunça daýhan hojalygynyň agzalarynyň arasyndaky jeddeler kazyýet tertibinde çözülýär.

11-nji madda. Daýhan hojalygynyň emlägine eýelik etmek hukugyny başga birine geçirmek

1. Daýhan hojalygynyň ýolbaşçysy zähmet çekmek ukybyny ýitiren ýa-da aradan çykan halatynda emläge eýelik etmek hukugy hojalygyň agzalaryndan birine, olar ýok mahalynda bolsa Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde we şertlerde başga adamlara geçirilip bilner.

2. Mirasdar we wesýetnama ýok halatynda degişli ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet edarasy tarapyndan daýhan hojalygynyň emläginiň gymmaty we harçlanan serişdeleriň möçberi kesgitlenilýär hem-de degişli nama bilen bellenilýär. Emlägi ýerlemekden alnan serişdeler býujete girdeji edilýär, uzak möhletli kärendä berlen ýer bölekleri daýhan birleşiklerine we beýleki oba hojalyk kärhanalaryna, peýdalanmaga berlen ýer bolsa döwletiň ätiýaçlyk ýerlerine gaýtarylýar.

12-nji madda. Daýhan hojalygynyň eýeçiligini miras almak

1. Daýhan hojalygynyň eýeçiligi Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde miras alynýar.

2. Hojalygyň işini dowam etdirýän mirasdar miras baradaky hukuk hakynda şahadatnama berlendigi üçin döwlet pajyny tölemekden boşadylýar.

13-nji madda. Daýhan hojalygyny hukuk taýdan goramak

1. Daýhan hojalygynyň emlägi, onuň hojalyk işi döwlet tarapyndan Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde goralýar.

2. Döwletiň we beýleki edaralaryň hem-de wezipeli adamlaryň daýhan hojalygynyň işine gatyşmagyna ýol berilmeýär, muňa daýhan hojalygy tarapyndan Türkmenistanyň kanunçylygynyň bozulýan halatlary girmeyär.

3. Döwlet edaralary hem-de beýleki edaralar we wezipeli adamlar daýhan hojalygynyň işine esassyz gatyşan halatynda, şonuň netijesinde oňa zyýan ýetirmekde günäkärler Türkmenistanyň kanunçylyk namalaryna laýyklykda jogapkärçilik çekýärler, ýetirilen zyýan bolsa, şol sanda kazyýet tertibinde hem öwezi dolunmaga degişlidir.

4. Daýhan hojalygynyň emlägi diňe Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde kazyýetiň çözgüdi boýunça elden alnyp bilner.

5. Daýhan hojalygy öz borçnamalaryna emlägi bilen jogap berýär, şol emläge bolsa hereket edýän kanunçylyk boýunça jerime salnyp bilner. Döwlet daýhan hojalygynyň borçnamalary babatynda jogapkärçilik çekmeýär, daýhan hojalygy bolsa döwletiň borçnamalary babatynda jogapkärçilik çekmeýär.

6. Döwlet ýa-da jemgyýetçilik hajatlary üçin ýer bölegini almak barada aýratyn zerurlyk ýüze çykan

halatynda, daýhan hojalygyna deň derejedäki ýer böleginiň bellenen tertipde berilmegi üpjün edilmelidir we ýitgileriň, şol sanda ýitirilen peýdanyň öwezini dolmaga daýhan hojalygynyň öňki ýer bölegini alýan tarap borçludur.

14-nji madda. Daýhan hojalygynyň borçlary

Daýhan hojalygy şu aşakdakylara borçludur:

- 1) ýeriň gurplulygyny artdyrmaga, öz hojalyk işiniň netijesinde şol çäkde ekologik ýagdaýyň ýaramazlaşmagyna ýol bermezlige;
- 2) topragy suw hem-de ýel eroziýasyndan goramak, ýeri meliorasiýalaşdyrmak we goramak boýunça çäreleriň toplumyny amala aşyrmaga;
- 3) beýleki ýer eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we kärendeçileriň bähbitlerine zyýan ýetirmezlige;
- 4) ýeri diňe niýetlenilen maksadyna görä peýdalanmaga;
- 5) maldarçylykda weterinariýa kadalaryny berjaý etmäge.

V bap. DAYHAN HOJALYGYNYŇ IŞINIŇ ESASLARY

15-nji madda. Daýhan hojalygynda zähmet çekmek

1. Daýhan hojalygynda önümçilik zerurlygy bolan mahalynda zähmet şertnamasy boýunça beýleki adamlar möwsümleýin işleri ýerine ýetirmäge çekilip bilner.
2. Zähmet şertnamasy boýunça işleýän raýatlara zähmet haky tölenilýär. Eger bu barada aýratyn ylalaşyk bolmasa, zähmet haky daýhan hojalygynyň işiniň netijelerine bagly däl, ýöne ol Türkmenistanda bellenen iň az iş hakynyň derejesinden pes bolmaly däl.
3. Daýhan hojalygynyň agzalarynyň we zähmet şertnamasy boýunça işleýän raýatlaryň zähmetini hasaba almak daýhan hojalygy tarapyndan özbaşdak ýöredilýär.
4. Daýhan hojalygy bilen zähmet şertnamasyny baglaşan raýatlaryň arasyndaky zähmet jeddeleri kazyýet tertibinde çözülýär.

16-njy madda. Daýhan hojalygynda durmuş taýdan goraglylyk

1. Daýhan hojalygynyň agzalary, şeýle hem zähmet şertnamasy boýunça işleýän raýatlar, Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda durmuş ätiýaçlandyrmasyna we durmuş üpjünçiligine degişlidir.
2. Daýhan hojalygy öz girdejilerinden döwlet durmuş ätiýaçlandyrmasyna Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenen tertipde serişde geçirýär.
3. Daýhan hojalygynyň ýolbaşçysy onuň agzalaryna, zähmet şertnamasy boýunça işleýän raýatlara ýetirilen zyýan üçin, olaryň öz zähmet borçlaryny ýerine ýetirmegi bilen baglanyşykly maýyp bolandygy ýada saglygyna başga şikes ýetendigi üçin Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilik çekýär.

17-nji madda. Daýhan hojalygynyň işiniň şertleri

1. Daýhan hojalygy öz işini öz-özüni maliýeleşdirmek we öz-özüni ödemek esasynda gurýar.
2. Daýhan hojalygynyň önümiň hili babatda ulanylýan kadalaşdyrmalary, sanitariýa kadalaryny we beýleki kadalary berjaý etmegi hökmanydyr.

18-nji madda. Daýhan hojalyklaryny ösdürmek üçin döwletiň goldawy

1. Döwlet daýhan hojalyklaryny ösdürmäge goldaw berip biler.
2. Daýhan hojalygy durmuş we medeni maksatly desgalardan umumy esaslarda peýdalanmak bilen, olary saklamak üçin harajatlaryň bir bölegini çekýär.
3. Daýhan hojalygyna suwarymly ekerançylyk, beýleki önümçilik we jemagat-durmuş hajatlary üçin suwdan peýdalanmak limiti berilýär.

19-njy madda. Daýhan hojalygyna salgyt salmak

Daýhan hojalygyna salgyt salmak “Salgytlar hakynda” Türkmenistanyň Bitewi kanunyna laýyklykda geçirilýär.

20-nji madda. Daýhan hojalyklarynyň bilelikdäki işi

Daýhan hojalyklary meýletin başlangyçlarda kooperatiwlere, jemgyýetlere, birleşmelere we guramalaryň beýleki görnüşlerine birleşip, kooperatiw, paýdarlar hem-de beýleki kärhanalaryň işine gatnaşyp, özlerine degişli serişdeleri alyp bilerler.

21-nji madda. Daýhan hojalyklarynyň işine gözegçilik etmek

Döwlet edaralary daýhan hojalyklarynyň ýerden, suwdan we karzlardan peýdalanmak, zähmeti goramak, zähmete hak tölemek, ýangyn howpsuzlygy, mallaryň, ösümlikleriň kesellerine we olara zyýan beriji haşal otlara garşy göreşmek, tebigaty goramak, salgytlary tölemek hakyndaky kanunçylygy berjaý etmek hem-de beýleki halatlarda Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulanlar babatdaky işine gözegçilik edýärler.

22-nji madda. Daýhan hojalygynyň işiniň hasaby we hasabatlylygy

Daýhan hojalygy öz işiniň netijelerini hasaba almagy we hasabatlylygyny bellenen tertipde ýöredýär. Daýhan hojalygyndan Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilmedik hasabatlylygy talap etmek gadagandyr.

23-nji madda. Daýhan hojalygynyň işiniň bes edilmegi

1. Daýhan hojalygynyň işi şu halatlarda degişli etrabyň (şäheriň) häkiminiň karary boýunça bes edilýär:

- hojalygyň ýolbaşçysy aradan çyksa we şunda oruntutar we mirasdarlar bolmasa;
 - ýer böleginden meýletin ýüz dönderilse;
 - iki ýylyň dowamynda ýer bölegi peýdalanylmasa ýa-da niýetlenilen maksadyna görä peýdalanylmasa;
 - ýer bölegi rejesiz peýdalanylýp, munuň özi topragyň zaýalanmagyna, şorlaşmagyna we hasyllylygyň peselmegine, ekologik ýagdaýyň ýaramazlaşmagyna alyp barsa;
 - mal saklamagyň we weterinariýanyň kadalary bozulsa;
 - hojalyk batyp galsa;
 - Türkmenistanyň kanunçylyk namalarynda göz önünde tutulan beýleki halatlarda.
2. Daýhan hojalygynyň işini bes etmek baradaky jedellere kazyýet tertibinde garalýar.

Türkmenistanyň Prezidenti
Gurbanguly Berdimuhammedow
Mary şäheri
2007-nji ýylyň 30-njy marty
№ 112-III

Türkmenistanyň Kanuny

Ilaty iş bilen üpjün etmek hakynda

(Türkmenistan SSR-niň Ýokary Sowetiniň Maglumatlary 1991 ý., № 16, 173-nji madda)

(Türkmenistanyň 18.04.2009 ý. № 32-IV kanuny
esasynda girizilen üýtgetmeler we goşmaçalar bilen)

I. bölüm UMUMY DÜZGÜNLER

1-nji madda. Türkmenistanda graždanlaryň iş bilen üpjünçiligi

1. İş bilen meşgullanmak - munuň özi graždanlaryň öz şahsy we jemgyýetçilik isleg-hajatyny kanagatlandyrmak bilen baglanyşykly ýerine ýetirýän, özem häzirki ulanylýan kanunlara ters gelmeýän hem-de düzgün bolşy ýaly özlerine pul formasynda ýa-da başga hili formada iş haky, gazanç, posobiýe we önüm (natural) görnüşde girdeji getirýän işidir.

2. Türkmenistanda graždanlaryň kanun boýunça gadagan edilmedik işiň haýsy görnüşini saýlap alýan diýse, ony erkin saýlap almaga haky bardyr. Olaryň öndürijilik we döredijilik zähmeti barasynda öz ukyp zehinine erk etmäge aýratyn hukugy bardyr. Türkmenistanyň kanunlarynda göz önünde tutulan halatlardan başga halatlarda adamlaryň zähmet çekmäge haýsydyr bir formada adminstratiw tertipde mejbur edilmegine ýol berilmeýär. Graždanlaryň iş bilen meýletin meşgullanmazlygy olaryň adminstartiw, jenaýat jogapkärçiligine we gaýry jogapkärçilige çekmek üçin esas bolup hyzmat edip bilmez.

3. Türkmenistanda iş bilen üpjünçilikli ilata şu aşakdaky graždanlar degişlidir:

kärhanalaryň, edaralaryň we guramalaryň, şol sanda kolhozlaryň we sowhozlaryň haýsy eýeçilik formasyna degişlidigine garamazdan, şolarda hakyna durup işleýänler, bileleşikli kärhanalarda we guramalarda, erkin hususy iş başyny tutujylyk zonalarynda, Türkmenistandaky daşary ýurtlardaky halkara hem-de daşary ýurt guramalarynda hakyna durup işleýänler;

özünü iş bilen üpjün edýänler, şol sanda hususy iş başyny tutujylar, individual zähmet we döredijilik işi bilen meşgullanýan adamlar, kooperativ çlenleri, şahsy kömekçi we individual daýhan (fermer) hojalygynda işleýän ýa-da möwsümleýin işde işleýänler hem-de olaryň önümçilige gatnaşýan maşgala çlenleri;

döwlet häkimiýet, dolandyryş organlarynda, jemgyýetçilik guramalarynda we ybadat edaralarynda hak tölenilýän wezipä saýlananlar, bellenenler ýa-da tassyklananlar;

Türkmenistanyň Ýaragly Güýçlerinde, serhet goşunlarynda, döwlet howpsuzlygy hem-de içeri işler edaralarynda gullugyny geçýänler;

umumy bilim berýän mekdeplerde, professional-tehniki uçilişelerde, ýörite orta we ýokary okuw jaýlarynda, gündizki okuwyň beýleki görnüşlerinde okaýanlar;

hak tölenýän jemgyýetçilik işini ýerine ýetirýänler;

çagalary terbiýelemek, näsaglara, inwalidlere, şol sanda hem çagalýkdan inwalidlere we garry graždanlara ideg etmek bilen, öý hojalyk işini alyp barmak bilen meşgullanýarlar;

Türkmenistanyň territoriýasyna wagtlaýyn gelýän we işleýän hem-de ilçihalalaryň we missiýalaryň işini üpjün etmek bilen baglanyşykly bolmadyk wezipeleri ýerine ýetirýän beýleki ýurtlaryň graždanlary;

özleriniň hak alýan işi bolan, ýöne welin näsaglygy, rugsatda bolmagy, iş taşlaýyş, önümçiligiň wagtlaýyn işsiz durmagy sebäpli işde wagtlaýyn bolmaýanlar.

2-nji madda. Işsizler

1. Türkmenistanda işe ukyply ýaşda işe ukyply bolan, ýöne özüne bagly bolmadyk sebäplere görä işi, gazanjy (zähmet girdejisi) bolmadyk, iş bilen üpjün etmek baradaky döwlet gullugynda^{1*} iş gözleýän adam hökmünde bellige alnan (registrirlenen), işlemäge ukyply we işlemäge taýýar hem-de şol gulluk tarapyndan özlerine ýararly iş hödürlenmedik graždanlar işsizler hasaplanylýar.

Ýararly iş bermek mümkin bomadyk mahalynda işsizde kesp-kär taýýarlygyny ýa-da täzeden

1 * Mundan beýläk - iş bilen üpjün ediş gullugy diýlip atlandyrylýar.

taýýarlygy geçmek, öz hünäri ni ýokarlandyrmak tekli p edilip bilner.

2. Graždanlary iş gözleýän adamlar hökmünde bellige almagyň (registrirlemegiň) tertibi, şeýle hem olara degişli posobiýeler bermegiň şertleri Türkmenistanyň Hökümeti tarapyndan kesgitlenilýär.

3-nji madda. Graždanlaryň özlerine ýararly (laýyk) iş

1. Işini we gazanjyny (zähmet girdejisini) ýitiren graždanlaryň kesp-kär taýýarlygyna laýyk gelýän, ýaşyny, saglyk ýagdaýyny, iş stažyny hem-de öňki käreindäki tejribesini, täze iş ýeriniň transport bilen barmaga amatlydygyny nazarda tutýan, ýagny jemgyýetçilik transporty iş ýerine öz wagtynda (1,5 sagada çenli) barmagy üpjün edýän iş olar üçin ýararly iş hasap edilýär. Şol adamlaryň ýararly işiniň iş haky we beýleki zähmet şertleri şol hünär (kär) boýunça şol ýerdäki ortaça derejä laýyk gelmelidir.

2. Graždan öz hünäri (käre) boýunça iş bermek mümkin bolmadyk mahalynda işsizlik zerarly posobiýe tölemegiň ilki başky döwri gutarandan soň, şol graždan üçin onuň ukybynyň, ozalky tejribesiniň we onuň üçin elýeterli öwrediş serişdeleriniň nazara alynmagy bilen hünäri niň (käre niň) üýtgedilmegini talap edýän iş ýararly iş hasap edilýär.

3. Ilkinji gezek iş gözleýän, hünäri (käre) ýok adamlar üçin deslapky hünär taýýarlygyny talap edýän iş ýararly iş hasaplanýar. Şeýle taýýarlygy bermek mümkin bolmadyk mahalynda bolsa graždanlaryň ýaş we beýleki aýratynlyklarynyň, zähmet hakyndaky kanunlaryň talaplaryny nazarda tutup, başga bir hak tölenilýän iş (şol sanda wagtlaýyn häsiýetdäki iş) ýararly hasap edilýär.

4. Häkimlikleriň karary esasynda ýokardaky ýararly işiň graždanlaryň sosial taýdan goralmagyny güýçlendirýän başga hili ölçegleri - şertleri hem bellenip bilner.

4-nji madda. Ilaty iş bilen üpjün etmek baradaky döwlet syýasatynyň esasy prinsipleri

Ilaty iş bilen üpjün etmek baradaky döwlet syýasatynyň esasy prinsipleri aşakdakylardan ybaratdyr: graždanlaryň jynsyna, aýal-erkekligine, dine garaýşyna, ýaşyna, syýasy ynam-ygtykatyna, milletine, sosial ýagdaýyna garamazdan, Türkmenistandaky ähli graždanlara zähmet çekmek we işi erkin saýlap almak hukugyny amala aşyrmakda deň mümkinçilikleri üpjün etmek;

zähmet çekmegiň meýletinligi; şu meýletinlige laýyklykda hem graždanlaryň iş bilen meşgullanmagy olaryň öz erkini erkana bildirmegine esaslanýar;

ilatyň netijeli we erkin saýlanyp alnan iş bilen üpjün edilmegine ýardam etmek hem-de işsizligiň önüni almak;

iş bilen üpjünçilik barasynda graždanlaryň sosial taýdan goralmagyny üpjün etmek, özlerine iş gözlemekde kynçylyk çekýän graždanlaryň iş bilen üpjün bolmagyna ýardam edýän ýörite çäreleri geçirmek;

iş bilen üpjün etmek barada alnyp barylýan işi ykdysady we sosail syýasatyň beýleki ugurlary bilen utgaşdyrmak;

professional soýuzlaryň, hususy iş başyny tutujylaryň (kärhana eýeleriniň) assosiasiyalarynyň (soýuzlarynyň) iş bilen üpjün etmek çärelerini işläp düzmäge, durmuşa geçirmäge we olaryň ýerine ýetirilişine kontrollyk etmäge döwlet dolandyryş organlary bilen bileleşikli gatnaşmagy;

ilatyň iş bilen üpjün bolmagy baradaky, şol sanda hem Türkmenistanyň graždanlarynyň daşary ýurtlarda we daşary ýurt graždanlarynyň Türkmenistanda iş alyp barmagy baradaky meseleleri çözmekde halkara hyzmatdaşlygyny ýola goýmak.

5-nji madda. İş bilen üpjün etmek hakyndaky kanunlar

1. Türkmenistanda ilaty iş bilen üpjün etmek ugrundaky gatnaşyklar Türkmenistanyň Konstitusiyasy, şu Kanun we Türkmenistanyň şolara laýyklykda kabul edilen beýleki kanunçylyk aktlary bilen düzgünleşdirilýär.

Eger Türkmenistanyň halkara şertnamasynda ýa-da ylalaşygynda Türkmenistanyň iş bilen üpjün etmek hakyndaky kanunlarda göz önünde tutulan kadalardan başga hili kadal bellenen bolsa, onda halkara şertnamalarynyň we ylalaşyklarynyň normalary ulanylýar.

2. Eger Türkmenistanyň kanunçylyk aktlaryndan başgaça gelip çykmaýan bolsa, onda iş bilen üpjün etmek hakyndaky kanunlar Türkmenistanda hemişe ýaşayan daşary ýurt graždanlaryna hem we graždanlygy bolmadyk adamlara hem degişli edilýär.

II bölüm TÜRKMENISTANYŇ GRAŽDANLARYNYŇ IŞ BILEN ÜPJÜN BOLMAK BARADAKY HUKUGY

6-njy madda. Türkmenistanyň graždanlarynyň işe ýerleşmek we maglumat almak hukugy

1. Türkmenistanyň graždanlarynyň işe ýerleşmek hukugy hem-de özüniň hünärine we kwalifikasiýasyna laýyklykda kärhana, edara, gurama (olaryň haýsy eýeçilik formasyna we hojalygy ýöretmegiň haýsy görnüşine degişlidigine garamazdan), individual daýhan (fermer) hojalyklaryna gös-göni ýüz tutmak arkaly, şeýle hem iş bilen üpjün ediş gullugynyň mugt araçylygy arkaly iş ýerini erkin saýlap almaga hukugy bardyr.

Işe ýerleşdirmekte şertnama baglaşmagyň tertibi we şertleri Türkmenistanyň zähmet hakyndaky kanunlary bilen düzgünleşdirilýär.

2. Türkmenistanyň graždanlarynyň iş bilen üpjün ediş gullugy organlaryndan kärhanalardaky, edaralardaky we guramalardaky boş orunlar we boş wezipeler hakynda, olaryň zähmet şertleri hem-de düzgünleri hakynda doly maglumat almaga haky bardyr.

7-nji madda. Graždanlaryň hünär barada maslahat almak, kesp-kär taýýarlygyny we täzeden taýýarlygy geçmek hukugy

Iş bilen üpjün ediş gullugynda iş gözleýän adam hökmünde bellige alnan Türkmenistanyň graždanlarynyň kesp-käriň, hünäriň haýsydyr bir görnüşini we iş ýerini saýlap almak maksady bilen, hünär barada mugt maglumat almaga, kesp-kär taýýarlygyny we täzeden taýýarlygy geçmäge haky bardyr.

8-nji madda Graždanlaryň daşary ýurtlarda işlemek hukugy

Türkmenistanyň graždanlarynyň daşary ýurtda wagtlaýyn bolan döwründe (şol sanda hem iş bilen üpjün ediş gullugynyň araçylyk kömegi bilen) işlemäge, şeýle hem öz hukuklaryny we bähbitlerini goramaga haky bardyr.

Şeýle graždanlaryň hukuklaryny we bähbitlerini goramagyň tertibi, şeýle hem olara araçylyk kömegini bermegiň şertleri Türkmenistanyň kanunlary arkaly kesgitlenilýär.

9-njy madda. Graždanlaryň zähmet babatynda sosial taýdan goralmak hukugy

Türkmenistanyň graždanlarynyň zähmet babatynda sosial taýdan goralmaga hukugy bardyr. Bellenen tertipde işsiz diýlip hasap edilen adamlaryň işsizlik zerarly posobiýe almaga haky bardyr.

10-njy madda. Iş bilen üpjün etmek baradaky döwlet gullugynyň hereketleri babatynda şikaýat etmek hukugy

Türkmenistanyň graždanlarynyň iş bilen üpjün ediş gullugynyň işgärleriniň hereketi barada Türkmenistanyň kanunlarynda bellenen tertipde tabynlyk boýunça ýokarda durýan organa, şeýle hem suda şikaýat etmäge haky bardyr.

III. bölüm IŞ BILEN ÜPJÜN ETMEK BARADAKY KEPILLER

11-nji madda. Zähmete bolan hukugyň döwlet tarapyndan kepillendirilmegi

1. Türkmenistan öz çäginde ýaşayan graždanlara şu aşakdakylary kepillendirýär:
käri erkin saýlap almagy hem-de esassyz ýerden işden boşadylmakdan hukuk taýdan goralmagy;
öz ukybyna, kesp-kär taýýarlygyna we bilimine laýyklykda özüne ýararly işi saýlap almakda mugt kömek bermegi;

hünär we iş almakda, iş bilen üpjünçilik hem-de zähmet şertlerini saýlap almakda her hili

kemsidilmelerden goralmagy hem-de ähli graždanlara deň mümkinçilikleri üpjün etmegi;

döwletiň ýörite orta we ýokary okuw jaýlaryny, professional-tehniki uçilişelerini tamamlayan ýaş specialistlere, ýagny iş berijiler tarapyndan önünden zaýawka berlen şol spesilalistlere azyndan üç ýyl ýararly iş berilmegini;

iş bilen üpjün ediş gullugynyň beren haty (naprawleniýesi) boýunça täzedan taýýarlyk geçen adamlara kärhanalar we guramalar bilen baglaşylan şertnamalara laýyklykda iş bermegi;

iş bilen üpjün ediş gullugynda iş gözleýän hökmünde registrirlenen we onuň beren haty (naprawleniýesi) boýunça beýleki okuw jaýlarynda (stipendiýa tölemek arkaly kesp-kär (professional) gözükdirilmegini, taýýarlygyny, täzedan taýýarlygy geçmegiň we hünäri ýokarlandyrmagyň mugt üpjün edilmegini;

häzirki ulanylýan kanunlara laýyklykda başga ýere işe iberilmegi bilen baglanyşykly maddy harajatlaryň öwezini tölemegi;

möhletli zähmet şertnamalaryny baglaşmak mümkinçiligini hem-de graždanlaryň ýaş we gaýry aýratynlyklary nazara alnyp guralýan jemgyýetçilik işlerine (haky tölenilýän) gatnaşmagyny.

2. Döwlet organalary boş iş orunlary we boş wezipeler hakynda ilaty doly we dogry habar-maglumat bilen üpjün edýärler, işçi güýjüniň hödürlenmegi we oňa bolan hyrydarlyk hakyndaky, işe ýerleşdirmegiň, kesp-kär taýýarlygyny we täzedan taýýarlygy geçmegiň, hünäre gözükdirilmegiň we sosial-zähmet babatyndaky bozulan hukugyň dikeldilmeginiň mümkinçilikleri hakyndaky statistiki maglumatlaryň hem-de informasion materiallaryň çap edilmegini üpjün edýärler.

12-nji madda. Aýry-aýry kategoriýalar üçin iş bilen üpjün etmegiň goşmaça kepilleri

1. Türkmenistan sosial taýdan goralmaga mätäç hem-de zähmet bazarynda deň şertlerde bäsdeşligi başarmayan işe ukyply ýaşdaky işe ukyply graždanlaryň, şol sanda hem ýaşlaryň, kämillik ýaşyna ýetmedik çagalary ýa-da inwalid çagalary terbiýeleýän ýalňyz we köp çagalý ata-eneleriň, pensiýa ýaşyna golaýlan adamlaryň (aýallar - elli üç ýaşyna ýetende, erkek adamlar - elli sekiz ýaşyna ýetende) internasionalist esgerleriň, maýyplaryň, uzak wagtlaý işsiz ýören adamlaryň, jeza çekilýän ýa-da suduň karary boýunça özüni mejburi bejerdýän edaralardan boşan adamlaryň** goşmaça iş orunlaryny we ýöriteleşdirilen kärhanalary, şol sanda hem maýyplaryň zähmet çekip bilýän kärhanalaryny, sosial-dikeldiş (reabilitasoin) merkezlerini döretmek, iş öwretmegiň - okatmagyň ýörite maksatnamalaryny guramak hem-de beýleki çäreler arkaly iş bilen üpjün bolmagyň goşmaça kepilleri üpjün edýär.

Şunuň üçin häkimlikler işe kabul etmek, şol sanda maýyplara ýörite iş orunlaryny döretmek üçin, her ýyl kärhanalara, edaralara we guramalara iş orunlarynyň umumy mukdarynyň baş göterimine çenli bölünip berilýän möçberleri belleýärler.

2. Kärhanalaryň, edaralaryň we guramalaryň üýtgedilip guralmagy ýa-da işgär sanyny (ştatyny) kemeltmek çäreleriniň durmuşa geçirilmegi netijesinde iş berijiler tarapyndan işden boşadylýan graždanlara işden boşadylandan soň ozalky işleýän ýerinde ýaşayyş jaýyny almak (ýaşayyş jaý şertlerini gowulandyrmak) üçin duran nobatynyň, şeýle hem wedomstwolara degişli medisina we mekdep ýaşyna ýetmedik çagalary edaralaryndan peýdalanmak hukugynyň iki ýyllap saklanmagy kepillendirilýär.

3. Kollektiv şertnamalarda (ylalaşyklarda) iş bilen üpjün etmegiň şu Kanuna ters gelmeýän zähmetkeşleriň sosial taýdan goralmagyny güýçlendirýän başga kepilleri, şol sanda hem iş berijileriň öz serişdeleriniň hasabyna posobiýe tölemegiň möhletiniň uzaldylmagy hem-de onuň möçberiniň, şeýle hem okadylýan - öwredilýän döwürde stipendiýalaryň möçberleriniň köpeldilmegi (hak töleýän jemgyýetçilik işlerinde çekilen zähmet üçin pul tölemek) göz önünde tutulyp bilner.

IV bölüm ILATYŇ IŞ BILEN ÜPJÜN EDILMEGINI DÜZGÜNLEŞDIRMEK WE GURAMAK

13-nji madda. İş bilen üpjün etmegi düzgünleşdirmek

1. Netijeli we erkana saýlanyp alnan işiň ösdürilmegine ýardam etmek maksady bilen, Türkmenistan şu aşakdakylary göz önünde tutýar:

öndüriji güýçleri paýhasly ýerleşdirmäge, zähmet resurslarynyň ýagdaýa görä çalt gerek ugra

2 ** Mundan beýläk - sosial taýdan goralmaga mätäç adamlar diýlip atdalndyrylýar

ugrukdyrylmagyny güýçlendirmäge hem-de işçi güýjüniň hünärlilik derejesini ýokarlandyrmaga, ownuk kärhanalaryň, daýhan (fermer) hojalyklarynyň, hususy iş başyny tutujylygyň (kärhana eýeçiliginiň), halk hünärmentçiliginiň döredilmegini höweslendirmäge, zähmetiň çäýe düzgünlerini, doly däl iş wagtyny, işi öýe alyp işlemek düzgünini ulanmaga, hyzmat ediş ugurlaryny ösdürmäge, sosial taýdan goralmaga mätäç adamlar üçin iş orunlaryny döretmäge gönükdirilen maliýe-kredit, investision we salgyt çäreler sistemasyny hem-de iş orunlary sistemasynyň saklanlymagyna we ösdürilmegine ýardam edýän beýleki çäreleri;

işgärleriň zähmet hukuklaryny we bähbitlerini üpjün etmek, olara kepillik bermek, önümçilikde amaly şertleri döretmek, ilatyň iş bilen üpjünçiligi we zähmet hakyndaky kanunlary kämilleşdirmek esasynda iş üpjünçiligini saklamaga we oňa ýardam etmäge gönükdirilen hukuk taýdan düzgünleşdiriş işini;

ykdsadyýetiň strukturasy barada analitiki we ylmy barlaglary geçirmegi hem-de iş bilen üpjünçiligiň geljekde nähili üýtgejekdigini, işçi güýjüniň hiliniň we paýlanyşynyň nähili derejede boljakdygyny çaklamagy; iş bilen üpjün etmek baradaky respublikan we regional porgrammalary işläp taýýarlamagy hem-de durmuşa geçirmegi;

Türkmenistanda daşary ýurt işçi güýjüni işe çekmegi we peýdalanmagy Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň karary boýunça bellenen möçberler esasynda düzgünleşdirmegi.

2. Ilatyň iş bilen üpjün edilmegini düzgünleşdirmek baradaky çäreleri durmuşa geçirmek maksady bilen, Türkmenistanda ýeke-täk döwlet statistiki hasabatly bellenilýär, onda bolsa zähmet bazarynyň hem-de ilatyň iş bilen üpjünçiliginiň ýagdaýy beýan edilmelidir.

14-nji madda. İş bilen üpjün etmek baradaky döwlet maksatnamalary

1. Ilatyň iş bilen üpjün bolmagyna ýardam etmek, graždanlaryň işe bolan islegini kanagatlandyrmak, işsizligi azaltmak we onuň önüni almak we onuň getirýän netijelerinden sosial taýdan goramak maksady bilen, häkimlikler we Türkmenistanyň Hökümeti ilaty iş bilen üpjün etmek maksatnamalaryny işläp taýýarlaýarlar.

15-nji madda. Ileri tutulyp ösdürilmeli çäk

Türkmenistanyň Hökümeti iş orunlarynyň artdyrylmagy döwlet tarapyndan aýratyn höweslendirilýän çäkleri kesgitleýär. Belli bir döwrüň dowamynda şeýle çäkler ileri tutulyp ösdürilmeli çäkler statusyna alýar.

Şol görkezilen çäklerde önümçiligi, şahamçalary, iş orunlaryny döredýän iş berijilere Türkmenistanyň kanunçylygy bilen kesgitlenilýän tertipde we şertlerde maliýe we maddy-tehniki kömegi berilýär.

16-njy madda. İş bilen üpjün etmäge ýardam beriji koordinasion komitetler

Iş bilen üpjün etmek syýasatyny kesgitlemek we durmuşa geçirmek barada ylalaşyga gelnen kararlary işläp taýýarlamak maksady bilen, iş bilen üpjün etmäge ýardam beriji koordinasion komitetler döredilýär, olaryň sostawy bolsa professional soýuzlaryň, iş berijileriň we döwlet dolandyryş organlarynyň deň sandaky wekillerinden ybarat bolýar.

Koordinasion komitetleriň ygtyýarlary we wezipeleri taraplaryň ylalaşmagy esasynda kesgitlenilýär.

17-nji madda. İş bilen üpjün etmek baradaky döwlet gullugy

1. Ilaty iş bilen üpjün etmek syýasatyny durmuşa geçirmek we Türkmenistanyň bütin çäginde graždanlara degişli kepilleri üpjün etmek üçin iş bilen üpjün etmek baradaky döwlet gullugy döredilýär.

2. İş bilen üpjün ediji edara Türkmenistanyň kanunçylygy bilen bellenen tertipde etrap, şäher, welaýat we döwlet derejelerinde döredilýär we işleýär.

Üçünji we ýedinji bölekleri Türkmenistanyň 18.04.2009 ý. № 32-IV Kanuny esasynda güýjüni ýitiren.

4. Graždanlary iş bilen üpjün etmek bilen baglanyşykly hyzmatlar iş bilen üpjün ediş gullugy tarapyndan mugt edilýär.

5. Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde diňe degişli görnüşli işleri amala aşyrmak üçin bellenen ygtyýarnamany alan edara görnüşindäki telekeçi taraplar Türkmenistanyň raýatlaryny daşary ýurtlarda işe ýerleşdirmek boýunça hyzmatlary edip bilerler.

6. İş bilen üpjün ediş gullugy (profsoýuz organlary bilen bilelikde) iş berijileriň işgärleri köpçülikleýin

boşatmak hakyndaky kararlaryny alty aýa çenli togtatmak hakynda häkimliklere teklip girizýär - munuň özi eger olaryň soňra işe ýerleşdirilmegi kärhananyň şol gaýra süýşürmek neitjesinde çekýän ýitgileriniň öwezini ýerli býujetleriň serişdeleriniň hasabyna bir wagtyň özünde kem-käsleýin ýa-da doly tölemek bilen kynlaşýan bolsa şeýle edilýär.

18-nji madda. Iş berijileriň iş bilen üpjün etmek baradaky döwlet syýasatyny durmuşa geçirmäge gatnaşmagy

1. Iş berijiler şu aşakdakylar esasynda:

Türkmenistanyň zähmet hakyndaky kanunlaryna laýyklykda zähmet gatnaşyklaryny düzgünleşdirýän şertnamalaryň (ylalaşyklaryň) şertlerini berjaý etmek esasynda;

şolarda işleýän graždanlaryň kesp-kär taýýarlygyny geçmegi, hünärini ýokarlandyrmagy üçin şert döretmek esasynda iş bilen üpjün etmek baradaky döwlet syýasatynyň geçirilmegine ýardam edýärler.

2. Iş berijiler özlerinde boş duran iş orunlarynyň bardygy hakynda we zähmetkeşleriň işden boşadylmagynyň mümkinligi hakynda maglumat berýärler. Şeýle maglumat iş bilen üpjün ediş gullugyna we profsoýuz guramasyna her aýda, şeýle hem işden boşatmagyň ýaramaz netijelerini gowşatmak barada maslahatlaşylar, (konsultasiýalar geçirer) ýaly hem-de öz wagtynda çäre görer ýaly zerur bolşuna görä berilýär.

3. Iş berijiler iş bilen üpjünçilik hakyndaky statistiki habarlary - maglumatlary ýaşyranlygy we ýoýup görkeziligi üçin kanunda bellenen tertipde jogapkärçilik çekýärler.

4. Iş berijiler şu aşakdakylara borçludylar:

şu Kanunyň 12-nji maddasynda kesgitlenen kwota (norma) laýyklykda inwalidler üçin ýörite iş orunlaryny döretmäge hem-de sosial taýdan gormamaga mätäç adamlaryň işe ýerleşdirilmegini üpjün etmäge;

iş bilen üpjün ediş gullugy bilen şertnama esasynda onuň haty (naprawleniýesi) boýunça taýýarlygy we täzeden taýýarlygy geçen graždanlaryň işe ýerleşdirilmegini üpjün etmäge.

5. Şu maddanyň 4-nji punktynynda göz önünde tutulan talaplar ýerine ýetirilmedik mahalynda, şeýle hem ýokary, ýörite orta we professional - tehniki okuw jaýlaryny tamamlanlaryň ozal zaýawka berlenlerini işe kabul etmekden boýun gaçyrylan mahalynda, iş berijiler iş bilen üpjünçilik fonduna Türkmenistanyň Hökümeti tarapyndan bellenen tertipde belli maksada gönükdirilen maliýe serişdelerini geçirýärler, bu serişdeleriň möçberi her bir işe ýerleşdirilmedik adam we kwotanyň hasabyna dördilmedik her bir iş orny üçin kärhanada, edarada, guramada işgäriň alýan ortaça ýyllyk iş hakyna barabar edilýär.

6. Sosial taýdan gormamaga mätäç adamlar üçin goşmaça iş orunlaryny döretmek, şol adamlary taýýarlamak we täzeden taýýarlamak barada iş berijileriň çeken harajatlarynyň öwezi häkimlikleriň serişdeleriniň, şeýle hem iş bilen üpjünçilik fondunyň serişdeleriniň hasabyna baglaşylan şertnamalara laýyklykda tölenilip we gaýry serişdeleriň hasabyna tölenilip bilner.

Ýokarda görkezilen iş orunlary häkimlikleri bilen ylalaşylyp ýatyrylyp bilner.

18-nji maddanyň yedinji bölegi Türkmenistanyň 18.04.2009 ý. № 32-IV Kanuny esasynda güýjüni ýitiren.

19-njy madda. Ilatyň iş bilen üpjünçiligine ýardam beriş işine profsoýuzlaryň gatnaşmagy

1. Professional soýuzlar iş bilen üpjün etmek baradaky döwlet syýasatyny, ýagny Türkmenistanyň degişli kanunçylyk aktlaryna hem-de häkimlikleriň kararlaryna laýyk gelýän şeýle syýasaty işläp taýýarlamaga gatnaşýarlar.

2. Döwlet dolandyryş organlary, hojalyk organlary we professional soýuzlar iş bilen üpjün etmek meseleleri barada zygiderli suratda bileleşikli maslahatlar (konsultasiýalar) geçirip durýarlar. Şolaryň netijeleri boýunça kollektiv şertnamalar (ylalaşyklar) baglaşylyp bilner, şolara bolsa iş bilen üpjünçiligine ýardam bermäge we ony saklamaga, işden boşadylýan işgärleri, şeýle hem sosial taýdan gormamaga mätäç adamlary goramaga gönükdirilýän çäreler, iş bilen üpjün etmek syýasatyny geçirmegiň ykdysady, maliýe şertleri hakynda habar-maglumat bermek barada döwlet dolandyryş organlarynyň borçnamalaryny hem-de iş bilen üpjünçilik babatynda zähmetkeşleriň bähbitlerini gozgaýan beýleki meseleler girizilýär.

20-nji madda Türkmenistanyň 18.04.2009 ý. № 32-IV Kanuny esasynda güýjüni ýitiren.

21-nji madda. Jemgyýetçilik işlerini guramak

Häkimlikler iş bilen üpjün ediş gullugynyň teklibi boýunça we onuň gatnaşmagynda özlerniň eýeçiliginde durýan kärhanalarda, edaralarda, guramalarda hem-de şertnamalar esasynda - beýleki kärhanalarda, edaralarda, guramalarda hak berilýän jemgyýetçilik işlerini geçirmegi guraýarlar.

Jemgyýetçilik işleri diýlende graždanlaryň elýeterli, düzgün bolşy ýaly, ýörite hünär taýýarlygyny talap etmeýän, meýletin ýerine ýetirýän wagtlaýyn işiniň her hili görnüşlerine düşünilýär.

Jemgyýetçilik işlerine gatnaşmak isleýän adamlaryň işe ýerleşmek meselesi çözülýänçä, olar bilen taraplaryň ylalaşmagy esasynda iki aýa çenli möhlete (ony uzaltmak hukugy bilen) şertnama baglaşylýar. Işsizler hökmünde bellige alnan (registrirlenen) graždanlar şertnama baglaşmakda artyk hukuga eýe bolýarlar.

Jemgyýetçilik işlerini ýerine ýetirenlerinde graždanlara olaryň ýerine ýetiren işlerine görä zähmet haky kepillendirilýär, onuň möçberi şu Kanunyň 28-32-nji maddalarynda işsizlik boýunça bellenen posobiýäniň on baş göterim artdyrylynyndan az bolmaly däldir, şeýle hem olara şol işleriň wagtynyň umumy we üznüksiz iş stažyna goşulmagy kepillendirilýär. Olara sosial kepilller, şol sanda hem pensiýa üpjünçiligi baradaky hukuk we işe wagtlaýyn ýarawsyzlygy üçin posobiýe almak hukugy degişli edilýär.

Jemgyýetçilik işleri ýerli býujetiň serişdeleriniň hasabyna hem-de iş bilen üpjünçilik fondunyň serişdelerini (işsizleriň zähmetine hak tölemek barasynda) şertnama esasynda şol işler özlere üçin ýerine ýetirilýän iş berijileriň serişdelerini çekmek arkaly maliýeleşdirilýär.

Jemgyýetçilik işlerini guramagyň tertibi we olary geçirmegiň şertleri Türkmenistanyň Hökümeti tarapyndan kesgitlenilýär.

22-nji madda. İşlemeýän graždanlara kesp-kär öwretmek, olary täzeden taýýarlamak we olaryň hünärlerini ýokarlandyrmak

1. İş gözleýänler hökmünde iş bilen üpjün ediş gullugynda bellige alnan (registrirlenen) adamlara kesp-kär öwretmek, olary täzeden taýýarlamak we olaryň hünärlerini ýokarlandyrmak işi şu aşakdaky halatlarda amala aşyrylýar, eger:

şeýle graždanyň kesp-kär taýýarlygynyň ýa-da zerur hünär kwalifikasiýasynyň ýoklugy sebäpli, oňa laýyk iş tapmak mümkin bolmasa;

grażdanlaryň kesp-kär werdişlerine laýyk gelýän işiň ýoklugy sebäpli, onuň hünärini (kwalifikasiýasyny) üýtgetmek zerur bolsa;

öňki käri boýunça işini ýerine ýetirmek ukybyny ýitiren bolsa.

2. Şeýle adamlara kesp-kär öwretmek we olary täzeden taýýarlamak we olaryň hünärini ýokarlandyrmak işi iş bilen üpjün ediş gullugynyň beren haty (naprawleniýesi) esasynda şol gullugyň okuw merkezlerinde ýa-da onuň beren haty boýunça başga okuw jaýlarynda iş bilen üpjünçilik fondunda şol maksat üçin göz önünde tutulan serişdeleriň hasabyna amala aşyrylýar. İş bilen üpjün ediş gullugynyň üsti bilen okuwa - öwrenmäge ibermek barada artyk hukuk öz eklenjinde eklenýänler bolan, şeýle hem iş stažy bolan işsizlere hem-de Ýaragly Güýçlerden, serhet, içerki, demir ýol goşunlaryndan we goşunlaryň beýleki görnüşlerinden boşan adamlara berilýär. Kesp-kär öwretmek, täzeden taýýarlyk geçmek we hünärini ýokarlandyrmak döwri umumy üznüksiz iş stažyna goşulýar.

V bölüm. IŞGÄRLER IŞINI ÝITIRENDE BERILÝÄN SOSIAL KEPILLER

23-nji madda. İş berijiler tarapyndan boşadylan işgärlere maddy goldaw bermegiň aýratyn kepilleri

1. Kärhanalaryň, edaralaryň, guramalaryň üýtgedilip guralmagy we ýatyrylmagy, ekologiýa ýagdaýyny gowulandyrmak baradaky çäreleriň durmuşa geçirilmegi, ýa-da işgär sanynyň (şatýň) kemeldilmegi sebäpli zähmet şertnamasy ýatyrylanda iş berijiler tarapyndan boşadylýan işgärlere olar işden boşadylan gününden beýläk iki hepdäniň içinde iş bilen üpjün ediş gullugynda iş gözleýän adamlar hökmünde bellige alnan (registrirlenen) wagtynda, olara şu aşakdakylar kepillendirilýär:

iş gözlenilýän döwürde, ýöne üç aýdan artyk bolmadyk döwürde ozalky işleýän yerindäki ortaça iş hakyny we üznüksiz iş stažyny saklamak, şunda oňa işden boşadylanda berilýän posobiýe hem ýöreýär. Üç aý möhlet geçenden soň, eger işden boşadylan işgäre ýararly iş hödürülenmedik bolsa, oňa işsiz diýen status

berilýär;

täze iş ýerinde oňa önümçilikden aýrylmak şerti bilen hünär öwredilmeginiň ýa-da hünärini artdyrmagyň bütin döwründe ozalky işleýän ýerindäki ortaça iş hakyny saklamak;

kanunlarda bellenen zerur umumy iş stažy bolup, pensiýa ýaşyna ýetmegiň oň ýanynda duran adamlar (muňa saýlawly wezipede ygtyýarlaryň tamamlanmagy sebäpli işden boşaýan adamlar hem girýär) üçin kanunlarda bellenen möhlete bir ýyl galanda möhletinden oň pensiýa çykmak hukugy.

2. İşden boşadylýan işgär üç aýyň dowamynda özüne tekliplenen ýararly işiň ikisinden boýun gaçyran wagtynda, şeýle adam üç aýlyk döwür geçmänkä özüniň ortaça iş hakynyň saklanmagyna bolan hukugyny ýitirýär.

23-nji maddanyň üçünji bölegi Türkmenistanyň 18.04.2009 ý. № 32-IV Kanuny esasynda güýjüni ýitiren.

4. Kollektiwleýin şertnamalarda (ylalaşyklarda) işden boşaýan işgärlere, şol sanda hem kärhanalaryň-edaralaryň batmagy netijesinde işden boşaýan işgärlere goldaw bermek baradaky ýörite fondlaryň iş berijileriň serişdeleriniň hasabyna döredilmegi göz önünde tutulyp bilner.

5. Ýatyrylýan kärhanalaryň, edaralaryň we guramalaryň işden boşaýan graždanlar bilen hasaplaşmak üçin niýetlenen serişdeleri bolmadyk mahalynda, kompensasiýa tölemek işi kanunlarda bellenen tertipde we şertlerde geçirilýär.

6. Tebigy heläkçiligiň, önümçilikde betbagtçylygyň bolmagy ýa-da özlerine bagly bolmadyk sebäplere görä kärinden kesel tapynmagy (professional keselleme) netijesinde işini ýitiren hem-de işe ýerleşdirilmegine, kesp-kär taýýarlygyny geçmäge, täzeden taýýarlanmagyna we hünäriniň ýokarlandyrylmagyna mätäç adamlar işden boşadylan adamlar bilen deňleşdirilýär.

24-nji madda. Graždanlary kesp-kär(professional) taýýarlygyny geçýän, täzeden taýýarlygy geçýän we hünärini ýokarlandyryýan döwründe tölenilýän stipendiýanyň möçberleri

1. İşini we gazanjyny (zähmet girdejisini) ýitiren, özem iş bilen üpjün ediş gullugynda iş gözleýän adamlar hökmünde registrirlenen graždanlara kesp-kär taýýarlygyny geçýän, täzeden taýýarlygy geçýän we hünärini ýokarlandyryýan döwründe ozalky işleýän ýerinde alýan ortaça iş hakynyň azyndan elli göterimi möçberinde stipendiýa tölenilýär.

Şunda stipendiýanyň möçberi kanunda belenen in pes iş hakyndan az we respublikada emele gelen ortaça iş hakyndan köp bolmaly däldir.

2. Ilkinji gezek iş gözleýän, zähmet düzgün-nyzamyny bozanlygy üçin işden çykarylan, şeýle hem bir ýyldan köp işlemedik hem-de kesp-kär taýýarlygyny geçmäge, täzeden taýýarlygy geçmäge we hünärini ýokarlandyrmaga mätäç graždanlara stipendiýa kanunda bellenen in pes iş haky möçberinde belenenilýär.

25-nji madda. Işsizlik zerarly posobiýe tölemegiň şertleri we möhletleri

1. Işsizlik zerarly posobiýe şu Kanunyň 2-nji maddasyna laýyklykda işsiz diýlip hasap edilen graždanlara iş bilen üpjün ediş gullugynda iş gözleýän hökmünde registrirlenen günden soň on birinji günden başlap onuň işe ýerleşmek meselesi çözülýänçä tölenilýär.

2. Posobiýe on iki aý döwrüň içinde azyndan ýigirmi alty kalendar hepde tölenilýär.

İşini we gazanjyny (zähmet girdejisini) ýitiren graždanlar üçin işsizlik zerarly posobiýe - eger olar işsizligiň başlanmazýandan ozal on iki aýyň dowamynda, doly iş günü (hepdesi) şertlerinde ýa-da doly däl iş günü (hepdesi) şertlerinde (doly iş günüli (hepdeli) on iki kalendar hepdesine hasaplanyp geçirilen) azyndan on iki kalendar hepdesine barabar hak tölenýän işi (zähmet girdejisi) bar bolan bolsa.

3. Posobiýe işsiz aýda azyndan iki gezek täzeden registrasiýa etdirende aýda iki gezek tölenilýär.

4. Işsiz posobiýe alýan döwründe iş bilen üpjün ediş gullugynyň kesgitleýän tertibinde we şertlerinde işe ýerleşjek bolup jan etmäge borçludur.

26-njy madda. Pensiýa almaga hukuk berýän iş stažy bolan graždanlara işsizlik zerarly posobiýe tölemegiň möhletini uzaltmagyň tertibi

1. Türkmenistanyň pensiýa hakyndaky kanunlaryna laýyklykda umumy iş stažy pensiýa almaga (şol sanda ýeňillikli şertlerde pensiýa almaga) hukuk berýän graždanlar üçin işsizlik zerarly posobiýe tölemek döwrüniň dowamlylygy pension staždan artyk işiň her ýyly üçin bellenen ýigrimi alty kalendar hepdeden daşgary iki kalendar hepde artdyrylýar, ýöne ol elli iki kalendar hepdeden köp bolmaly däldir.

26-njy maddanyň ikinji bölegi Türkmenistanyň 18.04.2009 ý. № 32-IV Kanuny esasynda güýjüni ýitiren.

27-nji madda. İşsizlik zerarly berilýän posobiýäniň möçberini kesgitlemegiň tertibi

1. Işini we gazanjyny (zähmet girdejisini) ýitiren adamlar üçin posobiýe ozalky işlän ýerinde orta hasap bilen bir ýyl üçin hasaplanyp çykarylan esasy iş hakyna prosent gatnaşygynda belleniýär.

Başga ähli halatlarda, şol sanda hem ilkinji gezek iş gözleýän graždanlar üçin işsizlik zerarly posobiýe iň pes (minimal) iş hakyna prosent gatnaşygynda belleniýär.

2. Öz eklemeginde adamlar bolan işsizlere berilýän posobiýäniň we stipendiýalaryň möçberi eklençde durýan her adam üçin on prosent möçberinde artdyrylýar, ýöne ol soňky işlän ýerindäki ortaça gazanjynyň möçberinden artyk bolmaly däldir.

3. İş hakyna koeffisient bellenen raýonlarda ýaşaýan adamlara işsizlik zerarly berilýän posobiýeleriň möçberi şol raýonda önümçilik däl pudaklaryň işgärleri üçin bellenen koeffisienti ulanmak arkaly olaryň şol raýonda ýaşaýan döwrüne laýyk kesgitleniýär.

4. İşsizlik zerarly berilýän posobiýäniň möçberi bellenen tertipde indeksasiýa edilmelidir.

5. Suduň çykaran hökümüne ýa-da çözüdine laýyklykda işsizlik zerarly berilýän posobiýeden aliment tutulyp alynýar we ýetirilen zyýan töletidiriýär.

6. Türkmenistanyň Hökümeti umumy iş stažyny, maşgala ýagdaýyny we beýleki ýagdaýlary nazara alyp, işsizlik zerarly berilýän posobiýeleriň möçberini, olary tölemegiň möhletini artdyryp biler.

28-nji madda. Işini we gazanjyny ýitiren adamlar üçin işsizlik zerarly berilýän posobiýäniň iň pes möçberi

1. Işini we gazanjyny (zähmet girdejisini) ýitiren mahalynda işsizlik zerarly posobiýe almaga hukugy bolan graždanlara olaryň öňki işlän ýerinde alan esasy iş hakynyň azyndan elli prosenti möçberinde, ýöne welin kanunda bellenen iň pes iş hakyndan az bolmadyk möçberde posobiýe bermek kepillendirilýär.

2. Graždanyň işsizlik zerarly posobiýe alan döwründe onuň üznüksiz iş stažynyň arasy kesilmeyär.

29-njy madda. Ýaragly Güýçlerden boşan adamlar üçin işsizlik zerarly berilýän posobiýäniň iň pes möçberi

Ýaragly Güýçlerden goşun gullugyndan, şeýle hem serhet, içerki, demir ýol goşunlaryndan we goşunlaryň beýleki görnüşlerinden, içeri işler we döwlet howpsuzlygy organlaryndan boşan graždanlaryň Türkmenistanyň kanunlarynda göz önünde tutulan şertlerde posobiýe almaga hukugy bardyr.

Şunda posobiýäniň möçberi Türkmenistanyň kanunlarynda bellenen iň pes iş hakyndan az bolmaly däldir.

30-njy madda. Ilkinji gezek iş gözleýän adamlar üçin işsizlik zerarly berilýän posobiýäniň iň pes möçberi

Ilkinji gezek iş gözleýän we işsizlik zerarly posobiýe almaga hukugy bolan graždanlara iş bilen üpjün ediş gullugy kesp-kär taýýarlygyny geçirmek ýa-da işe ýerleşmek üçin mümkinçilik bermedik halatynda, kanunda bellenen iň pes iş hakynyň azyndan ýetmiş baş prosenti möçberinde posobiýe bermek kepillendirilýär.

31-nji madda. Uzak arakesmeden soň iş gözleýän adamlar üçin işsizlik zerarly berilýän posobiýäniň iň pes möçberi

Uzak arakesmeden soň täzeden işe başlaýjak bolýan graždanlara, şeýle hem jeza çäresi ýerine ýetirilýän

ýa-da suduň karary boýunça özlerini mejburi bejerýän edaralardan boşan adamlara şu aşakdaky möçberlerde posobiýe bermek kepillendirilýär:

hünäri (käri) bolan adamlar, şeýle hem hak alýan işi on iki aýyň içinde on iki kalendar hepdeden az bolan adamlar üçin umumy iş stažy azyndan bir ýyl bolanda, özem olaryň işe ýerleşdirilmegi kesp-kär taýýarlygyny geçmegi, hünäri ýokarlandyrmagy ýa-da täzeden başga kär öwrenmegi talap etmeýän bolsa - ilkinji on üç kalendar hepdäniň dowamynda kanunda bellenen iň pes iş hakynyň ýüz prosentinden az bolmadyk möçberde we soňky on üç kalendar hepdäniň dowamynda - ýetmiş baş prosentinden az bolmadyk möçberde;

beýleki halatlarda, şol sanda hünäri (käri) bolmadyk adamlar üçin hem - iş bilen üpjün ediş gullugy kesp-kär taýýarlygyny geçmek üçin mümkinçilik bermedik mahalynda kanunda bellenen iň pes iş hakynyň ýetmiş baş prosentinden az bolmadyk möçberde.

32-nji madda. Kesp-kär taýýarlygyny we täzeden taýýarlygy geçip gutaran adamlar üçin işsizlik zerarly berilýän posobiýäniň iň pes möçberi

Önümçilikden aýrylmak şerti bilen kesp-kär taýýarlygyny we täzeden taýýarlygy geçip bolandan soň işsiz diýlip hasap edilen, işini we gazanjyny (zähmet girdejisini) ýitiren adamlaryň şu Kanunyň 28-nji maddasynda göz önünde tutulan şertlerde, ilkinji gezek ýa-da uzak arakesmeden soň iş gözleýänleriň bolsa - kanunda bellenen iň pes iş haky möçberinde işsizlik zerarly posobiýe almaga hukugy bardyr.

33-nji madda. İşsizlik zerarly posobiýe tölemegi togtatmak we bes etmek

1. İşsizlik zerarly posobiýe tölemek şu aşakdaky halatlarda üç aýa çenli togtadylýar:

kärhanalardan, edaralardan we guramalardan boşadylanda ýitirilen gazanjyň kem-käsleýin ýa-da wagtlaýyn öwezini dolmagy üpjün edýän şol kärhanalar, edaralar we guramalar graždana bellenen tertipde işden boşadylanda berilýän kömek puluny we beýleki tölegleri tölände;

Türkmenistanda Zähmet hakyndaky kanunlar kodeksiniň 33-nji maddasynyň birinji bölegini 3, 4, 7, 8-nji punktlarynda, 34-nji maddasynyň 1-nji böleginiň 3-nji punktynda göz önünde tutulan esaslarda işden çykarylanda;

şu Kanunyň 25-nji maddasynyň 4-nji punktynyň şertleri bozulanda.

2. Şu aşakdaky halatlarda işsizlik zerarly posobiýe tölemek bir ýyllap togtadylýar:

özüne ýararly hödürlenen işiň ikisinden hem-de iş bilen üpjün ediş gullugynyň haty bilen kesp-kär okuwyny (täzeden başga käri öwrenmegi) geçip gutarandan soň hödürlenen şeýle işiň ikisinden işsiz boýun gaçyranda; iş bilen üpjün ediş gullugyna gaýtadan ýüz tutandan kesp-kär taýýarlygyny geçmekden boýun gaçyranda;

işsizlik zerarly posobiýe alýan döwründe iş bilen üpjün ediş gullugyna mälim etmän wagtlaýyn işe ýerleşende;

işsizlik zerarly posobiýäni aldawlyk bilen alýan wagtynda.

3. İşsizlik zerarly posobiýe tölemek şu aşakdaky halatlarda bes edilýär:

azatlykdan mahrum etmek görnüşinde jeza berlende;

suduň karary boýunça kesel bejeriş - zähmet profilaktorisine iberilende.

34-nji madda. Maddy kömek

Işsiziň eklenjinde durýan maşgala çlenlerine, şeýle hem posobiýe tölemegiň bellenen möhletiniň geçmegi sebäpli işsizlik zerarly posobiýe almak hukugyny ýitiren graždanlara maddy we gaýry kömek berlip, şol sanda ýaşaýyş jaýyndan, kommunal hyzmatlardan, jemgyýetçilik transportyndan peýdalanylanylgy üçin datasiýa berlip bilner. Maddy we gaýry kömek bermegiň tertibi hem-de şertleri döwletiň Hökümeti, häkimlikleriň kararlary, şeýle hem kollektiv şertnamalar (ylalaşyklar) esasynda kesgitlenilýär.

35-nji madda. İş bilen üpjünçiligiň meýletin strahowaniýe edilmegi

Graždanlar işiň ýitiriläýen halaty üçin döwlet starhowaniýe organlary bilen şertnama baglaşyp bilerler. Şeýle şertnamalary baglaşan graždanlar işsizlik zerarly posobiýe almak ýa-da kesp-kär taýýarlygyny we täzeden taýýarlygy geçýän döwründe stipendiýa almak hukugyny ýitirmeýärler.

Strahowaniýe etdirmegiň tertibi, onuň näçe döwre baglaşylmalydygy we şertleri Türkmenistanyň Hökümeti tarapyndan kesgitlenilýär.

Iş berýänler öz işgärleriniň işini ýitiräýen halaty üçin olary strahowaniýa etdirmäge haklydyr.

VI bölüm. “ILATY IŞ BILEN ÜPJÜN ETMEK HAKYNDAKY” TÜRKMENISTANYŇ KANUNYNYŇ BOZULMAGYNA KONTROLLYK ETMEK WE ONUŇ ÜÇIN JOGAPKÄRÇILIK

36-njy madda. Kontrollyk edýän organlar

Şu Kanunyň durmuşa geçirilişine häkimlikler, degişli döwlet organlary, professional soýuzlar kontrollyk edýärler.

37-nji madda. “Ilaty iş bilen üpjün etmek hakyndaky” Türkmenistan Kanunynyň bozulmagy üçin jogapkärçilik

Türkmenistanyň kanunlarynda “Ilaty iş bilen üpjün etmek hakyndaky” Türkmenistan Kanunynyň bozulmagy üçin düzgün-nyzam, adminstratiw we jenaýat jogapkärçiligi bellenilýär.

**Türkmenistanyň Prezidenti
S. Nyýazow
Aşgabat şäheri
1991-nji ýyl, 12-nji noýabr
№ 598- XII**

Türkmenistanyň Kanuny

Türkmenistanyň arhiwleri we arhiw işi hakynda

(Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2003 ý., № 4, 45- madda;
“Türkmenistan”, № 303 (26292), 2010-njy ýylyň 1-nji dekabry)

(Türkmenistanyň 18.04.2009 ý. № 32-IV Kanuny esasynda girizilen üýtgetmeler we
goşmaçalar bilen)

Şu Kanun Türkmenistanyň Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny hem-de beýleki arhiw resminamalaryny abat saklamagy, toplamagy, hasaba almagy, peýdalanmagy guramagyň, şeýle hem jemgyýetiň, döwletiň hem-de raýatlaryň bähbitlerine arhiwleri dolandyrmagyň hukuk esaslaryny kesgitleýär.

I bap. Umumy düzgünler

1-nji madda. Türkmenistanyň arhiwleri we arhiw işi hakyndaky kanunçylygy

Türkmenistanyň arhiwleri we arhiw işi hakyndaky kanunçylygy şu Kanundan hem-de arhiw işiniň meselelerini düzgünleşdirýän Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryndan ybaratdyr.

2-nji madda. Şu Kanunda peýdalanylýan esasy düşüňjeler

Şu Kanunda aşakdaky esasy düşüňjeler peýdalanylýar:

arhiw işi - döwletiň, edara görnüşindäki we şahsy taraplaryň Türkmenistanyň Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny hem-de beýleki arhiw resminamalaryny saklamak, toplamak, hasaba almak we peýdalanmak, şeýle hem arhiwleri dolandyrmak baradaky işi;

resminama - hakykat ýüzündäki zatlar hem-de adamyň pikirleniş işi hakynda hat, grafika, foto, wideo we fono ýazgysy ýa-da beýleki islendik usulda aňladylan maglumatlar şekillendirilen maddy obýekt;

arhiw resminamasy - özüniň ähmiýetliligi boýunça jemgyýet, döwlet, raýat üçin gymmatlylygynyň bolanlygy sebäpli saklanylýan ýa-da saklanylmaga degişli resminama;

audiowizual resminamalar - görerijileriň islendik görnüşinde döredilen ýa-da şekillendirilen kino, wideo, fono, foto resminamalary ýa-da olaryň toplumlary;

şahsy düzüm boýunça resminamalar - raýatlaryň hem-de edara görnüşindäki taraplaryň gulluk, zähmet ýa-da beýleki durmuş hukuk gatnaşyklarynyň resmileşdirilmeginiň dowamynda döredilýän resminamalar toplumy;

Türkmenistanyň Milli arhiw gaznasynyň resminamasy - gymmatlylygynyň seljermesi geçen, döwlet tarapyndan hasaba alnan we hemişelik saklanylmaga degişli arhiw resminamasy;

áýratyn gymmatly resminama - Türkmenistanyň Milli arhiw gaznasynyň müdimilik medenitaryhy, ylmy gymmatlylygy babatyndaky resminama, şeýle hem jemgyýet we döwlet üçin áýratyn ähmiýeti bolan hem-de ýitirilen mahalynda hukuk we (ýa-da) döredijiniň golýazmasy taýdan öwezini dolup bolmajak resminama;

seýrek duş gelýän resminama - saklaýan maglumaty we (ýa-da) daşky alamatlary boýunça özüne taý gelmeýän áýratyn gymmatly resminama;

Türkmenistanyň Milli arhiw gaznasy (TMAG) - türkmen halkynyň maddy we ruhy durmuşyny beýan edýän, taryhy, ylmy, durmuşy, ykdysady, syýasy, medeni ähmiýetli, onuň taryhy-medeni mirasynyň aýrylmaz bölegi we döwletiň maglumatlar gorunyň düzümi bolan, taryhy taýdan emele gelen, hemişe üsti doldurylyp durulýan we hemişelik saklamaga degişli arhiw resminamalarynyň jemi;

arhiw gaznasy - taryhy ýa-da mantlyky (logiki) taýdan özara baglanyşygy bolan arhiw resminamalarynyň jemi;

döwlet arhiwleri - arhiw resminamalaryny kabul edip alýan, hemişelik saklaýan, hasaba alýan hem-de peýdalanylýan döwlet arhiw edaralary;

pudaklaýyn arhiwler - döwlet häkimiýet we dolandyryş ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralarynyň, eýeçiligiň dürli görnüşlerindäki edaralaryň, guramalaryň, kärhanalaryň işiniň netijesinde emele gelýän resminamalary toplamak, saklamak, hasaba almak we peýdalanmak üçin döredilýän arhiwler;

gizlin arhiw - açyk yglan edilmedik arhiw;

raýatlaryň şahsy arhiwleri - şahsyýetiň, maşgalanyň, neberäniň işi netijesinde emele gelen, toplanan ýa-da miras düşmek, satyn almak, pesgeş berilmek arkaly edinilen arhiwler;

arhiw resminamalaryny hemişelik saklamak - olary müdimilik, möhletsiz saklamak;

arhiw resminamalaryny wagtlaýyn saklamak - olary kadalaşdyryjy hukuk namalarynda bellenen möhletiň dowamynda saklamak;

arhiw resminamalaryny depozitar saklamak - olary resminamalaryň eýesi bilen arhiwiň arasynda baglaşylan şertnamada kesgitlenen möhletlerde hem-de şertlerde saklamak;

arhiw resminamalarynyň eýesi - arhiw resminamalaryna eýeçilik etmek, peýdalanmak, erk etmek hukuklaryny doly möçberinde amala aşyran döwlet, edara görnüşindäki ýa-da şahsy tarap;

arhiw resminamalaryna eýeçilik ediji - arhiw resminamalaryna eýeçilik edýän we peýdalanýan, Türkmenistanyň kanunçylyk we beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda ýa-da şertnamada bellenen çäklerde olara erk etmäge ygtyýary bolan edara görnüşindäki ýa-da şahsy tarap;

peýdalanyjy - özüne zerur bolan maglumaty kanuny esaslarda almak hem-de peýdalanmak üçin arhiw resminamalaryna ýüz tutýan döwlet häkimiýet we dolandyryş, ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz-özüňi dolandyryş edarasy, edara görnüşindäki ýa-da şahsy tarap.

II bap. Türkmenistanyň Milli arhiw gaznasy

3-nji madda. Türkmenistanyň Milli arhiw gaznasynyň düzümi

Türkmenistanyň Milli arhiw gaznasynyň (mundan beýläk Milli arhiw gaznasy) düzümine özleriniň haýsy çeşmeden emele gelendigine, haçan we nähili usulda döredilendigine, nämäniň ýüzünde saklanýandygyna, nirede saklanýandygyna (şol sanda Türkmenistanyň çäklerinden daşarda saklanýanlary) hem-de eýeçiligiň haýsy görnüşine degişlidigine garamazdan arhiw gaznalary hem-de arhiw resminamalary girýärler.

Milli arhiw gaznasy döwletiň emlägi bolup, onuň hukuk ygtyýarlygynda durýar. Milli arhiw gaznasy iki bölekden ybaratdyr:

döwlet arhiwleriniň hem-de beýleki döwlet aýawhanalarynyň, döwlet

häkimiýet we dolandyryş edaralarynyň, döwlet edaralarynyň, guramalarynyň we

kärhanalarynyň, Türkmenistanyň daşary ýurtlardaky diplomatik, konsullyk, söwda-ykdysady we medeni wekilhanalarynyň, maýalyk gorynda döwlet eýeçiliginiň paýy agdyklyk edýän edaralaryň, guramalaryň we kärhanalaryň, şonuň ýaly-da edara görnüşindäki we şahsy taraplardan kanuny esaslarda döwletiň eýeçiligine gelip gowşan resminamalar toplumynyň döwlete degişli böleginden;

döwlete dahylsyz guramalaryň, kärhanalaryň, jemgyýetçilik birleşikleriniň,

şol sanda syýasy partiýalaryň we hereketleriň, dini guramalaryň, alyjylar jemgyýetiniň, şeýle hem raýatlaryň döreden ýa-da olaryň kanuny esasa edinilen resminamalaryny öz düzümine girizýän döwlete degişli bolmadyk böleginden ybaratdyr.

Türkmenistanyň Prezidentiniň Arhiw gaznasynyň resminamalary Milli arhiw gaznasynyň aýratyn gymmatly bölegi bolup durýar.

Milli arhiw gaznasyny guramak we dolandyrmak işi, oňa resminamalary toplamagyň, olary saklamagyň, hasaba almagyň we peýdalanmagyň tertibi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýan Türkmenistanyň Milli arhiw gaznasy hakyndaky Düzgünnama esasynda kesgitlenilýär.

4-nji madda. Resminamalary Milli arhiw gaznasynyň düzümine degişli etmek

Resminamalary Milli arhiw gaznasynyň düzümine degişli etmek, şeýle hem olary Milli arhiw gaznasynyň düzüminden çykarmak işi Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ýanyndaky Baş arhiw müdirligi (mundan beýläk - Baş arhiw müdirligi, Baş arhiw) tarapyndan bellenen tertipde düzgünlere we kadalara

laýyklykda resminamalaryň gymmatlylygyny kesgitlemek üçin geçirilýän seljerme esasynda amala aşyrylýar.

Şu maksatlar üçin Baş arhiw müdirligi saklanylmaly möhletleri görkezilen birkysmy resminamalaryň sanawyny işläp taýýarlaýar hem-de tassyklaýar. Döwlet häkimiýet we dolandyryş edaralary, jemgyýetçilik birleşikleriniň merkezi edaralary birkysmy sanawlaryň esasynda öz ulgamlarynyň saklanylmaly möhletleri görkezilen resminamalarynyň görnüşleriniň sanawyny işläp taýýarlaýarlar hem-de olary Baş arhiw müdirligi bilen ylalaşylandan soň tassyklaýarlar.

Resminamalaryň gymmatlylygynyň seljermesini geçirmek hem-de olary Milli arhiw gaznasynyň düzümine degişli etmek, şeýle hem olary Milli arhiw gaznasynyň düzüminden çykarmak bilen baglanyşykly meseleler Baş arhiw müdirliginiň Merkezi seljeriş-barlag topary we döwlet arhiwleriniň seljeriş-barlag toparlary tarapyndan olaryň ygtyýarlyklarynyň çäklerinde çözülýär. Döwlet häkimiýet we dolandyryş edaralarynyň, döwlet kärhanalarynyň, edaralarynyň we guramalarynyň işi netijesinde emele gelen resminamalaryň ähli toplumu gymmatlylyk seljermesiniň geçirilmegine degişlidir. Bellenilen tertipde resminamalaryň gymmatlylyk seljermesi geçirilýänçä we olary ýok etmek hakynda karar kabul edilýänçä olary ýok etmek gadagandyr.

Eýeçiligiň döwlete dahylsyz görnüşlerindäki guramalaryň resminamalaryny Milli arhiw gaznasynyň düzümine degişli etmek arhiw resminamalarynyň eýesi (eýeçilik ediji) bilen Baş arhiw müdirliginiň arasynda baglaşylan şertnama esasynda amala aşyrylýar.

5-nji madda. Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryna eýeçilik hukugy

Milli arhiw gaznasynyň döwlete degişli böleginiň resminamalary döwlet emlägi bolup durýar we olary hususlaşdyrmak, satmak-satyn almak hem-de arhiw resminamalaryna döwlet eýeçiliginiň hukugyny bozýan başga hili geleşikler baglaşylmagyna ýol berlip bilinmez.

Milli arhiw gaznasynyň döwlete degişli bolmadyk böleginiň resminamalary edara görnüşindäki we şahsy taraplaryň hususy emlägi hasaplanýar. Olara Türkmenistanyň hereket edýän kanunçylygynda bellenilen çäklerde arhiw resminamalaryna eýeçilik etmek, olardan peýdalanmak we erk etmek hukugy berilýär, emma Milli arhiw gaznasynyň düzümine degişli bolan resminamalary ýok etmek hukugy muňa girmeýär. Milli arhiw gaznasynyň döwlete degişli bolmadyk böleginiň resminamalary satylan mahalynda, olary satyn almaga döwletiň artykmaç hukugy bardyr. Arhiw gaznasyna eýeçilik hukuklary ynanç hatlary esasynda Baş arhiw müdirligi we Türkmenistanyň döwlet arhiwleri tarapyndan amala aşyrylyp bilner.

Döwlet kärhanalarynyň, guramalarynyň hususlaşdyrylan hem-de hususy eýeçilikdäki we eýeçiligiň beýleki görnüşlerindäki guramalaryň batyp galan ýagdaýynda olaryň hususlaşdyrylan pursadyna çenli emele gelen arhiw resminamalary, şol sanda şahsy düzüm boýunça resminamalar hem döwletiň eýeçiliginde galýar we olaryň saklanylýan ýerine garamazdan, bellenilen tertipde Milli arhiw gaznasynyň düzümine goşulýar.

Jemgyýetçilik birleşikleri, dini guramalar, beýleki edara görnüşindäki we şahsy taraplar öz resminamalaryny hemişelik saklamak üçin ýa-da belli bir möhlet (depozitar) usuly bilen saklamak üçin döwlet arhiwlerine berip bilerler. Resminamalaryň eýeleri resminamalaryny belli bir möhlet (depozitar) usuly bilen saklamak üçin döwlet arhiwlerine tabşyranlarynda, olar resminamalara eýeçilik etmek hukugyny özünde saklap, döwlet arhiwiniň resminamalaryny saklamak üçin edýän çykdajylaryny töleýärler. Resminamalary bermegiň, olardan peýdalanmagyň tertibi hem-de saklanylyp berilýändigini üçin tölegleriň möçberi döwlet arhiwi bilen resminamalaryň eýesiniň arasynda baglaşylyan şertnamada kesgitlenilýär.

Belli bir möhlet (depozitar) usuly bilen saklanylýan resminamalaryň eýeleri olary saklamak üçin şertnamalary uzaltmasalar we şertnamanyň möhleti tamamlanandan soňra olary talap edip almasalar şol resminamalar döwletiň eýeçiligine geçýär.

Bikanun eýeçilikdäki arhiw resminamalary Türkmenistanyň kanunçylygyna hem-de Türkmenistanyň halkara şertnamalaryna laýyklykda kanuny eýelerine berilýär.

6-njy madda. Daşary ýurtlara äkidilen we häzir hem şol ýerlerde saklanylýan taryhy mirasyň resminamalarynyň gaýtarylyp getirilmegi

Türkmenistanyň daşary ýurtlara düşen arhiw resminamalaryna Türkmenistanda döredilen we geçmişte onuň çäklerinden daşary çykarylan, häzirki wagtda bolsa beýleki ýurtlaryň döwlet edaralarynyň, jemgyýetçilik guramalarynyň ýa-da aýry-aýry raýatларыnyň eýeçiligine geçen arhiwleriň we şahsy adamlaryň

resminamalary girýärler.

Döwlet ýurduň çäklerinden daşary çykarylan öz taryhy mirasynyň resminamalarynyň Türkmenistana gaýtarylyp getirilmegi barada alada edýär, türkmen halkynyň milli baýlygy hökmündäki şol gymmatlyklaryň ýurdumyza gaýtarylyp getirilmegini höweslendirýär, goldaýar hem maliýeleşdirýär.

Türkmenistanyň arhiw resminamalaryny gaýtaryp getirmek baradaky işleri guramagy, geçirmegi we utgaşdyrmagy Türkmenistanyň kanunçylygyna we Türkmenistanyň halkara şertnamalaryna laýyklykda Baş arhiw müdirligi amala aşyrýar.

III bap. Türkmenistanyň arhiwleri

7-nji madda. Arhiwleri döretmek

Türkmenistanyň edara görnüşindäki we şahsy taraplaryna jemgyýet üçin resminamalarynyň taryhy, ykdysady, medeni, ylmy we amaly ähmiýetliligi sebäpli saklanylýan, şeýle hem resminamalaryň eýesi üçin gymmaty bolan arhiw gaznalarynyň hem-de arhiw resminamalarynyň tutuş topluny hökmündäki arhiwleri döretmek hukuky kepillendirilýär.

Milli arhiw gaznasynyň döwlete degişli böleginiň resminamalaryndan, şonuň ýaly-da edara görnüşindäki we şahsy taraplaryň hukuklaryna hem-de kanuny bähbitlerine täsir edip biljek ýa-da Türkmenistanyň howpsuzlygyna wehim salyp biljek resminamalardan düzülen gizlin arhiwleriň döredilmegine ýol berilmeýär.

8-nji madda. Arhiwleriň görnüşleri

Döwlet arhiwleri, Türkmenistanyň Prezidentiniň Arhiw gaznasy, pudaklaýyn döwlet gaznalary we beýleki döwlet aýawhanalary, pudaklaýyn arhiwler, raýatlaryň şahsy arhiwleri Türkmenistanda arhiwleriň esasy görnüşleridir.

9-njy madda. Türkmenistanyň döwlet arhiwleri

Türkmenistanyň döwlet arhiwleri Türkmenistanyň Prezidentiniň namalary, Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň kararlary, ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we öz-özünü dolandyryş edaralarynyň çözümleri esasynda döredilýär, üýtgedip guralýar we ýatyrylýar.

Türkmenistanyň merkezi, welaýat we şäher döwlet arhiwleri jemgyýetiň, döwletiň, raýatlaryň isleglerini kanagatlandyrmak üçin Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny toplamagy, hemişelik saklamagy, hasaba almagy we peýdalanmagy amala aşyrýarlar, bellenen tertipde Milli arhiw gaznasyny düzmegiň çesmelere degişli edilen edaralarda, guramalarda, kärhanalarda resminamalaryň toplanylyşyna, hasaba alnyşyna, tertibe salnyşyna, saklanylyşyna we peýdalanlyşyna gözegçiligi amala aşyrýarlar.

Türkmenistanda şahsy düzüm boýunça döwlet arhiwleri raýatlaryň durmuş-hukuk goragyny üpjün etmek üçin arhiw resminamalaryny toplamak, saklamak, hasaba almak, peýdalanmak maksady bilen Baş arhiw müdirligi tarapyndan ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary bilen bilelikde döredilýär.

10-njy madda. Türkmenistanyň Prezidentiniň Arhiw gaznasy

Türkmenistanyň Prezidentiniň Arhiw gaznasy Baş arhiw müdirliginiň edaralarynyň ulgamyna girýär.

Türkmenistanyň Prezidentiniň Arhiw gaznasy Türkmenistanyň Prezidentiniň alyp barýan döwlet, jemgyýetçilik-syýasy işiniň ähli ugurlaryny şöhlendirýän resminamalary, şeýle hem olaryň döredilen ýerine hem-de wagtyna garamazdan, aýratyn şahsy häsiýete eýe bolan maglumatlary toplamagy, hemişelik saklamagy, hasaba almagy hem-de peýdalanmagy üpjün edýär.

Türkmenistanyň Prezidentiniň Arhiw gaznasynyň işi Türkmenistanyň Prezidentiniň Karary bilen tassyklanylýan Düzgünnama boýunça kesgitlenilýär.

11-nji madda. Pudaklaryň döwlet gaznalary we beýleki döwlet aýawhanalary

Amala aşyryan işleriniň dowamynda özboluşly aýratynlyklary bar bolan resminamalar toplumyny döredýän hem-de şol resminamalary saklamagyň, hasaba almagyň we peýdalanmagyň aýratyn şertleri talap edilýän guramalarda (geologik, kartografiýa-geodeziýa, meteorologik, standartlar) pudaklaryň döwlet gaznalary döredilýär.

Döwlet aýawhanalary-mirashanalar (muzeýler), kitaphanalar, ylmy edaralar özlerinde taryhy taýdan emele gelen resminama toplumlarynyň abat saklanylmagyny we peýdalanylmagyny üpjün edýärler.

Pudaklaryň döwlet gaznalary we beýleki döwlet aýawhanalary Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny şu Kanuna we olar hakyndaky düzgünnamalara laýyklykda hemişelik saklamagy amala aşyrýarlar.

Pudaklaryň döwlet gaznalarynyň we döwlet aýawhanalarynyň sanawy Baş arhiw müdirliginiň teklibi boýunça Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýar.

12-nji madda. Pudaklaýyn arhiwler

Döwlet häkimiýet we dolandyryş ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary, eýeçiligiň ähli görnüşlerindäki kärhanalar, edaralar, guramalar Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny hem-de şahsy düzümi boýunça resminamalary özleriniň döredýän pudaklaýyn arhiwlerinde wagtlaýyn saklamagy, hasaba almagy we peýdalanmagy amala aşyrýarlar hem-de Baş arhiw müdirligi tarapyndan bellenen kadalara we ölçeglere laýyklykda, olary ýörite enjamlaşdyrylan jaýlar, gurallar we işgärler bilen üpjün edýärler.

Sanawy Baş arhiw müdirliginiň teklibi boýunça Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýan aýry-aýry ministrlilikler, pudaklaýyn dolandyryş edaralary we guramalar Baş arhiw müdirligi bilen baglaşylan şertnama esasynda öz alyp barýan işleriniň netijesinde emele gelen Milli arhiw gaznasynyň resminamalarynyň döwlet tarapyndan uzakmöhletleýin saklanylmagyny amala aşyrýarlar.

Ministrlilikler, pudaklaýyn dolandyryş edaralary we jemgyýetçilik birleşikleriniň merkezi edaralary öz garamagyndaky kärhanalarda, edaralarda, guramalarda Milli arhiw gaznasynyň resminamalarynyň toplanylyşyna, abat saklanylmagynyň üpjün edilişine, hasaba alnyşyna, peýdalanlyşyna we döwletiň saklamagyna tabşyrylyşyna bellenen tertibiniň berjaý edilmegine gözegçilik edýärler.

Eýeçiligiň görnüşine we edara tabynlygyna garamazdan, kärhanalar, edaralar we guramalar pudaklaýyn arhiwleriň ýagdaýy hem-de olarda saklanylýan resminamalar hakynda maglumatlary her ýyl Baş arhiw müdirligine we döwlet arhiwlerine bermäge borçludylar.

13-nji madda. Raýatlaryň şahsy arhiwleri

Raýatlar şahsy arhiwleri döretmek hukugyna eýedirler. Döwlet raýatlaryň şahsy arhiwleriniň eldegrilmesizligini kepillendirýär. Eger Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan başga zat bellenenmedik bolsa, şahsy arhiwlerdäki resminamalar olaryň eýesi bilen ylalaşymlazdan gözden geçirilip ýa-da alnyp bilinmez.

Şahsy arhiwiň eýesi özüniň şahsy arhiwiniň eldegrilmesizligini goramagy kimiň haýsy edaranyň ýa-da guramanyň üstüne ýükleýändigini ýa-da oňa eýelik etmek hukugyny berýändigini wesýetnamasynda görkezmege haklydyr.

Raýatyň eýeçiliginde bolan arhiw resminamalary onuň öz alyp baran işiniň netijesinde döremedik bolsa, ýöne welin olaryň aýratyn jemgyýetçilik ähmiýeti bar bolsa, onda ol şol resminamalaryň aýawly saklanylmagyny üpjün etmäge we olaryň ýerleşýän ýeri barada döwlet arhiwine habar bermäge borçludyr, şeýle borjuň ýerine ýetirilmezligi Baş arhiw müdirliginiň beren tekliplamasy esasynda şol arhiw resminamalarynyň bellenen tertipde bahasy tölenilip, mejburi suratda döwlet saklawyna alynmagyna getirip biler.

Şahsy arhiwiň eýesiniň ony döwlet arhiw edarasyna hemişelik ýa-da belli bir möhlet (depozitar) usulynda saklamak üçin bermäge haky bardyr. Döwlet arhiwlerinde şahsy arhiwleri saklamagyň hem-de olardan peýdalanmagyň şertleri şahsy arhiw baradaky birkysmy düzgünnama we şahsy arhiwiň eýesi bilen arhiw edarasynyň arasynda baglaşylan şertnama laýyklykda amala aşyrylýar.

14-nji madda. Arhiw işini ösdürmäge jemgyýetçilik birleşikleriniň we dini guramalarynyň, döwlete dahylsyz guramalaryň we raýatlaryň gatnaşmagy

Jemgyýetçilik birleşikleri we dini guramalar, beýleki döwlete dahylsyz guramalar hem-de şahsy arhiwleriň eýeleri (eýeçilik edijileri) arhiw işini ösdürmäge ýardam berýärler we özleriniň arhiw döretmek baradaky işlerini şu Kanuna we Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda guraýarlar.

Baş arhiw müdirligi we onuň edaralary şahsy arhiwleriň hem-de arhiw resminamalarynyň eýelerine, eýeçilik edijilere olary aýawly saklamakda we peýdalanmakda ýardam berýärler.

**IV bap. Döwlet häkimiýet we ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we
ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralarynyň, eýeçiligiň ähli
görnüşlerindäki kärhanalaryň, edaralaryň, guramalaryň
Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny döretmek
hem-de olaryň aýawly saklanylmagyny üpjün
etmek boýunça borçlary**

15-nji madda. Iş dolandyryşyny alyp barmagyň tertibi

Ministrlikler, pudaklaýyn dolandyryş edaralary, eýeçiligiň ähli görnüşlerindäki edaralar, guramalar, kärhanalar Baş arhiw müdirliginiň gyzyklanýan ministrlikler, pudaklaýyn dolandyryş edaralary bilen bilelikde bellän iş dolandyryşyny guramagyň hem-de ýöretmegiň düzgünnamalaryny we kadalaryny berjaý etmäge borçludylar.

16-njy madda. Şahsy düzüm hoýunça resminamalar

Eýeçiligiň ähli görnüşlerindäki kärhanalar, edaralar we guramalar, şol sanda beýleki döwletleriň, olaryň edara görnüşindäki we şahsy taraplarynyň, halkara guramalarynyň eýeçiliginde durýan, şeýle hem Türkmenistanyň hem-de beýleki ýurtlaryň bilelikdäki eýeçiliginde durýan, öz işlerini Türkmenistanyň çäklerinde alyp barýan kärhanalar, edaralar, guramalar, Türkmenistanyň raýatlaryna şahsy düzüm boýunça resminamalary ýöretmäge hem-de raýatlaryň hukuklaryny we kanuny bähbitlerini üpjün etmek maksady bilen şol resminamalaryň aýawly saklanylmagy, hasaba alynmagy hem-de peýdalanylmagy üçin çäreler görmäge borçludylar.

**17-nji madda. Döwlet häkimiýet we ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we
ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralarynyň, eýeçiligiň ähli
görnüşlerindäki kärhanalaryň, edaralaryň,
guramalaryň, Milli arhiw gaznasynyň
resminamalarynyň abat saklanylmagyny üpjün etmek
boýunça borçlary**

Döwlet häkimiýet we dolandyryş, ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz- özüňi dolandyryş edaralary, eýeçiligiň ähli görnüşlerine degişli kärhanalar, edaralar, guramalar bellenilen möhletleriň dowamynda arhiw resminamalarynyň, şol sanda şahsy düzüm boýunça resminamalaryň hem abat saklanylmagyny üpjün etmäge borçludylar.

Milli arhiw gaznasynyň seýrek duş gelýän we aýratyn gymmatly resminamalary saklamagyň, hasaba almagyň hem-de peýdalanmagyň aýratyn düzgünine degişlidirler. Bu resminamalaryň ätiýaçlyk nusgalary döredilýär. Arhiw resminamalaryny seýrek duş gelýän we aýratyn gymmatly resminamalara degişli etmegiň, şeýle hem olaryň ätiýaçlyk nusgalaryny döretmegiň hem-de saklamagyň tertibi Baş arhiw müdirligi tarapyndan bellenilýär.

Döwlete dahylsyz kärhanalary, edaralary we guramalary öz hereket edip gelýän ähli döwrüniň dowamynda döredilen resminamalaryň Milli arhiw gaznasyna degişli edilmeginiň mümkindigi baradaky mesele çözülýänçä, olaryň abat saklanylmagyny üpjün edýärler.

**V bap. Arhiw resminamalaryny toplamak, hasaba
almak we saklamak**

18-nji madda. Döwlet arhiwlerini toplamagyň çeşmeleri

Alyp barýan işleriniň dowamynda Milli arhiw gaznasynyň resminamalary emele gelýän döwlet häkimiýet we dolandyryş, ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralary, edara görnüşindäki we şahsy taraplar döwlet arhiwlerini toplamagyň çeşmeleri bolup durýarlar.

Döwlete dahylsyz kärhanalaryň, edaralaryň we guramalaryň, jemgyýetçilik birleşikleriniň we şahsy adamlaryň döwlet arhiwlerini toplamagyň çeşmeleriniň sanawlaryna girizilmegi şertnamalar esasynda amala aşyrylýar.

Mirashanalarda (muzeýlerde), kitaphanalarda, ylmy edaralarda, şeýle hem jemgyýetçilik birleşikleriniň, dini guramalaryň arhiwlerinde hem-de şahsy arhiwlerde Milli arhiw gaznasynyň döwlete degişli böleginiň resminamalarynyň asyl nusgalaryny toplamak gadagan edilýär.

19-njy madda. Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny pudaklaýyn arhiwlerinde saklamagyň tertibi hem-de möhletleri

Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny wagtlaýyn saklamagyň tertibi Baş arhiw müdirligi tarapyndan belgilenilýär.

Döwlet arhiwlerine tabşyrylýança Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny pudaklaýyn arhiwlerde saklamagyň möhletleri aşakdaky ýaly belgilenilýär:

ýokary döwlet häkimiýeti we dolandyryş edaralary - Türkmenistanyň Prezidentiniň Edarasy, Türkmenistanyň Mejlisi, Türkmenistanyň Ministrler Kabineti, Türkmenistanyň Ýokary kazyýeti, şeýle hem Türkmenistanyň Baş prokuraturasy, ministrliler, pudaklaýyn dolandyryş edaralary, Türkmenistanyň Merkezi banky, merkeze tabynlykdaky döwlet birleşikleri, edaralary, guramalary we kärhanalary üçin -15 ýyl;

welaýatlaryň döwlet häkimiýet we dolandyryş edaralary, şeýle hem welaýat tabynlygyndaky kärhanalar, edaralar, guramalar üçin -10 ýyl;

döwlet häkimiýeti we dolandyryş, ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralary, şäherleriň, etraplaryň, şäherçeleriň we geňişlikleriň kärhanalary, edaralary we guramalary üçin - 5 ýyl;

Milli arhiw gaznasynyň resminamalarynyň aýry-aýry görnüşleri üçin:

raýatlyk ýagdaýynyň namalarynyň ýazgylary (RÝNÝ) üçin -109 ýyl;

şahsy düzüm boýunça resminamalar, hojalyk kitaplary, notarial hereketleriň ýazgylary we kazyýet işleri üçin - 75 ýyl;

ylmy, tilsimatlyk (tehnologiýa), konstruktorçylyk, taslama, patent resminamalary üçin - 25 ýyl;

kino-, foto-, fono-, wideo- resminamalary, maşynlaryň kömegi arkaly okalýan resminamalar üçin - 3 ýyl;

Zerur bolan halatlarda görkezilen resminamalary pudaklaýyn arhiwlerde saklamagyň möhletleri Baş arhiw müdirligi tarapyndan degişli ministrliler, pudaklaýyn dolandyryş edaralar bilen ylalaşylyp üýtgedilip bilner.

Milli arhiw gaznasynyň döwlete degişli däl böleginiň resminamalaryny olaryň eýeleri (eýeçilik edijileri) şu Kanuna laýyklykda özbaşdak saklaýarlar.

20-nji madda. Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny döwletin saklamagyna tabşyrmak

Döwlet häkimiýeti we dolandyryş edaralarynda, döwlet edaralarynda, guramalarynda, kärhanalarynda wagtlaýyn saklanymaly möhletleri tamamlanandan soňra Milli arhiw gaznasynyň döwlete degişli böleginiň resminamalary hemişelik saklamaga döwlet arhiwlerine tabşyrylýar.

Öz alyp barýan işleriniň dowamynda audiowizual resminamalary döredýän döwlet edaralary audiowizual resminamalaryň hökmany nusgalygyny degişli döwlet arhiwlerine berýärler.

Milli arhiw gaznasynyň döwlete degişli däl böleginiň resminamalary döwlet arhiwleri bilen resminamalaryň eýeleriniň (eýeçilik edijileriň) arasynda baglaşylýan şertnamalar esasynda döwlet arhiwlerine gelip gowuşýarlar.

Arhiw resminamalaryny hemişelik saklamak üçin tabşyrmaga taýýarlamak hem-de tabşyrmak bilen baglanyşykly ähli işler, şol sanda olary ulagly daşamak resminamalary tabşyryýan kärhanalaryň, edaralaryň we guramalaryň serişdeleriniň hasabyna ýerine ýetirilýär.

Eýeçiligiň ähli görnüşlerindäki kärhanalar, edaralar we guramalar ýatyrylan ýa-da üýtgedilip guralan mahalynda, Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny mundan beýläk nähili saklamalydygy baradaky meseläni şolaryň özleri Baş arhiw müdirliginiň gatnaşmagynda çözüärler. Milli arhiw gaznasynyň düzümlne degişli bolmadyk resminamalar hukuk oruntutaryna ya-da ýokarda durýan gurama berilyär.

Döwlet hasabat we maglumatlar edaralary ýylda bir gezek bellenilen möhletlerde, dolandyryş çäk degişligini göz önünde tutmak bilen, eýeçiligiň ähli görnüşlerindäki edaralary, guramalary hem-de kärhanalary döretmek, üýtgedip guramak we ýatyrnak baradaky maglumatlary Baş arhiw müdirligine berýärler.

Ýatyrylan kärhanalaryň hukuk oruntutary bolan kärhanalar, edaralar we guramalar özlere berlen resminamalaryň abat saklanylmagyny, hasaba alynmagyny we peýdalanylmagyny üpjün etmäge borçludylar. Hukuk oruntutary ýa-da ýokarda durýan guramasy bolmadyk mahalynda ýatyrylan kärhanalaryň Milli arhiw gaznasynyň düzümine degişli resminamalary tertipleşdirilen ýagdaýda döwlet arhiwine berilyär.

Beýleki döwletleriň, olaryň edara görnüşindäki we şahsy taraplarynyň, halkara guramalarynyň eýeçiliginde durýan, şeýle hem Türkmenistanyň hem-de beýleki ýurtlaryň bilelikdäki eýeçiliginde durýan kärhanalar we guramalar Türkmenistanyň çäklerinde öz işini tamamlan mahallarynda, Türkmenistanyň raýatlaryna doldurylan şahsy düzüm boýunça resminamalary, şonuň ýaly-da taslama-gurluşyk, konstruktorçylyk, tilsimatçylyk, önümçilik resminamalarynyň nusgalaryny döwlet arhiwlerine tabşyryrlar.

Resminamalaryň gymmatlygynyň seljermesini geçirmek, olary hemişelik saklamaga saýlap almak hem-de saklanylmaly möhletleri dolan resminamalary ýok etmäge bölüp aýyrmak üçin kärhanalarda, edaralarda we guramalarda döwlet arhiwleriniň wekilleriniň gatnaşmagynda bilermenler iş topary döredilýär. Arhiw resminamalaryny hemişelik saklamaga saýlap almagyň we taryhy gymmatlygy bolmadyk hem-de amaly ähmiýetini ýitiren resminamalaryň ýok etmäge degişlilerini bölüp aýyrmagyň tertibi Baş arhiw müdirligi tarapyndan bellenilýär.

21-nji madda. Milli arhiw gaznasynyň resminamalarynyň döwlet tarapyndan hasaba alynmagy

Milli arhiw gaznasynyň ähli resminamalary, olaryň nirede saklanylýandygyna we pudaklaýyn degişliligine garamazdan, merkezleşdirilen esasyda döwlet hasabyna alynmaga degişlidir. Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny döwlet hasabyna almagyň tertibi Baş arhiw müdirligi tarapyndan kesgitlenilýär.

Milli arhiw gaznasynyň seýrek duş gelýän resminamalary hem Medeniýetiň gozgalýan gymmatlyklarynyň döwlet gorag sanawynda hasaba alynmaga degişlidir.

VI bap. Milli arhiw gaznasynyň resminamalarynyň peýdalanylmagy

22-nji madda. Arhiw resminamalaryny peýdalanmagyň hem-de olar bilen tanyş bolmagyň tertibi

Arhiw resminamalaryndan peýdalanyjlara Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny ýa-da resminamalaryň dürli görnüşlerindäki nusgalaryny, olar hakyndaky maglumat beriji-gözleg serişdelerini öwrenmäge hem-de maglumatlary almaga hukuk berilyär.

Döwlet arhiwlerinde saklanylan resminamalardan peýdalanmagyň tertibi Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda Baş arhiw müdirligi tarapyndan kesgitlenilýär.

Döwlet kärhanalarynda, edaralarynda, guramalarynda pudaklaýyn tertipde saklanylan resminamalardan peýdalanmagyň tertibi Baş arhiw müdirliginiň bellän kadalaryna laýyklykda, olaryň ýolbaşçylary tarapyndan kesgitlenilýär.

Milli arhiw gaznasynyň döwlete degişli däl böleginiň arhiw resminamalaryny peýdalanmaklyk eýesiniň ýa-da eýelik edijiniň razylygy bilen amala aşyrylýar.

Döwlet arhiwleri, pudaklaryň döwlet gaznalary we beýleki döwlet aýawhanalary, eýeçiligiň ähli görnüşlerindäki edaralaryň, guramalaryň, kärhanalaryň pudaklaýyn arhiwleri özlere degişli arhiw resminamalarynyň raýatlaryň durmuş goraglylygy bilen baglanyşykly arhiw güwänamalaryny ýa-da arhiw resminamalarynyň nusgalaryny bellenilen tertipde resmileşdirip, peýdalanyjlara mugt bermäge borçludylar.

Döwlet arhiwleri, mirashanalar (muzeýler), kitaphanalar, ylmy edaralar, kärhanalaryň, edaralaryň, guramalaryň arhiwleri döwlet häkimiýeti we dolandyryş edaralaryny olaryň öz ygtyýarlyklaryny amala

aşyrmaklary üçin zerur bolan arhiw maglumatlary, arhiw resminamalarynyň nusgalary bilen üpjün edýärler, arhiw resminamalaryny çap edýärler hem-de görkezişe goýýarlar, özlerinde saklanylýan resminamalaryň düzümi hem-de mazmuny barada maglumat-habar beriji neşirleri taýýarlaýarlar.

Döwlet arhiwlerinden, mirashanalaryndan (muzeýlerden), kitaphanalaryndan, ylmy edaralaryndan hukuk goraýjy hem-de beýleki döwlet edaralaryna arhiw resminamalaryny maddy subutnamalar hökmünde bermeklik bellenilen tertipde peýdalanylandan soňra, olary gaýtaryp bermeklik serişdelerinde amala aşyrylýar.

Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryndaky maglumatlardan öz düşünişlerine görä many çykaryp, onuň mazmunyny özleriçe beýan edýänlikleri üçin jogapkärçiligi arhiw resminamalaryndan peýdalanyjylar çekýärler.

Milli arhiw gaznasynyň resminamalary bilen tanyş bolmaklyga çäklendirmeler düzüminde döwlet, harby, gulluk, täjirçilik we kanun tarapyndan goralýan beýleki syrlary saklaýan arhiw resminamalaryna, şeýle hem seýrek duş gelyän hem-de aýratyn gymmatly resminamalaryň asyl nusgalaryna, durky kanagatlanarsyz ýagdaýdaky beýleki arhiw resminamalaryna degişlidir.

Özleriniň milli arhiwlerinden peýdalanmakda Türkmenistanyň raýatlary üçin çäklendirmeler goýan döwletleriň şahsy we edara görnüşindäki taraplary barada Baş arhiw müdirligi tarapyndan çäklendirmeler bellenilip bilner.

Raýatyň şahsy we maşgala syry baradaky maglumatlary özünde saklaýan arhiw resminamalaryndan peýdalanmaky çäklendirmeler onuň aradan çykan wagtyndan beýläk 75 ýyl möhlete bellenilýär. Ýokarda görkezilen möhletden ozal şeýle resminamalar bilen tanyş bolmaklyga rugsady diňe şol raýatyň özi berip biler, ol aradan çykanyndan soňra bolsa onun mirasdüşerleri tarapyndan berlip bilner.

Arhiw resminamalaryndan peýdalanyjylar arhiw resminamalaryndan peýdalanmak meseleleri dogrusynda arhiw edaralarynyň çykan çözgütleri barada Baş arhiw müdirligine şikaýat edip bilerler, onuň çykan çözgüdi bilen ylalaşmadyk halatynda bolsa kazyýete şikaýat edip bilerler.

VII bap. Türkmenistanda arhiw işiniň döwlet tarapyndan dolandyrylmagy

23-nji madda. Türkmenistanda arhiw işiniň döwlet tarapyndan dolandyrylmagy

Türkmenistanda arhiw işiniň döwlet tarapyndan dolandyrylmagy Türkmenistanyň Ministrler Kabineti, Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ýanyndaky Baş arhiw müdirligi, şeýle hem ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz-özünü dolandyryş edaralary tarapyndan amala aşyrylýar.

Türkmenistanyň Ministrler Kabineti:

arhiw işinde we iş dolandyryşynda bütewi döwlet syýasatyny kesgitleýär;

arhiw işini ösdürmegiň esasy ugurlaryny kesgitleýän kadalaşdyryjy hukuk namalaryny we pudaklaýyn maksatnamalary kabul edýär;

ýurdumyzda döwlet arhiwleriniň maliýeleşdirilmegini hem-de arhiw işiniň ösdürilmegini üpjün edýär;

arhiw edaralary üçin ýokary hünärli işgärleri taýýarlamagyň döwlet ulgamyny guraýar.

Baş arhiw müdirligi:

arhiw işinde we iş dolandyryşynda bütewi döwlet syýasatyny durmuşa geçirýär;

döwlet we pudaklaýyn arhiwleriň işine guramaçylyk-usulyýet taýdan ýolbaşçylygy we gözegçiligi amala aşyrýar;

arhiw we iş dolandyryşy gulluklarynyň işgärleriniň hünärini ýokarlandyrmagy üpjün edýär.

Ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz-özünü dolandyryş edaralary:

ýerlerde arhiw işini we iş dolandyryşyny döwletiň bütewi arhiw syýasatyna laýyklykda guraýarlar;

edara tabynlygyndaky çäklerde döwlet arhiwleriniň jaýlaryny gurmagyň, durkuny täzelemegiň, ýerleşdirmegiň meselelerini çözüýärler;

şahsy düzüm boýunça arhiwleri döredýärler.

24-nji madda. Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ýanyndaky Baş arhiw müdirligi

Milli arhiw gaznasynyň we döwlet arhiwleriniň, şol sanda şahsy düzüm boýunça arhiwleriň dolandyrylmagy, arhiw işiniň we iş dolandyryşynyň meseleleri boýunça ministrlikleriň, pudaklaýyn dolandyryş edaralarynyň, kärhanalaryň, edaralaryň, guramalaryň işleriniň utgaşdyrylmagy Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýan Düzgünnama laýyklykda Baş arhiw müdirligi tarapyndan amala aşyrylýar.

Baş arhiw müdirliginiň çykarýan Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny toplamak, saklamak, hasaba almak we peýdalanmak, iş dolandyryşyny guramak we alyp barmak, şeýle hem dolandyryş işini resminamalaşdyrmagyň häzirki zaman düzgünlerini işläp taýýarlamak we durmuşa ornaşdyrmak meseleleri boýunça kadalaşdyryjy namalary ähli edara görnüşindäki taraplaryň we wezipeli adamlaryň ýerine ýetirmegi üçin hökmanydyr.

Ministrlikler we pudaklaýyn dolandyryş edaralary tarapyndan arhiw işi we iş dolandyryşy boýunça çykarylýan kadalaşdyryjy resminamalar hökmany suratda Baş arhiw müdirligi bilen ylalaşylyar.

25-nji madda. Şu Kanunyň ýerine ýetirilişine gözegçilik

Milli arhiw gaznasynyň resminamalarynyň ýagdaýyna, döwlet häkimiýet we dolandyryş edaralarynda, edaralarda, guramalarda, kärhanalarda arhiw işiniň we iş dolandyryşynyň guralyşyna Baş arhiw müdirligi özüniň ygtyýarlylygynyň çäklerinde döwlet gözegçiligini amala aşyrýar.

Baş arhiw müdirligi:

edara görnüşindäki we şahsy taraplaryň arhiw resminamalaryny döretmek, saklamak hem-de peýdalanmak bilen baglanyşykly alyp barýan işlerini barlaýar;

Türkmenistanyň arhiwleri we arhiw işi hakyndaky kanunçylygynyň wezipeli adamlar we raýatlar tarapyndan bozulan ýagdaýlaryny ýüze çykarýar hem-de olaryň önüni alýar;

edara görnüşindäki taraplara hem-de wezipeli adamlara Türkmenistanyň arhiwleri we arhiw işi hakyndaky kanunçylygynyň ýüze çykarylýan bozulmalaryny düzetmegi görkezýär;

arhiw işinde edara ediş hukuk bozulmalary hakyndaky resminamalary resmileşdirýär we kanunçylykda bellenen tertipde degişli guramalara berýär.

Döwlet dolandyryş we ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet edaralary öz garamagyndaky edaralarda, guramalarda, kärhanalarda arhiw işiniň we iş dolandyrylyşynyň meseleleriniň ýagdaýyna garamaga we degişli kararlary kabul etmäge borçludylar.

26-njy madda. Arhiw edaralarynyň maliýeleşdirilmegi hem-de maddy-tehniki taýdan üpjün edilmegi

Döwlet arhiwleriniň maliýeleşdirilmegi we maddy-tehniki taýdan üpjün edilmegi Türkmenistanyň Döwlet býujetiniň serişdeleriniň hasabyna amala aşyrylýar.

Welaýatlaryň, şäherleriň, etraplaryň häkimlikleri döwlet arhiwlerini Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny aýawly saklamagyň bellenen talaplaryna laýyk gelyän jaýlar we aýawhanalar bilen üpjün edýärler.

Arhiw edaralarynyň garamagynda durýan ýa-da olaryň işini derhal dolandyrmaga berilýän emläk, şol sanda gozgalmaýan emläk, oňa möhletsiz eýelik etmek, ondan peýdalanmak we oňa erk etmek hukuklary esasynda şol edaralara berkidilýär.

Döwlet arhiwleri ministrliklere, pudaklaýyn dolandyryş edaralaryna, kärhanalara, edaralara hem-de guramalara tölegli hyzmatlary etmek üçin, bankda özleriniň hasaplaşyk hasaplary bolan hojalyk hasaplaşygynda işleýän düzüm birliklerini döredip bilerler. Şol hyzmatlaryň sanawyny Baş arhiw müdirligi degişli döwlet edaralary bilen ylalaşyp belleýär.

Baş arhiw müdirligi içerki bazarda bolmadyk we onuň ulgamlaryndaky edaralaryň işini üpjün etmek üçin getirilýän guramaçylyk hem-de ýörite häsiýetli enjamlar, olaryň şaýlary we gerekli önümler üçin, şeýle hem özüniň täjirçilik maksatsyz ýerlenilýän we mugt ýaýradylýan çap önümleri üçin ähli salgytlardan, paçlardan, aksizlerden hem-de ýygymlardan boşadylýar.

Döwlet arhiw edaralary edara görnüşindäki we şahsy taraplardan haýyr-sahawat (hemaýatkärçilik) kömegini alyp bilerler.

Döwlete dahylsyz guramalaryň arhiwleri hem-de raýatlaryň şahsy arhiwleri olaryň öz serişdeleriniň we beýleki kanuny çeşmeleriň hasabyna saklanylýar.

**27-nji madda. Arhiw resminamalarynda ýazgy geçirmegiň,
olaryň durkuny saklamagyň hem-de gaýtadan
dikeltmegiň tertibi**

Arhiw resminamalarynda ýazgy geçirmek (ylmy-tehniki taýdan işläp geçmek), olaryň durkuny saklamak hem-de gaýtadan dikeltmek diňe Türkmenistanyň Baş arhiw müdirliginiň edaralary tarapyndan amala aşyrylýar.

VIII bap. Halkara hyzmatdaşlygy

28-nji madda. Arhiw işi barasyndaky halkara hyzmatdaşlygy

Baş arhiw müdirliginiň edaralary, jemgyýetçilik hem-de beýleki guramalar we raýatlar - arhiw resminamalarynyň eýeleri arhiw işi barasyndaky halkara hyzmatdaşlygyna, arhiwleriň meseleleri baradaky halkara maslahatlara, ýygnaqlara we halkara maglumat alyşmak işine gatnaşýarlar.

**29-njy madda. Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny äkitmek we
getirmek**

Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny äkitmek we getirmek Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde amala aşyrylýar.

Milli arhiw gaznasynyň resminamalarynyň Türkmenistanyň çäklerinden daşarky ýerlere yzyna gaýtarylyp getirilmesizlik şerti bilen äkidilmegi gadagandyr.

Ýokarda görkezilen resminamalaryň medeni we beýleki maksatlar bilen wagtlaýyn, ýöne üç aýdan köp bolmadyk möhlet bilen Türkmenistanyň çäklerinden daşarky ýerlere äkidilmegi Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň rugsat bermegi boýunça Baş arhiw müdirliginiň üsti bilen amala aşyrylýar.

Yzyna gaýtarylyp getirilmesizden äkidilmekçi bolunýan, Milli arhiw gaznasynyň düzümine girmeyän arhiw resminamalarynyň gymmatlylygy Baş arhiw müdirligi tarapyndan bellenilýän tertipde seljermeden geçirilmäge degişlidir. Olary äkitmäge rugsat Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda, Baş arhiw müdirligi tarapyndan berilýär.

Kanuny esaslarda edinilen ýa-da alnan arhiw resminamalaryny hem-de olaryň nusgalaryny Türkmenistanyň çäklerine getirmäge ygtyýar berilýär.

30-njy madda. Halkara şertnamalary

Eger Türkmenistanyň halkara şertnamalarynda şu Kanunda göz önünde tutulan kadalardan başga kadalardan bellenilen bolsa, onda halkara şertnamasynyň kadalary ulanylýar.

IX bap. Şu Kanunyň bozulanlygy üçin jogapkärçilik

31-nji madda. Şu Kanunyň bozulanlygy üçin jogapkärçilik

Milli arhiw gaznasynyň resminamalaryny ogurlan, zaýalan, gizläň, bikanun ýok eden ýa-da bu hereketlere ýol beren, şeýle hem şol resminamalary saklamagyň we peýdalanmagyň kadalaryny we tertibini bozan wezipeli adamlar hem-de raýatlar Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilik çekýärler.

Milli arhiw gaznasyna ýetirilen zyýanyň öwezi Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda tölenmäge degişlidir.

**Türkmenistanyň Prezidenti
Saparmyrat Türkmenbaşy
Aşgabat şäheri
2003-nji ýylyň 30-njy noýabry
№ 207-II**

Türkmenistanyň Kanuny

“Ýer hakynd ” Türkmenistanyň bitewi Kanunyny tassyklamak we güýje girizmek hakynda

1-nji madda. “Ýer hakynda” Türkmenistanyň bitewi Kanunyny tassyklamaly.

2-nji madda. “Ýer hakynd ” Türkmenistanyň bitewi Kanunyny 2004-nji ýylyň 1- nji noýabryndan başlap güýje girizmeli.

3-nji madda. Şu aşakdakylary güýjüni ýitiren diýip hasap etmeli:

Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň 1990-njy ýylyň 12-nji oktýabrynda kabul eden, Türkmenistan SSR-niň Ýer hakyndaky kodeksini we “Türkmenistan SSR-niň Ýer hakyndaky kodeksini güýje girizmek hakyndaky” kararyny (Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Wedomostlary, 1990-njy ýyl, № 19-20, 201-nji, 202-nji maddalar);

Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň 1991-nji ýylyň 30-njy maýynda kabul eden, “Türkmenistan SSR-niň Ýer hakyndaky kodeksine üýtgetmeler we goşmaçalar girizmek hakyndaky” Türkmenistan SSR-niň Kanunyny (Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Wedomostlary, 1991-nji ýyl, № 9-10, 106-njy madda);

Türkmenistanyň Mejlisiniň 1995-nji ýylyň 24-nji noýabrynda tassyklan, “Daşary ýurt döwletleriniň ýeri karendesine almagy hakyndaky” Türkmenistanyň Kanunyny (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 1995-nji ýyl, № 3, 43-nji madda);

Türkmenistanyň Mejlisiniň 1996-njy ýylyň 20-nji dekabrynda tassyklan, “Harytlyk oba hojalyk önümçiligini alyp barmak üçin ýeri graždanlaryň eýeçiligine bermek hakynda” Türkmenistanyň Kanunyny (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 1996-njy ýyl, № 4, 63-nji madda).

4-nji madda. “Ýer hakynd ” Türkmenistanyň bitewi Kanunynyň täsiri ol güýje gireninden soň ýüze çykýan hukuk gatnaşyklaryna degişlidir.

“Ýer hakynda” Türkmenistanyň bitewi Kanuny güýje girmänkä ýüze çykan hukuk gatnaşyklary babatda onuň düzgünleri 2004-nji ýylyň 1-nji noýabryndan soň ýüze çykan hukuklar we borçlar barada ulanylýar.

5-nji madda. Mundan beýläk kadalaşdyryjy hukuk namalary “Ýer hakynda” Türkmenistanyň bitewi Kanunyna laýyk getirilýänçä olar “Ýer hakynda” Türkmenistanyň bitewi Kanunyna ters gelmeýän derejede ulanylýar.

“Ýer hakynda” Türkmenistanyň bitewi Kanunyna laýyklykda diňe kanunlar arkaly düzgünleşdirilip bilinjek meseleler babatdaky kadalaşdyryjy hukuk namalary degişli kanunlar kabul edilýänçä we güýje girizilýänçä hereket edýär.

6-njy madda. Türkmenistanyň Ministrler Kabineti özüniň we kadalaşdyryjy hukuk namalary kabul etmäge hukuk berlen beýleki döwlet edaralarynyň kadalaşdyryjy hukuk namalaryny “Ýer hakynda” Türkmenistanyň bitewi Kanunyna laýyk getirmeli.

7-nji madda. Türkmenistanyň Adalat ministrligi “Ýer hakynda” Türkmenistanyň bitewi Kanundan gelip çykýan üýtgetmeleri we goşmaçalary Türkmenistanyň kanunçylygyna girizmek hakyndaky teklipleri bir aý möhletde taýýarlamaly hem-de Türkmenistanyň Mejlisine hödürlemeli.

8-nji madda. Türkmenistanyň Ministrler Kabineti, ministrlikler, pudaklaýyn dolandyryş edaralary, ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary “Ýer hakynda” Türkmenistanyň bitewi Kanunyny iş ýüzünde durmuşa geçirmäge gönükdirilen çäreleri amala aşyrmaly.

**Türkmenistanyň Prezidenti,
Türkmenistanyň Halk maslahatynyň Başlygy
Saparmyrat Türkmenbaşy
Aşgabat şäheri
2004-nji ýylyň 25-nji oktýabry
№ 243-II**

**“ÝER HAKYND”
TÜRKMENISTANYŇ BITEWI KANUNY**

Şu bitewi Kanun Türkmenistanyň Konstitusiyasyna we Türkmenistanyň Prezidenti Beýik Saparmyrat Türkmenbaşynyň durmuş-ykdysady Maksatnamalaryna laýyklykda ýer gatnaşyklary babatda alynyp barylýan döwlet syýasatyny durmuşa geçirmegiň hukuk esaslaryny kesgitleýär we ýerlerden rejeli peýdalanmak we olary goramak, tebigy gurşawy abat saklamak we gowulandyrmak, oba hojalyk önümçiligini ösdürmek, ýerde hojalygy ýöretmegiň dürli görnüşlerini ulanmak, Türkmenistanyň çäklerinde erkin telekeçiligi höweslendirmek üçin şertler döretmäge gönükdirilýär.

I bap. Esasy düzgünler

1-nji madda. Türkmenistanda ýer

Türkmenistanda ýer türkmen halkynyň baýlygydyr, döwlet goragy astynda durýar, ol rejeli we netijeli peýdalanylmaga degişlidir.

2-nji madda. Türkmenistanyň ýer kanunçylygy

1. Türkmenistanyň ýer kanunçylygy Türkmenistanyň Konstitusiyasyna esaslanýar, şu bitewi Kanundan we ýer gatnaşyklaryny kadalaşdyrýan Türkmenistanyň beýleki hukuk namalaryndan durýar.

2. Eger Türkmenistanyň halkara şertnamalarynda şu bitewi Kanunda göz önünde tutulandakydan beýleki kadalar bellenilen bolsa, onda halkara şertnamalarynyň kadalary ulanylýar.

3. Ýer hukuk gatnaşyklaryny kadalaşdyrýan namalar şu Bitewi kanunyň esasynda kabul edilýär we onuň düzgünlerine çapraz gelip bilmez. Şeýle çapraz gelmeler bar bolan halatynda şu Bitewi kanunyň düzgünleri ulanylýar.

4. Eger şu Bitewi kanunynda başga ýagdaýlar göz önünde tutulmadyk bolsa, Türkmenistanyň raýat we ýer kanunçylyklarynyň düzgünlerinde kesgitlenýän ýer hukuk gatnaşyklaryndaky islendik düşüňjeler Türkmenistany ýer kanunçylygynda oňa berilýän mana eýe bolmalydyr.

(2007-nji ýylyň 30-njy martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007 ý., № 1, 39-njy madda)

3-nji madda. Şu bitewi Kanunyň hereket ediş çygyry

Ýer gatnaşyklaryny kadalaşdyrýan şu bitewi Kanunyň hereketi şahsy adamlara, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplaryna, şeýle hem daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna degişlidir.

4-nji madda. Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň wezipeleri

Şu aşakdakylar Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň wezipeleridir:

- ýer serişdelerinden rejeli we netijeli peýdalanmaga gönükdirilen çäreleri amala aşyrmak maksady bilen ýer gatnaşyklaryny kadalaşdyrmak;
- ýer serişdelerinden peýdalanmak we olary goramak boýunça döwlet maksatnamalaryny durmuşa geçirmek;
- döwlet ýer gurluşygyny geçirmegiň, döwlet ýer kadastryny alyp barmagyň we ýerleriň ýagdaýyna syn etmegiň tertibini bellemek;

- ýere eýeçilik, ýerden peýdalanmak we ýer kärendesi hukuklarynyň ýüze çykmagynyň, üýtgemeginiň we bes edilmeginiň esaslaryny kesgitlemek;
- ýer eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň hukuklarynyň we borçlarynyň amala aşyrylmagynyň tertibini kesgitlemek;
- topragyň mesligini ýokarlandyrmak we tebigy gurşawy abat saklamak boýunça çäreleriň geçirilmegini üpjün etmek;
- ýerde hojalygy ýöretmegiň ähli görnüşleriniň deň hukukly ösmegi üçin şertleri döretmek.

5-nji madda. Ýer gatnaşyklary babatda döwlet kepilleri

Ýer gatnaşyklary babatda döwlet kepilleri şu aşkdakylary öz içine alýar:

- Türkmenistanyň çäginin bitewiliginiň, eldegrilmesizliginiň we bölünmezliginiň üpjün edilmegini;
- ýer gatnaşyklary babatda döwlet syýasatynyň amala aşyrylmagyny;
- ýer gatnaşyklary babatda hukuk hereketleriniň, guramaçylyk, ykdysady, tehniki we gaýry çäreleriň amala aşyrylmagyny;
- ýer eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň hukuklarynyň we kanuny bähbitleriniň goralmagyny;
- ýerlerden rejeli peýdalanmaga we olary goramaga gönükdirilen teklpleri taýýarlamakda gyzyklanýan taraplaryň gatnaşmagynyň üpjün edilmegini;
- ýer gatnaşyklary babatda ekologik howpsyzlygynyň üpjün edilmegini;
- ýerleriň möçberi, ýagdaýy, peýdalanylyşy we goralýşy baradaky maglumatlar bilen gyzyklanýan taraplaryň Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde üpjün edilmegini;
- döwlet ýer gurluşygyny, döwlet ýer kadastryny we ýerleriň ýagdaýyna syn etmegi alyp barmak boýunça işleriň geçirilmegini;
- Türkmenistanda ýer kanunçylygynyň berjaý edilişine döwlet gözegçiliginiň amala aşyrylmagyny;
- halkara hyzmatdaşlygy babatda ýer meseleleri boýunça döwletiň bähbitleriniň goralmagyny.

II bap. Türkmenistanyň ýer gaznasy

6-njy madda. Ýerleriň toparlary

Türkmenistanyň ýer gaznasy maksatly niýetlenilişine laýyklykda şu aşkdaky toparlara bölünýär:

- a) oba hojalyk maksatly ýerler;
- b) tokaý gaznasynyň ýerleri;
- ç) suw gaznasynyň ýerleri;
- d) döwlet ätiýaçlyk ýerleri;
- e) ilatly ýerleriň (şäherleriň, şäherçeleriň we oba ilatly ýerleriniň) ýerleri;
- ä) senagat, ulag, aragatnaşyk, energetika, goranmak we gaýry maksatly ýerler;
- f) tebigaty gorayyş, sagaldyş, dynç alyş we taryhy-medeni maksatly ýerler.

7-nji madda. Ýerleri toparlara degişli etmegiň we olary bir topardan beýleki topara geçirmegiň tertibi

Ýerleri Türkmenistanyň ýer gaznasynyň şu bitewi Kanunyň 6-njy maddasynda görkezilen toparlaryna degişli etmek we olary bir topardan beýleki topara geçirmek olaryň maksatly niýetlenilişine laýyklykda şu bitewi Kanunda we Türkmenistanyň beýleki hukuk namalarynda kesgitlenilýän tertipde geçirilýär.

8-nji madda. Ýörite ýer gaznalary

1. Oba ýerlerinde şahsy kömekçi hojalygy, şäherlerde we şäherçelerde özbaşdak ýaşaýyş jaý gurluşygy üçin hususy eýeçilige ýer bermek maksady bilen ýörite ýer gaznalary döredilýär. Ol gaznalary döretmek meselesine etraplaryň (şäherleriň), welaýatlaryň (Aşgabat şäheriniň) ýer meseleleri baradaky toparlarynda, ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasynda we ýer meseleleri baradaky Döwlet toparynda seredilýär.

2. Ýörite ýer gaznalary döwletiň ätiýaç ýerlerinden, daýhan birleşikleriniň, beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň, şäherleriň we şäherçeleriň ýerlerinden, şeýle hem beýleki ýerden peýdalanyjylaryň peýdalanmaýan ýerlerinden döredilýär.

3. Ýörite ýer gaznalary Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanýar.

III bab. Ýer gatnaşyklary babatda döwlet kadalaşdyryşy

9-njy madda. Ýer gatnaşyklary babatda döwlet kadalaşdyryşy

Ýer gatnaşyklary babatda döwlet kadalaşdyryşy Türkmenistanyň Ministrler Kabineti, ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy, ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary tarapyndan amala aşyrylýar.

10-njy madda. Ýer gatnaşyklary babatda Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ygtyýarlyklary

Türkmenistanyň Ministrler Kabineti:

- ýer gatnaşyklary babatda ýeke-täk döwlet syýasatynyň geçirilmegini üpjün edýär;
- ýerlerden rejeli peýdalanmak, topragyň mesligini ýokarlandyrmak, beýleki tebigaty goraýyş çäreleri bilen bir toplumda ýer serişdelerini goramak boýunça döwlet maksatnamalaryny tassyklaýar;
- ýerlerden rejeli peýdalanylmagyny we olaryň goralmagyny üpjün edýän döwlet edaralarynyň we gulluklarynyň işini ugrukdyrýar;
- ýerlerden rejeli peýdalanmak we olary goramak boýunça işleri kadalaşdyrmagyň we höweslendirmegiň döwlet ulgamyny döredýär;
- Türkmenistanyň ýer gaznasyny dolandyrmagy amala aşyrýar;
- ýer meseleleri baradaky Döwlet toparynyň hödürlemegi boýunça ýerleri hususy eýeçilige, peýdalanmaga we kärendesine bermek barada kararlary kabul edýär;
- ýer bölekleriniň möçberine garamazdan, ýerleriň ähli toparlaryndan döwlet we jemgyýetçilik hajatlary üçin ýerleri yzyna almagy geçirýär;
- ýere eýeçilik, ýerden peýdalanmak we ýer kärendesi hukuklaryna güwä geçýän resminamalaryň görnüşlerini tassyklaýar;
- ýer eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň hukuklaryny çäklendirmegi belleýär;
- döwlet ýer gurluşygyny, ýer kadastryny geçirmegiň we ýerleriň ýagdaýyna syn etmegi amala aşyrmagyň tertibini belleýär;
- ýer üçin tölegleri almagyň we bu tölegler boýunça ýeňillikleri bermegiň tertibini tassyklaýar;
- oba hojalyk we tokaý hojalyk önümçiliginiň ýitgileriniň öwezini dolmagyň kadalaşdyrmalaryny we tertibini belleýär;
- ýerlerden rejeli peýdalanylyşyna we olaryň goralýşyna döwlet gözegçiligini amala aşyrmagyň tertibini kesgitleýär;
- ýer böleklerini bermegiň we yzyna almagyň tertibini we şertlerini tassyklaýar;
- Türkmenistanyň ýer gaznasynyň möçberi, bölünişi we peýdalanylyşy baradaky ýyllyk hasabaty tassyklaýar;
- ýörite ýer gaznalaryny tassyklaýar;
- ýer jedellerine seredýär we çözüýär;
- ýer gatnaşyklary bilen baglanşykly beýleki meseleleri çözüýär.

11-nji madda. Ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasynyň ygtyýarlyklary

1. Ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy:

- ýer gatnaşyklary babatda alynyp barylýan döwlet syýasatyny durmuşa geçirýär;
- ýer serişdelerinden rejeli peýdalanylyşyna we olaryň goralýşyna döwlet gözegçiligini amala aşyrýar;
- ýerleri peýdalanmaga we kärendesine bermek barada Türkmenistanyň şahsy adamlaryndan arzalary

we edara görnüşindäki taraplaryndan haýyşnamalary kabul edýär hem-de olar boýunça etrabyň (şäheriň), welaýatyň we Aşgabat şäheriniň ýer meseleleri baradaky toparýnda seretmek üçin degişli resminamalary taýýarlaýar;

- döwlet ýer kadastryň ýöredýär we ýerleriň ýagdaýyna syn etmegi geçirýär;

- ýer serişdeleri we olaryň ýagdaýy baradaky maglumatlaryň kompýuterleşdirilen ýeke-täk ulgamyny döredýär we alyp barýar;

- döwlet ýer gurluşygy, şeýle hem topografik-geodeziýa, toprak, geobotanik, kartografik we beýleki barlag we gözleg işlerini geçirýär;

- şahsy adamlara, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplaryna, şeýle hem daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna ýerleri bermek barada resminamalary resmileşdirýär;

- ýere eýeçilik, ýerden peýdalanmak we ýer kärendesi hukuklarynyň döwlet belligine alynmagyny, şeýle hem bu hukuklara güwä geçýän resminamalary bermegi Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda amala aşyrýar;

- ýerlerden rejeli peýdalanmak we olary goramak babatda maksatnamalaryň, ülnüleriň we taslamalaryň seljermesini geçirýär;

- şahsy adamlara, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplaryna, şeýle hem daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna berlen ýerler barada maglumatlary ýygnamagy, ulgamlaşdyrmagy we seljermegi guraýar;

- suwarymly ekerançylyk üçin ýaramly ýerler, şeýle hem öri maldarçylygy üçin öri meýdanlary barada çaklamalary we gelejekde peýdalanmak boýunça teklipleri işläp düzýär;

- peýdalanylmaýan ýerleri we Türkmenistanyň ýer kanunçylygyny bozup peýdalanylýan ýerleri ýüze çykarmak boýunça işleri geçirýär;

- ýer serişdelerinden rejeli we netijeli peýdalanmaga gönükdirilen guramaçylyk, tehniki we beýleki çäreleri amala aşyrýar;

- gözleg işlerini geçirmek üçin ýer böleklerinden peýdalanmaga rugsatnama berýär;

- ýer eýeleri, ýerden peýdalanyjylar we ýer kärendeçileri tarapyndan ýerine ýetirilmegi hökmany bolan ýer meseleleri boýunça hukuk namalaryny kabul edýär;

- ýer üçin töleg, Türkmenistanyň ýer kanunçylygyny kämilleşdirmek, ministrlikleriň we beýleki pudaklaýyn dolandyryş edaralarynyň Türkmenistanyň ýer kanunçylygyna garşy gelýän hukuk namalaryny, şeýle hem welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň, etraplaryň we şäherleriň häkimleriniň, geňeşleriň kararlarynyň we arçynlaryň buýruklarynyň hereketini togtatmak ýa-da ýatyrmak barada teklipleri Türkmenistanyň Ministrler Kabinetine berýär;

- senagat we beýleki maksatly desgalar gurlanda we durky täzelenilende, geologiýa-agtaryş, gözleg we beýleki işler geçirilende Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň berjaý edilişine gözegçilik edýär;

- ýerleri eýeçilige, peýdalanmaga we kärendesine bermek boýunça resminamalary netijenama bilen ýer meseleleri baradaky Döwlet toparýnyň garamagyna berýär;

- Türkmenistanyň ýer gaznasynyň möçberi, bölünişi we peýdalanylyşy barada ýyllyk hasabaty düzýär;

- ýer jedellerine seredýär we çözüýär;

- şu bitewi Kanun bilen onuň ygtyýarlygyna degişli edilen beýleki meseleleri çözüýär.

2. Ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasynyň işi şu bitewi Kanuna we bu edara hakynda Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýan Düzgünnama laýyklykda amala aşyrylýar.

12-nji madda. Ýer gatnaşyklary babatda welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň häkimlikleriniň ygtyýarlyklary

1. Welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň häkimlikleri öz tabynlygyndaky çäklerde:

- ýer gatnaşyklary babatda alynyp barylýan döwlet syýasatyny durmuşa geçirýärler;

- ýer eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň hukuklaryny we kanuny bähbitlerini üpjün edýärler;

- ýer serişdelerinden rejeli peýdalanylyşyna we olaryň gorallyşyna gözegçiligi amala aşyrýarlar;

- welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň ýer meseleleri baradaky toparlaryny döredýärler we olaryň işini üpjün edýärler;

-welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň dolandyryş-çäk gurluşy, döwlet ýer gurluşygy we ýer kadastryny alyp barmak, şeýle hem ýörite ýer gaznasyny döretmek meseleleri boýunça teklipleri ýokarda durýan döwlet edaralaryna berýärler;

-döwlet ýer gurluşygyny, ýer kadastryny we ýerleriň ýagdaýyna syn etmegi geçirmeklige ýardam edýärler;

-ýer üçin tölegleriň alnyşyna gözegçilik edýärler;

-ýerleriň möçberi we bölünişi baradaky ýyllyk hasabaty tassyklaýarlar;

-ýer jedellerine seredýärler we çözüýärler;

-şu bitewi Kanun bilen olaryň ýer gatnaşyklary babatdaky ygtyýarlyklaryna degişli edilen beýleki meseleleri çözüýärler.

2. Aşgabat şäheriniň häkimligi Türkmenistanyň raýatlarynyň maşgalalarynyň eýeçiligine Aşgabat şäheriniň çäginde özbaşdak ýaşayyş jaýyny gurmak üçin ýer böleklerini bermek barada karar kabul edýär.

(2007-nji ýylyň 30-njy martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007 ý., № 1, 39-njy madda)

13-nji madda. Ýer gatnaşyklary babatda etraplaryň (şäherleriň) häkimliginiň ygtyýarlyklary

Etraplaryň (şäherleriň) häkimlikleri öz tabynlygyndaky çäklerde:

- ýer gatnaşyklary babatda alynyp barylýan döwlet syýasatyny durmuşa geçirýärler;

- ýer eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň hukuklaryny we kanuny bähbitlerini üpjün edýärler;

- ýer serişdelerinden rejeli peýdalanylyşyna we olaryň goralysyna gözegçiligi amala aşyrýarlar;

- ýer meseleleri baradaky etraplaryň (şäherleriň) toparlaryny döredýärler we olaryň işini üpjün edýärler;

- etrabyň (şäherleriň) dolandyryş-çäk gurluş, döwlet ýer gurluşygyny we ýer kadastryny alyp barmak, şeýle hem ýörite ýer gaznasyny döretmek meseleleri boýunça teklipleri ýokarda durýan döwlet edaralaryna berýärler;

- döwlet ýer gurluşygyny, ýer kadastryny we ýerleriň ýagdaýyna syn etmegi geçirmeklige ýardam edýärler;

- ýer üçin tölegleriň alnyşyna gözegçilik edýärler;

- ýerleriň möçberi we bölünişi baradaky ýyllyk hasabaty tassyklaýarlar;

- ýer jedellerine seredýärler we çözüýärler;

- Türkmenistanyň raýatlarynyň maşgalalarynyň eýeçiligine şahsy kömekçi hojalygyny alyp barmak - mellek ýeri we özbaşdak ýaşayyş jaýyny gurmak üçin ýer böleklerini bermek barada karar kabul edýärler;

- şu bitewi Kanun bilen olaryň ýer gatnaşyklary babatdaky ygtyýarlyklaryna degişli edilen beýleki meseleleri çözüýärler.

(2007-nji ýylyň 30-njy martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007 ý., № 1, 39-njy madda)

14-nji madda. Ýer gatnaşyklary babatda Geňeşleriň ygtyýarlyklary

Geňeşler öz çäklerinde:

- ýer eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň hukuklaryny we kanuny bähbitlerini üpjün edýärler;

- ýer serişdelerinden rejeli peýdalanylyşyna we olaryň goralysyna gözegçiligi amala aşyrýarlar;

- Türkmenistanyň raýatlaryndan olaryň maşgalalaryna şahsy kömekçi hojalygy alyp barmak-mellek ýeri we özbaşdak ýaşayyş jaýyny gurmak üçin ýer bölekleriniň berilmegi barada arzalary kabul edýärler;

- daýhan birleşikleri we beýleki oba hojalyk kärhanalary tarapyndan ýer kadastr kitabyny ýöretmegi üpjün edýärler.

15-nji madda. Ýer meseleleri baradaky toparlar

1. Ýer meselelerine seretmek üçin şu aşakdakylar döredilýär:

- ýer meseleleri baradaky Döwlet topary;
- welaýatyň, Aşgabat şäheriniň ýer meseleleri baradaky topary;
- etrabyň (şäheriň) ýer meseleleri baradaky topary.

2. Ýer meseleleri baradaky Döwlet topary hakyndaky düzgünnama we bu toparyň düzümi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan, welaýatlaryň, Aşgabat şäheriniň, etraplaryň we şäherleriň ýer meseleleri baradaky toparlary hakyndaky düzgünnamalar we bu toparlaryň düzümleri degişli häkimlikler tarapyndan tassyklanylýar.

IV bab. Şahsy adamlara, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplaryna, şeýle hem daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna ýer böleklerini bermek

16-njy madda. Şahsy adamlara, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplaryna, şeýle hem daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna ýer böleklerini bermek

1. Ýer bölegini almaga isleg bildiren Türkmenistanyň raýatlary, bu barada ýer böleginiň ýerleşýän ýeri boýunça şu aşakdakylara arza berýärler:

a) hususy eýeçilige - şahsy kömekçi hojalygy alyp barmak - mellek ýeri we özbaşdak ýaşaýyş jaýyny gurmak üçin - Geňeşe, şäherdäki etrabyň häkimligine;

b) peýdalanmaga - ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky degişli döwlet edarasyna;

g) kärendä:

- suwarymly ýerleri - daýhan birleşigine we beýleki oba hojalyk kärhanasyna;

- oba hojalyk däl maksatlar üçin - ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky degişli döwlet edarasyna.

2. Ýerleriň peýdalanmaga ýa-da kärendesine berilmegine mätäç Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplary, bu barada ýer bölekleriniň ýerleşýän ýeri boýunça ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky degişli döwlet edarasyna haýyşnama bilen ýüz tutýarlar.

3. Ýerleriň berilmegi baradaky Türkmenistanyň raýatларыnyň arzalarynda we edara görnüşindäki taraplarynyň haýyşnamalarynda ýerleriň berilmeginiň zerurlygyny esaslandyran resminamalary goşmak bilen soralyan ýer bölekleriniň niýetlenen maksady, möçberleri we ýerleşýän ýeri görkezilmelidir.

4. Eýeçilige, peýdalanmaga we kärendesine ýer bölekleriniň berilmegi baradaky Türkmenistanyň raýatларыnyň arzalar we edara görnüşindäki taraplarynyň haýyşnamalar bilen ýüz tutmagynyň we olara seretmegiň tertibi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenilýär.

5. Ýerleri kärendesine almaga isleg bildirýän daşary ýurt döwletleriniň raýatlary we edara görnüşindäki taraplary, şeýle hem daşary ýurt döwletleri we halkara guramalary bu barada haýyşnamany Türkmenistanyň Ministrler Kabinetine berýärler.

6. Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna ýer böleklerini peýdalanmaga bermek Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň çözgüdi esasynda amala aşyrylýar.

7. Türkmenistanyň raýatларыnyň maşgalalaryna hususy kömekçi hojalygy alyp barmak-mellek ýeri we özbaşdak ýaşaýyş jaýyny gurmak üçin ýer böleklerini bermek etrabyň (şäheriň), Aşgabat şäheriniň häkimlikleriniň kararlaryna laýyklykda geçirilýär.

8. Ýerlere eýeçilik, peýdalanmak we oba hojalyk däl maksatlar üçin kärende hukukларыna güwä geçýän resminamalary bermek bilen ýer böleginiň bölünip berilmeginiň resmileşdirilmegi, şeýle hem bu hukukларыň döwlet belligine alynmagy, Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenilen tertipde ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasyny tarapyndan amala aşyrylýar.

(2007-nji ýylyň 30-njy martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007 ý., № 1, 39-njy madda)

17-nji madda. Ýer böleklerinden peýdalanmagyň görnüşleri

1. Ýer bölekleri eýeçilige, peýdalanmaga we kärendä berlip bilner.

2. Ýer bölegi eýeçilige Türkmenistanyň raýatlaryna berlip bilner.

3. Ýer bölegi hemişelik ýa-da wagtlaýyn peýdalanmaga Türkmenistanyň raýatlaryna we edara

görnüşindäki taraplaryna berlip bilner.

4. Ýer bölegi kärendesine şahsy adamlara, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplaryna, şeýle hem daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna berlip bilner.

18-nji madda. Türkmenistanyň raýatlarynyň ýer böleklerinden peýdalanmagynyň görnüşleri

Ýer bölekleri Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde Türkmenistanyň raýatlaryna şu aşakdakylar üçin berlip bilner:

- oba ýerlerinde şahsy kömekçi hojalygy alyp barmak-mellek ýer;
- şäherlerde we şäherçelerde özbaşdak ýaşaýyş jaý gurluşygy;
- oba hojalyk önümlerini öndürmek üçin, daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň ýerlerinden uzak möhletleýin kärende şertlerinde, ýer böleklerinden netijeli peýdalanýan kärendeçilere soňra eýeçilige bermek bilen;
- gulluk ýer paýy;
- mal bakmak;
- ot ýatyrmaq;
- telekeçilik işi üçin gurluşyk we gaýry oba hojalyk däl hajatlar;
- oba hojalyk däl maksatly desgalary wagtlaýyn ýerleşdirmek.

19-njy madda. Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplarynyň ýer böleklerinden peýdalanmagynyň görnüşleri

Ýer bölekleri Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplaryna şu aşakdakylar üçin berlip bilner:

- oba hojalyk önümçiligini alyp barmak;
- kömekçi oba hojalygyny alyp barmak;
- wagtlaýyn desgalary ýerleşdirmek;
- öri maldarçylygy;
- gurluşyk;
- ýerasty baýlyklary işläp çykarmak;
- oba hojalyk däl beýleki maksatlar.

20-nji madda. Daşary ýurt raýatlarynyň we edara görnüşindäki taraplarynyň, şeýle hem daşary ýurt döwletleriniň we halkara guramalarynyň ýer böleklerinden peýdalanmagynyň görnüşleri

Daşary ýurt raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna, şeýle hem daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna ýer bölekleri şu aşakdaky maksatlar üçin diňe kärendesine berlip bilner:

- desgalary gurmak we oba hojalyk däl beýleki maksatlar;
- wagtlaýyn desgalary ýerleşdirmek.

21-nji madda. Ýer bölegine eýeçilik hukugynyň, ýerden peýdalanmak hukugynyň we ýere kärende hukugynyň ýüze çykmagy

Ýer bölegine eýeçilik hukugy, ýerden peýdalanmak hukugy we ýere kärende hukugy ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan ýer bölekleriniň hakyky çäkleri bellenilenden we oňa bolan hukuga güwä geçýän resminamalar berlenden soň ýüze çykýar.

V bap. Ýere eýeçilik**22-nji madda. Döwletiň eýeçiliginde durýan ýerler**

1. Türkmenistanyň raýatlaryna eýeçilige berlen ýerlerden başga, Türkmenistanyň ähli ýerleri döwletiň eýeçiliginde durýar.

2. Döwlet goraghanalaryna berlen ýerler, şeýle hem beýleki aýratyn goralýan tebigy meýdanlarynyň ýerleri döwletiň aýratyn eýeçiliginde durýar.

23-nji madda. Ýere hususy eýeçilik

Ýer bölekleri Türkmenistanyň raýatlaryna şu aşakdaky maksatlar üçin hususy eýeçilige berlip bilner:

- oba ýerlerinde şahsy kömekçi hojalygyny alyp barmak-mellek ýeri;

- şäherlerde we şäherçelerde özbaşdak ýaşaýyş jaý gurluşygy;

- oba hojalyk önümini öndürmek, Türkmenistanyň Prezidentiniň kararlaryna laýyklykda - daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň, oň uzak möhletli kärende şertlerinde peýdalanylýan ýerlerinden.

24-nji madda. Ýere hususy eýeçilik hukugynyň ýüze çykmagy

1. Türkmenistanyň raýatlarynyň ýere hususy eýeçilik hukugy şu bitewi Kanuna we Türkmenistanyň beýleki hukuk namalaryna laýyklykda ýer bölekleri hususy eýeçilige berlende we raýat-hukuk geleşikleriniň netijesinde ýaşaýyş jaýa ýa-da gurluşyga eýeçilik hukugynyň Türkmenistanyň başga raýatyna geçmegi bilen, şeýle-de eýeçilik hukugynyň mirasdüşerlik tertipde geçmeginde ýüze çykýar.

2. Ýer bölegine eýeçilik hukugyny bermek we geçirmek ýeriň maksatly niýetlenilişini hasaba almak bilen amala aşyrylýar.

(2007-nji ýylyň 30-njy martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007 ý., № 1, 39-njy madda)

25-nji madda. Şahsy kömekçi hojalygyny alyp barmak-mellek ýeri üçin Türkmenistanyň raýatlaryna hususy eýeçilige ýer böleklerini bermek

1. Daýhan birleşikleriniň agzalarynyň, beýleki oba hojalyk we tokaý hojalyk kärhanalarynyň işgärleriniň maşgalalaryna, şeýle hem mugallymlaryň, lukmanlaryň we işi oba ilatyna hyzmat etmek bilen baglanyşykly beýleki hünärmenleriň maşgalalaryna, şol hojalyklarda işläp, soň gös-göni pensiýa çykan pensionerleriň maşgalalaryna we oba ýerinde ýaşaýan maýyplara, ýaşaýyş jaýynyň we hojalyk desgalarynyň tutýan meýdanyny goşmak bilen 0,16 gektara çenli möçberde satmak, çalyşmak, peşgeş bermek, girewe goýmak hukugyny bermezden, ýer we suw serişdelerini hasaba almak bilen şahsy kömekçi hojalygy alyp barmak üçin mellek ýeri mirasa goýmak hukugy bilen hususy eýeçilige berilýär.

2. Gür ilatly, ýer we suw serişdeleriniň ýetmezçilik edýän etraplarynda (şäherlerinde), degişli etraplaryň (şäherleriň) we welaýatyň ýer meseleleri baradaky toparlarynyň teklipleri boýunça, ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy bilen ylalaşylyp, soň Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýp, şahsy kömekçi hojalygy alyp barmak üçin kesgitlenen möçberden kem, ýöne her maşgala 0,12 gektardan az bolmazlyk şerti bilen ýer bölekleri berlip bilner.

3. Şu maddanyň 1-nji böleginde görkezilen, mirasa bermek hukugy bilen hususy eýeçilige mellek ýeri almaga mätäç maşgalalar, öz ýaşaýan yerindäki geňeşe arza berýärler.

4. Mellek ýeri, Türkmenistanyň hukuk namalarynda bellenilen tertipde, şahsy kömekçi hojalygy alyp barmak, ýaşaýyş jaýyny we hojalyk desgalaryny gurmak üçin peýdalanylýar.

26-njy madda. Özbaşdak ýaşaýyş jaýyny gurmak üçin Türkmenistanyň raýatlaryna hususy eýeçilige ýer böleklerini bermek

Şäherlerde we şäherçelerde ýaşayan Türkmenistanyň raýatlarynyň maşgalalaryna, mirasa goýmak hukugy bilen hususy eýeçilige özbaşdak ýaşayyş jaýyny gurmak we oňa hyzmat etmek üçin 0,10 gektara çenli möçberde, ýer serişdelerini hasaba almak bilen, satmak, çalyşmak, peşgeş bermek, girewe goýmak hukugyny bermezden, ýer bölekleri ýörite ýer gaznasyndan berilýär.

27-nji madda. Oba hojalyk önümlerini öndürmek üçin kärendeçilere- Türkmenistanyň raýatlarına hususy eýeçilige ýer böleklerini bermek

Öz hususy tehnikalary we serişdeleri bilen 10 ýylyň dowamynda kärendä alan ýerlerinden netijeli peýdalanyp oba hojalyk ekinleriniň ýokary hasylyny almagy üpjün eden kärendeçilere - Türkmenistanyň raýatlarına, öň olar tarapyndan uzak möhletli kärende şertlerinde peýdalanýan daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň ýerlerinden Türkmenistanyň Prezidentiniň kararynyň esasynda 3 gektara çenli ýer bölekleri oba hojalyk önümlerini öndürmek üçin hususy eýeçilige berlip bilner.

28-nji madda. Ýer bölekleriniň eýeleriniň hukuklary

Türkmenistanyň raýatlarynyň -ýer bölekleriniň eýeleriniň şu aşakdaky hukuklary bardyr:

- ýer böleginde hojalygy onuň maksatlaýyn niýetlenilişine laýyklykda özbaşdak alyp barmaga;
- oba hojalyk ekinlerine we agaçlara, öndüren oba hojalyk önümüne we ony ýerlemekden alnan girdejiilere bolan eýeçilige;
- ýer bölegindäki umumy ýaýran ýerasty baýlyklardan Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde hojalygyň hajatlary üçin peýdalanmaga;
- suwaryş, agrotehniki we melioratiw işleri geçirmäge;
- oba hojalyk ekinlerini, baglary suwarmak we beýleki maksatlar üçin suwaryş çeşmelerinden bellenen çäklere laýyklykda suw almaga;
- ýer bölekleriniň maksatly niýetlenilişine laýyklykda ýaşayyş jaýlaryny, önümçilik, durmuş we gaýry desgalary Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde bina etmäge, şeýle hem olaryň durkunyň tüzelenmegini we ýykylyp aýrylmagyny amala aşyrmaga;
- ýerler döwlet we jemgyýetçilik hajatlary üçin yzyna alnan halatynda Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde ýetirilen zyýanyň öwezini almaga;
- Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda beýleki hukuklara.

29-njy madda. Ýer bölekleriniň eýeleriniň borçlary

Türkmenistanyň raýatlary -ýer bölekleriniň eýeleri şu aşakdakylara borçludyr:

- maksatly niýetlenilişine laýyklykda ýerden rejeli peýdalanmaga, topragyň mesligini ýokarlandyrmaga, tebigaty goraýyş çärelerini amala aşyrmaga, öz hojalyk işi netijesinde ekologik ýagdaýyň ýaramazlaşmagyna we tebigy serişdeleriniň azalmagyna ýol bermezlige;
- ýerleri goramak boýunça şu bitewi Kanunda we Türkmenistanyň beýleki hukuk namalarynda göz önünde tutulan çäreleriň toplumyny amala aşyrmaga;
- ýer üçin tölegi öz wagtynda tölemäge;
- beýleki ýer bölekleriniň eýeleriniň, şeýle hem ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň hukuklaryny bozmazlyga;
- degişli döwlet edaralaryna, olaryň bellän görnüşinde, ýerleriň ýagdaýy we peýdalanylyşy baradaky maglumatlary öz wagtynda bermäge;
- beýleki ýer bölekleriniň eýelerine, şeýle hem ýerden peýdalanyjylara we ýer kärendeçilerine ýetirilen zyýanyň öwezini Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde dolmaga;
- ýer böleklerini abadanlaşdyrmak we gür baglyga öwürmek, bar bolan agaçlary abat saklamak hem-de idetmek boýunça bellenen kadalara laýyklykda zerur işleri geçirmäge;
- Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda beýleki borçlary çekmäge.

30-njy madda. Ýer böleklerine hususy eýeçilik hukugynyň bes edilmegi

1. Türkmenistanyň raýatlarynyň ýer böleklerine hususy eýeçilik hukugy şu aşakdaky halatlarda bes

edilýär:

- ýer böleginden meýletin ýüz dönderilende;
 - ýerler öz maksatly niýetlenilişinden başga maksat üçin peýdalanylanda;
 - ýer böleginden rejesiz peýdalanylanda;
 - ýer bölegi topragyň mesliginiň peselmegine, onuň hapalanmagyna we tebigy serişdeleriň ýaramazlaşmagyna we azalmagyna getirýän usullar bilen peýdalanylanda;
 - eýeçilikde durýan ýerlerden oba hojalyk önümlerini öndürmek üçin iki ýylyň dowamynda, şahsy kömekçi hojalygy alyp barmak - mellek ýer bölegi we özbaşdak ýaşaýyş jaýyny gurmak üçin baş ýylyň dowamynda peýdalanylmadyk halatynda;
 - eýeçilikde durýan ýer babatda kanuna garşy gelýän geleşikler baglaşylanda;
 - hojalyk işiniň netijesinde ekologik ýagdaýyň ýaramazlaşmagynda;
 - Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen halatlarda we tertipde ýer bölekleri döwlet we jemgyýetçilik hajatlary üçin yzyna alnanda;
 - Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen beýleki halatlarda;
 - ýer bölegine eýeçilik hukugy mirasa geçende mirasdüşerleriň hiç biri hojalygy alyp barmak islemese, onda olar bu ýer bölegine eýeçilik hukugyny ýitirýärler.
2. Türkmenistanyň raýatларыnyň hususy eýeçiligindäki ýer bölegi döwlet we jemgyýetçilik hajatlary üçin aşakdakylar bilen baglanyşykly aýratyn halatlarda yzyna alnyp bilner:
- halkara borçnamalary ýerine ýetirilende;
 - ýerler goranmak we döwlet howpsyzlygy, aýratyn goralýan tebigy meýdanlar, sagaldyş, dynç alyş we taryhy-medeni hajatlar üçin berlende;
 - ýer böleginde ýerasty baýlyklaryň ýataklary (umumy ýaýranlaryndan başga) ýüze çykarylanda;
 - awtomobil we demir ýollar, tok geçiriji, aragatnaşyk we uly turba geçiriji ulgamlar, şeýle hem döwlet ähmiýetli beýleki desgalaryň gurluşygynda, şol desgalary ýerleşdirmegiň başga mümkinçiligi bolmadyk halatynda;
 - heläkçilige getirjek howply we köne ýaşaýyş jaýlary ýykylyp aýrylanda;
 - Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde tassyklanan şäher gurluşyk we ýer gurluşyk resminamalary şäherleriň we beýleki ilatly ýerleriň baş meýilnamalary, çäklerini zolaklaşdyryş taslamalary we beýleki resminamalar amala aşyrylanda;
 - Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen beýleki ýagdaýlarda.
3. Ýere hususy eýeçilik hukugynyň bes edilmegi şu bitewi Kanunda we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda kesgitlenilýän tertipde geçirilýär.
4. Ýere hususy eýeçilik hukugynyň bes edilmegi baradaky çözüň kazyýete şikayat edilip bilner.
5. Ýere hususy eýeçilik hukugynyň ýatyrylmagy, Türkmenistanyň raýatларыny hasyly ýygnamak hukugyndan mahrum etmeýär we ýeriň hilini abat saklamak borçlaryndan olary boşatmaýar.
- (2007-nji ýylyň 30-njy martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007 ý., № 1, 39-njy madda)

VI bap. Ýerden peýdalanmak

31-nji madda. Ýerleri peýdalanmaga bermek

1. Ýerler Türkmenistanyň raýatларыna we edara görnüşindäki taraplaryna, hojalygy alyp barmagyň görnüşlerine garamazdan, şu bitewi Kanunyň 18-nji we 19-njy maddalarynda görkezilen maksatlar üçin we tertipde, Türkmenistanyň raýatларыna ýerleri hususy eýeçilige berilmeginden beýleki halatlarda, peýdalanmaga berlip bilner.
2. Ýerler hemişelik (möhlet bellenilmezden) we wagtlaýyn (möhlet bellenilip) peýdalanmaga berlip bilner.

32-nji madda. Ýerden peýdalanmak hukugynyň ýüze çykmagy

1. Ýerden peýdalanmak hukugy Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde şu aşakdaky halatlarda ýüze çykýar:
 - ýerler peýdalanmaga berlende;

- ýerden peýdalanmak hukugy başga birine geçirilende;
- ýerden peýdalanmak hukugy miras düşerlik tertibinde geçende;
- raýat-hukuk geleşikleri baglaşylanda;
- Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan beýleki esaslarda.

2. Ýerden peýdalanmak hukugynyň berilmegi, başga birine geçirilmegi we bu hukugyň geçmegi ýerleriň maksatly niýetlenilişini hasaba almak bilen amala aşyrylmalydyr.

33-nji madda. Ýer böleklerden gözleg işleri üçin peýdalanmak

Geologiýa-surata düşürmek, agtaryş, topografik-geodezik we beýleki gözleg işlerini amala aşyrmak üstüne ýüklenen Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplary, bu işleri ýer böleklerini yzyna almazdan, Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde ähli ýerlerde geçirip bilerler. İşleri geçirmegiň başlanýan möhletleri we ýeri, ýer bölekleriniň eýeleri, ýerden peýdalanyjylar we ýer kärendeçileri, şeýle hem ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky degişli döwlet edarasy bilen ylalaşylýar.

34-nji madda. Gözleg işleri üçin ýer bölegini wagtlaýyn eýelemäge rugsatnama almak

1. Gözleg işleri üçin ýer bölegini wagtlaýyn eýelemäge rugsatnama almak üçin, şol işi amala aşyrmak üstüne ýüklenen Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplary, soralyan ýeriň ýerleşýän ýerindäki ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasyna gözleg işiniň çyzgysynyň nusgasy, şeýle hem döwlet geodeziýa gözegçiligi, geologiýa gullugy we beýleki edaralaryň netijenamasy goşulan ýa-da şol işi geçirmegiň bellenen tertibine laýyklykda ýazmaça haýyşnama bilen ýüz tutýarlar.

2. Ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy soralyan ýer böleklerinde, gözleg işleri geçirmek mümkinçiligi baradaky meseläni çözüär we ýer böleginiň eýesiniň, ýerden peýdalanyjynyň ýa-da ýer kärendeçisiniň razylgy bilen bir ýyldan köp bolmadyk möhlete degişli rugsatnama berýär.

3. Ýörite maksatly, şeýle hem aýratyn goralýan tebigy, sagaldyş we taryhy-medeni desgalaryň, ylmy - barlag edaralarynyň we okuw mekdepleriniň tejribe meýdanlarynyň, tokaýlaryň birinji toparynyň ýerlerinde gözleg işleri diňe Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň rugsady bilen geçirilip bilner.

35-nji madda. Gözleg işleri üçin ýer böleklerini peýdalanylýan Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplarynyň hukuklary

Ýer böleklerinde gözleg işlerini geçirýän Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplarynyň aşakdaky hukuklary bardyr:

- meýilnamalarda göz önüne tutulan, rugsatnama alnan işleri Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde geçirmäge;
- önümçilik, ýaşayyş jaý we medeni-hojalyk hajatlary üçin wagtlaýyn görnüşli desgalary we gurluşyklary gurmaga;
- ýer bölekleriniň eýeleri, ýerden peýdalanyjylar we ýer kärendeçileri bilen ylalaşylyp, hemişelik görnüşli geodezik belgileri oturtmaga;
- ýer bölegindäki umumy ýaýran ýerasty baýlyklardan öz hajatlary üçin Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde peýdalanmaga.

36-njy madda. Gözleg işleri üçin ýer böleklerinden peýdalanylýan Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplarynyň borçlary

Gözleg işlerini geçirýän Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplary aşakdakylara borçludyr:

- eýeleýän ýer böleklerini öz hasabyna işiň dowamynda, eger mümkinçiligi bolmadyk halatynda, iş tamamlanandan soň-bir aýdan gijä goýman, niýetlenilişine görä peýdalanar ýaly ýagdaýa getirmäge;
- ekinleriň, agaçlaryň, tebigy zatlaryň, şeýle hem suw geçirijileriň, gaz geçirijileriň, lagymlaryň, melioratiw ulgamlaryň we beýleki desgalaryň abat saklanmagyny üpjün etmek boýunça çäreleri geçirmäge;
- gözleg işleri geçirilende, ýer eýelerine, ýerden peýdalanyjylara we ýer kärendeçilerine ýetirilen

zyýanyň hem-de oba hojalyk we tokaý hojalyk önümçiliginiň ýitgileriniň Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda öwezini dolmaga.

37-nji madda. Gulluk ýer paýy

1. Gulluk ýer paýy ulag, aragatnaşyk, radio-telewideniýe, goraghana, tokaý, suw, balykçylyk hojalyklarynyň, şeýle hem beýleki käbir pudaklaryň aýry - aýry işgärleriniň toparlarynyň maşgalalaryna Türkmenistanyň kanunçylygyna bellenilen tertipde berilýär.

2. Gulluk ýer paýy Türkmenistanyň edara görnüşdäki taraplarynyň peýdalanmagynda durýan, gulluk ýer paýyna hukugy bolan Türkmenistanyň raýatlarynyň işleýän ýerindäki ýerlerden 0,10 gektara çenli möçberde berilýär.

3. Gulluk ýer paýyna hukugy bolan işgärleriň toparlarynyň sanawy we ony peýdalanmaga bermegiň tertibi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenilýär.

38-nji madda. Ýerden peýdalanyjylaryň hukuklary

Ýerden peýdalanyjylaryň şu aşakdakylara hukugy bardyr:

- ýerden maksatly niýetlenilişine laýyklykda peýdalanyp, onda hojalygy özbaşdak alyp barmaga;
- oba hojalyk ekinlerine we agaçlaryna, öndürilen oba hojalyk önümlerine hem-de olary ýerleşdirmekden gelen girdejiilere eýeçilik etmäge;
- ýer böleginde bar bolan umumy ýaýran ýerasty baýlyklardan öz hojalygynyň hajatlary üçin Türkmenistanyň kanunçylygyna bellenilen tertipde peýdalanmaga;
- ýer bölegi döwlet we jemgyýetçilik hajatlary üçin yzyna alnanda ýetirlen ýitgileriň öwezini almaga;
- ýer böleginde maksatly niýetlenilişine garşy gelmeýän ýaşayyş, jaýlary, önümçilik, durmuş we gaýry desgalary Türkmenistanyň kanunçylygyna bellenilen tertipde gurmaga;
- ýörite talaplara laýyklykda suwaryş we gaýry melioratiw işleri geçirmäge;
- Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda beýleki hukuklara.

39-njy madda. Ýerden peýdalanyjylaryň borçlary

Ýerden peýdalanyjylar şu aşakdakylara borçludylar:

- ýerden maksatly niýetlenilişine we onuň berliş şertlerine laýyklykda peýdalanmaga;
- özlerine berlen ýerlerden netijeli we rejeli peýdalanmaga üpjün etmäge;
- ýer üçin tölegi öz wagtynda tölemäge;
- önümçiligiň ekologik, sanitariýa we beýleki talaplaryna laýyk gelýän tilsimatlaryny ulanmaga, şeýle hem öz hojalyk işinde bellenilen gurluşyk we beýleki kadalary we düzgünleri berjaý etmäge;
- ýerleri goramak boýunça şu bitewi Kanunda we Türkmenistanyň beýleki hukuk namalarynda göz önünde tutulan çäreleriň toplumyny amala aşyrmaga;
- suwüstü desgalaryna galtaşýan ýer böleklerinde gämi gatnawyny gurnamak we beýleki hajatlary üçin suw desgalaryny we olaryň kenar ýakalaryny peýdalanmaga päsgel bermezlige;
- ýerleriň ýagdaýy we olardan peýdalanylyşy barada maglumatlary degişli döwlet edaralaryna öz wagtynda bermäge;
- beýleki ýerden peýdalanyjylaryň, ýer eýeleriniň we ýer kärendeçileriniň hukuklaryny bozmazlyga;
- şäherleriň häkimlikleri we geňeşleri tarapyndan bellenilýän kadalara laýyklykda öz çäklerinde abadanlaşdyryş we gür baglyga öwürmek, agaçlary abat saklamak boýunça zerur işleri geçirmäge;
- Türkmenistanyň kanunçylygyna bellenilen beýleki borçlary çekmäge.

40-njy madda. Ýerden peýdalanmak hukugynyň bes edilmegi

1. Ýerden peýdalanmak hukugy şu aşakdaky halatlarda bes edilýär:

- ýerden peýdalanyjy ýerden peýdalanmaktan ýüz dönderende;
- ýer böleginiň berlen möhleti gutaranda;
- ýerden maksatly niýetlenilişi boýunça däl-de, başga maksat üçin peýdalanylýanda;
- Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplary ýatyrylanda, şeýle hem Türkmenistanyň raýatlary

ýa-da edara görnüşindäki taraplary batyp galanda;

- gulluk ýer paýyny bermek bilen baglanyşykly zähmet gatnaşyklary bes edilende;
- ýerden peýdalanmak hukugy bellenilen tertipde Türkmenistanyň başga taraplaryna berlende;
- hojalyk işiniň netijesinde ekologik ýagdaýyň ýaramazlaşmagynda;
- ýerden wagtlaýyn peýdalanmak möhletinden öň bes edilende;
- ýer böleginden topragyň mesliginiň peselmegine, tebigy serişdeleriň hapalanmagyna we azalmagyna

getirýän usullar bilen peýdalanylanda;

- iki ýylyň dowamynda berlen ýer böleginden peýdalanylmadyk halatynda;
- döwlet we jemgyýetçilik hajatlary üçin, şeýle hem şu bitewi Kanunda göz önüne tutulan beýleki

halatlarda ýerler yzyna alnanda.

2. Ýerden peýdalanmak hukugynyň bes edilmegi şu bitewi Kanunda we Türkmenistanyň beýleki hukuk namalarynda kesgitlenilen tertipde geçirilýär.

3. Ýerden peýdalanmak hukugynyň bes edilmegi baradaky karar kazyýete şikaýat edilip bilner.

4. Ýerden peýdalanmak hukugynyň bes edilmegi, ýerden peýdalanyjyny hasyly ýygnamaga bolan hukukdan mahrum etmeýär we ony ýeriň hilini abat saklamak borçlaryndan boşatmaýar.

41-nji madda. Kesekiniň ýer böleginden çäklendirilen peýdalanmak barada (serwitut) düşünje

1. Ýer bölegi, başga bir ýer böleginiň (agalyk ediji ýer bölegi) eýesiniň peýdasyna borçly edilip bilner, şunda ol agalyk ediji ýer böleginiň eýesiniň keseki ýer bölegini belli bir halatlarda peýdalanmak hukugy bolar ýaly ýa-da keseki ýer böleginde belli bir hereketler edilip bilner ýaly, ýa-da borçly edilen ýer bölegine bolan eýeçilik hukugyndan gelip çykýan hukugy agalyk ediji ýer bölegi barasynda ulanyp bolmaz ýaly edilip berilmelidir (serwitut).

2. Taraplar wagtal-wagtal tölegler görnüşinde hak tölemek barada ylalaşyp bilerler.

42-nji madda. Kesekiniň ýer böleginden çäklendirilen peýdalanmak (serwitut) şertleri

1. Serwitut ýer böleginden peýdalanylýan mahalynda ygtyýarly şahsy adama diňe artykmaçlyk berip biljek derejede bolup biler. Serwitutyň mazmuny, ygtyýarly tarapa bellenilen çäklerden çykyp bilmez.

2. Serwitut amala aşyrylan mahalynda ygtyýarly tarapa borçly edilen ýer böleginiň eýesiniň we ýerden peýdalanyjynyň bähbitlerini berjaý etmelidir.

43-nji madda. Kesekiniň ýer böleginden çäklendirilen peýdalanmak hukugy (serwitut)

1. Döwlet we jemgyýetçilik bähbitleri göz önünde tutulyp, zerur bolan halatlarda kesekiniň ýer böleginden çäklendirilen peýdalanmak hukugy (serwitut) bellenip bilner:

- umumy peýdalanylýan desgalara ýer böleginiň üstünden pyýada ýa-da ulagly geçmek;
- ýer böleginden mal sürüp geçirmek;
- gözleg, barlag we beýleki işleri geçirmek;
- suw almak we suwa ýakmak;
- inženerçilik, jemagat, suwaryş, elektrik we beýleki ulgamlary, turba geçirijileri we ulag desgalaryny geçirmek we abatlamak;

- kenarýaka zolaga barmak;

- ýer böleginde tebigaty goragyş desgalaryny döretmek;

- Türkmenistanyň kanunçylyk namalarynda göz önünde tutulan beýleki halatlarda.

2. Kesekiniň ýer böleginden çäklendirilen peýdalanmak hukugy, (serwitut) ýer meseleleri baradaky etrabyň (şäheriň), welaýatyň, Aşgabat şäheriniň toparlarynyň ýazyp bermeginiň esasynda, ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan halatlarda bellenilýär.

3. Kesekiniň ýer böleginden çäklendirilen peýdalanmak hukugy (serwitut), ony bellemegiň esaslary ýatyrylan halatynda bes edilip bilner.

4. Serwitut ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan bellige alynmaga degişlidir.

VII bap. Ýerleriň kärendesi

44-nji madda. Ýerleriň kärendesi we kärendeçiler

1. Ýerleriň kärendesi ýerden şertnama esaslanan möhletli muzdly peýdalanmakydyr.
 2. Şahsy adamlar, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplary, şeýle hem daşary ýurt döwletleri we halkara guramalary ýerleriň kärendeçileri bolup bilerler.
 3. Kärendeçiniň we kärendä berijiniň hukuklary we borçlary, şeýle hem ýerlere kärende hukugynyň ýüze çykmagynyň we bes edilmeginiň esaslary kärende şertnamasynyň şertleri bilen kesgitlenilýär.
 4. Ýer bölekleri kärende şertnamasy boýunça, hojalykda ulanmak üçin zerur ýaşayyş jaýlary we hojalyk desgalary bilen ýa-da olarsyz berlip bilner.
 5. Ýer bölekleri gurluşyk we beýleki oba hojalyk däl hajatlary üçin 40 ýyla çenli möhlet bilen kärendesine berilýär. Wagtlaýyn söwda we durmuş nokatlary, ammarlary, awtoduralgalary we beýleki desgalary ýerleşdirmek üçin - 5 ýyla çenli möhlet bilen.
 6. Oba hojalyk däl maksatlar üçin ýerleriň kärende şertnamasynyň bir ülnüdüki görnüşi we ony baglaşmagyň tertibi ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan işlenip düzülýär we tassyklanylýar.
 7. Oba hojalyk däl maksatlar üçin ýerleriň kärende şertnamasyny bellige almak we kärende ýer böleginiň araçäginini ýerinde bellemek ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan amala aşyrylýar.
- (2007- nji ýylyň 30-njy martyndaky we 1-nji oktýabryndaky Türkmenistanyň Kanunlarynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007 ý., № 1, 39-njy madda; № 4,68-nji madda)

45-nji madda. Ýerleri kärendä berijiler

1. Şu bitewi Kanunda bellenilen tertibe laýyklykda, Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan ygtyýar berlen döwlet dolandyryş edarasy daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň suwarymly ýerlerinden başga Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna ýerleri kärendä beriji bolup durýar.
 2. Türkmenistanyň Ministrler Kabineti ýa-da ol tarapyndan ygtyýarly edilen edara ýerleri daşary ýurt raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna, şeýle hem daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna kärendä beriji bolup durýar.
- (2007-nji ýylyň 30-njy martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007 ý., № 1, 39-njy madda)

46-njy madda. Daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň suwarymly ýerlerini uzak möhletli kärendesine bermek

1. Daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň suwarymly ýerleri uzak möhletli kärendä 10 ýyl we ondan köp möhlet bilen şol hojalyklaryň agzalarynyň, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetlerine, kärendeçileriň birleşiklerine we daýhan hojalyklaryna şu aşakdakylary hasaba almak bilen berilýär:
 - ýer we suw serişdeleriniň möçberini;
 - zähmete ukyply bir adama düşýän paý böleginiň ortaça meýdanyny;
 - ýer bölekleriniň ýerleşýän ýerini;
 - ekin meýdanlarynyň (atyzlaryň) bitewligini saklamak bilen suwarymly ýerleri 200 ga çenli möçberde kärendesine bermegi;
 - kärendeçileriň (hojalygyň agzalarynyň, kärendeçileriň birleşikleriniň, daýhan hojalyklarynyň) kärendä alnan ýerleri işläp bejermäge bolan mümkinçiliklerini;
 - ekin dolanyşyk ülnüleriniň berjaý edilmegini, topragyň abat saklanylmagyny we onuň mesliginiň ýokarlandyrylmagyny;

- kärende şertnamasyna laýyklykda oba hojalyk önümlerini öndürmegiň üpjün edilmegini;
- Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan beýleki ýagdaýlarda.

2. Suwarymly ýerleri uzak möhletli kärendesine almaga isleg bildirýän daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň agzalary, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetleri, kärendeçileriň birleşikleri we daýhan hojalyklary bu barada daýhan birleşigine we beýleki oba hojalyk kärhanasyna ýüz tutýarlar.

3. Daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň suwarymly ýerleri uzak möhletli kärendä, olary hökmany suratda maksatly niýetlenilişi boýunça peýdalanmak üçin berilýär.

Kärendä berlip, bir ýylyň dowamynda kärendeçiniň günäsi bilen peýdalanylmadyk ýer bölekleri dolulygyna ýa-da bölekleýin yzyna alynmaga degişlidir. Ýer bölegini yzyna almak we ony başga bir kärendeçä bermek şu bitewi Kanunda bellenilen tertipde geçirilýär.

4. Her daýhan birleşigi we beýleki oba hojalyk kärhanasy boýunça uzak möhletli kärendä berilýän ýer bölekleriniň möçberleri ýer we suw serişdeleriniň möçberlerine, ýerleriň ýerleşýän ýerine we oba hojalyk önümçiligine gatnaşmaga isleg bildirýän kärendeçileriň sanyna baglylykda kesgitlenilýär.

5. Suwarymly ýerleri uzak möhletli kärendä bermek daýhan birleşiginiň we beýleki oba hojalyk kärhanasynyň Toparynyň çözgüdi esasynda amala aşyrylýar.

(2007-nji ýylyň 30-njy martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007 ý., № 1, 39-njy madda)

47-nji madda. Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna oba hojalyk önümçiligi bilen baglaýykly bolmadyk maksatlar üçin ýerleri kärendä bermek

1. Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna wagtlaýyn dükançalary, ulag duralgalaryny, ulag jaýlaryny, ammarlary, ussahanalary we beýleki wagtlaýyn desgalary ýerleşdirmek üçin ýer bölekleri etrabyň (şäheriň), welaýatyň we Aşgabat şäheriniň ýer meseleleri baradaky toparlarynyň çözgüdi boýunça berilýär.

2. Kärendä berlen ýer böleklerini resmileşdirmek, olaryň çäklerini bellemek, kärende şertnamalaryny bellige almak ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan şu bitewi Kanuna laýyklykda geçirilýär.

48-nji madda. Daşary ýurt raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna, daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna ýerleri kärendä bermek

1. Daşary ýurt raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna, şeýle hem daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna şu aşkdaky maksatlar üçin ýer kärendesine berilýär:

- gurluşyk we beýleki oba hojalyk däl hajatlar;
- söwda we durmuş nokatlaryny, ammarlary, ulag duralgalaryny we beýleki wagtlaýyn desgalary ýerleşdirmek.

Ýerler görkezilen taraplara diňe kärendesine we Türkmenistanyň Prezidentiniň karary boýunça berilýär.

2. Kärendä alnan ýer bölegini resmileşdirmek, onuň araçäginini ýerinde bellemek we kärende şertnamalaryny bellige almak ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan amala aşyrylýar.

49-njy madda. Ýer kärende şertnamasyny kärendä berijiniň haýyşy boýunça möhletinden ön ýatyrmak

1. Kärendä beriji ýerleriň kärende şertnamasynyň möhletinden ön ýatyrylmagyny şu aşkdaky halatlarda talap edip biler:

- kärende şertleri berjaý edilmese;
- ýer kanunçylygyny bozmak bilen ýerlerden peýdalanylanda;
- kärendä alnan ýeriň hili bilkastdan ýaramazlaşdyrylanda;
- hojalyk işiniň netijesinde ekologik ýagdaýyň ýaramazlaşmagynda;

- kärende tölegi, tölemeli wagty geçenden soň, 30 günün dowamynda geçirilmese, ol ýeňillikli 30 gün möhlet hem kärendäniň ähli dowamynda diňe bir gezek geçirmek şertlerinde berilýär, eger wagtynda tölemezlilik gaýtalansa, bu kärende ýeri möhletinden oň ýatyrnaklyga esas bolýar;

- ýerler kärendä berlen pursatyndan başlap, bir ýylyň dowamynda peýdalanylmasa, eger şertnama başga ýagdaýy göz önünde tutmaýan bolsa;

- kärendä alnan ýerlerde rugsat edilmedik desgalar gurlanda;

- kärendesine alnan ýerler garaşly kärendä berlende;

- şu bitewi Kanunda we Türkmenistanyň beýleki hukuk namalarynda göz önünde tutulan beýleki halatlarda.

2. Eger şertnama başga ýagdaýy göz önünde tutmaýan bolsa, kärendä beriji kärende şertnamasyny, möhletinden oň, bu barada kärendeçini iň azyndan 3 aý oň ýazmaça görnüşde habarly edenden soň bozup biler.

50-nji madda. Ýer kärende şertnamasyny kärendeçiniň haýyşy boýunça möhletinden oň ýatyrnak

1. Kärendeçi ýer kärende şertnamasyny möhletinden oň ýatyrnak barada şu aşakdaky halatlarda haýyş edip biler:

- kärendä beriji şertnamalaýyn borçnamalaryny ýerine ýetirmese;

- eger kärende şertnamasy başga ýagdaýy göz önünde tutmaýan bolsa, adatdan daşary ýagdaýlary hasaba almazdan, kärendeçiniň ýeri peýdalanmaga mümkinçiligi bolmasa.

- şu bitewi Kanunda we Türkmenistanyň beýleki hukuk namalarynda göz önünde tutulan beýleki halatlarda.

2. Eger şertnama başga ýagdaýy göz önünde tutmaýan bolsa, kärendeçi kärende şertnamasyny möhletinden oň, haçanda bu barada kärendä berijini hasyl ýygnaalmazyndan 3 aýdan gijä goýman ýazmaça görnüşde habarly edenden soň bozup biler.

51-nji madda. Garaşly kärende

Ýerleriň garaşly kärendä berilmegi gadagan edilýär.

VIII bap. Ýer bölekleriniň eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň hukuklaryny goramak

52-nji madda. Ýer bölekleriniň eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň hukuklaryny goramak

1. Ýer bölekleriniň eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň işine döwlet, hojalyk we beýleki edaralar, guramalar, şeýle hem olaryň wezipeli adamlary tarapyndan goşulmak gadagan edilýär, Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň bozulan halatlary muňa girmeyär.

2. Ýer bölekleriniň eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň bozulan hukuklary, şu bitewi Kanun we Türkmenistanyň beýleki hukuk namalarynda göz önünde tutulan tertipde, dikeldilmäge degişlidir.

3. Şahsy adamlara, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplaryna, şeýle hem daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna berlen ýer böleklerini döwlet we jemgyýetçilik hajatlary üçin yzyna almak, olaryň islegi boýunça, deň derejedäki ýer bölegi berlenden we täze ýerde ýaşayş jaýlary, önümçilik we beýleki desgalary ýykylyp aýrylýanlarynyň deregine gurlandan soň, geçirilip bilner.

Gurluşyk bilen baglanyşykly çykdajylaryň, şeýle hem beýleki zyýanyň öwezini dolmak ýer bölegi bölünip berilýän şahsy adamlar, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň we edara görnüşindäki taraplary şeýle hem daşary ýurt döwletleri we halkara guramalary tarapyndan Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde geçirilýär.

53-nji madda. Ýer bölekleriniň eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň hukuklarynyň çäklendirilmegi

1. Döwletiň, tebigy gurşawy goramagyň, inženerçilik desgalaryny gurmagyň we ulanmagyň bähbitleri üçin, şeýle hem döwletiň we Türkmenistanyň raýatlarynyň howpsyzlygyny üpjün etmek maksady bilen ýer bölekleriniň eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň hukuklary, Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan halatlarda, çäklendirilip bilner.

2. Döwlet we jemgyýetçilik bähbitlerinden ugur alyp, ýer böleklerini satyn almak-satmak, çalyşmak, peşgeş bermek we girewe goýmak gadagan edilýär.

3. Ýer bölegine eýeçilik, ýerden peýdalanmak we ýer kärende hukuklary Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde resmileşdirilýänçä senagat, ulag, aragatnaşyk we gaýry maksatly desgalaryň gurluşygyny maliýeleşdirmäge ýol berilmeýär.

54-nji madda. Ýer böleklerinden peýdalanmak hukugynyň geçmegi

1. Döwlet eýeçiligindäki desgalar döwlet eýeçiliginden aýrylanda we hususlaşdyrylanda, şeýle hem desgalar başgaça satyn alnanda-satylanda, ýer gatnaşyklary babatdaky hukuklar we borçlar, şu bitewi Kanuna we Türkmenistanyň beýleki namalaryna laýyklykda, satyn alyja geçýär.

2. Ýer bölegine eýeçilik hukugynyň ýa-da ýerden peýdalanmak hukugynyň geçmegini resmileşdirmek, şeýle hem degişli resminamalary bermek, ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan ýer bölekleriniň eýeleriniň we ýerden peýdalanyjylaryň hasabyna amala aşyrylýar.

IX bap. Ýer üçin töleg

55-nji madda. Ýer üçin töleg

1. Türkmenistanda ýerler tölegli esasyda peýdalanylýar. Ýerlerden peýdalanylmagy üçin tölegiň görnüşleri ýer üçin töleg we kärende tölegidir.

2. Ýer üçin töleg Türkmenistanyň raýatlarynyň eýeçiliginde, şeýle hem Türkmenistanyň raýatlarynyň we edara görnüşindäki taraplarynyň peýdalanmagynda durýan ýerler üçin alynýar.

Ýer üçin tölegiň möçberleri, ony hasaplamagyň we tölemegiň tertibi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenenilýär.

3. Kärende tölegi şahsy adamlara, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplaryna, şeýle hem daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna kärendesine berlen ýerler üçin alynýar.

Ýer üçin kärende töleginiň möçberini kesgitlemegiň tertibi, ony tölemegiň şertleri we möhletleri Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenenilýär.

4. Şahsy adamlaryň we edara görnüşindäki taraplaryň ýer üçin tölegini we kärende tölegini tölemek boýunça ýeňillikler Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenenilýär.

56-njy madda. Ýer üçin tölegden we ýer üçin kärende töleginden alynýan serişdeleri peýdalanmak

Ýer üçin tölegden we ýer üçin kärende töleginden gelýän serişdeler ýer bölekleriniň ýerleşýän ýeri boýunça degişli ýerli býujetlere geçirilýär.

Geçirilýän serişdeleriň möçberleri we olary peýdalanmagyň tertibi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenenilýär.

X bap. Oba hojalyk maksatly ýerler

57-nji madda. Oba hojalyk maksatly ýerler we olaryň düzümi

1. Oba hojalyk maksatly ýerlere oba hojalyk hajatlary üçin berlen we şu maksatlar üçin göz önünde tutulan ýerler degişlidir.

2. Oba hojalyk maksatly ýerleriň düzüminde, oba hojalygyny ýöretmek üçin zerur bolan oba hojalyk ýerleri, mellek ýerleri we melioratiw gurluşygy geçirilýän ýerler, tokaýlaryň we içerki hojalyk ýollarynyň, beýleki ulgamlaryň, ýapyk suw howdanlarynyň, melioratiw ulgamynyň, jaýlaryň (gurluşyklaryň), desgalaryň

we beýleki ýerleriň tutýan ýerleri, şeýle hem gaýry ýerler tapawutlandyrylýar.

3. Oba hojalygyny peýdalanylýan ýerlere şu aşakdakylar degişlidir:

- sürülýän ýerler - zygiderli işlenip bejerilýän we oba hojalyk ekinlerini ekmek üçin peýdalanylýan suwarymly we düme ýerler;

- boz ýerler - öň sürülýän ýerleriň düzüminde bolup, bir ýyldan köp oba hojalyk ekinlerini ekmek üçin peýdalanylmaýan oba hojalygyna niýetlenen ýerler;

- köp ýyllyk agaçlar - baglaryň, üzümleriň, tutlaryň, nahalhanalaryň, we beýleki agaçlaryň tutýan oba hojalyk ýerleri;

- öri meýdanlary - mal bakmak üçin peýdalanylýan oba hojalyk ýerleri;

- ot ýatyrylýan ýerler - ot ýatyrmak üçin peýdalanylýan oba hojalyk ýerleri.

4. Oba hojalyk maksatly ýerleri oba hojalyk hajatlary däl ýerleriň beýleki toparlaryna geçirmeklige, şu bitewi Kanuna we Türkmenistanyň beýleki hukuk namalaryna laýyklykda, aýratyn halatlarda ýol berilýär.

58-nji madda. Suwarymly ýerler

1. Suwarymly ýerlere, suw serişdeleri bu ýerleriň suwarylmagyny üpjün edýän suwaryş çeşmeleri bilen bagly hemişelik ýa-da wagtlaýyn suwaryş ulgamlary bolan sürülýän ýerler we suwarymly tokaýlary hem-de gorag tokaý zolaklaryny goşmak bilen köp ýyllyk agaçlar üçin peýdalanylýan ýerler degişlidir.

2. Suwarymly ýerler aýratyn goralmaga degişlidir. Bu ýerleri suwarylmaýan ýerlere geçirmek, aýratyn halatlarda, Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň karary boýunça geçirilýär.

3. Suwarymly ýerlerden peýdalanyjylar, Türkmenistanyň kanunçylygyny kesgitlenilen tertipde, çeşmeleriň suwlulygyny nazara almak bilen bellenilen çäklere laýyklykda, suwaryş suwy bilen üpjün edilmelidir.

59-njy madda. Öri meýdanlary

1. Öri meýdanlary şu aşakdakylar boýunça bölünýär:

- ýerleşýän ýeri - çöl, dag etek we dag örüleri;

- peýdalanmagyň häsiýeti - ýylyň dowamynda we möwsümleýin;

- suw çeşmeleri bilen üpjünçilik derejesi-suwulandyrylan we suwlulandyrylmadyk;

- peýdalanmagyň görnüşi-örülerdäki we suwarymly ekerançylyk zolagynda ýerleşen.

2. Öri meýdanlary döwlet goragyna degişlidir.

60-njy madda. Türkmenistanyň raýatlarýna we edara görnüşindäki taraplaryna oba hojalyk maksatly ýerleri bermek

Oba hojalyk maksatly ýerler şu aşakdakylar üçin berilýär:

- Türkmenistanyň raýatlarýna - şahsy kömekçi hojalygy alyp barmak, gulluk ýer paýy, şeýle hem mal bakmak we ot ýatyrmak;

- daýhan birleşiklerine, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetlerine, daýhan hojalyklaryna we Türkmenistanyň beýleki oba hojalyk edara görnüşindäki taraplaryna oba hojalygyny alyp barmak;

- ylmy-barlag, okuw, tohumçylyk hojalyklaryna we umumy bilim berýän mekdeplere - barlag, okuw maksatlary, öňdebaryjy tejribäni wagyz etmek we tohumçylygy ösdürmek hem-de oba hojalygyny alyp barmak;

- Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplaryna - kömekçi oba hojalygyny alyp barmak.

61-nji madda. Türkmenistanyň raýatlarýna oba hojalyk maksatly ýerleri bermek

Türkmenistanyň raýatlarýna oba hojalyk maksatly ýerler şahsy kömekçi hojalygyny alyp barmak, şeýle hem mal bakmak we ot ýatyrmak üçin şu bitewi Kanuna laýyklykda berilýär.

62-nji madda. Daýhan birleşiklerine, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetlerine we Türkmenistanyň beýleki oba hojalyk edara görnüşindäki taraplaryna oba hojalyk maksatly ýerleri bermek

1. Daýhan birleşiklerine, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetlerine we Türkmenistanyň beýleki oba hojalyk edara görnüşindäki taraplaryna oba hojalyk maksatly ýerler oba hojalyk önümçiligini alyp barmak üçin peýdalanmaga berilýär.

2. Täze döredilýän daýhan birleşikleriniň, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetleriniň, Türkmenistanyň beýleki oba hojalyk edara görnüşindäki taraplarynyň ýerden peýdalanmak hukugyny resmileşdirmek we şol hukugyň bes edilmegi, olary döretmek, üýtgedip gurmak ýa-da ýatyrnak baradaky kararlar bellenen tertipde kabul edilenden soň, geçirilýär.

3. Oba hojalyk maksatly ýerleri daýhan birleşiklerine, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetlerine we Türkmenistanyň beýleki oba hojalyk edara görnüşindäki taraplaryna peýdalanmaga bermek, olaryň hojalyk işi üçin amatly çäklerde geçirilýär.

Daýhan birleşikleriniň, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetleriniň Türkmenistanyň beýleki oba hojalyk edara görnüşindäki taraplarynyň ýerden peýdalanmagynda pytraňnylyga, pahnalamaklyga we beýleki kemçiliklere umuman ýol berilmeýär.

4. Daýhan birleşikleriniň, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetleriniň Türkmenistanyň beýleki oba hojalyk edara görnüşindäki taraplarynyň ýerden peýdalanmagynda pytraňnylygy, pahnalamaklygy we beýleki kemçilikleri aradan aýyrmak hojalygara ýer gurluşygy tertibinde geçirilýär.

63-nji madda. Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplaryna kömekçi oba hojalygy alyp barmak üçin oba hojalyk maksatly ýerleri bermek

1. Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplaryna öz işgärlerini, naharhanalary, çagalar edaralaryny, mekdepleri, hassahanalary, garrylar we maýyplar öýlerini, şypahanalary, dynç alyş öýlerini we beýleki durmuş maksatly edaralary oba hojalyk önümleri bilen üpjün etmegi gowulandyrmak, şeýle hem öz hajatlary üçin önümleri öndürmek maksatlary bilen Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde oba hojalygynda peýdalanylmaýan ýerler, käbir halatlarda bolsa oba hojalyk maksatly ýerler kömekçi oba hojalygyny alyp barmak üçin hem berlip bilner.

2. Kömekçi oba hojalygynyň ýerlerini ikilenji peýdalanmaga we beýleki ýerden peýdalanyjylara kärendä bermek gadagandyr.

64-nji madda. Daýhan hojalyklaryna oba hojalyk maksatly ýerleri bermek

1. Daýhan hojalyklaryna oba hojalyk maksatly ýerler:

- daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň ýerlerinden uzak möhletli kärendä;
- ýörite ýer gaznasyndan peýdalanmaga berilýär.

2. Daýhan hojalyklarynyň ýerden peýdalanmak hukugyny we ýere kärende hukugyny resmileşdirmek şu bitewi Kanuna laýyklykda geçirilýär.

3. Daýhan hojalygynyň ýerlerini ikilenji peýdalanmaga we kärendä bermek gadagan edilýär.

65-nji madda. Daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň oba hojalyk maksatly ýerlerinden peýdalanmak

1. Daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň oba hojalyk maksatly ýerleri oba hojalyk önümlerini öndürmek üçin peýdalanylýar we uzak möhletli kärendä 10 ýyl we ondan köp möhlet bilen aşakdakylara kärendesine berlip bilner:

- olaryň agzalaryna;
- oba hojalyk paýdarlar jemgyýetlerine;
- kärendeçileriň birleşiklerine;
- daýhan hojalyklaryna.

2. Daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň oba hojalyk maksatly ýerlerini olaryň agzalaryna, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetlerine, kärendeçileriň birleşiklerine we daýhan hojalyklaryna uzak möhletli kärendä bermek şu bitewi Kanuna laýyklykda amala aşyrylýar. Uzak möhletli kärendä berilýän

ýerleriň möçberi, ekin meýdanlarynyň bitewligini saklamagy hasaba alyp, şeýle hem kärendeçileriň ýerlerden bilelikde netijeli peýdalanmaklary üçin 200 gektara çenli möçberde berlip bilner.

(2007-nji ýylyň 30-njy martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007 ý., № 1, 39-njy madda)

66-njy madda. Öri meýdanlary bermek

1. Öri meýdanlary Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna mal bakmak üçin peýdalanmaga we kärendesine şu aşakdakylary hasaba almak bilen berilýär:

- öri meýdanlaryň ot-íým üpjünçiligini;
- mallaryň baş sanyny;
- öri meýdanlaryň suwlulandyrylyşyny.

2. Öri meýdanlaryndan peýdalanyjylar we kärendeçiler, olary abat saklamak we gowulandyrmak, ýel we suw eroziýasyna, çölleşmeklige garşy göreşmek, suw çeşmelerini gurmak we olaryň durkuny täzelemek, örüleri çalşyp peýdalanmaga berjaý etmek, şeýle hem öri meýdanlarynyň sandan çykarylmagyna ýol bermezlik boýunça çäreleri geçirmäge borçludylar.

3. Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna öri meýdanlaryny mal bakmak üçin peýdalanmaga we kärendesine bermek, Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan kesgitlenilýän tertipde we şertlerde amala aşyrylýar.

4. Öri meýdanlaryny Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna bermekligi resmileşdirmek, şeýle hem olaryň we etraplaryň arasynda örüleri gaýtadan bölmek, örüleri çalşyp peýdalanmaga girizmek, olary gowulandyrmak we suwlulandyrmak boýunça taslamalary düzmek, etraplaryň (şäherleriň) we welaýatlaryň ýer meseleleri baradaky toparlarynyň maldarçylyk babatdaky ýörite ygtyýarly edilen döwlet edarasy bilen ylalaşylan teklipleri boýunça, ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan geçirilýär.

67-nji madda. Oba hojalyk maksatly ýerlerden peýdalanmak we olary goramak boýunça ýer bölekleriniň eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň borçlary

Oba hojalyk maksatly ýerlerden peýdalanýan ýer bölekleriniň eýeleri, ýerden peýdalanyjylar we ýer kärendeçileri şu aşakdakylara borçludylar:

- ýerlerden rejeli peýdalanmak we topragyň mesligini ýokarlandyrmak boýunça çäreleri işläp taýýarlamaga we amala aşyrmaga;
- ylmy taýdan esaslandyrylan ekin dolanşyklaryny we ekerançylyk ulgamyny, öňdebaryjy tilsimaty ornaşdyrmaga;
- sürülýän ýerleriň abat saklanmagyny we giňeldilmegini üpjün etmäge;
- ähli içerki hojalyk suwaryş we şor suw akabalarynyň ulgamyny we ondaky desgalary tehniki taýdan abat ýagdaýda saklamaga;
- topragyň mesliginiň peselmegine, suwarymly ýerleriň şorlaşmagyna we suw basmagyna, olaryň hapa-haşal otlara basdyrylmagyna, ýerleriň we suw çeşmeleriniň hapalanmagyna ýol bermezlige;
- ekologik ýagdaýyň ýaramazlaşmagyna ýol bermezlige;
- ýerleriň çölleşmegine we öri meýdanlaryň sandan çykmagyna ýol bermezlige;
- şu bitewi Kanuna we Türkmenistanyň beýleki hukuk namalaryna laýyklykda ýerlerden peýdalanmagyň netijeliligini ýokarlandyrmak we olary goramak boýunça beýleki çäreleri geçirmäge.

XI bap. Tokaý gaznasynyň, suw gaznasynyň ýerleri we döwlet ätiýaçlyk ýerleri

68-nji madda. Tokaý gaznasynyň ýerleri

1. Tokaý bilen örtülen we tokaý bilen örtülmedik, ýöne tokaý hojalygynyň hajatlary üçin niýetlenen ýerler tokaý gaznasynyň ýerlerine degişlidir.

2. Tokaý hojalygynyň hajatlary üçin ulanylmaýan ýerler oba hojalygyny alyp barmak üçin,

Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde, Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna berlip bilner.

3. Tokaý gaznasynyň ýerlerinden peýdalanmak şu bitewi Kanuna we Türkmenistanyň tokaý kanunçylygyna laýyklykda amala aşyrylýar.

69-njy madda. Suw gaznasynyň ýerleri

1. Suw gaznasynyň ýerlerine, Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde, Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplaryna bölünip berlen, akýan suwlaryň (derýalaryň, kanallaryň, şor suw akabalarynyň we ş.m.) we suw hanalarynyň (kölleriň, suw howdanlaryň, Hazar deňziniň türkmen bölegi we ş.m.), gidrotehniki we beýleki suw hojalyk desgalarynyň tutýan ýerleri, şeýle hem suw desgalarynyň kenarlarynda zolaklar üçin berlen ýerler degişlidir.

2. Derýalaryň, magistral kanallaryň we şor suw akabalarynyň, suw howdanlarynyň we beýleki suwly ýerleriň kenarýakalary, şeýle hem ilyň içimlik we durmuş, bejeriş we medeni-sagaldyş hajatlary üçin suw gözbaşlarynyň kenarlary boýunça, Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenilýän tertipde, suw-gorag zolaklary we kenarýaka zolaklary bellenilýär.

3. Suw gaznasynyň ýerlerinden peýdalanmak şu bitewi Kanunda we Türkmenistanyň suw kanunçylygynda kesgitlenilen tertipde amala aşyrylýar.

70-nji madda. Suw gorag zolaklary, suw desgalarynyň kenarýaka suw gorag zolaklary

1. Akýan suwlaryň arnalaryna we suw hanalaryna ýanaşyk ýerler suw gorag zolagyna degişlidir.

2. Suw gorag zolagynyň düzümine derýalaryň arnasy, sekileri, erňekleri we esasy kenarlaryň uly ýapgytlary, şeýle hem derýalaryň jülgelerine gös-göni birigýän käller we jarlar girýärler. Suw gorag zolagynyň çäginde, akýan suwlaryň we suw hanalarynyň kenary boýunça, hojalyk işleri berk çäklendirilen ýer-suw gorag kenarýaka zolagy bölünýär.

3. Suw gorag we suw gorag kenarýaka zolaklarynyň araçägi, olaryň çägindeki hojalyk işleriniň tertibi we toprak gorag we suw gorag çäreleriniň düzümi suw gorag zolaklarynyň taslamasynda kesgitlenilýär. Suw gorag zolaklarynyň çägindeki ýerler hojalyk peýdalanylyşyndan alynmaýar, ýöne hojalyk işleriniň ýörite çäklendirmeleri bellenilýär.

4. Suw gorag kenarýaka zolaklarynyň araçäkleri, ýerinde, tassyklan taslama laýyklykda ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan bellenilýär.

71-nji madda. Döwlet ätiýaçlyk ýerleri

1. Eeçilige, peýdalanmaga we kärendesine berilmedik ähli ýerler döwlet ätiýaçlyk ýerlerine degişlidir.

2. Döwlet ätiýaçlyk ýerleri, şu bitewi Kanuna laýyklykda, Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna eýeçilige, peýdalanmaga we kärendesine, esasan oba hojalyk maksatlary üçin bermäge niýetlenilýär.

XII bap. Ilatly ýerleriň (şäherleriň, şäherçeleriň we obalaryň) ýerleri

72-nji madda. Ilatly ýerleriň ýerleri

1. Ilatly ýerleriň (şäherleriň, şäherçeleriň we obalaryň) ýerlerine, şäherleri, şäherçeleri we obalary gurmak we ösdürmek üçin peýdalanylýan hem-de niýetlenilen, ýerleriň beýleki toparlaryndan çäk bilen aýrylan, degişli häkimlikleriň we geňeşleriň garamagynda durýan ýerler degişlidir.

2. Şäherleriň, şäherçeleriň we obalaryň ýerleriniň çägi, olaryň daşky araçäkleri bolup, olaryň ýerlerini beýleki toparlaryň ýerlerinden bölýärler.

3. Şäherleriň, şäherçeleriň we obalaryň çäklerini bellemek, tassyklan şäher gurluşyk we ýer gurluşyk resminamalary esasynda geçirilýär.

4. Şäherleriň, şäherçeleriň we obalaryň çäginde tassyklamak Türkmenistanyň kanunçylygyna

laýyklykda amala aşyrylýar.

73-nji madda. Şäherleriň we şäherçeleriň ýerleriniň düzümi

Şäherleriň we şäherçeleriň ýerleriniň düzümine:

- şäher we şäherçe gurluşygynyň;
- umumy peýdalanylýan;
- oba hojalygynda peýdalanylýan;
- tokaý agaçlarynyň tutýan;
- şäherleriň we şäherçeleriň çäginde ýerleşýän senagat, ulag, aragatnaşyk, energetika kärhanalarynyň, goranmak we başga maksatly ýerleri girýär.

74-nji madda. Şäher we şäherçe gurluşygynyň ýerleri

1. Şäher we şäherçe gurluşygynyň ýerlerine ýaşayyş jaý, jemagat-durmuş, medeni-aň bilim, senagat, söwda, dolandyryş we beýleki desgalar üçin gurlan we olaryň gurluşygy üçin berlen ähli ýerler degişlidir.

2. Şäher we şäherçe gurluşygynyň ýerleri Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna ýaşayyş jaý, medeni-durmuş, senagat we gurluşygyň beýleki görnüşleri üçin peýdalanmaga berilýär.

3. Şäher we şäherçe gurluşygynyň gurluşyk üçin wagtlaýyn peýdalanylmaýan ýerleri söwda nokatlaryny, dükançalary, mahabatlaýyş we beýleki desgalary ýerleşdirmek üçin Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna etraplaryň we şäherleriň ýer meseleleri baradaky toparlarynyň çözümleri esasynda ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan kärendä berlip bilner.

4. Gurluşyk üçin ýer bölekleri berlen Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplary, şol ýerlerde diňe ýer bölegini bermek baradaky resminamalarda maksady we häsiýeti görkezilen desgalary gurmaga borçludylar.

75-nji madda. Şäherleriň we şäherçeleriň umumy peýdalanylýan ýerleri

1. Şäherleriň we şäherçeleriň umumy peýdalanylýan ýerlerine şular degişlidir:

- meýdançalar, şaýollar, köçeler, geçelgeler, ýollar, pyýada ýollar, ýolýaka gülhanalar, suwaryş ulgamlary, kenarýaka ýerler we ş.m.;
- ilatyň medeni isleglerini we dynç alşyny kanagatlandyrmak üçin peýdalanylýan ýerler (seýilgähler, tokaýlyklar, çaklaňja seýil baglary we ş.m.);
- jemagat-durmuş maksatly ýerler (gonamçylyklar, şeýle hem zyýanly galyndylaryň zyýansyzlandyrylýan ýerleri we ş.m.).

2. Umumy peýdalanylýan ýerler şäher häkimliginiň ýa-da geňeşiň degişli önümçilik bölümlerine berkidilýär we olaryň hasabynda durýar.

3. Şäherlerde we şäherçelerde suw howdanlarynyň kenarýaka we kenar guşaklyklary ilkinji nobatda ilatyň dynç almagy, bedenterbiýe we sport bilen meşgullanmaga üçin peýdalanylýar.

4. Umumy peýdalanylýan ýerlerde desgalary gurmaklyga diňe olaryň maksatly niýetlenilişine laýyklykda ýol berilýär.

76-njy madda. Şäherleriň we şäherçeleriň oba hojalygynda peýdalanylýan we gaýry ýerleri

1. Şäherleriň we şäherçeleriň oba hojalygynda peýdalanylýan ýerlerine sürülýän ýerler, baglar, üzümlükler, tutlar, ir-iýmişli ösümlükler, nahalhanalar, agaçly meýdanlar, öri meýdanlary we ot ýatyrylýan ýerler degişlidir.

Oba hojalygynda peýdalanylýan ýerler daýhan birleşiklerine, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetlerine we Türkmenistanyň beýleki oba hojalyk işleri bilen meşgullanýan edara görnüşindäki taraplaryna oba hojalygyny alyp barmak üçin peýdalanmaga berlip bilner.

2. Şäherleriň we şäherçeleriň gaýry ýerlerine gumlar, şorluklar, jarlar we gaýry amatsyz ýerler

degişlidir.

77-nji madda. Şäherlerde we şäherçelerde tokaý agaçlarynyň tutýan ýerleri

Şäherlerde we şäherçelerde tokaý agaçlarynyň tutýan ýerlerine ilatyň dynç alşyny guramak, şäheriň we şäherçäniň mikroklimatyny, atmosfera howasyny we ekologik ýagdaýyny hem-de arassaçylyk-tämizlik şertlerini gowulandyrmak, ilatyň medeni isleglerini kanagatlandyrmak, ýerleri ýel we suw eroziýasyndan goramak üçin niýetlenilen ýerler degişlidir.

Olaryň düzümindäki tokaý agaçlary oturdylmadyk ýer bölekleri sport meýdançalaryny guramak we ilatyň dynç alyş zolagy üçin peýdalanylýar.

78-nji madda. Şäherlerde we şäherçelerde senagat, ulag, aragatnaşyk, energetika, gorumak we gaýry pudaklaryň ýerleri

1. Şäherlerde we şäherçelerde senagat, ulag, aragatnaşyk, energetika, gorumak we gaýry pudaklaryň ýerlerine, degişli işi amala aşyrmak üçin Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görmüşindäki taraplaryna peýdalanmaga berlen ýerler degişlidir.

2. Peýdalanmaga berilýän ýer böleginde ýerleşdirmäge degişli desgalaryň sanawy ýer bölegini bölüp bermek üçin berlen haýyşnamalaryň başlangyç maglumatlarynda kesgitlenýär.

3. Peýdalanylýan döwürde goşmaça desgalary ýerleşdirmäge, etraplaryň (şäherleriň) ýer meseleleri baradaky toparlaryň teklipleri esasynda ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan rugsat berilýär.

79-njy madda. Şäherlerde we şäherçelerde ýer böleklerini bermek

Şäherlerde we şäherçelerde Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görmüşindäki taraplaryna ýer böleklerini eýeçilige, peýdalanmaga we kärendesine bermek, şeýle hem daşary ýurt raýatlaryna we edara görmüşindäki taraplaryna, daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna ýer böleklerini kärendesine bermek şu bitewi Kanuna we Türkmenistanyň beýleki hukuk namalaryna laýyklykda geçirilýär.

80-nji madda. Şäherleriň we şäherçeleriň ýerlerini peýdalanmak

1. Şäherleriň we şäherçeleriň ýerleri şol ilatly ýerleriň baş meýilnamalaryna we olaryň ýerlerini zolaklaşdyrmak taslamalaryna laýyklykda peýdalanylýar.

2. Şäherleriň we şäherçeleriň baş meýilnamalarynda şol ilatly ýerleriň ýerlerini ýaşaýyş jaý, senagat we beýleki gurluşyk, ilatyň dynç alyş ýerlerini ýerleşdirmek we abadanlaşdyrmak üçin peýdalanmagyň esasy ugurlary, şeýle hem olaryň ýerlerini zolaklaşdyrmak taslamalarynda bolsa, gurluşyga degişli bolmadyk ýa-da wagtlaýyn gurulmaýan ýerleri peýdalanmagyň esasy ugurlary we nobatlaýyn ulanylmagy kesgitlenilýär.

3. Şäherleriň we şäherçeleriň baş meýilnamalary we olaryň ýerlerini zolaklaşdyrmak taslamalary Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenilen tertipde tassyklanylýar.

81-nji madda. Obalaryň ýerleri

1. Obalaryň ýerlerine, çäklerinde ýerleşen ýer gurluşygy tertibinde bellenen, daýhan birleşikleriniň, oba hojalyk we tokaý hojalyk kärhanalarynyň, şeýle hem şäherleriň we şäherçeleriň toparlaryna degişli bolmadyk ilatly ýerleriň ýerleri degişlidir.

2. Obalaryň ýerlerini peýdalanmak şu bitewi Kanunda we Türkmenistanyň beýleki hukuk namalarynda bellenen tertipde amala aşyrylýar.

82-nji madda. Obalaryň ýerlerinden ýer böleklerini bermek

1. Obalaryň çäginde ýer böleklerini eýeçilige, peýdalanmaga we kärendesine bermekligi resmileşdirmek şu bitewi Kanuna laýyklykda ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan amala aşyrylýar.

2. Medeni-durmuş hem-de beýleki desgalaryň gurluşygy üçin berilýän ýer bölekleriniň möçberleri bellenen tertipde tassyklanan gurluşyk kadalaryna we taslama-meýillendiriş resminama laýyklykda kesgitlenilýär.

83-nji madda. Obalaryň ýerlerinden peýdalanmak

Obalaryň ýerleriniň meýilnamalaryna we olary gurmagyň taslamalaryna laýyklykda aşakdakylary ýerleşdirmek üçin peýdalanylýar:

- ýaşayyş, medeni-durmuş, önümçilik we beýleki desgalary gurmak;
- şahsy kömekçi hojalygyny ýöretmek-mellek ýerler;
- kärende şertlerinde söwda nokatlaryny, dükançalary, mahabatlandyryş we beýleki desgalary wagtlaýyn ýerleşdirmek.

XIII bab. Senagat, ulag, aragatnaşyk, energetika, gorumak we gaýry pudaklaryň ýerleri

84-nji madda. Senagat, ulag, aragatnaşyk, energetika, gorumak we gaýry pudaklaryň ýerleri

1. Senagat, ulag, aragatnaşyk, energetika, gorumak we gaýry pudaklaryň ýerlerine degişli işi amala aşyrmak üçin Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna peýdalanmaga we kärendä berlen ýerler degişlidir.

2. Görkezilen maksatlar üçin berilýän ýer bölekleriniň möçberleri tassyklanylýan kadalara we taslama-tehniki resminama laýyklykda kesgitlenilýär, ýer böleklerini bölüp bermek olaryň özleşdirilişine görä amala aşyrylýar.

3. Senagat, ulag, aragatnaşyk, energetika, gorumak we gaýry pudaklaryň ýerlerinden peýdalanmak olaryň maksatly niýetlenilişine laýyklykda amala aşyrylýar.

85-nji madda. Edaralara, kärhanalara we guramalara senagat, ulag, aragatnaşyk, energetika gorumak we gaýry pudaklaryň hajatlary üçin ýerleri bermek

1. Kärhanalara, edaralara we guramalara peýdalanmaga senagat, ulag, aragatnaşyk, energetika, gorumak we gaýry pudaklaryň hajatlary üçin ýerleri bermekligi resmileşdirmek ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan şu bitewi Kanunda we Türkmenistanyň beýleki hukuk namalarynda kesgitlenilen tertipde amala aşyrylýar.

2. Döwletiň howpsyzlygyny üpjün etmek, gorumak we döwlet serhedini gorumak hajatlary üçin berlen ýerler ýörite maksada eýedir.

3. Senagat, ulag, aragatnaşyk, energetika, gorumak we gaýry pudaklaryň kärhanalarynyň, edaralarynyň we guramalarynyň peýdalanmaýan ýerleri Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna oba hojalyk we beýleki maksatlar üçin şu bitewi Kanunda kesgitlenilen tertipde we şertlerde wagtlaýyn peýdalanmaga ýa-da kärendä berlip bilner.

4. Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplaryna ýerasty baýlyklary işläp çykarmak üçin ýer bölegi dag-magdan bölüp bermek resmileşdirilenden soň, gelejekde işlenilen meýdany peýdalanmaga ýaramly durkuna getirmek we tebigaty gorumak babatda Türkmenistanyň kanunçylygynyň talaplaryny berjaý etmek şerti bilen berilýär.

XIV bab. Tebigaty goraýyş, sagaldyş, dynç alyş we taryhy - medeni maksatly ýerler

86-njy madda. Tebigaty goraýyş maksatly ýerler

1. Tebigaty goraýyş maksatly ýerlere, Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplaryna degişli iş üçin Türkmenistanyň kanunçylygunda bellenen tertipde berilýän döwlet goraghanalarynyň, milli we dendrologik

seýilgähleriň, botanika baglarynyň, zakaznikleriň (awçylyk zakazniklerinden başga), tebigy ýadygärlikleriň ýerleri degişlidir.

2. Tebigaty goraýyş maksatly ýerler döwletiň aýratyn eýeçiliginde durýar we aýratyn gorag düzgünlidir.

Görkezilen ýerlerde olaryň maksatly niýetlenilişine garşy gelyän işler gadagandyr.

3. Tebigaty goraýyş maksatly ýerleriň düzgünini üpjün etmek üçin gorag zolaklary belenilip bilner, olarda bolsa gorag düzgüniniň berjaý edilmegine ýaramaz täsirini ýetirýän işler gadagan edilýär.

4. Tebigaty goraýyş maksatly ýerlerden peýdalanmak we olaryň gorag zolaklaryny bellemek Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenilen tertipde amala aşyrylýar.

87-nji madda. Sagaldyş maksatly ýerler

1. Sagaldyş maksatly ýerlere, keselleriň önüni alyş we olaryň bejeriş çärelerini guramak üçin amatly, tebigy bejeriş häsiýetleri we aýratyn howa şertleri bolan Türkmenistanyň kanunçylygynda belenilen tertipde berlen ýer bölekleri degişlidir:

Türkmenistanyň edara görnüşindäki we şahsy taraplaryna - peýdalanmaga ýa-da kärendesine; daşary ýurtly edara görnüşindäki taraplara- kärendesine.

2. Ilatyň kesellemiginiň önüni almak we bejermek hem-de dynç almagy üçin, şeýle hem tebigy bejeriş häsiýetlerini goramagyň zerur şertlerini üpjün etmek maksady bilen sagaldyş maksatly ýerlerde sanitariýa gorag zolaklary belenilýär. Şol zolaklaryň çäklerinde Türkmenistanyň şahsy adamlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna olaryň maksatly niýetlenilişine garşy gelyän iş üçin ýer böleklerini bermek gadagan edilýär.

3. Sagaldyş maksatly ýerleri peýdalanmak we sanitariýa gorag zolaklaryny bellemek Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenilen tertipde amala aşyrylýar.

(2007-nji ýylyň 1-nji oktýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007 ý., № 4, 68-nji madda)

88-nji madda. Dynç alyş maksatly ýerler

1. Dynç alyş maksatly ýerlere ilatyň köpçülikleýin dynç almagyny, syýahatçylygy we sporty guramak üçin berlen ýerler degişlidir;

Türkmenistanyň edara görnüşindäki we şahsy taraplaryna - peýdalanmaga ýa-da kärendesine; daşary ýurtly edara görnüşindäki taraplara - kärendesine.

2. Dynç alyş maksatly ýerlerden peýdalanmak Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenilen tertipde amala aşyrylýar.

(2007-nji ýylyň 1-nji oktýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007 ý., № 4, 68-nji madda)

89-njy madda. Taryhy-medeni maksatly ýerler

1. Taryhy-medeni maksatly ýerlere, taryhy-medeni goraghanalaryň, memorial seýilgähleriň, guburlaryň, arheologik ýadygärlikleriň, taryhy we medeni ýadygärlikleriň Türkmenistanyň degişli edara görnüşindäki taraplaryna peýdalanmaga berlen ýerler degişlidir.

Şol ýerlerde olaryň belenilen maksatly niýetlenilişine garşy gelyän iş gadagan edilýär.

2. Taryhy-medeni maksatly ýerlerden peýdalanmak Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenilen tertipde amala aşyrylýar.

XV bap. Döwlet ýer gurluşygy

90-njy madda. Döwlet ýer gurluşygy

Döwlet ýer gurluşygy - munuň özi ýer gatnaşyklaryny kadalaşdyrmaga, ýerlerden rejeli peýdalanmaga, olaryň goralmagyna, ýerden peýdalanmagy tertipleşdirmäge, ekerançylygyň medeniýetini ýokarlandyrmaga, amatly ekologik ýagdaýy döretmäge we daşky tebigy gurşawy gowulandyrmaga gönükdirilen, Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň berjaý edilmegini üpjün etmek boýunça döwlet çäreleriniň jemidir.

91-nji madda. Döwlet ýer gurluşygynyň mazmuny

1. Döwlet ýer gurluşygy çaklamalaýyn we taslamadan öňki, hojalygara we içerki hojalyk ýer gurluşygyna bölünýär.

2. Çaklamalaýyn we taslamadan öňki ýer gurluşygyny işläp düzmäge we amala aşyrmaga şu aşakdakylary işläp düzmek we amala aşyrmak girýär:

- ýer serişdelerinden peýdalanmagyň we goramagyň döwlet hem-de sebitleýin maksatnamalary;
- Türkmenistanyň, welaýatlaryň, etraplaryň we şäherleriň ýer serişdelerinden peýdalanmagyň we olary goramagyň, eroziýa garşy çäreleriň, gorag agaçlaryny döretmegiň, öri meýdanlaryny peýdalanmagyň we gowulandyrmagyň ülnüleri;
- welaýatlaryň, etraplaryň we şäherleriň ýer gurluşyk ülnüleri;
- etraplaryň, şäherleriň we şäherçeleriň ýerlerini zolaklaşdyrmagyň ülnüleri;
- Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenilen aýratyn düzgünlü ýerleriň meýdanlaryny ýerleşdirmegiň we çäklerini bellemegiň taslamalary.

3. Hojalygara ýer gurluşygyna şu aşakdakylar girýär:

- etraplaryň we welaýatlaryň araçäklerini, obalaryň, şäherçeleriň, şäherleriň, we Aşgabat şäheriniň çäklerini bellemek;
- ýer eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň täze ýer bölekleriniň taslamalaryny düzmek we bar bolanlaryny tertipleşdirmek;
- oba hojalyk önümçiligini alyp barmak üçin täze döredilýän, üýtgedilip guralýan daýhan birleşiklerine, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetlerine we Türkmenistanyň beýleki oba hojalyk edara görnüşindäki taraplaryna ýerleri bermegiň taslamalaryny düzmek;
- oba hojalyk däl hajatlar üçin Türkmenistanyň raýatlaryna we edara görnüşindäki taraplaryna ýerleri bermegiň taslamalaryny düzmek.

Hojalygara ýer gurluşygy etraplaryň we birnäçe hojalyklaryň çäklerinde şu bitewi Kanun bilen kesgitlenilen tertipde geçirilýär.

Hojalygara ýer gurluşygynyň taslamalary tassyklanylandan soň, ýer bölekleriniň çäkleri bellenen nusgadaky belgiler bilen bellenilip ýere geçirilýär.

4. İçerki hojalyk ýer gurluşygy oba hojalyk önümçiligi bilen meşgullanýan daýhan birleşikleriniň, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetleriniň, beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň we daýhan hojalyklarynyň ýerleriniň, ýer bölekleriniň eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň ýerleriniň ylmy taýdan esaslandyrylan ekin dolanyşyklaryny girizmek bilen guralmagy öz içine alýar.

İçerki hojalyk ýer gurluşyk taslamalarynyň amala aşyrylyşyna, ýer gurluşygynyň düzüm bölegi bolan awtorlyk gözegçiligi geçirilýär.

5. Ýer gurluşygy tertibinde ýerlerden peýdalanmak we olary goramak bilen baglanyşykly beýleki taslamalar hem işlenilip bilner.

6. Ýer gurluşyk işleriniň düzümünde topograf-geodezik, kartografik, toprak, geobotaniki, eroziýa garşy we beýleki barlaglary we gözlegleri, şeýle hem ýerleriň tükellemesi, hasaby we ykdysady bahalaryny bellemek boýunça işleri geçirmek göz önünde tutulýar.

92-nji madda. Döwlet ýer gurluşygynyň ýöretmegiň tertibi

Döwlet ýer gurluşygy şu aşakdaky tertipde amala aşyrylýar:

- ýer gurluşyk işini gozgamak;
- taýýarlyk we gözleg işleri;
- taslamany düzmek;
- taslama seretmek we tassyklamak;
- taslamany ýere geçirmek;
- ýer gurluşyk resminamalaryny resmileşdirmek we bermek;
- taslamalaryň amala aşyrylyşyna awtorlyk gözegçiligini etmek.

93-nji madda. Döwlet ýer gurluşygyny guramak

1. Döwlet ýer gurluşygy ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan

kesgitlenilýän tertipde geçirilýär.

2. Döwlet ýer gurluşygy Türkmenistanyň Döwlet býujetiniň serişdeleriniň hasabyna ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan amala aşyrylýar.

XVI bap. Döwlet ýer kadastry

94-nji madda. Döwlet ýer kadastry

Döwlet ýer kadastry, ýerleriň tebigy, hojalyk we hukuk düzgüni, toparlary, mukdar we hil häsiýetnamasy we ykdysady gymmaty, ýer bölekleriniň ýerleşýän ýeri we möçberleri, olaryň ýer bölekleriniň eýeleri, ýerden peýdalanyjylary we ýer kärendeçileri boýunça bölünişi baradaky zerur maglumatlaryň we resminamalaryň ulgamydyr.

Döwlet ýer kadastry aşakdakylary öz içine alýar:

- ýere bolan hukugy döwlet belligine almagy;
- ýeriň mukdarynyň we hiliniň hasabyny;
- ýerleriň möçberi, bölünişi we peýdalanylyşy baradaky hasabatyny;
- topragyň bonitirowkasyny we ýerleriň bahasyny bellemegi;
- ýer serişdeleri baradaky maglumatlaryň ulgamyny döretmegi, ýer kadastr maglumatlary täzelemegi we saklamagy.

95-nji madda. Döwlet ýer kadastryň alyp barmagyň tertibi

1. Döwlet ýer kadastry Türkmenistanyň Döwlet býujetiniň serişdeleriniň hasabyna ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan bir bitewi ulgamda ýöredilýär.

Döwlet ýer kadastryň ýöretmek aşakdakylar bilen üpjün edilýär:

- aýerokosmos surata düşürmek, topograf-geodezik, kartografik, toprak, agrohimiki, geobotaniki we beýleki barlaglary hem-de gözlegleri geçirmek;
- ýerleriň bahasynyň, hiliniň we mukdarynyň hasaby bilen;
- şahsy adamlaryň, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplarynyň, şeýle hem daşary ýurt döwletleriniň we halkara guramalarynyň ýer böleklerine bolan hukuklaryny döwlet belligine almak;
- ýerleriň möçberi, bölünişi we peýdalanylyşy baradaky hasabaty düzmek;
- ýeriň ozalky sypatynyň we suratynyň barlaglarynyň maglumatlaryny ulanmak bilen ýer kadastr maglumatlarynyň kompýuterleşdirilen ulgamyny döretmek we saklamak.

96-nji madda. Döwlet ýer kadastryň alyp barmagyň esasy ugurlary

Döwlet ýer kadastryň alyp barmagyň esasy ugurlary şu aşakdakylardyr:

- Türkmenistanyň çägendäki ähli ýerleri dolulygyna öz içine almak;
- ýer-kadastr maglumatlaryny işläp düzmegiň usulyň ýeketäkligi;
- ýer kadastr maglumatlarynyň dogrulygy;
- ýer kadastryň maglumatlarynyň gyzylanýan taraplar üçin elýeterli bolmagy.

97-nji madda. Döwlet ýer hasabaty

Türkmenistanyň döwlet ýer hasabaty her ýylda düzülýär we tutuş ýurt boýunça we dolandyryş ýer birliklerinde (welaýatlar, Aşgabat şäheri, etraplar we şäherler), ýerleriň ýagdaýy baradaky maglumatlary olaryň görnüşleri, ýer bölekleriniň eýeleri, ýerden peýdalanyjylary we ýer kärendeçileri boýunça bölünişini, şeýle hem hasabat döwründäki beýleki ýer kadastr maglumatlaryny öz içine alýar.

Döwlet ýer hasabaty Türkmenistanyň Ministrler Kabinetine, şeýle hem degişli ministrliklere we pudaklaýyn dolandyryş edaralaryna berilýär.

98-nji madda. Ýer kadastr resminamasy

1. Ýer kadastr resminamasynyň görnüşleri:

- daýhan birleşiklerinde we beýleki oba hojalyk kärhanalarynda ýer kadastr kitaby;
- etraplaryň (şäherleriň) döwlet ýer kadastr kitaby;
- welaýatlaryň (Aşgabat şäheriniň) döwlet ýer kadastry;
- Türkmenistanyň döwlet ýer kadastry.

2. Ýer kadastr resminamasynyň düzümi, mazmuny we alnyp barlyşynyň tertibi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenilýär.

99-njy madda. Ýer böleklerine eýeçilik hukugyny, ýerden peýdalanmak hukugyny we ýerlere kärende hukugyny döwlet belligine almak

1. Şahsy adamlaryň, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görmüşindäki taraplarynyň, şeýle hem daşary ýurt döwletleriniň we halkara guramalarynyň ýer böleklerine eýeçilik hukugyny, ýerden peýdalanmak hukugyny we ýerlere kärende (daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň suwarymly ýerlerinden başga) hukugyny döwlet belligine almak, şol ýerleriň ýerleşýän ýeri boýunça, etrabyň (şäheriň) döwlet ýer kadastr kitabyna degişli maglumatlary girizmek bilen ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasynnda Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde amala aşyrylýar.

Ýer bölegine hukugy döwlet belligine almak üçin esas bolup, şol hukugy kepillendirýän, üýtgedýän ýa-da ýatyrýan resminamalar hyzmat edýär.

2. Ýer bölegine hukugy kepillendirýän resminamalar:

- ýer bölegine hususy eýeçilik hukugyna - ýer bölegine eýeçilik hukugyny berýän Döwlet namasy;
- ýerden peýdalanamak hukugyna - ýerden peýdalanmak hukugyny berýän Döwlet namasy;
- ýer böleklerine kärende hukugyna - ýeriň kärendä berlendigi barada Kepilnama.

3. Ýer bölegine hususy eýeçilik hukugy we ýerden peýdalanmak hukugy jemagat sanawyna girizilmäge degişlidir.

(2007-nji ýylyň 30-njy martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007 ý., № 1, 39-njy madda)

XVII bap. Ýerleri goramak

100-nji madda. Ýerleri goramagyň maksatlary we wezipeleri

1. Ýerleri goramak-hukuk, guramaçylyk, ykdysadyýet, tilsimat we beýleki çäreleriň ulgamyny, olaryň maksatlaýyn, rejeli peýdalanylmagyny, oba hojalyk dolanyşygynda peýdalanylýan we aýratyn goralýan ýerleriň çäginde, ýerleriň esassyz alynmagyna ýol berilmezligi, zyýanly zeper ýetirijileriň täsirinden goramaklygy, şeýle hem topragyň mesligini ýokarlandyrmak we giňeltmek, tokaý gaznasynyň ýerleriniň öndürjiligini ösdürmekligi öz içine alýar.

2. Ýerleri goramak, ýer serişdelerine toplumlaýyn çemeleşmek esasynda, olaryň zolaklandyrylyş we sebitara aýratynlyklaryny hasaba almak bilen amala aşyrylýar.

3. Ýerlerden rejeli peýdalanmaga gönükdirilen çäreler, tebigaty goraýyş, serişde tygşytlayyş häsiýete eýedir we topragy abat saklamagy, daşky tebigy gurşawa, ösümlük we haýwanat dünýäsine, ýerasty baýlyklaryň we beýlekileriň düzümine ýaramaz täsiri çäklendirmegi göz önünde tutýar.

101-nji madda. Ýerleri goramagyň mazmuny we tertibi

Ýer bölekleriniň eýeleri, ýerden peýdalanyjylar we ýer kärendeçileri özläriniň hojalyk işinde aşakdakylary üpjün etmelidirler:

- ýerleri rejeli gurnamaklygy;
- topragyň mesligini, şeýle hem ýerleriň beýleki häsiýetlerini ýokarlandyrmagy we dikeltmegi;
- ýerleri ýel we suw eroziýasyndan, çölleşmekden, silden, suwa basdyrmakdan, batga öwürmekden, ikilenji şorlaşmagyndan, guratmakdan, basgylanmakdan, önümçilik we sarp edilen galyndylar, himiki we radioaktiv maddalar bilen hapalanmakdan, şeýle hem beýleki ýaramaz täsirlerden goramagy;

- suwarymly ýerleriň haşal otlar, gyrymsy agaçlar we tokaýjyklar bilen hapalanmagyndan, şeýle hem ýerleriň beýleki medeni-tehniki ýagdaýyny pese düşürýän täsirlerden goramagy;

- eger topragyň mesligini başga usullar bilen dikeltmek mümkin bolmasa, sandan çykan ýerleri gorap saklamagy;

- ýeriň durkuny bozmak bilen baglanyşykly iş geçirilende topragyň mes gatlagyny aýryp, saklap we durky bozulan ýerleriň durkuny täzelemekde peýdalanmagy.

102-nji madda. Binalaryň, gurluşyklaryň we desgalaryň ýerleşdirilmegine, taslanlymagyna, gurulmagyna we ulanylmaga berilmegine bolan ekologik talaplar

1. Täze gurulýan we durky täzelenýän binalar, gurluşyklar we desgalar ýerleşdirilende, taslanlylanda, gurlanda we ulanylmaga berlende, şeýle hem ýeriň ýagdaýyna ýaramaz täsir edýän täze tehnikalar we tilsimatlar ornaşdyrylanda, ýerleri goramak boýunça çäreler göz önünde tutulmalydyr we amala aşyrylmalydyr, şeýle hem sanitariýa-gigiýena we beýleki ýörite talaplaryny (kadalar, düzgünler, ölçegler) berjaý etmek üpjün edilmelidir.

2. Işe girizilýän desgalaryň ýa-da ornaşdyrylýan tilsimatyň ýerleriň ýagdaýyna ýaramaz täsirine baha bermek we ýerleri peýdalanmak we goramak boýunça göz önünde tutulan çäreleriň netijeliligine baha bermek ekologiýa netijenamasy esasynda geçirilýär.

3. Ýerleri goramak çäreleri üpjün edilmedik ýa-da bozulan we ekologiýa seljermesinden onuň netijenamasy bolmadyk desgalary, binalary we gurluşyklary ulanmaga bermek, şeýle hem täze tilsimatlary ornaşdyrmak gadagan edilýär.

4. Şahsy adamlaryň, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplarynyň, şeýle hem daşary ýurt döwletleriniň we halkara guramalarynyň eýeçiligindäki, peýdalanmagyndaky we kärendesindäki ýer böleklerinde ýerleriň ýagdaýyna täsir edýän desgalary, binalary we gurluşyklary ýerleşdirmek, şeýle hem täze tilsimatlary ornaşdyrmak ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasý, tebigaty goragyş we beýleki edaralar bilen ylalaşylyp, Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenilen tertipde we şertlerde amala aşyrylýar.

103-nji madda. Ýerleri rejeli peýdalanmagy we goramagy ykdysady taýdan höweslendirmek

1. Ýerleri rejeli peýdalanmagy we goramagy ykdysady taýdan höweslendirmek, topragyň mesligini abat saklamakda we üznüksiz artdyrmakda, önümçilik we beýleki işiň ýaramaz täsirlerinden goramakda, ýer bölekleriniň eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň, ýerleriň kärendeçileriniň gyzyklanmagyny ýokarlandyrmaga gönükdirilýär we şu aşakdakylardan durýar:

- oba hojalyk taýdan özleşdiriş döwründe ýa-da önümçilik işleriniň taslamasynda göz önünde tutulan, olaryň ýagdaýyny gowulandyrylýan döwürde, ýer bölekleriniň peýdalanylyşy üçin töleglerden boşatmak;

- ýeňillikli karzlary bermek;

- kesekiniň günäsi bilen bolan bozulmalar sebäpli ýerleriň wagtlaýyn dolanyşykdan çykmagy netijesinde alynmadyk girdejileriň bölekleyin öwezini dolmak;

- ýerleriň hilini gowulandyrandygy, topragyň mesligini we ýerleriň önümliligini ýokarlandyrandygy, ekologik taýdan arassa önüm öndürendigi üçin höweslendirmek;

- kesekiniň günäsi bilen bozulan ýerleri dikeltmek üçin maksatlaýyn serişdeleri bölüp bermek.

2. Ýerleriň rejeli peýdalanylyşyny we goralýşyny ykdysady taýdan höweslendirmek Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde amala aşyrylýar.

XVIII bap. Ýerleriň peýdalanylyşyna we goralýşyna döwlet gözegçiligi. Ýerleriň ýagdaýynda bolup geçýän üýtgeşmelere syn etmek

104-nji madda. Ýerleriň peýdalanylyşyna we goralýşyna döwlet gözegçiliginiň esasy wezipeleri

Ýerleriň peýdalanylyşyna we goralýşyna döwlet gözegçiliginiň esasy wezipeleri şu aşakdakylardyr:

- döwlet häkimiýet we dolandyryş edaralarynyň ählisi, ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli özüňi dolandyryş edaralary, şahsy adamlar, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplary, şeýle hem daşary ýurt döwletleri we halkara guramalary tarapyndan Türkmenistanyň ýer

kanunçylygynyň talaplarynyň berjaý edilmegini üpjün etmek;

- ýerlerden rejeli peýdalanmak we olary goramak babatda döwlet syýasatynyň durmuşa geçirilmegini üpjün etmek;

- ýerlerden peýdalanmak we olary goramak babatda Türkmenistanyň kanunçylygynyň bozulmalarynyň önüni almak, şeýle bozulmalary ýüze çykarmak we olary aradan aýyrmak boýunça degişli çäreleri geçirmek;

- ýer bölekleriniň eýeleri, ýerden peýdalanyjylar we ýer kärendeçileri tarapyndan tebigy gurşawy goramak babatda, şeýle hem topragyň mesliginiň pese düşmegi we hapalanmagy, ösümlük we haýwanat dünýäsiniň, suw desgalarynyň we beýleki tebigy serişdeleriň ýagdaýynyň ýaramazlaşmagyna ýol bermezlik babatda Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan ölçegleriň we kadalaryň berjaý edilmegini üpjün etmek.

105-nji madda. Ýerlerden peýdalanylyşyna we olaryň goralýşyna döwlet gözegçiligini amala aşyrmagyň esasy ugurlary

Ýerlerden peýdalanylyşyna we olaryň goralýşyna döwlet gözegçiligini amala aşyrmagyň esasy ugurlary:

- döwletiň aýratyn goragynda durýan, milletiň esasy baýlygy bolan ýerlerden rejeli peýdalanmagy we olaryň goralmagyny üpjün etmek;

- ýer serişdelerinden peýdalanylanda ekologik howpsuzlygyň talaplaryny ykdysady bähbitlerden ileri tutmak;

- Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň bozulmagynyň netijesinde daşky tebigy gurşawa ýetirilen zyýanyň öwezini dolmak;

- ýerleri goramak we olardan peýdalanmak babatda jogapkärçiligi we ykdysady höweslendiriş çärelerini utgaşdyrmak.

106-njy madda. Ýer döwletiň gözegçiliginde we goragynda

Eýeçiligiň görnüşine we pudaklaýyn tabynlygyna garamazdan, şahsy adamlara, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplaryna, şeýle hem daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna eýeçilige, peýdalanmaga we kärendesine berlen, Türkmenistanyň çäklerindäki ähli ýerler, döwletiň gözegçiliginde durýar.

107-nji madda. Ýerlerden peýdalanylyşyna we olaryň goralýşyna döwlet gözegçiligini amala aşyryýan edaralar

1. Ýerlerden peýdalanylyşyna we olaryň goralýşyna döwlet gözegçiligi ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan amala aşyrylýar.

2. Ýerlerden peýdalanylyşyna we olaryň goralýşyna döwlet gözegçiligini amala aşyryýan ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy şu aşakdaky gözegçiligi üpjün edýär:

- ähli ýerlerden maksatly niýetlenilişi boýunça peýdalanylmagyny;

- döwlet häkimiýet we dolandyryş edaralary, ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň şahsy adamlary we edara görnüşindäki taraplary, şeýle hem daşary ýurt döwletleri we halkara guramalary tarapyndan ýerleri goramak we olardan peýdalanmak meseleleri boýunça Türkmenistanyň kanunçylygynyň berjaý edilmegini;

- ýer bölekleriniň birugsat eýelenmegine ýol berilmezligini;

- ýerleri goramak we olardan peýdalanmak boýunça ýer gurluşyk taslamalarynyň we beýleki taslamalaryň amala aşyrylmagyny;

- durky bozulan ýerleriň peýdalanmaga ýaramly ýagdaýa getirilmegini;

- wagtlaýyn eýelenilen ýerleriň öz wagtynda yzyna gaýtarylmagyny;

- ýer bölekleriniň eýeleri, ýerden peýdalanyjylar we ýer kärendeçileri tarapyndan guramaçylyk-hojalyk, agrotehnik, tokaý- melioratiw we topragyň mesligini dikeltmek we saklamak boýunça beýleki çäreleriň öz wagtynda we dogry geçirilmegini;

- ýer bölekleriniň eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň ýerleriň möçber, peýdalanylyşy we ýagdaýy baradaky maglumatlary degişli döwlet edaralaryna öz wagtynda bermegini;

- ýer bölekleriniň araçäk belgileriniň abat saklanmagyny;
 - ýerlerden peýdalanmagyň tebigaty goraýyş düzgün talaplarynyň ýerine ýetirilmegini;
 - toprak eroziýasynyň, şorlaşmagyň, suw basmagyň, çölleşmegiň, hapalanmagyň we ýeriň ýaramazlaşmagyna getirýän beýleki täsirleriň önüni alyp we aradan aýryp, ýeriň gowulanmagy boýunça çäreleriň öz wagtynda we ýokary hilli ýerine ýetirilmegini;
 - ýere eýeçilik, ýerden peýdalanmak we ýer kärendesi hukuklaryny bozýan geleşiklere ýol berilmezligini;
 - ýerleriň ekologiki ýagdaýyny;
 - döwlet häkimiýet we dolandyryş, ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralarynyň Türkmenistanyň ýer kanunçylygy babatda kabul edýän kararlarynyň kanunçylygyny.
3. Döwlet gözegçiligini amala aşyran ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasynyň wezipelerine Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan beýleki meseleler hem girýär.

108-nji madda. Ýerlerden peýdalanylyşyna we olaryň goralýşyna döwlet gözegçiligini amala aşyrmagyň tertibi

Ýerlerden peýdalanylyşyna we olaryň goralýşyna döwlet gözegçiligini amala aşyran ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy öz ygtyýarlyklarynyň çäginde:

- ýer bölekleriniň eýeleri, ýerden peýdalanyjylar we ýer kärendeçileri tarapyndan ýerlerden maksatlaýyn peýdalanmak we olary goramak meselesi boýunça barlaglary amala aşyrýar;
- Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň bozulanlygy barada teswirnama (ykranama) düzýär;
- ýerine ýetirilmegi hökmany bolan şahsy adamlara, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşündäki taraplaryna, şeýle hem daşary ýurt döwletlerine we halkara guramalaryna Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň bozulmagynyň sebäplerini we şertlerini aradan aýyrmak barada görkezmeleri (tabşyryklar) berýär;
- günäkär wezipeli adamlary, şahsy adamlary, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşündäki taraplaryny, edara ediş jogapkärçiligine çekýär, Türkmenistanyň ýer kanunçylygy bozulyp ýetirilen zyýanyň öwezini dolmak boýunça talapnama berýär, günäkär adamlaryň jogapkärçilige çekilmegi üçin degişli edaralara teklipnama berýär;
- ýer meseleleri boýunça ministrlikleriň, pudaklaýyn dolandyryş edaralarynyň ýer kanunçylygyna garşy gelyän kadalaşdyryjy namalarynyň, şeýle hem welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň, etraplaryň we şäherleriň häkimleriniň kararlarynyň güýjüni Türkmenistanyň çäklerinde duruzmak ýa-da ýatyrmak meseleleri boýunça teklipleri Türkmenistanyň Ministrler Kabinetine berýär;
- ýer eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň ýer böleklerine-bökdençsiz, goramak we beýleki ýörite hajatlar üçin berlen ýer böleklerine bolsa, bellenilen düzgüni hasaba almak bilen, baryp görýär we barlag geçirýär;
- Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň bozulmagy bilen, şeýle hem ýer hukugyna güwä geçýän degişli resminama bolmadyk halatynda, senagat, raýat we beýleki gurluşyklary, ýerasty baýlyklaryň işlenip çykarylmagyny, desgalaryň işe girizilmegini, agrotehnik, tokaý- melioratiw, geologiýa - gözleg, agtaryş, geodeziýa we beýleki işleriň geçirilmegini duruzýar;
- şahsy adamlardan, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşündäki taraplaryndan, şeýle hem daşary ýurt döwletlerinden we halkara guramalaryndan ýerleri goramak we olardan peýdalanmak meseleleri boýunça gerekli maglumatlary alýar, eýeçiligiň görnüşine we tabyňlygyna garamazdan kärhanalaryň, edaralaryň we guramalaryň ýolbaşçylarynyň, şeýle hem ýer bölekleriniň eýeleriniň - raýatlaryň görkezilen meseleler boýunça habarlaryny we hasabatyny alýar;
- täze özleşdirilen, suwarymly meliorasiýalaşdyrylan, gowulandyrylan we durky täzelenen ýerler, meýdan gorag agaçlary, eroziýa garşy gidrotehnik, desgalar we beýleki desgalar işe girizilende, olaryň kabul edilmegine gatnaşýar;
- Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda beýleki çäreleri amala aşyrýar.

109-njy madda. Ýerleriň durkuny täzelemek

1. Ýerleriň durkuny täzelemek - bu inžener-tehniki, melioratiw, agrotehnik, ýerleriň biologik öndürjiligini dikeltmek we beýleki çäreleriň toplumydyr.

2. Ýerasty baýlyklaryň işlenip çykarylmagy we dürli desgalaryň gurulmagy netijesinde bozulan ýerler durky täzelemäge degişlidir.

3. Ýerleriň durkuny täzelemek önümçilik işleriniň netijesinde topragyň mes gatlagynyň bitewiligini bozan ýer eýesiniň, ýerden peýdalanyjynyň we ýer kärendeçisiniň hasabyna amala aşyrylýar.

110-njy madda. Ýerleriň ýagdaýynda bolup geçýän üýtgeşmelere syn etmek

1. Ýerleriň ýagdaýynda bolup geçýän üýtgeşmelere syn etmek -Türkmenistanyň ýer serişdelerinden peýdalanmagyň netijesinde ýüze çykýan üýtgeşmelere syn etmegiň çäreleriniň, ýerlerden rejeli peýdalanmak, topragyň mesligini yzygiderli dikeltmek hem-de daşky tebigy gurşawy abat saklamak üçin şertleri döretmek maksady bilen olaryň ýagdaýyna baha bermegiň we çaklamagyň ulgamydyr.

2. Ýerleriň ýagdaýynda bolup geçýän üýtgeşmelere syn etmek ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy tarapyndan, Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň kesgitleýän tertibinde, Türkmenistanyň Döwlet býujetiniň serişdeleriniň hasabyna amala aşyrylýar.

XIX bab. Ýer bölekleriniň eýelerine, ýerden peýdalanyjlara we ýer kärendeçilerine ýetirilen zyýanyň, şeýle hem oba hojalyk we tokaý hojalyk önümçiliginiň ýitgileriniň öwezini dolmak

111-nji madda. Ýer bölekleriniň yzyna alynmagy ýa-da wagtlaýyn eýelenilmegi, şeýle hem ýer böleginiň eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň hukuklarynyň çäklendirilmegi bilen ýetirilen zyýanyň öwezini dolmak

1. Ýer eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň ýer bölekleriniň yzyna alynmagy ýa-da wagtlaýyn eýelenilmegi şahsy adamlaryň, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplarynyň, şeýle hem daşary ýurt döwletleriniň we halkara guramalarynyň işi netijesinde ýeriň hiliniň ýaramazlaşmagy bilen ýetirilen zyýan (elden giden peýdany goşmak bilen), etraplaryň (şäherleriň) ýer meseleleri baradaky toparlarynyň kesgitleýän möçberlerinde öwezi dolunmaga degişlidir.

2. Zyýanyň öwezini dolmak:

- Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenen tertipde, yzyna alynýan ýer bölekleri bölünip berilýän şahsy adamlar, Türkmenistanyň we daşary ýurtlaryň edara görnüşindäki taraplary, şeýle hem daşary ýurt döwletleri we halkara guramalary;

- işi ýer bölekleriniň eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň hukuklarynyň çäklendirilmegine ýa-da ýerleriniň ýaramazlaşmagyna elten şahsy adamlar, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplary şeýle hem daşary ýurt döwletleri we halkara guramalary tarapyndan geçirilýär.

3. Ýer böleklerine eýeçilik hukugyny, ýerden peýdalanmak hukugyny we ýere kärende hukugyny bellige almak we degişli resminamalary bermek ýetirilen zyýanyň, şeýle hem oba hojalyk we tokaý hojalyk önümçiliginiň ýitgileriniň öwezi dolunandan soň amala aşyrylýar.

112-nji madda. Oba hojalyk we tokaý hojalyk önümçiliginiň ýitgileriniň öwezini dolmak

1. Oba hojalygyny we tokaý hojalygyny alyp barmak bilen baglanyşygy bolmadyk maksatlar üçin oba hojalygynda peýdalanylýan we tokaýly ýerleriň yzyna alynmagy, ýer bölekleriniň eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýer kärendeçileriniň hukuklarynyň çäklendirilmegi, ýerleriň hiliniň ýaramazlaşmagy netijesinde ýüze çykan oba hojalyk we tokaý hojalyk önümçiliginiň ýitgileriniň öwezi dolunmaga degişlidir.

2. Görkezilen ýitgileriň öwezi:

- oba hojalygyny we tokaý hojalygyny alyp barmak bilen baglanyşykly bolmadyk maksatlar üçin oba hojalygynda peýdalanylýan we tokaýly ýerler bölünip berlen şahsy adamlar, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplary, şeýle hem daşary ýurt döwletleri we halkara guramalary;

- binalaryň töwereginde gorag, sanitariýa we goraýyş zolaklary üçin oba hojalyk we tokaýly ýerleriň

dolanyşykdan aýrylmagy we olaryň has pes bahaly ýerleriň hataryna geçirilmegi bellenilen şahsy adamlar, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplary, şeýle hem daşary ýurt döwletleri we halkara guramalary tarapyndan dolunýar.

Oba hojalyk we tokaý hojalyk önümçiliginiň öwezi dolunmaga degişli ýitgileriniň möçberiniň kesgitleniş tertibi, şeýle hem olaryň öwezini dolmakdan boşadylýan taraplaryň sanawy Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenilýär.

3. Ýitgileriň öwezini dolmagyň hasabyna döreyän serişdeler şulara gönükdirilýär:

- ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasynyň ýörite hasabyna - oba hojalyk önümçiliginiň ýitgilerinden;

- Türkmenistanyň Tebigaty goramagyň döwlet gaznasyna-tokaý hojalyk önümçiliginiň ýitgilerinden.

XX bap. Ýer jedellerini çözmek

113-nji madda. Ýer jedellerini çözüň edaralar

Ýer jedellerini çözüň edaralar - Türkmenistanyň Ministrler Kabineti, ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasyny, şeýle hem ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralary we kazyýetdir.

114-nji madda. Ýer gatnaşyklary bilen baglanyşykly emläk jedellerini çözmek

Ýer gatnaşyklary bilen baglanyşykly emläk jedelleri Türkmenistanyň kazyýetleri tarapyndan çözülýär.

115-nji madda. Ýer jedelleri boýunça çözüňleri ýerine ýetirmek

Ýer jedelleri boýunça çözüňleri ýerine ýetirmek ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasynyň we çözüňde görkezilen beýleki edaralaryň üstüne yüklenilýär.

Çözüňde şikaýat edilmegi onuň ýerine ýetirilmegini togtatmaýar.

XXI bap. Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň bozulmagy üçin jogapkärçilik

116-njy madda. Türkmenistanyň ýer kanunçylygyny bozýan geleşikleriň hakyky dälidi

1. Türkmenistanyň kanunçylygynda ýer bölekleri bilen baglanyşykly gadagan edilen geleşikler (satyn almak-satmak, peşgeş bermek, girewe goýmak, çalyşmak) hakyky däl diýlip hasap edilýär, geleşikleri amala aşyran taraplar bolsa, Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde, jogapkärçilik çekýärler.

2. Türkmenistanyň raýatlary we edara görnüşindäki taraplary bilen daşary ýurtlaryň raýatlarynyň we edara görnüşindäki taraplarynyň, şeýle hem daşary ýurt döwletleriniň we halkara guramalarynyň gatnaşyklarynda ýer bölegi girew bolup bilmeyär.

117-nji madda. Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň bozulmagy üçin jogapkärçilik

1. Şu bitewi Kanunynyň 116-njy maddasyny bozmakda hem-de şu aşakdaky bozulmalar üçin günäkär şahslar:

- ýerleri özbaşdak eýelände;

- ýerler hususy eýeçilige, peýdalanmaga we kärendä bikanun berlende;

- kärendä alnan ýerler bikanun berlende we bikanun ulanylanda;

- oba hojalyk we beýleki ýerleri zaýalanda, olar önümçilik galyndylary, akdyrylýan hapa suwlar we beýleki zyýanly maddalar bilen hapalananda;

- ýerleriň ýagdaýyna ýaramaz täsir edýän desgalar taslananda, ýerleşdirilende, gurlanda, ulanylmaga berlende;
- ýerlerden peýdalanmagyň tebigaty goraýyş düzgüniniň talaplary ýerine ýetirilmedik halatynda;
- ýer böleklerinden öz maksatly niýetlenilişine görä peýdalanylmadyk halatynda;
- topragyň mes gatlagyny aýyrmagyň, saklamagyň we täzeden ulanmagyň şertleri ýerine ýetirilmedik halatynda;
- wagtlaýyn eýelenen ýerleriň öz wagtynda gaýtarylmadyk ýa-da olary maksada laýyk peýdalanmak üçin ýaramly ýagdaýa getirmek boýunça borçlaryň ýerine ýetirilmedik halatynda;
- ýer bölekleriniň araçäklerindäki belgiler ýok edilende;
- ýerlerden peýdalanylyşy we olaryň goralysy baradaky maglumatlar ýoýulanda;
- ýerlerden eýeçiliksiz peýdalanylanda;
- ýer gurluşyk taslamalary birugsat üýtgedilende;
- ekerançylygyň ýerleri taşlamak usuly ulanylanda;
- tebigy öri meýdanlary zaýalanylanda, Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde jogapkärçilik çekýärler.

2. Türkmenistanyň kanunçylygynda ýer kanunçylygynyň beýleki bozulmalary üçin hem jogapkärçilik bellenenilip bilner.

118-nji madda. Birugsat eýelenilen ýer böleklerini yzyna gaýtarmak

1. Birugsat eýelenilen ýer bölekleri, ýerler bikanun peýdalanylýan döwründe sarp edilen çykdajylaryň öwezi dolunmazdan yzyna gaýtarylmaga degişlidir. Ýer böleklerini peýdalanmak üçin ýaramly ýagdaýa getirmek, desgalary ýykmagy goşmak bilen, ýer böleklerini birugsat eýelän şahsy adamlaryň, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görmüşindäki taraplarynyň, şeýle hem daşary ýurt döwletleriniň we halkara guramalarynyň hasabyna geçirilýär.

2. Birugsat eýelenilen ýer böleklerini yzyna gaýtarmak Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde, ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasynyň tabşyryknamasy boýunça geçirilýär.

119-njy madda. Ýerden peýdalanmak kadalarynyň zygyderli bozulandygy üçin ýer bölegini yzyna almak

1. Ýerden peýdalanmak kadalarynyň zygyderli bozulandygy üçin ýer eýeleriniň, ýerden peýdalanyjylaryň we ýerleriň kärendeçileriniň ýer bölekleri yzyna alynmaga degişlidir.

2. Ýerden peýdalanmak kadalarynyň zygyderli bozulandygy üçin ýer böleklerini yzyna almak şu bitewi Kanunda we Türkmenistanyň beýleki hukuk namalarynda kesgitlenen tertipde geçirilýär.

120-nji madda. Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň bozulmagy üçin jerime çäreleri

1. Ýer bölekleriniň eýelerine, ýerden peýdalanyjylara we ýer kärendeçilerine jerime çäreleri aşakdaky ýagdaýlarda ulanylýar:

- ýerden eýeçiliksiz peýdalanylanda, ýerleri ýel we suw eroziýasyndan goramak we olary gowulandyrmak boýunça hökmany çäreler ýerine ýetirilmände we topragyň ýagdaýyny ýaramazlaşdyrýan beýleki halatlarda, ýeriň durky täzelenende topragyň mes gatlagyny aýyrmak we saklamak şerti ýerine ýetirilmände, ekerançylykda ýerleri taşlamak usuly ulanylanda, ýer bölekleri maksatly niýetlenilişi boýunça peýdalanylmanda;

- topragyň mes gatlagy zaýalananda ýa-da ýok edilende, himiki ýa-da radioktiw maddalar, zyýanly-bakteriýaly ýa-da karantin haýwanlar we ösümlikler, önümçilik we durmuş galyndylary, lagym suwlar bilen hapalananda;

- ýeri peýdalanmakda tebigaty goraýyş düzgünleriniň talaby ýerine ýetirilmände, wagtlaýyn eýelenen ýeri gaýdyp bermegiň şerti bozulanda ýa-da olary peýdalanmak üçin bellenen ýaramly ýagdaýa getirmek boýunça borçlar ýerine ýetirilmände;

- ýeriň we daşky tebigy gurşawyň ekologik ýagdaýyna ýaramaz täsir edýän desgalar işe girizilende;

- bellenen tertipde tassyklanan içerki hojalyk ýer gurluşyk taslamasyndan degişli rugsatnamasyz

çykylanda;

- ýerleriň döwlet bellige alynmagynyň, hasabatynyň we baha berilmeginiň maglumatlary ýoýulanda;
- ýer bölekleriniň araçäginde goýulan belgiler ýok edilende;
- döwletiň ýa-da döwlete dahylsyz edaralaryň peýdalanmagynda bolan ýerler birugsat eýelenende, sürülende we ekilende, şeýle hem ýer bölegi birugsat çalşylanda ýa-da Türkmenistanyň ýer kanunçylygyny bozýan beýleki ýagdaýlarda;

- daýhan birleşikleriniň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň ýerlerinde, şeýle hem döwletiň ätiýaçlyk ýerlerinde mal bakmagyň düzgüni bozulanda;

- ýer bölekleriniň eýeleri, ýerden peýdalanyjylar we ýer kärendeçileri tarapyndan haşal otlara garşy göreşmek boýunça çäreler görülmände.

2. Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň bozulandygy üçin Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenen tertipde ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasy jerimeler salýar.

3. Jerimelerden gelyän serişdeler ýer serişdelerini dolandyrmak baradaky döwlet edarasynyň ýörite hasabyna gönükdirilýär.

121-nji madda. Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň bozulmagy netijesinde ýetirilen zyýanyň öwezini dolmak

Şahsy adamlar, Türkmenistanyň we daşary ýurt döwletleriniň edara görnüşindäki taraplary, şeýle hem daşary ýurt döwletleri we halkara guramalary Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň bozulmagy netijesinde özleriniň ýetiren zyýanynyň öwezini doly möçberde dolmaga borçludylar.

122-nji madda. Türkmenistanyň ýer kanunçylygynyň bozulmagy üçin wezipeli adamlaryň jogapkärçiligi

Türkmenistanyň ýer kanunçylygyny bozmak bilen ýer meseleleri boýunça çözügüt kabul eden wezipeli adamlar Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde jogapkärçilik çekýärler.

**Türkmenistanyň Prezidenti
Saparmyrat Türkmenbaşy**

**“Ýer hakynda”
Türkmenistanyň bitewi Kanunyna goşundy**

Türkmenistanyň käbir kanunçylyk namalaryna üýtgetmeleri we goşmaçalary girizmek hakynda

I. Türkmenistanyň Jenaýat bitewi kanunyna aşakdaky mazmunly 181-1-nji, 181-2-nji, 317-1-nji maddalary goşmaly:

“181-1-nji madda. Ýeriň bikanun berilmegi

(1) Betnebislik bilen ýa-da başga şahsy gyzyklanmak bilen wezipeli adam tarapyndan döwletiň eýeçiligindäki ýer bölekleri hususy eýeçilige, kärendä bikanun berilse ýa bolmasa peýdalanylsa, zähmete hak tölemegiň ortaça aýlyk möçberiniň ellisinden ýüzüsine çenli möçberde jerime salynýar ýa-da bir ýyla çenli azatlykdan mahrum etmek jezasy berilýär.

(2) Şonuň ýaly etmiş, eger:

a) gaýtadan;

b) deslapdan dilleşmek boýunça adamlaryň toparý tarapyndan edilen bolsa,

üç ýyla çenli möhlete belli bir wezipäni eýelemek ýa-da belli bir iş bilen meşgullanmak hukugyndan mahrum etmek bilen, üç ýyla çenli azatlykdan mahrum etmek jezasy berilýär.

181-2-nji madda. Ýeriň bikanun kärendä berilmegi

(1) Betnebislik bilen ýa-da başga şahsy gyzyklanmak bilen wezipeli adam tarapyndan döwletiň eýeçiligindäki ýer bölekleri kärendä ýa-da peýdalanmaga deňişli resminamalary resmileşdirmezden ýa bolmasa resminamalara göz-görtele galp maglumatlary girizmek arkaly bikanun berilse,

üç ýyla çenli möhlete belli bir wezipäni eýelemek ýa-da belli bir iş bilen meşgullanmak hukugyndan mahrum etmek bilen bir ýyl azatlykdan mahrum etmek jezasy berilýär.

(2) Şonuň ýaly etmiş, eger:

a) gaýtadan;

b) deslapdan dilleşmek boýunça adamlaryň topary tarapyndan edilen bolsa,

üç ýyla çenli möhlete belli bir wezipäni eýelemek ýa-da belli bir iş bilen meşgullanmak hukugyndan mahrum etmek bilen üç ýyl azatlykdan mahrum etmek jezasy berilýär.

317-1-nji madda. Ýerleri özbaşdak eýelemek

Daýhan birleşikleriniň we beýleki jemgyýetçilik birleşikleriniň, şeýle hem döwlet kärhanalarynyň, edaralarynyň, guramalarynyň peýdalanmagyndaky ýerleriň özbaşdak eýelenmegi, sürülmegi we ekilmegi üçin, hasyly bahasyny tölemän elinden almak bilen, zähmete hak tölemegiň ortaça aýlyk möçberiniň ýigrimisinden ellisine çenli möçberde jerime salynýar ýa-da üç ýyla çenli azatlykdan mahrum etmek jezasy berilýär”.

II. Türkmenistanyň Edara ediş hukuk tertibiniň bozulmalary hakyndaky bitewi kanuna şu mazmundaky 52-1-nji maddany goşmaly:

“52-1-nji madda. Kärendä alnan ýerleriň bikanun berilmegi we bikanun ulanylmagy

Kärendesine ýer alan adam tarapyndan ýeriň ulanmak üçin başga birine bikanun berilmegi we onuň başga adam tarapyndan bikanun ulanylmagy, zähmete hak tölemegiň ortaça aýlyk möçberiniň onusyna çenli möçberde jerime salynmagyna eltýär”.

**Türkmenistanyň Prezidenti
Saparmyrat Türkmenbaşy**

Türkmenistanyň Kanuny

Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek hakynda

(Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary 2009 ý., № 2, II bölek, 42-nji madda)

Şu Kanun jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagynyň we terrorçylygyň maliýeleşdirilmeginiň garşysyna hereket etmegiň hukuk mehanizmini döretmek arkaly raýatlaryň, jemgyýetiň we döwletiň hukuklaryny we kanuny bähbitlerini, şeýle hem Türkmenistanyň maliýe ulgamynyň bütewiligini jenaýatçylykly kast etmelerden goramaga gönükdirilendir.

I bölüm. Umumy düzgünler

1-nji madda. Şu Kanunda ulanylýan esasy adalgalar we düşüňjeler

Şu Kanunda bar bolan adalgalaryň we düşüňjeleriň aşakdaky manysy bardyr:

1) **jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejiler** - Türkmenistanyň jenaýat kanuny tarapyndan goralýan obýektlere garşy hyýanatly hereketleri amala aşyrmagyň netijesinde edinilen pul serişdeleri we beýleki gozgalýan we gozgalmaýan emläk;

2) **jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagy** - bilkastlaýyn jenaýatçylykly ýol bilen edinilen pul serişdelerine ýa-da beýleki emläge eýelik edilmeginiň, peýdalanylmagynyň ýa-da ygtyýar edilmeginiň kanuna laýyk görnüşe getirilmegi, şol bir wagtda agzalan serişdeleriň ýa-da emläkleriň telekeçilik ýa-da gaýry ykdysady işjeňligi alyp barmak, şol sanda terrorçylygy maliýeleşdirmek üçin ulanylmagy;

3) **emläk** - edara görnüşindäki we şahsy taraplaryň eýeläp, peýdalanyp we ygtyýar edip bilýän hem-de çäklendirilmedik möçberde edinip bolýan, kanunda gadagan edilmedik ýa-da ahlak kadalaryna garşy gelmeýän islendik zat.

4) **şübheli geleşik we amal** - şu Kanuna laýyklykda şübheli geleşikleriň we amallaryň alamatlaryna we ygtyýarly döwlet edarasy tarapyndan tassyklanylýan şübheli amallaryň alamatlarynyň sanawyna gabat gelýän geleşik we amal, ýagny aýdyň ykdysady ýa-da görnetin kanuny maksatlary bolmadyk we şol edara görnüşindäki ýa-da şahsy tarapyň işi üçin häsiýetli bolmadyk pul serişdeleri we/ýa-da beýleki emläk bilen amala aşyrylýan geleşikler we amallar;

5) **ygtyýarly döwlet edarasy** - Türkmenistanyň Prezidentiniň namalary bilen döredilýän we şu Kanuna laýyklykda, maglumaty ýygnamaga, seljermäge we şu kanunda göz önünde tutulyşy ýaly şübheli geleşikler we amallar, terrorçylygyň maliýeleşdirilýän bolmagy mümkin ýagdaýlar barada maglumaty bermäge, hem-de jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmäge gönükdirilen degişli çäreleri geçirmäge ygtyýarly edilen döwlet edarasy;

6) **terrorçylygy maliýeleşdirmek** - terrorçylyk hereketlerini pul, maddy-tehniki we beýleki serişdeler bilen üpjün etmäge gönükdirilen jemgyýetçilik üçin howply bolan jenaýatçylykly hereket.

7) **maglumat berýän taraplar** - aşakdaky sanalyp geçilenlerden islendik edara görnüşindäki we/ýa-da şahsy tarap:

Türkmenistanyň Merkezi banky tarapyndan ygtyýarlylandyrylýan we gözegçilik edilýän banklar;

gaýry maliýe karz edaralary;

ätiýaçlandyryş edaralary;

lizing işi bilen meşgullanýan edaralar;

lombardlar;

gymmat bahaly kagyzlaryň bazaryna işjeň gatnaşyjylar;

haryt-çig mal biržalary;

walýuta biržalary;

humarly oýunlary geçirýän edara görnüşindäki we şahsy taraplar;

gozgalmaýan emläge hukuklary döwlet tarapyndan bellige alýan edaralar, şeýle hem gozgalmaýan emläge hukuklary ýa-da döwlet tarapyndan bellige alynmaga degişli gaýry emläk bilen geleşikleri döwlet tarapyndan bellige almak boýunça hyzmatlary edýän edaralar;

“Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek hakynda”

pul serişdeleriniň geçirilmegini amala aşyrýan poçta we telegraf aragatnaşyk edaralary we hasaplaşyklaryň we/ýa-da tölegleriň geçirilmegini amala aşyrýan gaýry edaralar;

gozgalmaýan emläk bilen amallar boýunça agentler (riýeltorlar) -öz müşderisi üçin gozgalmaýan emlägi satyn almak ýa-da satmak boýunça amallara gatnaşanda;

gymmat bahaly metallaryň söwdagärleri we gymmat bahaly daşlaryň söwdagärleri - öz müşderisi bilen kesgitlenen möçberden ýokary nagt amallaryny amala aşyranlarynda;

söwdalary we auksionlary gurnajylar;

adwokatlar, kepillendiriş hereketlerini amala aşyrýan şahslar, beýleki garaşsyz ýuristler we hasapçylar, hukuk hyzmatlaryny amala aşyrýan hususy telekeçiler - öz müşderisi üçin gozgalmaýan emlägi satyn almak-satmak, müşderiniň pul serişdelerini, gymmat bahaly kagyzlaryny ýa-da gaýry emlägini dolandyrmak; bank, süýşürtingiler hasaplaryny ýa-da gymmat bahaly kagyzlaryň hasaplaryny dolandyrmak; kompaniýalary döretmek, olaryň işlemegini we dolandyrylmagyny üpjün etmek maksatlary bilen serişdeleri toplamak; edara görnüşündäki tarapy döretmek, onuň işlemegini ýa-da dolandyrylmagyny üpjün etmek ýa-da kärhanalary döretmek we satyn almak-satmak geleşiklerini taýýarlanlarynda ýa-da amala aşyranlarynda;

8) **hökmany gözegçilik** - pul serişdeleri ýa-da gaýry emläk bilen amallary geçirýän edaralar tarapyndan özüne berlen maglumatyň esasynda, şol amallara gözegçilik boýunça, şeýle hem Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda bu maglumaty barlamak boýunça ygtyýarly edara tarapyndan şu Kanun bilen hem-de Türkmenistanyň kanunçylygy bilen kadalaşdyrylýan we olara laýyklykda kabul edilýän çäreleriň jemi;

9) **içerki gözegçilik** - jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileri kanunlaşdyrmak we terrorçylygy maliýeleşdirmek bilen baglanyşykly hökmany gözegçilige degişli amallar we pul serişdeleri ýa-da gaýry emläk bilen baglanyşykly gaýry amallar hakynda ygtyýarly döwlet edarasyna maglumat bermek boýunça pul serişdeleri ýa-da gaýry emläk bilen amallary amala aşyrýan edaralaryň işi;

10) **benefisiar hususyýetçi** - soňundan eýeçilik edýän ýa-da geleşigi geçirýän tarapyň adyndan çykyş edýän müşderä ýa-da şahsa gözegçilik edýän şahsy tarap;

11) **örtük hanky** - özüniň fiziki taýdan gatnaşmaýan döwletlerinde we çäklerinde bellige alnan bank;

12) **offşor zolaklary** - bu rezident dällere hyzmat etmek üçin daşary ýurt pulunda bank we ätiyaçlyk amallaryny amala aşyrmaklygyň aýratyn amatly şertleri girizilen zolaklardyr.

2-nji madda. Şu Kanunyň wezipesi we ulanylýan çygry

1. Şu Kanunyň esasy wezipesi jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagy hem-de terrorçylygyň maliýeleşdirilmegi bilen baglanyşykly işiň önüni almak, ýüze çykarmak, şeýle hem şübheli geleşikler we amallar, şeýle hem şu Kanuna laýyklykda hökmany gözegçilik edilmäge degişli geleşikler we amallar babatynda maglumat almak, maglumatlaryň seljerilişini geçirmek we ýaýratmak ygtyýarlyklary berlen ygtyýarly döwlet edarasyny döretmek boýunça hukuk kadalaryny bellemekden ybaratdyr.

2. Şu Kanun pul serişdeleri we gaýry emläk bilen geleşikleri we amallary amala aşyrýan Türkmenistanyň raýatlarynyň, daşary ýurt raýatlarynyň we Türkmenistanda hemişelik ýaşayan raýatlygy ýok adamlaryň, guramalaryň gatnaşyklaryny, şeýle hem jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagy we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegi bilen baglanyşykly etmişleriň önüni almak, ýüze çykarmak we soňuna çykmak maksady bilen pul serişdeleri we gaýry emläk bilen geleşikleriň we amallaryň geçirilişine Türkmenistanyň çäklerinde gözegçiligi alyp barýan döwlet edaralarynyň gatnaşyklaryny düzgünleşdirýär.

II bölüm. Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagynyň we terrorçylygyň maliýeleşdirilmeginiň önüni almak

3-nji madda. Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy gönükdirilen çäreler

1. Bank hasaplaryny açmaga we ýöretmäge hukugy bolan banklaryň we beýleki karz edaralarynyň Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda kontragentleri we/ýa-da müşderileri anyklamazdan, anonim bank hasaplary (goýumlary), görkeziji üçin hasaplary (goýumlary) açmaga we amallary amala aşyrmaga hukugy ýokdur.

2. Bank hasaplaryny açmak we ýöretmek hukugyna eýe bolan banklar we beýleki karz edaralary,

şeýle hem maglumat tabşyryýan gaýry taraplar, eger degişli şahs tarapyndan müşderini anyklamak boýunça talaplary ýerine ýetirmek üçin zerur resminamalar berilmese ýa-da anyk şübhelili resminamalar berilse, ýa-da eger şol şahs babatynda terrorçylyk işine gatnaşandygy hakynda şu Kanuna laýyklykda alnan maglumatlar bar bolsa, edara görnüşündäki we şahsy tarapa bank hasabyny (goýumyny) açmaktan ýa-da hasap boýunça amallary geçirmekden, şeýle-de, geleşikleri taýýarlamakdan we baglaşmakdan, boýun gaçyrmalydyrlar. Şu bölekde görkezilen halatlarda bank hasaplaryny açmak we alyp barmak hukugyna eýe bolan banklar we beýleki karz edaralary, müşderiler (hasaplaryň eýeleri) we goýumçylar bilen baglaşylan şertnamalary ýatymaga haklydyrlar. Bu bölekde görkezilen ýagdaýda, maglumat tabşyryýan taraplar şu Kanunyň 4-nji maddasyna laýyklykda ygtyýarly edara habar bermek meselesine seretmelidirler.

3. Maglumatlary berýän taraplar şu aşakdaky çäreleri ýerine ýetirmäge borçludyr:

- müşderiniň şahsyýetini anyklamaga we barlamaga, ýagny müşderiniň, şahsy tarapyň şahsyýetini anyklamaga mümkinçilik berýän çäreleriň birnäçesini geçirmäge (familiýasy, ady, atasynyň ady, bellige alnan we ýaşayan ýeri, doglan senesi, pasport maglumatlary, hasapdaky serişdelere ygtyýar etmek boýunça ygtyýarlyklary we Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda talap edilýän beýleki maglumatlar);

- müşderiniň ady hakyndaky, müşderiniň işiniň guramaçylyk-hukuk görnüşü, salgysy, wezipeli adamlar we müşderiniň işini düzgünleşdirýän dörediji resminamalara degişli gaýry maglumatlary goşmak bilen, müşderiniň - edara görnüşündäki tarapyň hukuk derejesine göz ýetirmek;

- müşderiniň adyndan amallary amala aşyrmaklyga hukugy bolan adamlaryň ygtyýarlyklaryna we hakykylygyna göz ýetirmek; benefisiar hususyýetçiniň şahsy anyklanylýan we barlanylýan maglumatlary bermek, müşderiniň adyndan hereket edýänligi barada nygtaýan islendik tarapyň degişli ygtyýarlyklarynyň barlygyny we bu tarapyň şahsyny barlamak.

- Türkmenistanyň kanunçylygyna bellenen beýleki amallary ýerine ýetirmek.

4. Şu maddanyň üçünji böleginde görkezilen çäreler şu aşakdaky ýagdaýlarda ulanylmalydyr:

- işjeň gatnaşyklary ýola goýlanda;

- kesgitlenen çäklendirme möçberinden islendik bir saparlaýyn geleşik geçirilen ýagdaýynda;

- jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylýan ýa-da terrorçylygyň maliýeleşdirilýän ýagdaýlarynyň döremegine şübhe dörän ýagdaýynda;

- maglumat berýän tarapda müşderiniň şahsyýetine degişli ilkinji alnan maglumatlaryň takyklygyna şübhe dörän ýagdaýynda.

5. Maglumat berýän taraplar işjeň gatnaşyklara degişli barlaglary hemişe amala aşyrmaklyga borçludyr.

6. Bank hasaplaryny açmaga we alyp barmaga hukugy bolan banklaryň we beýleki karz edaralarynyň edara görnüşündäki taraplar bolup durmaýan, offşor zolaklarynda bellige alnan banklar bilen, olaryň golçur banklary we aýrybaşga bölümleri bilen göni korrespondent gatnaşyklary ýola goýmaga hukuklary ýokdur. Bu çäklendirme baş edaralary offşor zolaklarynyň daşynda ýerleşýän (bellige alnan) edaralaryň, offşor zolaklarynda bellige alnan aýrybaşga bölümleri bilen göni korrespondent gatnaşyklarynyň ýola goýulmagyna degişli däl;dir;

Türkmenistanda örtük banklary döretmek gadagandyr.

Bank hasaplaryny açmaga we alyp barmaga hukugy bolan banklar we beýleki karz edaralary örtük-banklary bilen korrespondent gatnaşyklary ýola goýup ýa-da dowam etdirip bilmezler, şeýle hem öz hasaplaryndan örtük-banklara peýdalanmaga mümkinçilik berýän daşary ýurt maliýe edaralary-korrespondentler bilen geleşikleriň we amallaryň amala aşyrylmagynyň garşysyna ätiýaçlyk çärelerini görmelidirler.

7. Bellige alan döwletiň kanunçylygyna laýyklykda offşor zolagynda bellige alnan kompaniýanyň (jemgyýetiň) statusy bolan edara görnüşündäki tarap Türkmenistanyň rezident-bankynyň esaslandyryjysy ýa-da paýdary bolup bilmez.

8. Türkmenistanyň Merkezi banky banklaryň we beýleki karz edaralarynyň işini ygtyýarlandyrmagy we düzgünleşdirmegi amala aşyrmak maksady bilen, offşor zolagynyň subýektleriniň, döwletleriniň we çäkleriniň sanawyny kesgitleýär hem-de olar bilen geleşikleri we amallary amala aşyrmagyň şertlerini kesgitleýär we çäklendirmeleri girizýär.

9. Maglumatlary berýän taraplar:

- jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine hem-de onuň amala aşyrylmagynyň garşysyna hereket etmegiň içerki gözegçilik kadalaryny işläp taýýarlamalydyrlar;

- pul serişdeleri we/ýa-da gaýry emläk bilen geleşiklere we amallara degişli bolan amallaryň

tamamlanan pursatyndan soňra, oňa degişli maglumatlar we ýazgylar baş ýyldan az bolmadyk möhlete saklanylmalydyr. Müşderiniň şahsynyň anyklanmagyna degişli maglumatlar we ýazgylar, şeýle hem işjeň gatnaşyklar, işjeň hat alyşmalar we gaýry maglumatlar barada resminamalar hasabyň ýapyplan we işjeň gatnaşyklaryň tamamlanan pursatyndan başlap baş ýyldan az bolmadyk möhlete saklanylmalydyr. Şeýle ýazgylardaky maglumatlar, garamak we derňemek üçin degişli subutnamalar bermek maksady bilen aýry-aýry geleşikleriň we amallaryň dikeldilmegine mümkinçilik berer ýaly, ýeterlik bolmalydyr;

- ygtyýarly döwlet edarasyna maglumatyň berlendigi baradaky maglumaty gizlin saklamaga borçludyr. Şeýle maglumatyň ygtyýarly döwlet edarasyna berlendigi barada habar üçünji tarapa diňe Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan halatlarda berlip bilner. Maglumat berýän edaralaryň işgärleri bu edaralaryň müşderilerine ýa-da gaýry taraplara ygtyýarly döwlet edarasyna maglumat berilýändigini hakynda habar berip bilmezler.

10. Bank hasaplaryny açmaga we alyp barmaga hukugy bolan banklar we beýleki karz edaralary ygtyýarly döwlet edarasyndaky terrorçylyk işine (terrorçylygy maliýeleşdirmäge) gatnaşygy hakynda maglumat gelip gowşan şahsy we edara görnüşindäki taraplaryň amallaryny, şol amaly amala aşyrmak hakynda müşderiniň görkezmesiniň ýerine ýetirilmeli senesinden başlap üç iş gününe togtadyrlar we amalyň togtadylan gününden gijä galman bu barada ygtyýarly döwlet edarasyna maglumat berýärler.

Görkezilen möhletde terrorçylykly işe (terrorçylygy maliýeleşdirmäge) gatnaşyandygy hakynda maglumat bar bolan şahsy we edara görnüşindäki taraplaryň degişli amalyny goşmaça möhlete togtatmak hakynda ygtyýarly edaranyň karary alynmasa, bank hasaplaryny açmaga we alyp barmaga hukugy bolan banklar we beýleki karz edaralary müşderiniň ygtyýar etmegi boýunça pul serişdeleri ýa-da gaýry emläk bilen amaly amala aşyrmaga haky bardyr.

Terrorçylykly işe (terrorçylygy maliýeleşdirmäge) gatnaşyandygy hakynda maglumatlar bolan şahsy we edara görnüşindäki taraplaryň pul serişdeleri we gaýry emlägi bilen amallaryň ygtyýarly edaranyň kararynda görkezilen möhletden ýokary togtadylmagy ýa-da tussag edilmegi diňe kazyýetiň çözgüdi ýa-da derňew edaralarynyň karary bilen amala aşyrylyp bilner.

Ygtyýarly edaranyň kararynda görkezilen möhletiň içinde degişli amaly goşmaça möhlet bilen togtatmak ýa-da tussag etmek hakynda kazyýetiň çözgüdi ýa-da derňew edaralarynyň karary alynmadyk mahalynda bank hasaplaryny açmaga we alyp barmaga hukugy bolan banklar we beýleki karz edaralary müşderiniň buýrugy boýunça pul serişdeleri we gaýry emläk bilen amaly amala aşyryrlar.

11. Eger-de şu maddanyň 2-nji böleginde görkezilen hereketler amala aşyrylan ýagdaýynda bellenilen tertibiň bozulmagyna ýol berilmedik bolsa, maglumatlary berýän taraplar we olaryň işgärleri şu Kanunda göz önünde tutulan şübhelý geleşikler we amallar hakyndaky maglumaty bermek borçnamasyny bellenilen tertipde kanuna laýyk ýerine ýetirendigi sebäpli şahsy we edara görnüşindäki taraplara ýetirilen ýitgiler, alynmadyk peýda ýa-da ahlak zyýany üçin jogapkärçilikden boşadylýarlar.

12. Şu maddada göz önünde tutulan we şu Kanuna laýyklykda amala aşyrylan amallary togtatmak, bank hasabyny (goýumyny) açmaktan we hasap boýunça amallary geçirmekden boýun gaçyrmak, şeýle hem bank hasabynyň şertnamasyny ýatlamak we hasaplary ýapmak çäreleri, maglumatlary berýän adamlar babatda raýat-hukuk we beýlaki jogapkärçilikleriň ýüze çykmagy üçin esas bolup durmaýar.

13. Maglumat berýän taraplar bu babatdaky halkara guramalarynyň maslahatlaruny ulanmaýan ýa-da ýeterlik derejede ulanmaýan döwletlerden we çäklerden bolan guramalar hem-de adamlar bilen, şeýle hem esasy kompaniýalary şeýle döwletlerde we çäklerde bellige alnan golçur kärhanalary, filiallary we wekillikleri bilen işewür gatnaşyklara, şeýle hem geleşiklere we amallara aýratyn üns bermelidirler. Şeýle döwletleriň we çäkleriň sanawy ygtyýarly döwlet edarasynyň teklipnamasy boýunça Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýar.

14. Hökmany gözegçilige degişli geleşikler we amallar hakynda maglumaty bellemek, saklamak we bermek babatda şahsy we edara görnüşindäki taraplar tarapyndan şu Kanunyň kadalarynyň ýerine ýetirilişine, içerki gözegçiligiň guralyşyna gözegçilik, öz ygtyýarlyklaryna we Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda bellenilen tertipde degişli gözegçilik edaralary tarapyndan, şeýle hem pul serişdeleri ýa-da gaýry emläk bilen geleşikleri we amallary amala aşyran aýry-aýry guramalaryň işiniň çygyrynda gözegçilik edaralary bolmadyk mahalynda ygtyýarly edara tarapyndan amala aşyrylýar.

4-nji madda. Hökmany gözegçiligiň talaplary (şertleri)

1. Maglumat berýän taraplar jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagy we

terrorçylygyň maliýeleşdirilmegi babatda şübhe döredýän amallar, şeýle hem ygtyýarly döwlet edarasynyň hökmany gözegçilige degişli bolan geleşikleriň we amallaryň, ölçegleriň sanawyna düşýän pul serişdeleri ýa-da beýleki gozgalýan we gozgalmaýan emläk bilen geleşikler we amallar hakynda maglumaty ygtyýarly döwlet edarasyna bellenilen görnüş boýunça geleşigiň we amalyň amala aşyrylan gününden soň gelýän iş gününden gijä galman bermäge borçludylar.

2. Eger maglumat berýän taraplarda haýsydyr bir geleşigiň ýa-da amalyň jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileri kanunlaşdyrmak ýa-da terrorçylygy maliýeleşdirmek maksady bilen amala aşyrylýandyр diýen şübhe dörese, bu şahs olaryň şu Kanunyň 5-nji maddasynda göz önünde tutulan geleşiklere we amallara degişlidigine ýa-da degişli däldigine garamazdan, şeýle geleşikler we amallar hakyndaky maglumaty ygtyýarly döwlet edarasyna ibermäge borçludyr.

3. Maglumat berýän taraplar çylşyrymly, adaty bolmadyk uly geleşikleriň we amallaryň, şeýle hem ykdysady maksady bolmadyk, adaty bolmadyk ugur boýunça geçirilen geleşikleriň, amallaryň we pul geçirmeleriň hakyky kesgitlenilen ýagdaýyny ýazmaça bellemelidirler.

5-nji madda. Hökmany gözegçilige degişli bolan geleşikleriň we amallaryň sanawy

1. Pul serişdeleri ýa-da gaýry emläk bilen geleşikler ýa-da amallar, ýa-da on günün içinde amala aşyrylan özara baglanyşykly birnäçe geleşikler we amallar, eger-de bu geleşik ýa-da amal öz häsiýeti boýunça şu maddanyň 2-nji böleginde göz önünde tutulan geleşikleriň ýa-da amallaryň görnüşlerinden birine degişli bolan ýagdaýynda, şeýle-de onuň amala aşyrylan möçberini daşary ýurt pulunda ýa-da milli pulda ygtyýarly döwlet edarasy tarapyndan kesgitlenilen çäklendirme möçberine deň bolan ýa-da ondan artyk bolan ýagdaýynda hökmany gözegçilige degişlidir.

2. Hökmany gözegçilige degişli pul serişdeleri we gaýry emläk bilen geleşiklere ýa-da amallara şu aşakdakylar degişlidir:

1) bank hasaplaryny (goýumlaryny) açmak we alyp barmak hukugyna eýe bolan banklar we beýleki karz edaralary tarapyndan amala aşyrylýan amalyň häsiýeti boýunça ony amala aşyrylanda şübhelelik döredýän içerki we daşarky geleşikler hem-de amallar;

2) taraplaryň bolmanda birisi degişlilik boýunça bellige alnan, ýaşayan ýeri we bolýan ýeri maliýe amallary geçirilen mahalynda maglumatyň açylmagy ýa-da berilmegi göz önünde tutulmadyk döwletde (çäkde) ýerleşýän şahsy ýa-da edara görnüşindäki tarap bolan mahalynda, ýa-da taraplaryň biri görkezilen döwletde (görkezilen çäkde) bellige alnan bankda hasabyň eýesi bolan ýagdaýynda geleşikler ýa-da amallar.

Şeýle döwletleriň we çäkleriň sanawy jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek bilen meşgullanýan halkara guramalary tarapyndan tassyklanylýan sanawlaryň esasynda, ygtyýarly döwlet edarasynyň teklipnamasy boýunça Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan kesgitlenilýär;

3) bellenilen möçberiniň çäginde ýokary geçýän beýleki amallar we geleşikler:

- nagt daşary ýurt pulunyň satyn alynmagy ýa-da satylmagy;
- şahsy tarap tarapyndan gymmat bahaly kagyzlaryň nagt hasaplaşyga alynmagy;
- bir gymmatdaky banknotyň beýleki gymmatdaky banknotlara çalşylmagy;
- şahsy tarap tarapyndan guramanyň esasyk maýasyna nagt görnüşde pul serişdeleriniň geçirilmegi;
- haýyr-sahawat, jemgyýetçilik guramalarynyň we edaralarynyň, gaznalaryň pul serişdeleriniň hereketi.

4) bellenilen möçberiniň çäginde ýokary geçýän gozgalýan we gozgalmaýan emläk bilen beýleki geleşikler:

- gymmat bahaly kagyzlaryň, gymmat bahaly metallaryň, gymmat bahaly daşlaryň ýa-da beýleki gymmatlyklaryň lombarda ýerleşdirilmegi;

- şahsy tarap tarapyndan ätiýaçlandyryş gatanjynyň tölenmegi ýa-da ondan ömrüň ätiýaçlandyrmasy we toplaýyş ätiýaçlandyrmasynyň we pensiýa üpjünçiliginiň beýleki görnüşleri boýunça ätiýaçlandyryş baýragynyň alynmagy;

- gozgalmaýan emläk bilen geleşik;
- gozgalýan emläk bilen geleşik;
- emlägiň maliýe kärende (lizing) şertnamasy boýunça alynmagy ýa-da berilmegi;
- lotereýadaky oýundan, totalizatordan ýa-da töwekgelçilige esaslanan beýleki oýunlardan alnan utuş

görnüşindäki pul serişdelerini tölemek;

5) bellenen möçberin çäginde geçýän şahsy adamlaryň pul serişdeleriniň geçirimi.

3. Eger geleşiklere we amallara gatnaşýan taraplaryň bolmanda birisi babatda terrorçylyk işine, terrorçylygy maliýeleşdirmäge gatnaşýanlygy hakynda maglumatlar bar bolan mahalynda şahsy we edara görnüşindäki taraplaryň pul serişdeleri ýa-da gaýry emlak bilen geleşikleri ýa-da amallary hökmany gözegçilige degişlidir.

4. Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileri kanunlaşdyrmak ýa-da terrorçylygy maliýeleşdirmek babatda şübhe döreýän geleşikler we amallar hökmany gözegçilige degişlidir.

III bölüm. Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek boýunça işiň guralyşy

6-njy madda. Ygtyýarly döwlet edarasy

1. Ygtyýarly edara şu Kanunda gorkezilen esaslar boýunça Türkmenistanyň Prezidentiniň namasy esasynda döredilýän döwlet edarasy bolup, jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek çygrynda onuň wezipeleri, meseleleri we ygtyýarlyklary şu Kanuna laýyklykda bellenilýär.

Şu Kanun bilen ygtyýarly döwlet edarasynyň ygtyýarlygyna degişli edilen meseleleriň çözülmegine, şu Kanunda göz önünde tutulan ýagdaýlardan başga halatlarda döwlet häkimiýeti we dolandyryş ýerine ýetiriji edaralarynyň gatyşmagyna ýol berilmeýär.

2. Ygtyýarly döwlet edarasy öz ygtyýarlygynyň çäklerinde:

1) hökmany gözegçilige degişli geleşikler we amallar bilen baglanyşykly maglumatlary ýygnaýar we seljerýär;

2) şu Kanunyň 5-nji maddasynyň birinji böleginde göz önünde tutulan geleşikleriň ýa-da amallaryň daşary ýurt ýa-da milli pulundaky çäklendirilen möçberini kesgitleýär;

3) maglumatlary berýän taraplardan şu Kanuna we Türkmenistanyň beýleki kanunçylyk namalaryna laýyklykda, jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmäge gönükdirilen çäreleriň görülmegini talap edýär;

4) şübhelili geleşikleriň we amallaryň, şeýle hem jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek boýunça çäreleri ulanmak boýunça düşündiriş bermekligi öz içine alýan, hususan-da şübhelili geleşikleri we amallary ýüze çykarmakda we olar barada maglumat bermekde, jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileri kanunlaşdyrmak hem-de terrorçylygy maliýeleşdirmek bilen baglanyşykly şübhelili geleşikleriň we amallaryň önüni almak, ýüze çykarmak we soňuna çykmak ulgamyny kämilleşdirmek boýunça çäreleri işläp taýýarlaýar hem-de amala aşyrýar;

5) gozgalan jenaýat işler boýunça ýazmaça resmi haýyşlaryň esasynda jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileri kanunlaşdyrmak hem-de terrorçylygy maliýeleşdirmek bilen baglanyşykly resminamalary we beýleki maglumatlary kazyýete (kaza), prokurora, derňew edaralaryna we anyklaýyş edaralaryna berýär. Görkezilen maglumatlar ygtyýarly döwlet edarasy tarapyndan onuň öz başlangyjy (inisiatiwasy) boýunça hukuk goraýjy edaralara we kazyýetlere berlip bilner;

6) jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagynyň önüni almak we soňuna çykmak boýunça öz işini amala aşyrýar;

7) hereket edýän kanunçylyga laýyklykda, döredilmegi we (ýa-da) alnyp barylmagy döwlet edaralary tarapyndan amala aşyrylýan maglumatlar binýatlaryndan (sanawlaryndan) peýdalanmak hukugyna eýedir;

8) jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileri kanunlaşdyrmaga we terrorçylygy maliýeleşdirmäge garşy hereket etmek maksady bilen, maglumat tabşyryan taraplardan maglumatlary we resminamalary talap etmeklige hukuklydyr.

9) geleşigiň ýa-da amalyň jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileri kanunlaşdyrmak we terrorçylygy maliýeleşdirmek bilen baglanyşyklydygyna şaýatlyk edýän ýeterlik esaslar bolan mahalynda degişli maglumaty we resminamalary öz ygtyýarlygyna laýyklykda, hukuk goraýjy edaralaryna ugradýar.

3. Ygtyýarly döwlet edarasy, eger bu geleşiklere we amallara gatnaşýan taraplardan bolmanda

birisi terrorçylykly işe (terrorçylygy maliýeleşdirmäge) gatnaşýanlygy barada maglumatlar bar bolan şahsy ýa-da edara görnüşli tarap bolanda, pul serişdeleri we gaýry emläk bilen geleşikleriň we amallaryň amala aşyrylmagyny baş is gününe çenli möhlet bilen togtadýar.

IV bölüm. Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek çygrynda halkara hyzmatdaşlyk

7-nji madda. Maglumatlary alyşmak we hukuk kömegi

1. Ygtyýarly döwlet edarasy Türkmenistanyň halkara şertnamalaryna laýyklykda, jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek çygrynda maglumat ýygnamak, deslapky derňew, kazyýet seljermesi we kazyýet çözümlerini ýerine ýetirmek tapgyrlarynda daşary ýurt döwletleriniň ygtyýarly edaralary bilen hyzmatdaşlyk edýär.

2. Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek bilen baglanyşykly işi amala aşyrýan ygtyýarly döwlet edarasy we Türkmenistanyň döwlet häkimiýet we dolandyryş edaralary daşary ýurt döwletleriniň ygtyýarly edaralaryna olaryň haýyşlary boýunça ýa-da öz başlangyjy bilen Türkmenistanyň halkara şertnamalarynda göz önünde tutulan tertipde we esaslarda Türkmenistanyň Prezidentiniň razylygy bilen degişli maglumaty berýärler.

3. Daşary ýurt döwletiniň ygtyýarly edaralaryna jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileri ýüze çykarmak, elinden almak we muzdsuz almak we/ýa-da terrorçylygy maliýeleşdirmek bilen baglanyşykly maglumatlar, eger bu Türkmenistanyň milli howpsuzlygynyň bähbitlerine zyýan ýetirmeyän bolsa, Türkmenistanyň Prezidentiniň razylygy bilen berlip bilner.

4. Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileri ýüze çykarmak, elinden almak we muzdsuz almak we/ýa-da terrorçylygy maliýeleşdirmek bilen baglanyşykly maglumatlar daşary ýurt döwletiniň ygtyýarly edarasynyň haýyşy boýunça, Türkmenistanyň maglumaty beren degişli döwlet häkimiýet we dolandyryş edaralarynyň deslapky razylygy bolmazdan ulanmazlyk we haýyşnamada görkezilmedik maksatlar üçin peýdalanmazlyk şerti bilen berilýär.

5. Daşary ýurt döwletiniň ygtyýarly edarasyna haýyşnama iberen ygtyýarly döwlet edarasy berlen maglumatyň gizlinligini üpjün edýär we ony diňe haýyşnamada görkezilen maksatlar üçin peýdalanýar.

Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek bilen baglanyşykly işi amala aşyrýan Türkmenistanyň döwlet häkimiýet we dolandyryş edaralary Türkmenistanyň halkara şertnamalaryna we Türkmenistanyň kanunlaryna laýyklykda, öz ygtyýarlygynyň çäklerinde, jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileri muzdsuz almak hakynda, şeýle hem jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileri ýüze çykarmak hakyndaky işler boýunça aýry-aýry iş ýörediş hereketleriniň önümçiligi, emlägi gozgamasyz etmek hakynda, emlägi elinden almak hakynda daşary ýurt döwletleriniň ygtyýarly edaralarynyň haýyşlaryny ýerine ýetirýärler, şol sanda bilermenler seljermesini, şübhelenýänlerden, aýyplanýanlardan, şaýatlardan, jebir çekenlerden we beýleki adamlardan sorag etmeleri, ýanyny dökmeleri, gerekli zatlary almagy geçirýärler, maddy subutnamalary berýärler, resminamalaryň gowşurylmagyny we iberilmegini amala aşyrýarlar.

6. Görkezilen haýyşnamalary ýerine ýetirmek bilen baglanyşykly çykdaýlaryň öwezi Türkmenistanyň halkara şertnamalaryna laýyklykda dolunýar.

7. Türkmenistanyň çäginde jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy göreşmek maksady bilen maglumaty (materiallary) almak talaby we tabşyrmak şu Kanunda göz önünde tutulan şertlere laýyklykda bildirilýär we ýerine ýetirilýär.

V bölüm. Jemleýji düzgünler

8-nji madda. Şu Kanunyň bozulmagynyň jogapkärçiligi

1. Şu Kanunda göz önünde tutulan talaplaryň pul serişdeleri ýa-da gaýry emläk bilen baglanyşykly geleşikleri ýa-da amallary amala aşyrýan edara görnüşündäki we şahsy taraplar tarapyndan bozulmagy Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan tertipde jogapkärçilige eltýär.

2. Ygtyýarly döwlet edarasynyň we beýleki döwlet edaralarynyň ýolbaşçylary we işgärleri, şol sanda

“Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna we terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek hakynda”

Şu Kanuna laýyklykda maglumat berýän adamlardan maglumata ygtyýarly bolan ýa-da ygtyýarly bolan bu edaralaryň öňki ýolbaşçylary we işgärleri gulluk, täjirçilik, bank, salgyt syrynyň we aragatnaşyk syrynyň (pul serişdeleriniň poçta geçirmeleri hakyndaky maglumat babatda) bikanun jar edilmegi, peýdalanylmagy üçin Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda, gulluk ýagdaýynyň hyýanatçylykly peýdalanylmagy jenaýat we beýleki jogapkärçilige eltýär.

3. Pul serişdeleri we gaýry emläk bilen şübheli geleşikler we amallar hem-de hökmany gözegçilige degişli amallar hakyndaky maglumatlaryň şu Kanunda bellenen talaplara laýyklykda ygtyýarly döwlet edarasyna berilmegi gulluk, täjirçilik, bank, salgyt syrynyň we aragatnaşyk syrynyň (pul serişdeleriniň poçta geçirmeleri hakyndaky maglumat babatynda) bozulmagy bolup durmaýar.

4. Türkmenistanyň Merkezi banky ygtyýarly döwlet edarasyna, şol sanda onuň haýyşy boýunça, onuň wezipelerini amala aşyrmak üçin zerur bolan maglumaty we resminamalary berýär.

5. Şu Kanunda göz önünde tutulan maksatlar üçin we tertipde ygtyýarly döwlet edarasyna döwlet häkimiýet we dolandyryş edaralary, ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralary tarapyndan maglumaty we resminamalary bermeklik gulluk, täjirçilik, bank syrynyň we aragatnaşyk syrynyň (pul serişdeleriniň poçta geçirmeleri hakyndaky maglumat babatynda) bozulmagy dälendir.

9-njy madda. Prokuror gözegçiligi

Şu Kanunynyň ýerine ýetirilişine Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde Türkmenistanyň Baş prokurory we onuň tabynlygyndaky prokurorlar gözegçilik edýärler.

10-njy madda. Şu Kanunynyň güýje girmegi

1. Şu Kanun resmi taýdan çap edilen gününden başlap üç aý geçenden soňra güýje girýär.
2. Türkmenistanyň kanunlary, Türkmenistanyň beýleki kanunçylyk namalary şu Kanuna laýyk getirilýänçä, şu Kanuna ters gelmeýän halatlarynda hereket edýärler.

Türkmenistanyň Prezidenti
Gurbanguly Berdimuhamedow
Aşgabat şäheri
2009-njy ýylyň 28-nji maýy
№ 41-IV

Türkmenistanyň Kanuny

Oýlap tapyşlar we senagat nusgalary hakynda

(Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary 2008 ý., 1-nji bölek, № 4, 52-nji madda)

Şu Kanun oýlap tapyşlaryň we senagat nusgalarynyň hukuk taýdan goragy we ulanylmagy bilen baglylykda ýüze çykýan gatnaşyklary düzgünleşdirýär.

I Bap. Umumy düzgünler

1-nji madda. Esasy düşünjeler

Şu Kanunda aşakdaky esasy düşünjeler ulanylýar:

Pariž konwensiýasy - senagat eýeçiligini goramak boýunça 1883- nji ýylyň 20-nji martyndaky Pariž konwensiýasy.

Patent bileleşmesi baradaky şertnama (PCT) - 1970-nji ýylyň 19-njy iýunynda kabul edilen Patent bileleşmesi baradaky şertnama (PCT - Patent Cooperation Treaty).

Ýewraziýa patent konwensiýasy - Oýlap tapyşlary goramak barada 1995-nji ýylyň 12-nji awgustynda güýje giren Ýewraziýa patent konwensiýasy.

Senagat eýeçiliginiň obýektleri - şu Kanun üçin ulanarlykly oýlap tapyşlar we senagat nusgalary.

Oýlap tapyş - oýlap tapyş derejesi bolan we senagat taýdan ulanarlykly wezipäniň tehniki çözgüdi.

Senagat nusgasy - senagat önüminiň daşky keşbini kesgitleýän çeperçilik-gurnama çözgüdi.

Şahs - edara görnüşindäki ýa-da şahsy tarap.

Haýyşnamaçy - oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnama beren we patent (çäklendirilen patent) almaga dalaş edýän tarap.

Oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnama - oýlap tapyşa, senagat nusgasyna patent (çäklendirilen patent) almak üçin zerur bolan resminamalaryň jemi.

Aýratyn edilen haýyşnama - ilkibaşdaky haýyşnamada oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň bitewilik talaplarynyň bozulanlygy sebäpli, haýyşnamaçynyň öz başlangyjy ýa-da seljermaniň talaby boýunça şol bir haýyşnamaçynyň öňki oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnamasynyň Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrliginiň Patent müdirligine (mundan beýläk - Türkmenpatent) berlen gaýtalanýan bölegi.

Birinji haýyşnama - berlen senesinden konwensiýa ilkinjiligi bellenilýän Pariž konwensiýasyna gatnaşyjy döwletiň degişli edarasyna berlen senagat eýeçiliginiň obýektine bolan haýyşnama.

Konwensiýa haýyşnamasy - konwensiýa ilkinjiligi soralyň berilýän senagat eýeçiliginiň obýektine bolan haýyşnama.

Halkara haýyşnamasy - Patent bileleşmesi baradaky Şertnama (RST) laýyklykda, oýlap tapyş üçin berlen haýyşnama.

Ýewraziýa haýyşnamasy - Ýewraziýa patent konwensiýasyna laýyklykda, oýlap tapyş üçin berlen haýyşnama.

Oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň ilkinjiligi - oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnama bermegi amala aşyrmakda wagt taýdan birinjilik.

Konwensiýa ilkinjiligi - Pariž konwensiýasyna gatnaşyjy döwletiň degişli edarasyna birinji haýyşnamanyň berlen senesi boýunça bellenilýän oýlap tapyşyň ýa-da senagat nusgasynyň ilkinjiligi.

Oýlap tapyşyň formulasy - oýlap tapyşyň mazmununy we hukuk goragynyň möçberini kesgitleýän alamatlaryň jemi.

Ygtyýarly seljeriş edarasy - Halkara deslapky seljerişe Ygtyýarly edaranyň derejesi bolan edara.

Oýlap tapyşa, senagat nusgasyna berilýän Patent (çäklendirilen patent) - patent eýesiniň oýlap tapyşa, senagat nusgasyna ilkinjiligini, awtorlygyny we aýratyn hukugyny tassyklaýan Türkmenistanyň gorag resminamasy.

Patent eýesi - patentlenen oýlap tapyşa, senagat nusgasyna aýratyn hukugy bolan tarap.

Gulluk oýlap tapyşy, gulluk senagat nusgasy - işgär tarapyndan öz gulluk borçlaryny ýa-da iş berijiniň belli bir tabşyrygyny ýerine ýetirmek bilen baglylykda döredilen oýlap tapyş, senagat nusgasy.

Patenti (çäklendirilen patent) başga birine bermek - şertnamanyň esasynda oýlap tapyşa, senagat nusgasyna bolan hukugyň eýesi tarapyndan şol hukugyň başga bir şahsa berilmegi.

Oýlap tapyş, senagat nusgasy üçin ygtyýarnama - ygtyýarnama şertnamasy boýunça oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň eýesiniň olary başga birine ulanmaga berýän rugsatnamasy.

Bikanun harytlar - patentlenen oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň bikanun ulanylýan harytlary.

Patent ynamdary - Türkmenistanyň territoriýasynda hemişelik ýaşayan, Türkmenpatentde hünär synagyndan geçen we bellige alnan hem-de professional esasynda fiziki we ýuridik şahslaryň senagat eýeçiliginiň obýektlerine bolan hukugy edinmekdäki we onuň goragyndaky bähbitlerine wekilçilik edýän raýat.

2-nji madda. Senagat eýeçiliginiň obýektlerini goramak babatda döwlet tarapyndan düzgünleşdirme

1. Senagat eýeçiliginiň obýektlerini goramak babatda döwlet tarapyndan düzgünleşdirmegi Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrliginiň Patent müdirliги (Türkmenpatent) amala aşyrýar.

Türkmenpatent özygtyýarlyklaryna laýyklykda:

- oýlap tapyşlara, senagat nusgalaryna haýyşnamalary garamak üçin kabul edýär, olar boýunça seljerme geçirýär hem-de oýlap tapyşlary we senagat nusgalaryny bellige alýar;

- Türkmenistanyň gorag resminamalaryny berýär we döwlet reýestrlerini ýöredýär;

- ygtyýarnama şertnamalaryny hem-de oýlap tapyşlary we senagat nusgalaryny başga birine bermek baradaky şertnamalary bellige alýar;

- oýlap tapyşlaryň we senagat nusgalarynyň bellige alynmagyna üýtgetmeler girizýär;

- Türkmenistanda goralýan senagat eýeçiliginiň obýektleri hakyndaky maglumatlary çap etmek üçin býulletenleri neşir edýär;

- senagat eýeçiligini goramak babatda gyzyklanýan taraplaryň bozulan ýa-da jedelleşilýän hukuklary hakyndaky nägileliklerine garaýar;

- senagat eýeçiligi babatda Türkmenistanyň kanunçylygyny kämilleşdirmek we halkara şertnamalaryny baglaşmak boýunça teklipleri işläp taýýarlaýar;

- patent ynamdalarynyň hünär synagyny we hasaba alynmagyny geçirýär.

2. Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrligi şu Kanun, Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary bilen Türkmenpatente berlen ygtyýarlyklaryň çäklerinde senagat eýeçiliginiň obýektlerini hukuk taýdan goramak meseleleri boýunça halkara şertnamalaryna laýyklykda Türkmenistanyň öz üstüne alan borçnamalarynyň ýerine ýetirilmegini üpjün edýär.

II Bap. Oýlap tapyşlaryň we senagat nusgalarynyň hukuk goragy

3-nji madda. Hukuk goragynyň möçberi

1. Oýlap tapyşlara we senagat nusgalaryna bolan hukuk Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda goralýar we patent (çäklendirilen patent) bilen tassyklanýlar.

Oýlap tapyşa, senagat nusgasyna patent (çäklendirilen patent) patent seljerme (çäklendirilen seljerme) geçirilenden we oýlap tapyş, senagat nusgasy reýestrde bellige alnandan soň berilýär.

Oýlap tapyşa, senagat nusgasyna bolan aýratyn hukuk oýlap tapyş, senagat nusgasy reýestrde bellige alnandan we patent (çäklendirilen patent) berlenden soň güýje girýär.

2. Oýlap tapyş üçin patentiň (çäklendirilen patentiň) berýän hukuk goragynyň möçberi oýlap tapyşyň formulasy bilen kesgitlenilýär. Beýan etmeler we çyzyklar oýlap tapyşyň formulasyny düşündirmek üçin peýdalanylýar.

Senagat nusgasy üçin patentiň (çäklendirilen patentiň) berýän hukuk goragynyň möçberi senagat nusgasynyň şekillerinde görkezilen we senagat nusgasynyň tapawutly alamatlaryň sanawynda getirilen tapawutly alamatlaryň jemi bilen kesgitlenilýär. Senagat nusgasynyň beýany senagat nusgasynyň tapawutly alamatlarynyň sanawyny düşündirmek üçin peýdalanylýar.

3. Gizlin diýlip hasap edilen oýlap tapyşlaryň, senagat nusgalarynyň hukuk goragy Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde düzgünleşdirilýär.

4. Berlen haýyşnama hakyndaky maglumatlar çap edilen senesinden reýestrde hasaba alnan senesine çenli oýlap tapyşa, senagat nusgasyna wagtlaýyn hukuk goragy berilýär.

Wagtlawyň hukuk goragynyň hereket edýän döwründe haýyşnama berlen oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanýan şahs patentiň (çäklendirilen patentiň) eýesine, eýesi patent (çäklendirilen patent) alandan soň, pul bilen öwez tölegini töleýär. Onuň möçberi taraplaryň ylalaşygy boýunça kesgitlenilýär.

Eger patenti (çäklendirilen patenti) bermekden ýüz öwürmek barada çözügüt kabul edilen bolsa, onda wagtlawyň hukuk goragy başlanmady diýlip hasap edilýär.

5. Patentiň (çäklendirilen patentiň) hereket ediş möhleti gutarandan ýa-da möhletinden öň bes edilenden soň oýlap tapyş ýa-da senagat nusgasy jemgyýetçilik emlägine geçýär.

Jemgyýetçilik emlägine geçen oýlap tapyş, senagat nusgasy islendik şahs tarapyndan hiç kimden ygtyýarsyz we razyçylyksyz hem-de ulanany üçin pul hakyny tölemezen erkin ulanylyp bilner.

4-nji madda. Patentiň (çäklendirilen patentiň) hereket edýän möhleti

1. Oýlap tapyşa berlen çäklendirilen patent Türkmenpatente haýyşnama berlen senesinden başlap, on ýylyň dowamynda hereket edýär.

Oýlap tapyşa berlen patent haýyşnamanyň Türkmenpatente berlen senesinden başlap, ýigrimi ýylyň dowamynda hereket edýär.

2. Ulanylmagy üçin kanunda bellenen tertipde rugsat almak talap edilýän, derman serişdelerine, pestisidlere ýa-da agrohimiakatlara degişli oýlap tapyşa berlen patent patentiň eýesiniň towakganamasy boýunça Türkmenpatent tarapyndan baş ýyla çenli möhlete uzaldylyp bilner.

Patentiň hereket ediş möhletini uzaltmagyň kadalary Türkmenpatent tarapyndan kesgitlenilýär.

3. Senagat nusgasy üçin çäklendirilen patent senagat nusgasy üçin haýyşnamanyň Türkmenpatente berlen senesinden başlap, on ýylyň dowamynda hereket edýär.

Senagat nusgasyna berlen patent senagat nusgasy üçin haýyşnamanyň Türkmenpatente berlen senesinden başlap, on baş ýylyň dowamynda hereket edýär.

4. Özünde patentiň berilmegi baradaky arzany hem-de oýlap tapyşyň beýanyny we çyzgylary jemleýän haýyşnamanyň Türkmenpatente gelen senesi, eger beýanda çyzgylara salgylanma bar bolsa ýa-da görkezilen resminamalar birwagtda berilmedik bolsa, ýokarda sanalyp geçilen resminamalaryň iň soňkusynyň berlen senesi oýlap tapyş üçin haýyşnamanyň berlen senesi diýlip hasap edilýär.

Özünde patentiň berilmegi baradaky arzany, senagat nusgasynyň şekilini we tapawutly alamatlarynyň sanawyny jemleýän haýyşnamanyň Türkmenpatente gelen senesi ýa-da eger görkezilen resminamalar birwagtda berilmedik bolsa, ýokarda sanalyp geçilen resminamalaryň iň soňkusynyň berlen senesi senagat nusgasy üçin haýyşnamanyň berlen senesi diýlip hasap edilýär.

5-nji madda. Oýlap tapyşyň patentlik ukybynyň şertleri

1. Eger-de oýlap tapyş hökmünde haýyşnama edilen tehniki çözügüt täze, oýlap tapyş derejesi bar bolup we senagat taýdan ulanarlykly bolsa, onda oňa hukuk goragy berilýär.

Eger-de oýlap tapyş öňden belli bolan tehniki derejäniň bir bölegi bolup durmaýan bolsa, ol täze diýlip ykrar edilýär.

Eger-de oýlap tapyş hünärmen üçin tehniki derejesinden gelip çykmaýan bolsa, onda ol oýlap tapyşlyk derejesine eýedir.

Tehniki derejesi oýlap tapyşyň ilkinjilik senesine çenli dünýäde hemmelere mälum bolan islendik maglumatlary öz içine alýar.

Oýlap tapyşyň täzedigi kesgitlenilende, tehnikanyň derejesine Türkmenistanda patentlenen oýlap tapyşlar, şeýle hem Türkmenpatente beýleki şahslaryň beren has irki ilkinjiligi bolan haýyşnamalary hem goşulýar.

Eger oýlap tapyşy adamlaryň işleriniň islendik pudagynda iş ýüzünde ulanmak mümkin bolsa, onda ol senagat taýdan ulanarlyklydyr.

2. Eger maglumatyň aýan edilen senesinden alty aýdan gijä galman oýlap tapyş üçin haýyşnama Türkmenpatente berlen bolsa, oýlap tapyşa degişli maglumatyň oýlap tapyjy, haýyşnamaçy ýa-da ondan göni ýa-da gytaklaýyn şeýle maglumaty alan islendik şahs tarapyndan şeýle maglumatyň aýan edilmegi oýlap tapyşyň mazmuny baradaky maglumaty hemmelere mälum eden bolsa, bu oýlap tapyşyň patentlik ukybyny ykrar etmäge päsgel berýän ýagdaý diýlip hasap edilmeýär. Şeýle bolanda bu ýagdaýy subut etmek haýyşnamaçynyň borjy bolup durýar.

3. Gurluş, usul, madda, mikroorganizmiň ştammy, ösümlikleriň we haýwanlaryň öýjükleriniň toplumu we beýleki tehniki çözümler, şeýle hem olaryň täze maksatlar üçin ulanylmagy oýlap tapyşa degişli obýekt bolup durýar.

4. Şular oýlap tapyş diýlip hasap edilmeýär:

- a) açyşlar, ylmy teoriýalar we matematiki usullar;
- b) hojalygy guramagyň we dolandyrmagyň usullary;
- ç) şertli belgiler, tertipnamalar, kadalar;
- d) akyl amallaryny ýerine ýetirmegiň usullary;
- e) hasaplaýjy maşynlar üçin algoritmler we programmalar;
- ä) binalaryň, jaýlaryň, ýerleriň taslamalary we olaryň ýerleşişiniň çyzgylary;
- f) estetiki talaplary kanagatlandyrmaga gönükdirilen önümleriň diňe daşky keşbine degişli çözümler;
- g) integral mikroshemalaryň topologiýalary;
- h) ösümlikleriň görnüşi we haýwanlaryň tohumlary;
- i) jemgyýetçilik bähbitlerine, ynsanperwerlik we ahlak ýörelgelerine ters gelýän, daşky gurşawa zyýan ýetirýän çözümler.

Şu maddanyň dördünji bölüminiň (e), (g), (h) kiçi bentlerinde sanalyp geçilen obýektler Türkmenistanyň aýratyn kanunlary bilen goralmaga degişlidir.

Oýlap tapyşyň düzümünde hasaplaýjy maşynlar üçin algoritmleriň we programmalaryň bolmagy, eger-de olar oýlap tapyşyň bir bölegi bolup durýan bolsa, oýlap tapyşyň patentlik ukybyna täsir edýän ýagdaý diýlip hasap edilmeýär.

6-njy madda. Senagat nusgasynyň patentlik ukybynyň şertleri

1. Eger-de ol täze, özboluşly we senagat taýdan ulanarlykly bolsa, senagat nusgasy hökmünde haýyşnama edilen obýekte hukuk goragy berilýär.

Eger-de senagat nusgasynyň düýpli alamatlarynyň jemi onuň ilkinjilik senesine çenli dünýäde hemmelere mälim bolan maglumatlardan belli bolmasa, onda senagat nusgasy täze diýlip hasap edilýär.

Senagat nusgasynyň düýpli alamatlaryna onuň estetiki we/ýa-da ergonomiki aýratynlyklaryny kesgitleýän önümiň daşky görnüşi, ýagny formasy, konfigurasiýasy, nagşy we reňkleriň utgaşmasy degişlidir.

Täzeligi kesgitleňende, Türkmenistanda patentlenen senagat nusgalary we beýleki şahslaryň Türkmenpatente beren we has irki ilkinjiligi bolan haýyşnamalary hem göz önünde tutulýar.

Eger-de senagat nusgasynyň düýpli alamatlary önümiň aýratynlyklarynyň dördijilikli häsiýetini şertlendirýän bolsa, senagat nusgasy özboluşly diýlip ykrar edilýär.

Eger-de senagat nusgasyny köp gezek gaýtadan öndürmek mümkin bolsa, ol senagat taýdan ulanarlykly diýlip ykrar edilýär.

2. Eger senagat nusgasy üçin haýyşnama maglumatyň aýan edilen senesinden alty aýdan gijä galman Türkmenpatente berlen bolsa, senagat nusgasyna degişli maglumatyň haýyşnamaçy, awtor ýa-da ondan göni ýa-da gytaklaýyn şeýle maglumaty alan islendik şahs tarapyndan aýan edilmegi, şunda senagat nusgasynyň mazmuny baradaky maglumat hemmelere elýeter bolan bolsa, bu senagat nusgasynyň patentlik ukybyny ykrar etmäge päsgel berýän ýagdaý diýlip hasap edilmeýär. Şeýle bolanda bu ýagdaýy subut etmek haýyşnamaçynyň borjy bolup durýar.

3. Şular senagat nusgasy diýlip ykrar edilmeýär:

- önümiň diňe tehniki wezipeleri bilen şertlenen çözümler;
- binagärçilik (kiçi binagärçilik görnüşlerden başgalary), senagat, gidrotehniki we beýleki stasionar desgalary;
- çap önümleri;
- suwuk, gaz şekilli, külke ýa-da şolara meňzeş maddalardan ybarat durnukly keşbi bolmadyk obýektler;
- jemgyýetçilik bähbitlerine, ynsanperwerlik we ahlak ýörelgelerine ters gelýän önümler.

III Bap. Awtorlar we patent eýeleri

7-nji madda. Oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň awtory

1. Oýlap tapyşy ýa-da senagat nusgasyny özüniň döredijilikli zähmeti bilen döreden şahsy tarap onuň awtory diýlip ykrar edilýär.

2. Oýlap tapyşy, senagat nusgasyny döretmäge birnäçe şahsy taraplar gatnaşan bolsalar, olaryň hemmesi hem şärikli awtorlar diýlip hasap edilýär. Şärikli awtorlara degişli hukuklary peýdalanmagyň tertibi olaryň arasyndaky ylalaşyk bilen kesgitlenilýär.

Oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň döredilmegine şahsy döredijilik goşandyny goşmadyk, awtora diňe tehniki, guramaçylyk, maddy kömegini beren ýa-da diňe olara bolan hukugy we ondan peýdalanmak hukugyny resmileşdirmäge ýardam beren şahs awtor diýlip ykrar edilmeyär.

3. Awtorlyk hukugy aýrylmaz şahsy hukuk bolup durýar we ol möhletsiz goralýar.

8-nji tnadda. Patente bolan hukuk

1. Patente bolan hukuk aşakda görkezilenlere degişlidir:

- oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň awtoryna (şärikli awtorlara) ýa-da onuň (olaryň) hukuk oruntutaryna (hukuk oruntutarlaryna);

- şu maddanyň ikinji bölümünde göz önünde tutulan ýagdaýlarda iş berijä ýa-da onuň hukuk oruntutaryna.

2. Eger-de iş beriji bilen işgäriň arasyndaky şertnamada gaýry ýagdaýlar göz önünde tutulmadyk bolsa, işgäriň öz gulluk borjuny ýa-da iş berijiniň takyk hukuk taýdan resmileşdirilen tabşyrygyny (gulluk oýlap tapyşy, gulluk senagat nusgasy) ýerine ýetirmegi bilen baglylykda döreden oýlap tapyşyna, senagat nusgasyna patent (çäklendirilen patent) almak hukugy iş berijä degişlidir.

Eger-de iş beriji awtor tarapyndan döredilen oýlap tapyşy, senagat nusgasy barada habardar edilen senesinden dört aýyň dowamynda patent almak üçin Türkmenpatente haýyşnama bermese ýa-da awtory degişli obýektiň gizlin saklanjakdygy barada resmi taýdan habardar etmese, onda patent almak hukugy awtora geçýär. Bu ýagdaýda iş beriji şertnama esasynda kesgitlenilýän öwez tölegini patentiň eýesine töläp, oýlap tapyşy, senagat nusgasyny öz önümçiliginde ulanmaga haky bardyr.

9-njy madda. Awtoryň pul tölegine bolan hukugy

1. Patent (çäklendirilen patent) almaga hukugy bolmadyk, gulluk oýlap tapyşynyň ýa-da senagat nusgasynyň awtory iş berijiden öz aralaryndaky ylalaşyk esasynda kesgitlenilýän möçberde we şertlerde pul tölegini almaga haky bardyr.

2. Taraplaryň arasynda pul tölegi ýa-da öwez töleginiň möçberi we tölegiň tertibi barada ylalaşyk gazanylmadyk ýagdaýynda, jedel kazyýet tertibinde garalar.

3. Şertnamada bellenilen pul töleginiň ýa-da öwez töleginiň öz wagtynda tölenilmezligine günäkär iş beriji Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilik çekýär.

4. Şärikli awtorlaryň arasynda oýlap tapyşyň ýa-da senagat nusgasynyň ulanylandygy üçin pul tölegi olaryň arasyndaky şertnama esasynda paýlanylýar.

IV Bap. Oýlap tapyşa, senagat nusgasyna bolan aýratyn hukuk

10-njy madda. Patentiň eýesiniň hukuklary

1. Patentiň eýesiniň patentlenen oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanmaga, başga birine ulanmaga rugsat bermäge ýa-da ulanmagy gadagan etmäge aýratyn hukugy bardyr.

Şu Kanunda göz önünde tutulanlardan başga ýagdaýlarda hiç kimiň patentiň eýesiniň aýratyn hukugyny bozýan hereketleri amala aşyrmaga, şeýle hem onuň rugsady bolmazdan, patentlenen oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanmaga haky ýokdur.

2. Patentiň eýesiniň patente (çäklendirilen patente) bolan hukugyny birine bermäge ýa-da patent (çäklendirilen patent) bilen goralýan oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanmak üçin ygtyýarnama bermäge haky bardyr.

3. Patent (çäklendirilen patent) eýeleriniň arasyndaky oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanmak boýunça özara gatnaşyklar olaryň arasyndaky ylalaşyk bilen kesgitlenilýär. Şeýle ylalaşygyň ýok ýagdaýynda,

olaryň hersi patentlenen oýlap tapyşy, senagat nusgasyny öz islegine görä ulanyp biler, ýöne beýleki patent eýeleriniň razylygy bolmasa, oňa ygtyýarnama bermäge ýa-da patenti başga birine bermäge haky ýokdur.

Oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň patent (çäklendirilen patent) eýeleriniň arasynda ygtyýarnama bermek ýa-da patente bolan hukugy başga birine bermek barada ylalaşyk gazanylmasa, jedel kazyýet tertibinde çözülip bilner.

4. Eger-de bir patent eýesi patentlenen oýlap tapyşy, senagat nusgasyny beýleki patent eýesiniň hukugyny bozman ulanyp bilmese, onuň beýleki patent eýesinden ygtyýarnama şertnamasyny baglaşmagyny talap edip biler.

5. Özara baglanyşykly patentleriň (çäklendirilen patentleriň) eýeleriniň özara gatnaşyklary olaryň öz aralarynda ygtyýarnama şertnamasyny baglaşmaklary bilen düzgünleşdirilýär. Özara baglanyşykly patentleriň eýeleriniň arasynda ylalaşyk gazanylmasa, şu Kanunyň 35-nji maddasynyň düzgünleri ulanylýar.

6. Patent (çäklendirilen patent) we ony almaga bolan hukuk miras boýunça geçýär.

11-nji madda. Patent eýesiniň aýratyn hukugyny bozýan diýip hasap edilýän hereketler

1. Şu aşakdakylar oýlap tapyşa we senagat nusgasyna bolan aýratyn hukuklaryň bozulmagy diýlip hasaplanýar:

- patent eýesiniň rugsady bolmazdan, patentlenen oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň ulanylmagy;
- patentlenen oýlap tapyş ýa-da patentlenen senagat nusgasy ulanylan önümi taýýarlamak, ulanmak, getirmek, satmaga hödürlemek, satmak we hojalyk dolanyşygyna beýleki görnüşde girizmek ýa-da şu maksat bilen saklamak;

- gönüden-göni patent bilen goralýan usul arkaly alnan önümi taýýarlamak, ulanmak, getirmek, satmaga hödürlemek, satmak we hojalyk dolanyşygyna beýleki görnüşde girizmek ýa-da şu maksat bilen saklamak. Başga subutnamasynyň bolmadyk ýagdaýynda, täze önüm patentlenen usul bilen alnan diýlip hasap edilýär;

- niýetlenilişine laýyklykda işlemeginde (ulanylmagynda) patentlenen usul amala aşyrylýan gurluşy taýýarlamak, ulanmak, getirmek, satmaga hödürlemek, satmak we hojalyk dolanyşygyna beýleki görnüşde girizmek ýa-da şu maksat bilen saklamak;

- patentlenen usuly amala aşyrmak ýa-da ony ulanmaga teklip etmek;
- üçünji bir şahsy ýokarda agzalan hereketleri amala aşyrmaga itermek.

12-nji madda. Patent eýesiniň aýratyn hukugyny bozýan diýip hasap edilmeýän hereketler

1. Patent eýesiniň aýratyn hukugyny bozýan diýlip hasap edilmeýän ýagdaýlar:

- agzalyan serişdeleriň wagtlaýyn ýa-da tötänden Türkmenistanyň çäklerinde ýerleşip, görkezilen önümleriň ýa-da harytlaryň ulag serişdeleriniň hajatlary üçin ulanylýan ýagdaýynda, patentlenen oýlap tapyş ulanylan harydy ýa-da patentlenen senagat nusgasy ulanylan önümi gurnamada, kömekçi enjamda ýa-da daşary ýurt döwletleriniň ulag serişdelerinde (suw, howa, awtomobil, demir ýol ulaglarynda we kosmos tehnikasyna) ulanylmagy. Türkmenistanda hasaba alnan ulag serişdeleri babatda edil şonuň ýaly hukuklary berýän daşary ýurt döwletleriniň ulag serişdeleri babatda şeýle hereketler patent eýesiniň aýratyn hukugunyň bozulmagy diýlip hasap edilmeýär;

- patentlenen oýlap tapyşlaryň ýa-da senagat nusgasynyň ulanylan harydynyň, usulynyň ýa-da önüminiň ylmy barlagyny ýa-da şeýle harydyň, usulyň ýa-da önümiň üstünde tejribe geçirmek;

- patent eýesine bir aý möhletde habar berip hem-de soňra oňa barabar möçberdäki öwez tölegini töläp, patentlenen oýlap tapyşy ýa-da patentlenen senagat nusgasyny adatdan daşary ýagdaýlarda (tebigy betbagtçylyklarda, weýrançylyklarda, heläkçiliklerde) ulanmak;

- eger-de şeýle ulanmak bilen peýda (girdeji) almak maksat edinilmeýän bolsa, patentlenen oýlap tapyşy ýa-da senagat nusgasyny şahsy, maşgala, öý ýa-da telekeçilik işi bilen bagly bolmadyk gaýry hajatlarda ulanmak;

- patentlenen oýlap tapyşy ulanmak bilen, lukmanlaryň dermannamalary boýunça derman serişdelerini dermanhanalarda bir gezek taýýarlamak;

- eger-de şol haryt ýa-da önüm patent eýesi ýa-da patent eýesiniň rugsady bilen başga şahs tarapyndan

öň Türkmenistanyň çäklerinde raýat dolanyşygyna girizilen bolsa, patentlenen oýlap tapyş ulanylan harydy ýa-da patentlenen senagat nusgasy ulanylan önümi ulanmak, satmak üçin hödürlemek, satmak, raýat dolanyşygyna başga görnüşde girizmek ýa-da şeýle maksat bilen saklamak.

13-nji madda. Öňden ulanmak hukugy

1. Oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň ilkinjilik senesine çenli Türkmenistanyň çäklerinde awtor bilen baglanyşyksyz döredilen birmeňzeş çözüdi ak ýürekden ulanan ýa-da munuň üçin zerur bolan taýýarlyklary gören islendik şahs ony mundan beýläk hem möçberini giňeltmezden mugtuna ulanmak hukugyny saklap galýar.

2. Öňden ulanmak hukugy başga şahsa diňe birmeňzeş çözüdiň ulanylan ýa-da munuň üçin zerur bolan taýýarlyklaryň görülen önümçiligi bilen birlikde berlip bilner.

14-nji madda. Oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň ulanylmagy

1. Oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň ulanylmagy diýlip patentlenen oýlap tapyşyň ýa-da senagat nusgasynyň ulanylmagy bilen önümiň (harydyň) hojalyk dolanyşygyna girizilmegi, şeýle hem patent bilen goralýan usulyň ulanylmagy ykrar edilýär.

2. Eger-de haryt oýlap tapyşyň formulasynyň garaşsyz bendinde getirilen ýa-da oňa deň bolan her bir alamaty özünde saklasa, usulda bolsa oýlap tapyşyň her bir alamaty ulanylan bolsa, oýlap tapyş harytda ýa-da usulda ulanylan diýlip ykrar edilýär.

Eger-de senagat nusgasy önümiň şekillerinde (ülňülerde, ergonometrik çyzgylarda, konfeksiýa kartalarynda) görkezilen ähli düýpli alamatlary we sanawda getirilen düýpli alamatlary özünde jemleýän bolsa, senagat nusgasy önümde ulanylan diýlip ykrar edilýär.

3. Eger-de patentlenen oýlap tapyş ulanylanda beýleki bir özara baglanyşykly patentlenen oýlap tapyşyň formulasynyň garaşsyz bendinde getirilen ähli alamatlar ulanylsa, patentlenen senagat nusgasy ulanylanda bolsa beýleki bir özara baglanyşykly patentlenen senagat nusgasynyň düýpli alamatlarynyň sanawynda getirilen ähli alamatlar ulanylsa, beýleki bir özara baglanyşykly oýlap tapyş ýa-da senagat nusgasy hem ulanylan diýlip ykrar edilýär.

4. Senagat eýeçiliginiň goralýan obýektini ulanmak isleýän islendik şahs patent eýesi bilen ygtyýarnama şertnamasyny baglaşmaga borçludyr.

V Bap. Patentiň (çäklendirilen patentiň) alnyşy

15-nji madda. Oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnamanyň berilmegi

1. Oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnama Türkmenpatente berilýär. Haýyşnamaçy hökmünde oýlap tapyşyň awtory (awtorlary), iş beriji ýa-da olaryň hukuk oruntutary (oruntutarlary) çykyş edip bilerler.

2. Patentiň (çäklendirilen patentiň) berilmegi baradaky arza döwlet dilinde berilýär. Oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnamanyň beýleki resminamalary islendik başga dilde, Türkmenistanyň döwlet dilinde ýa-da rus dilinde terjimesi ýanyna goşulyp berlip bilner.

Eger-de olaryň terjimesi oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnamanyň berlen senesinden soň üç aýyň dowamynda gelen bolsa, başga dilde berlen resminamalar olaryň Türkmenpatente gelen senesi boýunça berlen diýlip hasap edilýär.

Eger-de agzalan terjime oýlap tapyş, senagat nusgasy üçin haýyşnamanyň berlen senesinden başlap, üç aýyň dowamynda berilmese, haýyşnamaçynyň towakganamasy esasynda goşmaça pajyň tölenen ýagdaýynda bellenen möhlet indiki üç aýa uzaldylyp bilner.

Terjime bellenen möhletde berilmese, oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnama yzyna alnan diýlip ykrar edilýär.

16-njy madda. Oýlap tapyşa haýyşnama

1. Oýlap tapyşa haýyşnama öz aralarynda jebis baglanyşygy bolup, bir bitewi oýlap tapyş mazmununy

emele getirýän ýa-da başgaça aýdylanda oýlap tapyşyň bütewilik talaplaryny kanagatlandyryýan bir oýlap tapyşa ýa-da oýlap tapyşlaryň toparyna degişli bolmalydyr.

2. Oýlap tapyş üçin haýyşnamada şular bolmalydyr:

- oýlap tapyşyň awtory (şärikli awtorlary) we adyna (atlaryna) patent (çäklendirilen patent) berilmegi soralyan şahs (şahslar), şeýle hem onuň (olaryň) ýaşayan ýa-da ýerleşýän ýerleri görkezilen patent (çäklendirilen patent) bermek barada arza;

- oýlap tapyşyň bilimleriň degişli ugrunda hünärmeniň amala aşyrmagy üçin ýeterlik bolan derejede dolulygyna açylyp görkezilýän beýany;

- beýana esaslanyp, mazmuny aňladylýan we gorag berilmegi soralyan hukugyň möçberini kesgitleýän oýlap tapyşyň formulasy;

- eger-de oýlap tapyşyň mazmunyny düşündirmek üçin zerur bolsa, çyzgylar we gaýry maglumatlar;

- oýlap tapyşyň düýp mazmunynyň gysgaça beýan edilen referaty.

Eger-de oýlap tapyşa haýyşnama haýyşnamaçynyň wekili tarapyndan berilýän bolsa, oýlap tapyşa haýyşnamanyň ýanyna ynanç haty goşulýar, şeýle hem bellenen möçberdäki patent pajynyň tölenilendigini tassyklaýan resminama ýa-da patent pajyny tölemekden boşatmak, onuň möçberini azaltmak ýa-da ony tölemegiň möhletini yza süýşürmek üçin esaslary tassyklaýan resminama goşulýar.

Oýlap tapyşa haýyşnamanyň ýanyna goşulýan resminamalar, onuň berlen senesinden başlap, üç aýyň dowamynda Türkmenpatente berilmelidir.

Eger-de agzalan resminamalar oýlap tapyş haýyşnamasynyň berlen senesinden başlap, üç aýyň dowamynda berilmese, haýyşnamaçynyň towakganamasy esasynda goşmaça pajyň tölenen ýagdaýynda bellenen möhlet indiki üç aýa uzaldylyp bilner.

Resminamalaryň bellenen möhletlerde berilmedik ýagdaýynda oýlap tapyşa haýyşnama yzyna alnan diýlip hasap edilýär.

3. Konwensiýa haýyşnamasynda onuň Türkmenpatente gelen senesinden dört aýdan gijä galman berilýän birinji haýyşnamanyň tassyklanandan gächä gäçä bolmalydyr. Eger-de birinji haýyşnamalaryň sany birnäçe bolsa, onda bu haýyşnamalaryň ählisiniň gächä gäçä bolmalydyr. Halkara haýyşnamasy berlen ýagdaýynda birinji haýyşnamanyň tassyklanandan gächä gäçä bolmalydyr.

Konwensiýa haýyşnamasy birinji haýyşnamanyň berlen senesinden on iki aýdan gijä galman Türkmenpatente berilmelidir.

Konwensiýa ilkinjiligi belletmek baradaky towakganama oýlap tapyşa haýyşnamanyň berlen wagty ýa-da onuň berlen senesinden üç aýyň dowamynda Türkmenpatente berlip bilner.

Birinji haýyşnamasynyň tassyklanandan gächä gäçä bolmalydyr. Türkmenpatentiň talaby esasynda berilýär.

4. Oýlap tapyşa haýyşnamanyň resminamalaryna bildirilýän talaplar Türkmenpatent tarapyndan belleniýär.

17-nji madda. Senagat nusgasyna haýyşnama

1. Senagat nusgasyna haýyşnama senagat nusgasynyň bütewilik talaplaryny kanagatlandyryýan bir senagat nusgasyna ýa-da senagat nusgalarynyň toparyna degişli bolmalydyr.

2. Senagat nusgasyna haýyşnamada şular bolmalydyr:

- senagat nusgasynyň awtory (awtorlary) we adyna (atlaryna) patent (çäklendirilen patent) berilmegi soralyan şahs (şahslar), şeýle hem onuň (olaryň) ýaşayan ýa-da ýerleşýän ýerleri görkezilen patent (çäklendirilen patent) bermek barada arza;

- senagat nusgasy (nusgalary) barada doly, jikme-jik düşünje berýän, önümiň (önümleriň) ýa-da ülniň köpeltmek üçin ýaramly şekilleriniň toplumy;

- eger-de olar senagat nusgasynyň mazmunyny düşündirmek üçin zerur bolsa, önümiň umumy görnüşiniň çyzgysy, ergonomik çyzgysy, konfeksiýa kartasy;

- senagat nusgasynyň beýany;

- senagat nusgasynyň düýpli alamatlarynyň sanawy.

Eger-de senagat nusgasyna haýyşnama haýyşnamaçynyň wekili tarapyndan berilýän bolsa, senagat nusgasy üçin senagat nusgasy haýyşnamasynyň ýanyna ynanç haty goşulýar, şeýle hem bellenen möçberdäki patent pajynyň tölenilendigini tassyklaýan resminama ýa-da patent pajyny tölemekden boşatmak, onuň möçberini azaltmak ýa-da onuň tölegini yza süýşürmek üçin esaslary tassyklaýan resminama goşulýar.

Senagat nusgasyna haýyşnamanyň ýanyna goşulýan resminamalar onuň berlen senesinden üç aýyň dowamynda Türkmenpatente berilmelidir.

Eger-de agzalan resminamalar senagat nusgasyna haýyşnamanyň berlen senesinden üç aýyň dowamynda berilmese, haýyşnamaçynyň towakganamasy boýunça degişli pajyň tölenen ýagdaýynda bellenen möhlet indiki üç aýa uzaldylyp bilner.

Resminamalar bellenen möhletlerde berilmese, senagat nusgasyna haýyşnama yzyna alyndy diýlip hasap edilýär.

3. Haýyşnamany bermegiň möhletinden başga, konwensiýa ilkinjiligini soramak bilen senagat nusgasy üçin haýyşnama bermekde şu Kanunyň 16-njy maddasynyň üçünji bölüminiň düzgünleri ulanylýar.

Senagat nusgasyna konwensiýa haýyşnamasy birinji haýyşnamanyň berlen senesinden alty aýdan gijä galman berilmelidir.

4. Senagat nusgasyna haýyşnamanyň resminamalaryna bildirilýän talaplar Türkmenpatent tarapyndan kesgitlenilýär.

18-nji madda. Oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň ilkinjiligi

1. Oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň ilkinjiligi oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnamanyň Türkmenpatente berlen senesi boýunça belleniýär.

2. Şu Kanunyň 16-njy maddasynyň üçünji bölüminiň we 17-nji maddasynyň üçünji bölüminiň talaplary ýerine ýetirilen şertinde, ilkinjilik Pariž konwensiýasyna gatnaşyjy döwletde berlen birinji haýyşnamanyň berlen senesi boýunça belleniş bilner.

3. Eger-de olar haýyşnamaçy tarapyndan özbaşdak haýyşnama hökmünde resmileşdirilip, yglan edilen çözüdiň mazmunyny üýtgedýän diýip ykrar edilmegi bilen baglylykda, Türkmenpatentiň goşmaça maglumatlary üns merkezine almak mümkin däldegi baradaky habarnamanyň iberilen senesinden üç aý möhletiň dowamynda berlen ýagdaýynda, ilkinjilik goşmaça maglumatlaryň gelen senesi boýunça belleniş bilner.

4. Eger-de şeýle ilkinjilik soralyň oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnama oýlap tapyş üçin has irki haýyşnamanyň berlen senesinden on iki aýdan we senagat nusgasy üçin has irki haýyşnamanyň berlen senesinden alty aýdan gijä galman berilse, şeýle hem oň berlen haýyşnamada has irki ilkinjilik soralmaýan bolsa, oýlap tapyşy ýa-da senagat nusgasyny açyp görkezýän şol bir haýyşnamaçynyň has irki haýyşnamasynyň Türkmenpatente gelen senesi boýunça ilkinjilik belleniş bilner. Şeýle bolanda has irki haýyşnama yzyna alnan diýlip hasap edilýär.

5. Eger-de aýratyn edilen haýyşnama ilkişadaky oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnama boýunça patent bermekden boýun gaçyrmak baradaky şikaýat etmek mümkinçiligi tamamlanmadyk çözügüt kabul edilmezinden oň, görkezilen haýyşnama boýunça patent bermek barada çözügüt kabul edilen ýagdaýynda bolsa, oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň degişli sanawda hasaba alynýan senesine çenli berlen bolsa, aýratyn edilen haýyşnama boýunça oýlap tapyşa, senagat nusgasyna ilkinjilik Türkmenpatente ilkişadaky haýyşnamanyň berlen senesi boýunça bellenişilýär.

6. Eger-de meňzeş oýlap tapyşlaryň, senagat nusgalarynyň şol bir meňzeş ilkinjilik seneleriniň bardygy ýüze çykarylsa, Türkmenpatente has irki sene bilen iberilendigi subut edilen haýyşnama boýunça, şol seneleriň deň gelen ýagdaýynda bolsa, Türkmenpatentde has irki hasaba alyş belgisi bolan oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnama boýunça patent berilýär.

19-njy madda. Oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnamanyň resminamalaryna üýtgetmeleriň girizilmegi

1. Oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnama boýunça patent bermek ýa-da patent bermezlik baradaky çözügüt kabul edilýänçä, haýyşnamaçynyň oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň mazmunyny üýtgetmezden, oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnamanyň resminamalaryna düzedişler we takyklamalar girizmäge haky bardyr.

Eger-de goşmaça maglumatlarda oýlap tapyşyň formulasyna girizmäge degişli alamatlar bar bolup, olar hem oýlap tapyşyň beýanynda haýyşnamanyň berlen senesinde ýok bolsa, goşmaça maglumatlar haýyşnama edilen oýlap tapyşyň mazmunyny üýtgedýär diýip hasap edilýär.

Eger-de goşmaça maglumatlarda senagat nusgasynyň düýpli alamatlarynyň sanawyna girizmäge

degişli alamatlar bar bolup, olar hem önümiň şekillerinde haýyşnamanyň berlen senesinde ýok bolsa, goşmaça maglumatlar haýyşnama edilen senagat nusgasynyň mazmunyny üýtgedýär.

2. Oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnamanyň resminamalaryna üýtgetmeleriň girizilendigi üçin patent pajy alynýar. Eger-de oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnamanyň resminamalaryna üýtgetmeler onuň berlen senesinden üç aýyň dowamynda haýyşnamaçynyň islegi boýunça girizilse, şeýle üýtgetmeleriň girizilendigi üçin paç alynmaýar.

20-nji madda. Oýlap tapyş üçin haýyşnamanyň seljermesi

1. Oýlap tapyşa haýyşnamalar boýunça Türkmenpatent formal, çäklendirilen we patent seljermesini geçirýär.

2. Haýyşnamaçy çäklendirilen patent we/ýa-da patent alyp biler.

21-nji madda. Oýlap tapyşa haýyşnamanyň formal seljermesi

1. Türkmenpatente haýyşnama berlen senesinden üç aý geçenden soň, şu Kanunyň 16-njy maddasynyň ikinji bölümünde göz önünde tutulan resminamalaryň bolan ýagdaýynda, haýyşnama boýunça formal seljerme geçirilýär.

Haýyşnamaçynyň towakganamasy boýunça formal seljerme görkezilen möhlet geçmänkä hem başlanyp bilner. Bu ýagdaýda haýyşnamaçy haýyşnamanyň berlen pursadyndan şu Kanunyň 19-njy maddasynyň ikinji bölümünde göz önünde tutulan haýyşnamanyň resminamalaryna öz islegi boýunça paç tölemezden üýtgetmeler girizmek hukugyndan mahrum bolýar.

2. Formal seljerme bir aý möhletde geçirilýär we şularyň barlagyny öz içine alýar:

- zerur resminamalaryň bardygyny we olara bildirilýän talaplaryň berjaý edilişini;
- haýyşnama edilen tehniki çözüdüň hukuk goragy berilýän obýektlere laýyklygyny;
- oýlap tapyşda bütewilik talaplarynyň berjaý edilişini;
- Halkara patentleriň toparlara bölünişi boýunça oýlap tapyşyň toparlara bölünişiniň dogrulygyny;
- ilkinjilik soralmagynyň kanuna laýyklygynyň we tertibiniň berjaý edilişini.

Eger-de haýyşnama formal seljermäniň talaplaryny kanagatlandyrsa, onuň belenilip berlen senesi görkezilip, haýyşnamanyň garamaga kabul edilendigi barada haýyşnamaça habarnama iberilýär.

Haýyşnama berlen tehniki çözügüt hukuk goragy berilýän obýektlere laýyk gelmedik ýagdaýynda, ýa-da belenilen möhletde gerekli takyknamalaryň ýa-da haýyşnamanyň berlen senesinde ýetmeýän resminamalaryň getirilmedik ýagdaýynda haýyşnamaça haýyşnamanyň kabul edilmeýänligi barada habarnama iberilýär.

3. Oýlap tapyşa haýyşnamanyň berlen senesinden on sekiz aý geçenden soň ýa-da ilkinjilik soralan bolsa, ilkinjiligiň senesinden başlap Türkmenpatent haýyşnama barada býulletende maglumatlary çap edýär. Haýyşnamanyň yzyna alnan ýa-da ol boýunça patent (çäklendirilen patent) bermek ýa-da patent (çäklendirilen patent) bermezlik barada çözügüt kabul edilen ýagdaýlary muňa girmeyär. Çap edilýän maglumatlaryň möçberini Türkmenpatent kesgitleýär.

Formal seljerme tamamlanandan soňra, haýyşnama boýunça maglumatlar goşmaça paç tölenen ýagdaýynda belenilen möhletler geçmänkä hem çap edilip bilner. Haýyşnamanyň garamaga kabul edilendigi baradaky habarnama iberilen senesinden üç aýyň dowamynda haýyşnamaçy tarapyndan Türkmenpatente degişli towakganama berlip bilner. Türkmenpatent oýlap tapyş üçin haýyşnama baradaky maglumaty býulleteniň nobatdaky sanynda çap edýär.

Oýlap tapyşyň awtorynyň haýyşnamasy barada çap edilýän maglumatlarda öz adynyň tutulmagyndan boýun gaçyrmaga haky bardyr.

Oýlap tapyş üçin çap edilen haýyşnama şu Kanunyň 3-nji maddasynyň dördünji bölümüniň talaplary degişlidir.

4. Oýlap tapyşa haýyşnamanyň resminamalaryna bildirilýän talaplaryň bozulyp resmileşdirilen haýyşnamasy boýunça haýyşnamaça onuň iberilen senesinden üç aýyň dowamynda düzedilen ýa-da ýetmeýän resminamalary getirmek teklip edilip, talapnama iberilýär.

Haýyşnamaçynyň towakganamasy esasynda goşmaça pajyň tölenen ýagdaýynda belenen möhlet indiki alty aýa uzaldylyp bilner.

Eger-de haýyşnamaçy belenen möhletde soralyan resminamalary ýa-da ony uzaltmak baradaky towakganamany getirmese, Türkmenpatent haýyşnamaça belenen möhletiň geçendigi barada habarnama

iberýär. Haýyşnamaçynyň towakganamasy esasynda goşmaça pajyň tölenen ýagdaýynda bellenen möhlet uzaldylyp bilner.

Değişli paçlaryň tölenen ýagdaýynda soralýan resminamalary bermek üçin geçirilen möhlet haýyşnamaçynyň towakganamasy boýunça dikeldilip bilner. Soralýan resminamalary goşmak bilen, geçirilen möhletiň dikeldilmegi baradaky towakganama haýyşnamaçy tarapyndan bellenen möhletiň geçen senesinden alty aýdan gijä galman berilmelidir.

Möhleti dikeltmek barada towakganamanyň berilmedik ýagdaýynda haýyşnama yzyna alnan diýlip ykrar edilýär we bu barada haýyşnamaça habar berilýär.

5. Oýlap tapyşyň bütewilik talabynyň bozulmagy bilen berlen haýyşnama boýunça degişli habarnama iberilen senesinden üç aýyň dowamynda haýyşnamaça haýyşnama edilen oýlap tapyşlaryň haýsysyna garamalydygyny habar bermek we zerur bolsa ilkibaşdaky haýyşnamanyň maglumatlaryna üýtgetmeler girizmek teklip edilýär. Bu haýyşnamada haýyşnama edilen beýleki oýlap tapyşlar bölüp aýrylan haýyşnama hökmünde resmileşdirilip bilner.

Eger-de haýyşnamaçy bellenen möhletiň içinde haýyşnama edilen oýlap tapyşlaryň haýsysyna garamalydygyny habar bermese we zerur bolanda degişli resminamalary getirmese, oýlap tapyşyň formulasynda birinji bolup görkezilen oýlap tapyşa garalýar.

22-nji madda. Oýlap tapyşa haýyşnamanyň çäklendirilen seljermesi

1. Oňyn netije bilen formal seljermäni geçen haýyşnamalar boýunça çäklendirilen seljerme geçirilýär.

Çäklendirilen seljerme formal seljermäniň tamamlanan senesinden alty aý möhletiň içinde geçirilýär we şulary öz içine alýar:

- şu Kanunyň 21-nji maddasynyň ikinji bölümünde getirilen talaplaryň haýyşnamaçy tarapyndan berjaý edilişiniň goşmaça barlagy;
- haýyşnamaçy tarapyndan berlen oýlap tapyşyň formulasynyň bellenen talaplara laýyklygynyň barlagy;
- goşmaça maglumatlaryň bellenen talaplara laýyklygynyň barlagy;
- haýyşnama edilen oýlap tapyşyň haýyşnamaçynyň haýyşnamasynyň maglumatlaryndaky getiren tehnikanyň derejesi boýunça, oýlap tapyş üçin yzyna alynmadyk haýyşnamalar, oýlap tapyş üçin çap edilen haýyşnamalar hem-de Türkmenistanyň we Ýewraziýanyň patent edaralarynyň has irki ilkinjilikli patentler boýunça patente ukyplylyk şertlerine laýyklygynyň barlagy.

Değişli pajy töläň ýagdaýynda haýyşnamaçynyň çäklendirilen seljermäniň çaltlandyryp geçirilmegini towakga etmäge haky bardyr. Çaltlandyrylan çäklendirilen seljerme şeýle towakganamanyň gelen senesinden üç aý möhletiň dowamynda geçirilýär.

Çäklendirilen patent bermek baradaky çözüň ýa-da çaltlandyrylan çäklendirilen seljermäniň netijesi boýunça berlen çäklendirilen patent has irki ilkinjiligi bolan meňzeş haýyşnamanyň Türkmenpatente gelen ýagdaýynda ýatyrylyp bilner.

2. Çäklendirilen seljermäniň barşynda Türkmenpatentiň seljermäni geçirmek üçin zerur bolan goşmaça maglumatlary haýyşnamaçydan talap etmäge haky bardyr.

Goşmaça maglumatlary bermegiň möhletlerine şu Kanunyň 21-nji maddasynyň dördünji bölümüniň talaplary degişlidir.

Çäklendirilen seljermäniň barşynda haýyşnamaçynyň öz islegi bilen ýa-da seljermäniň talapnamasy boýunça berlen goşmaça maglumatlaryň haýyşnama edilen oýlap tapyşyň mazmunyny üýtgetmeyändigini barlanylýar.

Haýyşnama garalanda goşmaça maglumatlaryň oýlap tapyşyň mazmunyny üýtgedýän bölegi üns merkezine alynmaýar we olar haýyşnamaçy tarapyndan özbaşdak haýyşnama hökmünde resmileşdirilip bilner. Bu barada haýyşnamaça habar berilýär.

3. Eger-de çäklendirilen seljermäniň netijesinde Türkmenpatent haýyşnama edilen oýlap tapyşyň bildirilýän talaplara jogap berýändigini ýüze çykararsa, haýyşnamaça üç aý möhletiň dowamynda habarnamada oýlap tapyşyň görkezilen formulasy babatda öz pikirini getirmek teklip edilip, çäklendirilen patent bermäge taýýardyklary barada habarnamany iberýär. Çäklendirilen patent bermek barada çözüň çykarylanda haýyşnamaçynyň pikiri göz önünde tutulýar.

Çözüň bellenen möhlet geçenden soň bir aýyň dowamynda çykarylýar. Haýyşnamaçynyň seljermäniň habarnamasynda getirilen oýlap tapyşyň formulasy bilen ylalaşan ýa-da habarnamany jogapsyz

goýan ýagdaýynda, seljermäniň beýan edişi boýunça oýlap tapyşyň formulasy bilen çäklendirilen patent bermek barada çözügüt çykarylýar.

4. Patent almak niýeti dörände, haýyşnamaçy çäklendirilen patent bermäge taýýardyklary barada iberilen habarnamany alan senesinden üç aý möhletini dowamynda onuň berilmegini togtatmak barada towakganama bermelidir. Bu ýagdaýda oýlap tapyş üçin haýyşnama boýunça işler patent seljermesini geçirmek barada towakganama berilýänçä togtadylýar.

Patent seljermesini geçirmek baradaky towakganama oýlap tapyş üçin haýyşnamanyň berlen senesinden baş ýylyň dowamynda berilmelidir. Şeýle bolmadyk ýagdaýynda bellenen möhletini gutaran senesinden başlap alty aýdan soň Türkmenpatent çäklendirilen seljermäniň netijeleri boýunça çäklendirilen patent bermek barada çözügüt çykarýar.

5. Eger-de çäklendirilen seljermäniň barşynda haýyşnama edilen oýlap tapyşyň patente ukyplylyk şertlerine laýyk dälidigi ýüze çykarylsa, haýyşnamaça habarnamada getirilen deliller babatda öz pikirini aýtmak teklip edilip, çäklendirilen patent bermezligiň mümkinligi barada habarnama iberilýär.

Eger-de haýyşnamaçynyň pikirleri habarnama iberilen senesinden üç aýyň dowamynda Türkmenpatente berlen bolsa, olar çäklendirilen patent bermezlik ýa-da bermek barada çözügüt çykarylanda göz önünde tutulýar. Haýyşnamaçynyň towakganamasy esasynda goşmaça pajyň tölenen ýagdaýynda jogap bermek üçin bellenen möhlet indiki alty aýa uzaldylyp bilner.

23-nji madda. Oýlap tapyş üçin haýyşnamanyň patent seljermesi

1. Çäklendirilen seljermäden oňyn netije bilen geçen haýyşnamalar boýunça patent berilmegi baradaky towakganama bolan ýagdaýynda patent seljermesi geçirilýär. Patent seljermesini geçirmek baradaky towakganama oýlap tapyş üçin haýyşnamanyň berlen senesinden baş ýylyň dowamynda berilmelidir.

2. Patent seljermesiniň barşynda oýlap tapyşyň patente ukyplylygyny tassyklaýan resminamalaryň esasynda haýyşnama edilen oýlap tapyşyň şu Kanunyň 5-nji maddasynda görkezilen patente ukyplylyk şertlerine laýyklygy barlanylýar.

Haýyşnama edilen oýlap tapyşyň patente ukyplylygyny tassyklaýan resminamalar hökmünde haýyşnamaçy Seljermäniň ygtyýarly edarasynyň netijenamasynyň göçürme nusgasyny towakganama goşup biler.

Şeýle hem oýlap tapyşyň patente ukyplylygyny tassyklaýan resminamalar hökmünde patentiň ýa-da Seljermäniň ygtyýarly edarasynyň biri tarapyndan geçirilen seljermäniň netijesinde berlen ugurdaş haýyşnama boýunça patent bermek baradaky çözügüdiň göçürme nusgasy getirilip bilner.

Oýlap tapyşyň patente ukyplylygynyň getirilen subutnamalaryna patent seljermesini geçirmek barada arzanyň gelen senesinden üç aý möhletini dowamynda garalýar.

Subutnamalara bildirilýän talaplar, olary getirmegiň we olara garamagyň tertibi Türkmenpatent tarapyndan belleniýär.

3. Patent seljermesini geçirmegiň barşynda Türkmenpatentiň seljermäni geçirmek üçin zerur bolan goşmaça maglumatlary haýyşnamaçydan soramaga haky bardyr. Goşmaça maglumatlara şu Kanunyň 21-nji maddasynyň dördünji bölümüniň talaplary degişlidir.

4. Eger-de patent seljermesiniň netijesi boýunça Türkmenpatent haýyşnama edilen oýlap tapyşyň patente ukyplylyk şertlerine laýyklygyny ýüze çykarsa, onda haýyşnamaça üç aý möhletini dowamynda oýlap tapyşyň formulasynyň beýan edişi babatda öz pikirini bermegini teklip edip, patent bermäge taýýardyklary barada habarnama iberilýär. Haýyşnamaçynyň pikiri patent bermek barada çözügüt çykarylanda göz önünde tutulýar.

Çözügüt bellenen möhlet tamamlanandan soň bir aýyň dowamynda çykarylýar. Haýyşnamaçynyň seljermäniň habarnamasyndaky getirilen oýlap tapyşyň formulasy bilen ylalaşan ýa-da habarnamany jogapsyz galdyran ýagdaýynda, patent bermek barada seljermäniň beýanyndaky formula bilen çözügüt çykarylýar.

5. Eger-de patent seljermesiniň barşynda haýyşnama edilen oýlap tapyşyň patente ukyplylyk şertlerine laýyk dälidigi ýüze çykarylsa, şu Kanunyň 22-nji maddasynyň başinji bölümüniň düzgünleri ulanylýar.

24-nji madda. Oýlap tapyş üçin çäklendirilen patentiň özgerdilmegi

1. Eger-de oýlap tapyş şu Kanunyň 5-nji maddasynda görkezilen patente ukyplylyk şertlerine laýyk gelse, oýlap tapyş üçin çäklendirilen patent eýesiniň towakganamasy boýunça patente özgerdilib bilner.

Özgerdilmek baradaky towakganama çäklendirilen patentiň hereketiniň gutarýan möhletine çenli berilmelidir.

Oýlap tapyşyň patente ukyplylyk şertlerine laýyklygynyň barlagy şu Kanunyň 23-nji maddasynyň ikinji we üçünji bölümlerine laýyklykda geçirilýär.

2. Eger-de barlagyň netijesinde Türkmenpatent oýlap tapyşyň patente ukyplylyk şertlerine laýyklygyny ýüze çykarsa, onda patentiň eýesine üç aý möhletiň dowamynda oýlap tapyşyň habarnamada görkezilen formulasy babatda öz pikirini getirmegi teklipl edilip, çäklendirilen patenti özgertmäge taýýardyklary barada habarnama iberilýär. Çäklendirilen patenti özgertmek barada çözüň çykarylanda patentiň eýesiniň pikiri göz önünde tutulýar.

Çözüň bellenen möhlet tamamlanandan soň bir aýyň dowamynda çykarylýar. Patentiň eýesiniň seljermäniň habarnamasynda getirilen oýlap tapyşyň formulasy bilen ylalaşan ýa-da habarnamany jogapsyz galdyran ýagdaýynda, çäklendirilen patenti özgertmek barada seljermäniň beýanyndaky formula bilen çözüň çykarylýar.

3. Eger-de barlagyň netijesinde oýlap tapyşyň patente ukyplylyk şertlerine laýyk däldegi ýüze çykarylsa, çäklendirilen patenti özgertmezlik we güýjüni möhletinden ön bes etmek barada çözüň çykarylýar.

25-nji madda. Senagat nusgasy üçin haýyşnamanyň seljermesi

1. Senagat nusgasyna haýyşnamalar boýunça Türkmenpatent formal, çäklendirilen we patent seljermelerini geçirýär.

2. Haýyşnamaçy çäklendirilen patent we/ýa-da patent alyp biler.

26-njy madda. Senagat nusgasy üçin haýyşnamanyň formal seljermesi

1. Türkmenpatente senagat nusgasy üçin haýyşnamanyň berlen senesinden üç aý geçenden soň, şu Kanunyň 17-nji maddasynyň ikinji bölümünde göz önünde tutulan resminamalaryň bolan ýagdaýynda haýyşnama boýunça formal seljerme geçirilýär.

Haýyşnamaçynyň towakganamasy boýunça formal seljerişe görkezilen möhlet gutarmanka hem başlanylýp bilner. Bu ýagdaýda haýyşnamaçy şu Kanunyň 19-njy maddasynyň ikinji bölümünde göz önünde tutulan paç tölemezen öz islegi boýunça senagat nusgasyna haýyşnamanyň resminamalaryna üýtgetmeler girizmek hukugyndan mahrum bolýar.

2. Formal seljerme bir aý möhletde geçirilýär we şularyň barlagyny öz içine alýar:

- zerur bolan resminamalaryň bardygy we olara bildirilýän talaplaryň berjaý edilişi;
- haýyşnama edilen çeperçilik-gurnama çözüdiniň hukuk goragy berilýän obýektlere laýyklygy;
- senagat nusgasynyň bütewiliginiň talaplarynyň berjaý edilişi;
- senagat nusgasynyň Halkara toparlara bölünişi boýunça senagat nusgasynyň toparlara bölünişi;
- ilkinjiligi soramagyň kanunalaýyklygynyň we tertibiniň berjaý edilişi.

Eger-de senagat nusgasy üçin haýyşnama formal seljermäniň talaplaryny kanagatlandyryň bolsa, onda haýyşnamaçy haýyşnamanyň berlen senesini görkezmek bilen, haýyşnamany garamaga kabul edilendigi barada habarnama iberilýär.

Haýyşnama berlen çeperçilik-gurnama çözüdiniň hukuk goragy berilýän obýektlere laýyk däl ýagdaýynda ýa-da bellenen möhletlerde zerur takyklamalar girizilmedik ýa-da haýyşnamanyň berlen möhletinde bolmadyk resminamalar berilmedik bolsa haýyşnamaçy haýyşnamany garamaga kabul etmezlik barada habarnama iberilýär.

3. Senagat nusgasy üçin haýyşnama berlen senesinden on iki aý geçenden soň ýa-da ilkinjilik soralan bolsa, ilkinjilik senesinden Türkmenpatent haýyşnama barada býulletende maglumatlary çap edýär. Senagat nusgasy üçin haýyşnamanyň yzyna alnan ýa-da ol boýunça patent (çäklendirilen patent) bermek ýa-da patent (çäklendirilen patent) bermezlik barada çözüň kabul edilen ýagdaýlary muňa girmeyär. Çap edilýän maglumatlaryň möçberini Türkmenpatent kesgitleýär.

Formal seljerme tamamlanandan soňra, senagat nusgasy üçin haýyşnama baradaky maglumatlar

goşmaça paç tölenen ýagdaýynda bellenen möhletler gutarmanka çap edilip bilner. Senagat nusgasy üçin haýyşnamanyň garamaga kabul edilendigi baradaky habarnama iberilen senesinden üç aýyň dowamynda haýyşnamaçy tarapyndan Türkmenpatente degişli towakganama berlip bilner. Şu ýagdaýda, Türkmenpatent senagat nusgasy üçin haýyşnama baradaky maglumatlary býulleteniň nobatdaky sanynda çap edýär.

Senagat nusgasynyň awtorynyň senagat nusgasy üçin haýyşnama baradaky çap edilýän maglumatlarda öz adynyň tutulmazlygyny towakga etmäge haky bardyr.

Çap edilen senagat nusgasy üçin haýyşnama şu Kanunyň 3-nji maddasynyň dördünji bölümüniň täsiri degişlidir.

4. Resminamalara bildirilýän talaplaryň bozulmagy bilen resmileşdirilen senagat nusgasyna haýyşnama boýunça haýyşnamaçy talapnamanyň iberilen senesinden üç aýyň dowamynda düzedilen ýa-da ýetmeýän resminamalary getirmek teklip edilip, talapnama iberilýär.

Deгіşli paç tölenen şertlerinde, bellenen möhlet haýyşnamaçynyň towakganamasy boýunça alty aý uzaldylyp bilner.

Haýyşnamanyň bellenen möhletde talap edilýän resminamalaryny ýa-da onuň uzaldylmagy barada towakganamany bermedik ýagdaýynda, Türkmenpatent haýyşnamaçy bellenen möhletini geçendigi barada habarnama iberilýär.

Talap edilýän resminamalaryň getirilmegi üçin geçirilen möhlet degişli pajy töläň ýagdaýynda haýyşnamaçynyň towakganamasy boýunça dikeldilip bilner. Geçirilen möhletini dikeldilmegi baradaky haýyşnama ýanyna talap edilýän resminamalary goşup, bellenen möhletini geçen senesinden alty aýdan gijä galman haýyşnamaçy tarapyndan berilmelidir.

Möhletini dikeldilmegi baradaky towakganama alty aýyň dowamynda getirilmedik ýagdaýynda senagat nusgasy üçin haýyşnama yzyna alnan diýlip hasap edilýär we bu barada haýyşnamaçy habar berilýär.

5. Senagat nusgasynyň bütewilik talaplarynyň bozulmagy bilen berlen haýyşnama boýunça haýyşnamaçy degişli habarnama iberilen senesinden üç aý möhletini içinde haýyşnama edilen senagat nusgalarynyň haýsysyna garamalydygyny habar bermek we zerur bolanda ilkinjiligi haýyşnamanyň maglumatlaryna üýtgetmeler girizmek teklip edilýär. Şu haýyşnamada haýyşnama berlen beýleki senagat nusgalary tapawutlandyrylan haýyşnamalar hökmünde resmileşdirilip bilner.

Eger-de haýyşnamaçy bellenen möhletde haýyşnama berlen senagat nusgalarynyň haýsysyna garamalydygyny habar bermese we zerur bolanda degişli resminamalary getirmese, onda beýanda birinji görkezilen senagat nusgasyna garalýar.

27-nji madda. Senagat nusgasyna haýyşnamanyň çäklendirilen seljermesi

1. Formal seljermäni oňyn netije bilen geçen senagat nusgasy üçin haýyşnamalar boýunça çäklendirilen seljerme geçirilýär.

Çäklendirilen seljerme geçirilende formal seljermäniň tamamlanan senesinden alty aýyň dowamynda garalýan haýyşnamanyň maglumatlarynda haýyşnamaçy tarapyndan getirilen düýpli alamatlaryň jemi boýunça haýyşnama berlen obýektiň patente ukyplylyk şertlerine laýyklygy, şeýle hem yzyna alynmadyk haýyşnamalar, çap edilen haýyşnamalar we Türkmenistanyň has irki ilkinjiligi bolan patentleri boýunça Türkmenpatent barlag geçirýär.

Deгіşli pajy töläň ýagdaýynda haýyşnamaçynyň senagat nusgasyna haýyşnamasy boýunça çaltlandyrylan çäklendirilen seljermäniň geçirilmegi barada towakga etmäge haky bardyr. Çaltlandyrylan seljerme şeýle towakganamanyň gelen senesinden üç aý möhletini dowamynda geçirilýär.

Çäklendirilen patentiň berilmegi baradaky çözüň ýa-da çäklendirilen patent Türkmenpatente has irki ilkinjiligi bolan meňzeş haýyşnamanyň gelen ýagdaýynda ýatyrylyp bilner.

2. Çäklendirilen seljermäniň barşynda, Türkmenpatentiň seljermäni geçirmek zerur bolan goşmaça maglumatlary haýyşnamaçydan talap etmäge haky bardyr.

Goşmaça maglumatlary bermegiň möhletlerine şu Kanunyň 26-njy maddasynyň dördünji bölümüniň talaplary degişlidir.

Çäklendirilen seljermäniň barşynda haýyşnamaçynyň öz islegine görä ýa-da seljermäniň talap etmegi boýunça getiren goşmaça maglumatlarynyň haýyşnama berlen senagat nusgasynyň mazmununy üýtgetmeýändigini barlanylýar.

Goşmaça maglumatlaryň senagat nusgasynyň mazmununy üýtgedýän bölegi haýyşnama garalanda

üns merkezine alynmaýar we haýyşnamaçy tarapyndan senagat nusgasy üçin özbaşdak haýyşnama hökmünde resmileşdirilip bilner we bu barada haýyşnamaça habar berilýär.

3. Eger-de çäklendirilen seljermäniň netijesi boýunça Türkmenpatent haýyşnama berlen senagat nusgasynyň bildirilýän talaplara laýyklygyny ýüze çykarsa, onda haýyşnamaça üç aý möhletiň dowamynda habarnamada getirilen senagat nusgasynyň düýpli alamatlarynyň sanawy babatda öz pikirini bermegini teklipl edip, çäklendirilen patent bermäge taýýardyklary barada habarnama iberilýär.

Haýyşnamaçynyň pikiri patent bermek barada çözütiň çykarylanda göz önünde tutulýar.

Çözütiň bellenen möhlet tamamlanandan soň bir aýyň dowamynda çykarylýar. Haýyşnamaçynyň düýpli alamatlaryň getirilen sanawy bilen ylalaşan ýa-da habarnamany jogapsyz galdyran ýagdaýynda, bir aýyň dowamynda senagat nusgasynyň ilkinjilik senesi görkezilip, seljermäniň beýanyndaky sanaw bilen, patent bermek barada çözütiň çykarylýar.

4. Patent almak niýeti dörende, haýyşnamaçy çäklendirilen patenti bermäge taýýardyklary barada iberilen habarnamany alan senesinden üç aý möhletiň dowamynda onuň berilmegini togtatmak barada towakganama bermelidir. Bu ýagdaýda senagat nusgasy üçin haýyşnama boýunça iş dolandyryjylygy haýyşnamanyň patent seljermesini geçirmek barada towakganama berilýänçä togtadylýar we çäklendirilen patent bermek barada çözütiň çykarylmaýar.

Patent seljermesini geçirmek baradaky towakganama senagat nusgasy üçin haýyşnama berlen senesinden baş ýylyň dowamynda berilmelidir. Şeýle bolmadyk ýagdaýynda Türkmenpatent bellenen möhletiň tamamlanan senesinden alty aýdan soň, çäklendirilen seljermäniň netijeleri boýunça çäklendirilen patent bermek barada çözütiň çykarýar.

5. Eger-de çäklendirilen seljermäniň barşynda towakganama berlen senagat nusgasynyň patente ukyplylyk şertlerine laýyk dälidigi ýüze çykarylsa, onda haýyşnamaça çözütiň kabul edilýänçä, habarnamada getirilen deliller babatda öz pikirini bermegi teklipl edilip, çäklendirilen patent bermezlik mümkinçiligi barada habarnama iberilýär.

Haýyşnamaçynyň delilleri habarnama iberilen senesinden üç aýyň dowamynda Türkmenpatente getirilen bolsa, olar çäklendirilen patent bermezlik ýa-da bermek barada çözütiň kabul edilende göz önünde tutulýar. Haýyşnamaçynyň towakganama boýunça jogap bermeginiň bellenen möhleti, degişli paç tölenen şertlerinde, alty aý uzaldylyp bilner.

28-nji madda. Senagat nusgasy üçin haýyşnamanyň patent seljermesi

1. Çäklendirilen seljermäniň netijesi bilen geçen senagat nusgasy üçin haýyşnamalar boýunça patent berilmegi baradaky towakganama bolan ýagdaýynda patent seljermesi geçirilýär. Patent seljermesini geçirmek barada towakganama senagat nusgasy barada haýyşnama berlen senesinden baş ýylyň dowamynda berilmelidir.

2. Patent seljermesiniň barşynda haýyşnama edilen senagat nusgasynyň şu Kanunyň 6-njy maddasynda görkezilen patente ukyplylyk şertlerine laýyklygy barlanylýar.

Senagat nusgasynyň patente ukyplylygyny tassyklaýan resminamalar hökmünde haýyşnamanyň ýanyna patentiň ýa-da dünýä tazeligini göz önünde tutup, seljerme geçirýän ýurtlaryň biriniň ugurdaş haýyşnamasy boýunça patent bermek baradaky çözüdiň göçürme nusgasy getirilip bilner.

Senagat nusgasynyň patente ukyplylygynyň berlen subutnamalaryna patent seljermesini geçirmek baradaky towakganamanyň gelen senesinden üç aý möhletiň içinde garalýar.

Subutnamalara bildirilýän talaplar, olary getirmegiň we garamagyň tertibi Türkmenpatent tarapyndan belleniýär.

3. Goşmaça maglumatsyz seljermäni geçirmek mümkin bolmaýan bolsa, patent seljermesiniň barşynda Türkmenpatentiň haýyşnamaçydan goşmaça maglumatlary talap etmäge haky bardyr. Goşmaça maglumatlara şu Kanunyň 26-njy maddasynyň dördünji bölümüniň talaplary degişlidir.

4. Eger-de patent seljermesiniň netijesi boýunça Türkmenpatent haýyşnama edilen senagat nusgasynyň patente ukyplylyk şertlerine laýyklygyny ýüze çykarsa, onda haýyşnamaça üç aý möhletiň dowamynda senagat nusgasynyň düýpli alamatlarynyň habarnamada getirilen sanawynyň beýan edilişi babatda öz pikirini bermegini teklipl edip, patent bermäge taýýardyklary barada habarnama iberilýär. Haýyşnamaçynyň pikiri patent bermek barada çözütiň çykarylanda göz önünde tutulýar.

Çözütiň bellenen möhlet tamamlanandan soň bir aýyň dowamynda çykarylýar. Haýyşnamaçynyň

seljermäniň habarnamasynda getirilen senagat nusgasynyň düýpli alamatlarynyň sanawy bilen ylalaşan ýa-da habarnamany jogapsyz galdyran ýagdaýynda, seljermäniň beýanyndaky sanaw bilen patent bermek barada çözüň çykarylýar.

5. Eger-de senagat nusgasyna haýyşnamanyň patent seljermesiniň barşynda onuň patente ukyplylyk şertlerine laýyk dälidigi ýüze çykarylsa, şu Kanunyň 27-nji maddasynyň başnji bölüminiň düzgünleri ulanylýar.

29-njy madda. Senagat nusgasy üçin çäklendirilen patentiň özgerdilişi

1. Eger-de senagat nusgasy şu Kanunyň 6-njy maddasynda görkezilen patente ukyplylyk şertlerine jogap berýän bolsa, patent eýesiniň towakgamamasy boýunça senagat nusgasy üçin çäklendirilen patent patente özgerdiliş bilner.

Özgermek baradaky towakgamama çäklendirilen patentiň hereketiniň möhleti gutarmanka berlip bilner.

Senagat nusgasynyň patente ukyplylyk şertlerine laýyklygynyň barlagy şu Kanunyň 28-nji maddasynyň ikinji we üçünji bölümleriniň düzgünlerine laýyklykda geçirilýär.

2. Eger-de barlagyň netijesinde Türkmenpatent senagat nusgasynyň patente ukyplylyk şertlerine laýyklygyny ýüze çykarsa, onda patentiň eýesine üç aý möhletiň dowamynda senagat nusgasynyň düýpli alamatlarynyň habarnamada getirilen sanawynyň beýan edilişi babatda öz pikirini getirmegi tekliş edilip, çäklendirilen patenti özgertmäge taýýardyklary barada habarnama iberilýär. Patentiň eýesiniň pikiri oýlap tapyş, senagat nusgasy üçin patenti özgermek barada çözüň çykarylanda göz önünde tutulýar.

Çözüň bellenen möhlet tamamlanandan soň bir aýyň dowamynda çykarylýar. Patentiň eýesiniň seljermäniň habarnamasynda getirilen senagat nusgasynyň düýpli alamatlarynyň sanawy bilen ylalaşan ýa-da habarnamany jogapsyz galdyran ýagdaýynda, seljermäniň beýanyndaky sanaw bilen, patenti özgermek barada çözüň çykarylýar.

3. Eger-de barlagyň barşynda senagat nusgasynyň patente ukyplylyk şertlerine laýyk dälidigi ýüze çykarylsa, çäklendirilen patenti özgermezlik we onuň güýjüni möhletinden öň bes etmek barada çözüň çykarylýar.

30-njy madda. Oýlap tapyş, senagat nusgasy üçin haýyşnama boýunça çözgüde şikaýat edilişi we geçirilen möhletleriň dikeldilişi

1. Haýyşnama garamagyň islendik tapgyrynda, seljermäniň çykaran çözgüdi bilen ylalaşmadyk ýagdaýynda, haýyşnamaçynyň çözgüdiň iberilen senesinden üç aýyň dowamynda Arz-şikaýat toparyna nägilelik bermäge haky bardyr. Nägilelik onuň alnan senesinden dört aý möhletiň içinde garalmalydyr. Nägilelige garamagyň möhleti nägileligi beren şahsyň arzasy boýunça uzaldylyp bilner, ýöne ol möhlet ilkibaşda bellenen möhletiň geçen senesinden alty aýdan köp bolup bilmez.

Berilýän arzalara garamagyň tertibi Türkmenpatent tarapyndan bellenişilýär.

Haýyşnamaçynyň Arz-şikaýat toparynyň çözgüdine onuň tassyklanen senesinden alty aýyň dowamynda kazyýete şikaýat etmäge haky bardyr.

2. Haýyşnamaçy tarapyndan seljermäniň talap etmegi boýunça resminamalary ýa-da goşmaça maglumatlary, seljermäni geçirmek baradaky towakgamamany, çäklendirilen patenti özgermek baradaky towakgamamany, seljermäniň çözgüdinden nägileligi bermegiň geçirilen möhletleri dikeldiliş bilner. Geçirilen möhleti dikeltmek baradaky haýyşnama, degişli paç tölenen şertlerinde, haýyşnamaçy tarapyndan Türkmenpatente bellenen möhletiň geçen senesinden alty aýdan gijä galman berlip bilner.

31-nji madda. Oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň bellige alnyşy we bellige alnyşa üýtgetmeleriň girizilişi

1. Bellige alnyşy we patent (çäklendirilen patent) berilýändigini üçin paç tölenendigi barada resminama alnandan soň Türkmenpatent oýlap tapyşy oýlap tapyşlaryň döwlet reyestrinde, senagat nusgasyny senagat nusgalarynyň döwlet reyestrinde bellige alýar.

Pajyň tölenendigini tassyklaýan resminama haýyşnamaçy tarapyndan patentiň (çäklendirilen patentiň) berilmegi baradaky çözgüdiň iberilen senesinden üç aý möhletiň içinde berilmelidir. Oýlap tapyşy,

senagat nusgasyny bellige almak bellenen möhlet tamamlanandan soň bir aýyň dowamynda geçirilýär.

Paç tölemek gijä galdyrylanda, geçirilen her bir aý üçin goşmaça paç tölenen şertlerinde, haýyşnamaça bellenen möhletiň tamamlanan senesinden alty aýdan ybarat bolan ýeňillikli möhlet berilýär. Oýlap tapyşy, senagat nusgasyny bellige almak bellenen we goşmaça pajyň tölenendigi barada resminama alnandan soň bir aýyň dowamynda geçirilýär.

Bellenen we ýeňillikli möhletlerde paçlaryň tölenendigi barada resminama berilmedik halatynda, oýlap tapyş, senagat nusgasy üçin haýyşnama yzyna alnan diýlip hasap edilýär we bu barada haýyşnamaça habar berilýär.

2. Bellige alnan oýlap tapyş, senagat nusgasy üçin Türkmenpatent haýyşnamaça patent (çäklendirilen patent) berýär we berlen patent (çäklendirilen patent) baradaky maglumatlary býulletende çap edýär.

Patent (çäklendirilen patent) birnäçe şahsyň adyna soralyan ýagdaýynda olara bir patent berilýär, özi-de olaryň arasyndaky ylalaşykda başga şertleşikler bolmasa, haýyşnamada ady birinji görkezilen şahsa berilýär.

3. Çäklendirilen patentiň patente özgerdilmegi baradaky ýazgy paç tölenendigi baradaky resminamanyň alnan senesinden bir aý möhletiň içinde reýestre we oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň çäklendirilen patente girizilýär.

Paçlaryň tölenendigi barada resminamalary bermegiň we patenti özgertmek barada ýazgylary reýestre girizmegiň möhletlerine şu maddanyň birinji bölümüniň talaplary degişlidir.

Bellenen möhletlerde paçlaryň tölenendigi barada resminamanyň berilmedik halatynda patenti özgertmek geçirilmeýär.

4. Oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň bellige alnyşyna patent eýesiniň adynyň üýtgemegi bilen bagly üýtgetmeler ýa-da bellige almaga degişli başga üýtgetmeler girizilýär. Bellige almaga üýtgetmeleri girizmegiň kadalary Türkmenpatent tarapyndan belleniýär.

5. Reýestre girizilýän maglumatlaryň sanawy, patentiň (çäklendirilen patentiň) görnüşi we onda görkezilmeli maglumatlaryň düzümi Türkmenpatent tarapyndan belleniýär.

32-nji madda. Patent (çäklendirilen patent) baradaky maglumatlaryň çap edilmegi

1. Reýestre girizilen senesinden alty aý möhletiň içinde Türkmenpatent oýlap tapyşa, senagat nusgasyna patent (çäklendirilen patent) bermek baradaky maglumatlary býulletende çap edýär.

2. Awtoryň patent barada çap edilýän maglumatlarda öz adynyň tutulmazlygyny haýyş etmäge haky bardyr.

3. Çap edilýän maglumatlaryň düzümi Türkmenpatent tarapyndan kesgitlenilýär.

4. Türkmenpatent býulleteninde reýestrdeki soňraky girizilen ähli üýtgetmeleri çap edýär:

- patentiň eýesi baradaky üýtgän maglumatlary;
- patente (çäklendirilen patente) bolan hukugyň geçirilmegi baradaky maglumatlary;
- şu Kanunyň 4-nji maddasynyň ikinji bölümüne laýyklykda, patentiň hereket ediş möhletiniň uzaldylmagy baradaky maglumatlary;
- çäklendirilen patentiň patente özgerdilmegi baradaky maglumatlary;
- patentiň (çäklendirilen patentiň) ýatyrylmagy baradaky maglumatlary;
- patentiň (çäklendirilen patentiň) hereketiniň bes edilmegi ýa-da dikeldilmegi baradaky maglumatlary we başgalar.

5. Oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnama yzyna alynmadyk bolsa, ol ýa-da patent (çäklendirilen patent) baradaky maglumatlar çap edileninden soň, islendik şahsyň oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnamanyň materiallary bilen tanyşmaga haky bardyr.

Oýlap tapyş, senagat nusgasy üçin haýyşnamanyň resminamalary bilen tanyşmagyň tertibi Türkmenpatent tarapyndan belleniýär.

VI Bap. Patente (çäklendirilen patente) bolan hukugyň geçirilişi

33-nji madda. Oýlap tapyş, senagat nusgasy üçin patentiň (çäklendirilen patentiň) başga birine berilişi

1. Oýlap tapyş, senagat nusgasy üçin patent (çäklendirilen patent) hereket ediş möhletiniň bütin dowamynda hukuk geçirilýän obýekt bolup biler. Patente (çäklendirilen patente) esaslanan hukuk dolulygyna ýa-da bölükleýin geçirilip bilner.

2. Patente (çäklendirilen patente) bolan hukuk erkin görnüşde düzülen hem-de patent eýesi we hukuk oruntutary tarapyndan gol çekilen şertnama boýunça islendik gyzyklanýan şahsa geçirilip bilner.

34-nji madda. Ygtyýarnama şertnamasy

1. Patent eýesi bolup durmaýan islendik şahsyň patentlenen oýlap tapyşy, senagat nusgasyny diňe patent eýesiniň rugsady bilen ygtyýarnama şertnamasynyň esasynda ulanmaga haky bardyr. Ygtyýarnama şertnamasy boýunça patent eýesi (ygtyýar beriji) oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanmak hukugyny şertnamada göz önünde tutulan möçberinde başga şahsa (ygtyýarnama alyja) bermäge borçlanýar. Ygtyýarnama alyjy şertnama bilen şertlenen tölegleri ygtyýarnama berijä tölemek we şertnamada göz önünde tutulan beýleki hereketleri amala aşyrmak borjuna öz üstüne alýar.

2. Aýratyn ygtyýarnamada ygtyýarnama alyja şertnamada bellenen çäklerde oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanmak hukugy geçirilýär. Şeýle ýagdaýda ygtyýarnama berijiniň ygtyýarnama alyja berilmeyän böleginde ulanmak hukugy saklanyp galýar.

Aýratyn däl ygtyýarnamada ygtyýar beriji ygtyýar alyja oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanmak hukugyny berip, patent (çäklendirilen patent) bilen tassyklanan ähli hukuklary, şol sanda üçünji bir şahslara ygtyýarnama bermek hukugyny hem özünde saklap galýar.

Doly ygtyýarnamada ygtyýarnama berijiniň ygtyýarnamany ulanmak we beýleki şahslara bermek hukugyny saklap galmazdan, ygtyýarnama alyja oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanmagyň aýratyn hukugy berilýär.

3. Eger-de ygtyýarnama şertnamasynda kömekçi ygtyýarnama şertnamasyny baglaşmak mümkinçiligi göz önünde tutulan bolsa, ygtyýarnama alyjynyň (kömekçi ygtyýarnama beriji) üçünji bir şahs (kömekçi ygtyýarnama alyjy) bilen oýlap tapyşy ýa-da senagat nusgasyny ulanmak üçin aýratyn däl ygtyýarnama bermek barada kömekçi ygtyýarnama şertnamasyny baglaşmaga haky bardyr.

Eger-de ygtyýarnama şertnamasynda başga ýagdaý göz önünde tutulmadyk bolsa, ygtyýarnama alyjy kömekçi ygtyýarnama alyjynyň hereketleri üçin ygtyýarnama berijiniň önünde jogapkärdir.

4. Patent eýesi islendik şahsa oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanmak hukugyny bermek barada Türkmenpatente arza berip biler (açyk ygtyýarnama). Bu ýagdaýda patenti goldamak üçin pajyň tölegi Türkmenpatent tarapyndan açyk ygtyýarnama baradaky maglumatlaryň çap edilen ýylyndan soňky ýylda 50 göterim azaldylýar. Görkezilen oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanmaga isleg bildiren şahs patent eýesi bilen tölegler barada şertnama baglaşmaga borçludur.

Açyk ygtyýarnamada berilýän hukuklar aýratyn däl ygtyýarnamada berilýän hukuklaryň möçberinden artyk bolup bilmez.

Patent eýesiniň açyk ygtyýarnama hukuk berilmegi baradaky arzasy yzyna alynmaga degişli däldir.

35-nji madda. Mejbury ygtyýarnama

1. Eger-de oýlap tapyş, senagat nusgasy patent eýeleri ýa-da olara hukuk berlen şahslar tarapyndan patentiň (çäklendirilen patentiň) berlen senesinden baş ýylyň dowamynda ulanylmasa ýa-da ýeterlik derejede ulanylmasa, onda oýlap tapyşy ýa-da senagat nusgasyny ulanmak isleýän we ulanmaga taýýar islendik şahsyň patent eýesiniň emele gelen tejribä laýyk gelyän şertlerde onuň bilen ygtyýarnama şertnamasyny baglaşmaktan boýun gaçyran ýagdaýynda görkezilen obýektleri ulanmak üçin özüne mejbury aýratyn däl ygtyýarnamanyň berilmegi barada kazyýete talap arzasy bilen ýüz tutmaga haky bardyr.

Eger-de patent eýesi oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň ulanylmazlygynyň ýa-da ýeterlik derejede ulanylmazlygynyň degerli sebäpler bilen şertlenendigini subut etmese, onda kazyýet ulanmagyň çäklerini, tölegiň möçberini, möhletlerini we tertibini görkezmek bilen gyzyklanýan şahsa mejbury aýratyn däl ygtyýarnamany berýär. Tölegleriň möçberi emele gelen tejribä laýyklykda ygtyýarnamalaryň kesgitlenen bazar bahasyndan pes bolmaly däldir.

2. Oýlap tapyşy emele gelen daplere laýyk gelyän şertlerde ygtyýarnama şertnamasyny baglaşmaktan boýun gaçyryan beýleki bir oýlap tapyş üçin patentiň eýesiniň hukuklaryny bozmazdan ulanyp bilmeýän patent eýesiniň patenti başga bir şahsa degişli oýlap tapyş babatda onuň oýlap tapyşynyň düýpli

ykdysady ähmiýetli möhüm tehniki derejesi bar bolan ýagdaýynda oýlap tapyşy ulanmak üçin mejburi aýratyn däl ygtyýarnamanyň berilmegi barada talap arzasy bilen kazyýete ýüz tutmaga haky bardyr. Görkezilen ygtyýarnama berlen ýagdaýynda kazyýet tarapyndan patenti başga bir şahsa degişli oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanmagyň çäkleriniň özüne mejburi ygtyýarnamanyň berilmegini talap edýän şahsyň oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanmagy üçin zerur bolan möçberi, şeýle hem tölegleriň möçberi, möhletleri we tertibi kesgitlenilmelidir. Tölegleriň möçberi emele gelen tejribä laýyklykda ygtyýarnamalaryň kesgitlenen bazar bahasyndan pes bolmaly däldir.

3. Milli howpsuzlyk bähbitlerini nazara alyp, şeýle hem adatdan daşary ýagdaýlarda Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň patentiň eýesine ygtyýarnamanyň bazar bahasy bilen deňşdirerlikli möçberde pul görnüşündäki öwez tölegini töläp, onuň razyçylygyny almazdan, patentlenen oýlap tapyşy ulanmaga rugsat bermäge haky bardyr.

36-njy madda. Patenti (çäklendirilen patenti) başga birine bermek baradaky şertnamanyň we ygtyýarnama şertnamasynyň bellige alynmagy

1. Patenti (çäklendirilen patenti) başga birine bermek baradaky şertnama we oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanmak üçin ygtyýarnama şertnamasy Türkmenpatentde bellige alynmaga degişlidir. Şertnama reýestrde bellige alnan senesinden güýje girýär we bu barada maglumat býulleteninde çap edilýär. Bellige alynmadyk şertnama hakyky däl diýlip hasap edilýär.

2. Bellige alnan ygtyýarnama şertnamasyna onuň hereket ediş möhletiniň çäklerinde taraplaryň ylalaşygy esasynda üýtgetmeler girizilip bilner. Üýtgetmeler hem Türkmenpatentde bellige alynmaga degişlidir.

3. Patenti başga birine bermek baradaky şertnamanyň we ygtyýarnama şertnamasynyň bellige alnyşynyň, şeýle hem ygtyýarnama şertnamasyna üýtgetmeler girizmegiň kadalaryny Türkmenpatent kesgitleýär.

4. Patenti (çäklendirilen patenti) başga birine bermek baradaky şertnama we ygtyýarnama şertnamasy hem-de ygtyýarnama şertnamasy boýunça üýtgetmeler degişli paç tölenen ýagdaýynda Türkmenpatent tarapyndan gyzyklanýan taraplaryň arzasy boýunça hasaba alynýar.

5. Türkmenistanyň çäginde hereket edýän ýewraziýa patentini başga birine bermek baradaky şertnama Ýewraziýa patent edarasynda bellige alynmaga degişlidir.

Türkmenistanyň çäginde hereket edýän ýewraziýa patenti boýunça oýlap tapyşy ulanmak üçin ygtyýarnama şertnamasy Türkmenpatentde bellige alynmaga degişlidir. Degişli tertipde bellige alynmadyk ýewraziýa patentini başga birine bermek baradaky şertnama we ýewraziýa patenti boýunça oýlap tapyşy ulanmak üçin ygtyýarnama şertnamasy hakyky däl diýlip hasap edilýär.

VII Bap. Patentiň (çäklendirilen patentiň) hereketiniň bes edilişi we dikeldilişi

37-nji madda. Patent (çäklendirilen patent) boýunça jedelleşme we patentiň hakyky däl diýlip ykrar edilmegi

1. Aşadaky ýaly ýagdaýlarda islendik şahsyň nägileligi boýunça hereket ediş möhletiniň dowamynda patent (çäklendirilen patent) jedelleşilip bilner we dolulygyna ýa-da bölekleyin hakyky däl diýlip ykrar edilip bilner:

a) bellige alnan oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň şu Kanunda bellenen patente ukyplylyk şertlerine laýyk gelmezligi;

b) oýlap tapyşyň formulasynda ýa-da senagat nusgasynyň düýpli alamatlarynyň sanawynda haýyşnamanyň ilkibaşdaky maglumatlarynda bolmadyk alamatlaryň bar bolmagy;

ç) patentde oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň awtorynyň ýa-da patent eýesiniň nädogry görkezilmegi. Nägilelik bildiren şahs ony delillendirmäge, şeýle hem bellenen pajyň tölenendigi baradaky resminamany getirmäge borçludur.

2. Şu maddanyň birinji bölümüne laýyklykda hakyky däl diýlip ykrar edilen patentiň (çäklendirilen patentiň) hereketi oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnamanyň berlen senesinden bes edilýär.

3. Şu maddanyň birinji bölümüniň “a” we “b” kiçi bölümlerinde göz önünde tutulan esaslar boýunça

berlen patentiň (çäklendirilen patentiň) garşysyna berilýän nägileliklere olaryň gelen senesinden alty aý möhletiniň içinde Arz-şikayät topary tarapyndan garalýar, ony döretmegiň we işiniň tertibi şu Kanunyň 41-nji maddasy bilen düzgünleşdirilýär.

Şu maddanyň birinji bölümüniň “ç” kiçi bölümünde göz önünde tutulan esaslar boýunça patentiň (çäklendirilen patentiň) berilmegine garşy çykylmagyna kazyýet tarapyndan seredilýär.

Patentiň (çäklendirilen patentiň) berilmegine garşy berilýän nägilelikler boýunça Arz-şikayät toparynyň çözgüdi bilen ylalaşylmadyk ýagdaýynda çözgüt tassyk edilen senesinden alty aý möhletiniň içinde islendik tarapyň oňa kazyýetde garşy çykmağa haky bardyr.

4. Arz-şikayät toparynyň ýa-da kazyýetiň çözgüdi esasynda hakyky däl diýlip ykrar edilen patent (çäklendirilen patent) ýatyrylýar. Patent (çäklendirilen patent) bölekleyin hakyky däl diýlip ykrar edilen ýagdaýynda täze patent berilýär.

Türkmenpatent dolulygyna ýa-da bölekleyin hakyky däl diýlip ykrar edilen patentler baradaky maglumatlary reýestre girizýär we býulletende çap edýär.

5. Ýewraziýa patent konwensiyasynyň 13-nji maddasynda göz önünde tutulan oýlap tapyş üçin ýewraziýa patentine garşy çykman we ony Türkmenistanyň çäklerinde hakyky däl diýip ykrar etmek şu maddanyň birinji-dördünji bölümlerine laýyklykda amala aşyrylýar.

38-nji madda. Patentiň (çäklendirilen patentiň) hereketiniň möhletinden öň bes edilmegi

1. Patentiň (çäklendirilen patentiň) hereketi aşakdaky ýaly ýagdaýlarda möhletinden öň bes edilýär:

- patent eýesi tarapyndan Türkmenpatente berlen arzanyň esasynda arzanyň gelen senesinden. Patent (çäklendirilen patent) oýlap tapyşlaryň ýa-da senagat nusgalarynyň toparyna berlen ýagdaýynda, patentiň (çäklendirilen patentiň) hereketi diňe arzada görkezilen oýlap tapyşlar, senagat nusgalary babatda bes edilýär;
- patenti (çäklendirilen patenti) güýjünde saklamak üçin pajyň tölenilmedik ýagdaýynda, bellenen möhletiniň geçen senesinden.

2. Türkmenpatent hereket ediş möhletinden öň bes edilen patent (çäklendirilen patent) baradaky maglumaty reýestre girizýär we býulletende çap edýär.

39-njy madda. Patentiň (çäklendirilen patentiň) hereketiniň dikeldilmegi

1. Patenti (çäklendirilen patenti) güýjünde saklamak üçin pajyň tölenilmezligi bilen baglylykda, oýlap tapyş ýa-da senagat nusgasy üçin patentiň (çäklendirilen patentiň) bes edilen hereketi patent eýesiniň towakganamasy boýunça dikeldilip bilner. Towakganama patentiň (çäklendirilen patentiň) hereketiniň bes edilen senesinden üç ýylyň dowamynda Türkmenpatente berilýär. Towakganamanyň ýanynda patentiň hereketiniň dikeldilendigi üçin pajyň tölenendigini tassyklaýan resminama goşulýar.

Patent (çäklendirilen patent) hereketiniň bes edilen senesinden üç ýyl geçenden soň dikeldilmäge degişli däldir.

2. Türkmenpatent patentiň (çäklendirilen patentiň) hereketiniň dikeldilendigi baradaky maglumatlary reýestre girizýär we býulletende çap edýär.

40-njy madda. Soňundan ulanmak hukugy

1. Patentiň (çäklendirilen patentiň) hereketiniň bes edilen senesiniň we patentiň (çäklendirilen patentiň) hereketiniň dikeldilen senesiniň aralygyndaky döwürde oýlap tapyş ýa-da senagat nusgasyny ulanan ýa-da munuň üçin zerur taýýarlyklary gören islendik şahs soňundan möçberini giňeltmezden tölegsiz ulanmak hukugyny (soňundan ulanmak hukugyny) saklap galýar.

2. Soňundan ulanmak hukugy diňe oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň ýa-da olara meňzeş bolan çözgüdiň ulanylan ýa-da şeýle ulanyş üçin muňa zerur taýýarlyklaryň edilen önümçiligi bilen birlikde başga bir şahsa berlip bilner.

VIII Bap. Awtorlaryň, haýyşnamaçylaryň we patent eýeleriniň hukuklarynyň goralysy

41-nji madda. Arz-şikayat topary

1. Awtorlaryň, haýyşnamaçylaryň we patent eýeleriniň hukuklaryny goramak bilen baglanyşykly jedellerine kazyýetden öň garalmagyny goşup, Türkmenpatentiň ýanynda şahslaryň bozulan ýa-da jedelleşilýän hukuklary hakyndaky arzalaryna, nägileliklerine garaýan Arz-şikayat topary döredilýär, ol Arz-şikayat toparynyň ygtyýaryna girýän beýleki meselelere-de garaýar.

Arz-şikayat topary şahslaryň aşakdaky ýaly nägileliklerine garamaga doly ygtyýarlydyr:

- a) oýlap tapyş, senagat nusgasy üçin haýyşnama boýunça seljermäniň çözgüdine;
- b) seljermäniň patenti (çäklendirilen patenti) başga birine bermek baradaky şertnamanyň we patentlenen oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň ulanylmagy üçin ygtyýarnama şertnamasynyň bellige alnyşy baradaky çözgüdine;
- ç) şu Kanunyň 37-nji maddasyna laýyklykda, patenti (çäklendirilen patenti) hakyky däl diýip ykrar etmek boýunça;
- d) hünär synagy toparynyň patent ynamdarlygyna dalaşgäri hünär synagyndan geçirmek boýunça we/ýa-da onuň hünär derejesi synagyna goýberilmegi baradaky çözgüdine.

Arz-şikayat topary hakyndaky Düzgünnama we Arz-şikayat topary tarapyndan nägileliklere we arzalara garamagyň Tertibi Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrligi tarapyndan tassyklanylýar.

2. Haýyşnamaçynyň şu maddanyň 1-nji bölümünde göz önünde tutulan nägilelikleri, bellenen pajy tölän şertlerinde, Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen möhletlerde Arz-şikayat toparyna bermäge haky bardyr.

Şu maddanyň birinji bölümüniň “a”, “b”, “d” bentlerinde göz önünde tutulan nägilelikler Arz-şikayat topary tarapyndan olaryň alnan senesinden dört ay möhletiň içinde garalmalydyr.

Şu maddanyň birinji bölümüniň “ç” bendinde göz önünde tutulan nägileliklere Arz-şikayat topary tarapyndan olaryň alnan senesinden alty ay möhletiň içinde garalmalydyr.

Nägileliklere garamagyň möhleti nägilelik bildiren şahs ýa-da patent eýesiniň towakganamasy boýunça uzaldylyp bilner. Ýöne bu möhlet işlere garamak üçin ilki başda bellenilen möhletiň geçen senesinden alty aýdan köp bolmaly däldir.

Arz-şikayat toparynyň çözgüdine gaýtadan garamak barada islendik gyzyklanýan tarapdan onuň alnan senesinden bir aýyň dowamynda Arz-şikayat toparynyň başlygyna towakga edilip bilner.

Islendik gyzyklanýan tarap Arz-şikayat toparynyň çözgüdine onuň tassyklanan senesinden alty ay möhletiň içinde kazyýete şikayat edip biler.

42-nji madda. Jedellere kazyýet tertibinde garamak

Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde kazyýetler şu Kanunyň ulanylmagy bilen baglylykda döreýän jedellere garaýarlar, şol sanda:

- oýlap tapyşa, senagat nusgasyna awtorlyk hakyndaky;
- patent eýesini belli etmek hakyndaky;
- patent (çäklendirilen patent) bermek hakyndaky;
- ygtyýarnamanyň mejbury berilmegi hakyndaky;
- patent eýesiniň oýlap tapyş, senagat nusgasy üçin aýratyn hukugynyň we beýleki emläk hukuklarynyň bozulmagy hakyndaky;
- patenti (çäklendirilen patenti) başga birine bermek baradaky şertnamalaryň we patentlenen oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň ulanylmagy üçin ygtyýarnama şertnamalarynyň baglaşylmagy we ýerine ýetirilmegi hakyndaky;
- wagtlaýyn goralýan döwründe oýlap tapyşy, senagat nusgasyny peýdalanmak üçin öwez töleginiň pul möçberi hakyndaky;
- öňden ulanmak hukugy hakyndaky;
- soňundan ulanmak hukugy hakyndaky;
- şu Kanuna laýyklykda iş beriji tarapyndan oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň awtoryna berilýän pul töleginiň möçberi, möhleti we tölenmeginiň tertibi hakyndaky;
- şu Kanunda göz önünde tutulan öwez tölegleriň möçberi, möhleti we tölenmeginiň tertibi hakyndaky;
- patent eýeleriniň hukuklaryny goramak bilen bagly beýleki jedeller.

43-nji madda. Oýlap tapyşyň, senagat nusgasynyň bikanun ulanylandygy üçin jogapkärçilik

1. Şu Kanuny bozup, patentlenen oýlap tapyşy, senagat nusgasyny ulanýan islendik şahs patent eýesiniň aýratyn hukugyny bozan diýlip hasap edilýär we Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilik çekýär.

2. Patentlenen oýlap tapyşy, senagat nusgasyny bikanun ulanýan şahs patent eýesiniň talap etmegi ýa-da kazyýetiň çözüdi boýunça:

- patent eýesiniň hukuklaryny ykrar etmäge;
- patent eýesiniň hukuklaryny bozýan hereketleri bes etmäge;
- ýitirilen peýdany hem goşmak bilen, ýetirilen zyýanyň öwezini dolmaga ýa-da öwez tölegini tölemäge. Ýetirilen zyýanyň öweziniň möçberi kazyýetiň çözüdi bilen ýa-da taraplaryň ylalaşygy boýunça kesgitlenýär;

- ahlak zyýanyň öwezini dolmaga;

- patent eýesiniň işewürlük abraýyny dikeltmek maksady bilen, kazyýetiň çözüdini çap etdirmäge borçludyr.

Kazyýet bikanun harytlary muzdsuz almak baradaky çözüdi çykarmaga haklydyr.

3. Patent eýesiniň aýratyn hukugynyň bozulandygy baradaky talap arzasy, patent eýesiniň özüniň hukugynyň bozulandygyny bilen ýa-da bilmeli bolan gününden üç ýylyň dowamynda berlip bilner.

Patent eýesiniň aýratyn hukugynyň bozulandygy baradaky talap arzasy patent eýesi tarapyndan berilýär.

Patent eýesiniň hukugynyň bozulmagy hakyndaky talap arzasy, ygtyýarnama şertnamasynda başga ýagdaý göz önünde tutulmadyk bolsa, şeýle hem aýratyn ygtyýarnamanyň eýesi ýa-da ygtyýarnama şertnamasynda göz önünde tutulan bolsa, aýratyn däl ygtyýarnamanyň eýesi tarapyndan berlip bilner.

44-nji madda. Gümrük gözegçiligi

Patent eýeleriniň ýa-da senagat eýeçiligi obýektleriniň ulanylyşyna aýratyn ygtyýarnama eýeleriniň hukuklarynyň goragy babatdaky gümrük gözegçiligi Türkmenistanyň gümrük kanunçylygyna laýyklykda amala aşyrylýar.

IX Bap. Jemleýji düzgünler

45-nji madda. Patent paçlary

1. Oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnama berilmegi, seljerme geçirilmegi, patent (çäklendirilen patent) berilmegi, olary güýjünde saklamak, hereket ediş möhletini uzaltmak we beýleki amallar bilen bagly hukuk taýdan ähmiýetli hereketleriň ýerine ýetirilmegi üçin paçlar alynýar.

Eger-de Türkmenistanyň gatnaşjysy bolup durýan halkara şertnamalarynda başga ýagdaýlar göz önünde tutulmadyk bolsa, paçlar haýyşnamaçy, patent eýesi ýa-da islendik üçünji şahs tarapyndan tölenilýär.

Amala aşyrylandygy üçin patent pajy alynýan hereketleriň sanawy, pajyň möçberi, ony tölemegiň ýa-da pajy gaýtaryp bermegiň möhletleri we tertibi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenilýär.

2. Paç alynmagyndan gelip gowuşýan serişdeler Türkmenistanyň döwlet býujetine geçirilýär, olaryň bir bölegi tehniki taýdan enjamlaşdyrmagy, awtomatlaşdyrylan ulgamlary döretmegi we ulanmagy, döwlet patent-maglumat binýadyny kemala getirmegi, zähmete hak tölemegi, hünärmenleri taýýarlamagy we höweslendirmegi goşmak bilen, senagat eýeçiligini goramagyň döwlet ulgamyny ösdürmek, agzalyk tölegleri we senagat eýeçiligini goramak babatda Türkmenistanyň halkara ylalaşyklaryna gatnaşmagyny üpjün etmek üçin zerur bolan beýleki tölegler üçin ulanylýar.

46-njy madda. Wekilçilik

1. Gyzyklanýan şahslar şu Kanunyň 51-nji maddasynyň ikinji bölümünde görkezilen düzgünleri hasaba almak bilen Türkmenpatent bilen işlerini göni wekilleriniň ýa-da Türkmenpatentde hasaba alnan patent ynamdarlarynyň üsti bilen alyp barmaga haklydyrlar.

Wekiliň ýa-da patent ynamdarynyň ygtyýarlyklary ynanç haty bilen tassyklanylýar.

Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrligi patent ynamdarynyň hünär synagynyň we hasaba alynmagynyň tertibini belleýär.

47-nji madda. Oýlap tapyş üçin halkara haýyşnamasyna garalmagy

1. Halkara haýyşnamasynyň ilkinjilik senesinden otuz bir aý geçýänçä haýyşnamaçy tarapyndan Türkmenpatente Türkmenistanyň patentiniň (çäklendirilen patentiniň) berilmegini sorap haýyşnama berlende, Türkmenistana görkezilmesi bolan halkara haýyşnamasy milli basgançaga geçirilýär.

Soralýan ilkinjilik senesinden otuz bir aý geçenden soň ýa-da görkezilen möhlet geçýänçä haýyşnamaçynyň towakganamasy boýunça we milli basgançaga geçmek üçin zerur işleriň ol tarapyndan ýerine ýetirilen ýagdaýynda, Türkmenpatent halkara haýyşnamasyna garamaga başlaýar.

2. Milli basgançaga geçmek üçin geçirilen möhlet onuň geçen senesinden üç aýyň dowamynda haýyşnamaçynyň towakganamasy boýunça degişli pajyň tölenen hem-de haýyşnamaçy tarapyndan milli basgançaga geçmek üçin zerur bolan ähli hereketleriň amala aşyrylan ýagdaýynda dikeldilip bilner.

3. Halkara haýyşnamasyna milli basgançakda garamak şu Kanunyň kadalaryna laýyklykda Türkmenpatent tarapyndan amala aşyrylýar. Şunda Türkmenpatent haýyşnamanyň berlen senesi hökmünde halkara haýyşnama beriş senesini belleýär.

Oýlap tapyş üçin haýyşnamanyň resminamalaryna üýtgetmeler girizmek üçin şu Kanunyň 19-njy maddasynyň ikinji bölümünde bellenilen möhlet şu maddanyň birinji bölümüniň ikinji bendine laýyklykda halkara haýyşnamasyna garap başlanylan senesinden hasaplanylýar.

48-nji madda. Oýlap tapyş üçin ýewraziýa haýyşnamasynyň esasynda Türkmenistanyň patentiniň berilmegi

1. Oýlap tapyş üçin Türkmenistanyň patentiniň berilmegi Ýewraziýa patent konwensiýasyna laýyklykda özgerdilen ýewraziýa haýyşnamasynyň esasynda amala aşyrylyp bilner.

Ýewraziýa haýyşnamasy ýaly şol bir berlen senesi we ilkinjilik senesi bolan, Türkmenpatente berlen oýlap tapyş üçin haýyşnama dogry resmileşdirilen milli haýyşnama hasaplanylýar.

Oýlap tapyş üçin haýyşnamalara garamak haýyşnamaçy tarapyndan oýlap tapyş üçin haýyşnama berlendigi barada bellenilen pajyň tölenen ýagdaýynda hem-de ýewraziýa haýyşnamasynyň tassyklanan göçürme nusgasynyň Türkmenpatent tarapyndan alnan senesinden başlap amala aşyrylýar.

2. Eger-de ýewraziýa patenti Türkmenistanyň çäklerinde patentiň güýjüni saklamak üçin pajyň tölenmändigi bilen baglylykda öz hereketini möhletinden öň bes eden bolsa, oýlap tapyş üçin Türkmenistanyň patentini bermek ýewraziýa haýyşnamasynyň esasynda amala aşyrylyp bilner.

Şeýle ýewraziýa patentiniň eýesiniň oýlap tapyş üçin ýigrimi ýyl hereket möhleti bolan Türkmenistanyň patentiniň berilmegi barada ýewraziýa haýyşnamasynyň berlen senesinden baş ýylyň dowamynda ýa-da haýsy senäniň giç gelyändigine baglylykda ýewraziýa patentiniň hereketiniň bes edilen senesinden üç ýylyň dowamynda Türkmenpatente towakganama bilen ýüzlenmäge haky bardyr.

Şeýle patentiň berilmegi baradaky towakganamanyň ýanyna arza, ýewraziýa patentiniň göçürme nusgasy, degişli pajyň tölenendigi baradaky resminama, haýyşnamanyň patent eýesiniň wekili tarapyndan berlen ýagdaýynda ynanç haty goşulmalydyr.

Patentiň berilmegi baradaky towakganama ýanyna goşulan resminamalar bilen birlikde şu Kanunyň 23-nji maddasynyň ikinji bölümüniň düzgünlerine laýyklykda garalýar.

49-njy madda. Oýlap tapyşlaryň, senagat nusgalarynyň daşary ýurtlarda patentlenilmegi

1. Türkmenistanda döredilen oýlap tapyş üçin haýyşnama Türkmenpatente berlen senesinden dört aý geçenden soň, eger-de görkezilen döwür içinde haýyşnamada döwlet syryna degişli maglumatlaryň bardygy hakynda haýyşnamaçy habardar edilmese, daşary ýurt döwletlerine ýa-da halkara guramalaryna berlip bilner. Haýyşnamaçynyň arzasy boýunça geçirilen barlag haýyşnamada döwlet syryna degişli maglumatlaryň ýokdugyny ýüze çykararsa, oýlap tapyş üçin haýyşnama daşary ýurtlarda patentlemek üçin görkezilen möhletden öň hem berlip bilner.

2. Eger-de Türkmenistanda döredilen oýlap tapyş üçin halkara haýyşnamasy Türkmenpatente kabul edýän edara hökmünde berlen bolsa, degişli haýyşnamany Türkmenpatente deslapdan bermezden, oýlap tapyş üçin halkara haýyşnamasynyň berilmegine ýol berilýär.

Eger-de Türkmenistanda döredilen oýlap tapyş üçin ýewraziýa haýyşnamasy Türkmenpatentiň üsti bilen berlen bolsa, degişli haýyşnamany Türkmenpatente deslapdan bermezden, oýlap tapyş üçin ýewraziýa haýyşnamasynyň berilmegine ýol berilýär.

3. Oýlap tapyşlary, senagat nusgalaryny daşary ýurtlarda patentlemek bilen baglanyşykly harajatlary haýyşnamaçy ýa-da onuň bilen ylalaşyp, gaýry şahs çekýär.

50-nji madda. Oýlap tapyşy, senagat nusgasyny döretmegiň we ulanmagyň döwlet tarapyndan höweslendirilmegi

Ylmy-tehniki öňegidişligi ösdürmek, Türkmenistanyň intellektual mümkinçiliklerini berkitmek we tehniki döredijiligi ösdürmäge ýardam bermek maksady bilen, patent eýelerine we ygtyýarnama şertnamasy boýunça oýlap tapyşy ýa-da senagat nusgasyny ulanýan şahslara, şeýle hem senagat eýeçiliginiň obýektlerine bolan hukuklary almaga we goramaga ýardam edýän şahslara Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda döwlet tarapyndan ýeňillikler berilýär.

51-nji madda. Daşary ýurt şahslarynyň hukuklary

1. Türkmenistanyň gatnaşýan halkara şertnamalarynyň güýji bilen hem-de özara arkalaşyk ýörelgeleri esasynda daşary ýurtly şahslar Türkmenistanyň şahslary bilen deň hatarda şu Kanunda göz önünde tutulan hukuklardan peýdalanýarlar.

2. Eger-de Türkmenistanyň gatnaşygy bolup durýan halkara şertnamalarynda başga tertip göz önünde tutulmadyk bolsa, daşary ýurtly şahslar, şeýle hem Türkmenistanyň çäklerinden daşarda ýaşayan ýa-da hemişelik ýaşayan ýeri Türkmenistanyň çäklerinden daşarda bolan Türkmenistanyň raýatlary Türkmenpatent bilen gatnaşanlarynda özleriniň hukuklaryny Türkmenpatentde bellige alnan patent ynamdarynyň üsti bilen amala aşyrýarlar.

52-nji madda. Halkara şertnamalary

Eger-de Türkmenistanyň gatnaşýan halkara şertnamalarynda şu Kanunda göz önünde tutulan düzgünlerden başga düzgünler bellenen bolsa, onda halkara şertnamasynyň kadalary ulanylýar.

53-nji madda. Geçiş düzgünleri

Patent (çäklendirilen patent) bermek bilen bagly şu Kanunyň düzgünleri aşakdaky ýaly tertipde ulanylýar:

a) şu Kanun güýje girýänçä iş dolandyryjylygyna kabul edilen oýlap tapyşa, senagat nusgasyna haýyşnamalar boýunça:

- formal seljeriş geçirilmediklerine şu Kanunyň 22-nji we 27-nji maddalarynyň düzgünlerine laýyklykda çäklendirilen seljerme geçirilýär;

- wagtlaýyn patent bermek barada çözüň çykarlanlaryna çäklendirilen patent berilýär;

- anyk seljeriş geçirilmediklerine şu Kanunyň 22-nji maddasynyň dördünji bölümüniň, 23-nji maddasynyň, 27-nji maddasynyň dördünji bölümüniň we 28-nji maddasynyň düzgünlerine laýyklykda patent seljermesi geçirilýär;

b) şu Kanun güýje girýänçä baş ýyllyk hereket ediş möhleti geçmedik ýa-da hereket ediş möhletiniň bes edilen gününden üç ýyldan gijä galmadyk oýlap tapyşa, senagat nusgasyna berlen wagtlaýyn patentleri patent eýesiniň towakganamasy boýunça Türkmenpatent wagtlaýyn patenti çäklendirilen patente täzeden resmileşdirýär we reýestre degişli ýazgy girizýär. Oýlap tapyşa, senagat nusgasyna berlen wagtlaýyn patentleriň baş ýyllyk hereket ediş möhleti geçenlerinden soň çäklendirilen patent berlenlerine şu Kanunyň 40-njy maddasynyň düzgünleri degişlidir;

ç) şu Kanun güýje girýänçä on ýyllyk hereket ediş möhleti geçmedik ýa-da hereket ediş möhletiniň bes edilen gününden üç ýyldan gijä galmadyk senagat nusgasyna berlen patentleri patent eýesiniň towakganamasy

boýunça Türkmenpatent patentiniň hereket ediş möhletini on bäş ýyla çenli uzaldýar we reýestre degişli ýazgy girizýär. Senagat nusgasyna berlen patentleriň on ýyllyk hereket ediş möhleti geçenlerinden soň uzaldylan patentlere şu Kanunyň 40-njy maddasynyň düzgünleri degişlidir.

Ýokarda görkezilen amallary geçirmegiň möhletleri we tertibi Türkmenpatent tarapyndan kesgitlenilýär.

Türkmenistanyň Prezidenti
Gurbanguly Berdimuhamedow
Aşgabat şäheri
2008-nji ýylyň 23-nji oktýabry
№ 220-III

Türkmenistanyň Kanuny

Haryt nyşanlary, hyzmat ediş nyşanlary we harytlaryň gelip çykan ýeriniň ady hakynda

(Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary 2008 ý., 1-nji bölek, № 4, 53-nji madda)

Şu Kanun bilen haryt nyşanlarynyň, hyzmat ediş nyşanlarynyň we harytlaryň gelip çykan ýerleriniň adynyň hukuk taýdan goralmagy we ulanylmagy bilen baglanyşykly ýüze çykyan gatnaşyklar düzgünleşdirilýär.

I bap. Umumy düzgünler

1-nji madda. Esasy düşünjeler.

Şu Kanunda aşakdaky esasy düşünjeler ulanylýar:

Pariž konwensiýasy - 1883-nji ýylyň 20-nji martynda Parižde kabul edilen senagat eýeçiligini goramak boýunça konwensiýa.

Madrid ylalaşygyna Teswirnama - 1989-njy ýylyň 27-nji iýunynda Madridde kabul edilen, nyşanlaryň halkara hasaba alnyşy hakyndaky Madrid ylalaşygyna Teswirnama.

Senagat eýeçiliginiň obýektleri - şu Kanunyň ulanylmagyna degişli haryt nyşanlary, hyzmat ediş nyşanlary (mundan beýläk - haryt nyşanlary), harydyň gelip çykan ýeriniň ady.

Haryt nyşany - ýuridik şahsyň ýa-da ýuridik şahsy döretmezden telekeçilik işi bilen meşgullanýan fiziki şahsyň harytlaryny aýrybaşgalaşdyrmaga hyzmat edýän belgi.

Hyzmat ediş nyşany - ýuridik şahsyň ýa-da ýuridik şahsy döretmezden telekeçilik işi bilen meşgullanýan fiziki şahsyň ýerine ýetirýän işlerini we/ýa-da edýän hyzmatlaryny (mundan beýläk -hyzmatlar) aýrybaşgalaşdyrmaga hyzmat edýän belgi.

Harydyň gelip çykan ýeriniň ady - harytlaryň aýratyn häsiýetleri bilen baglanyşykly geografik obýektiň atlandyrylyşy.

Şahs - ýuridik şahsy döretmezden telekeçilik işi bilen meşgullanýan fiziki şahs, ýa-da ýuridik şahs.

Haýyşnamaçy - haryt nyşanyň ýa-da harydyň gelip çykan ýerleriniň adyny ulanmaga hukuk almak üçin haýyşnama tabşyran şahs, haryt nyşanyň hemmä bellidiginiň ykrar edilmegi hakynda arza beren şahs.

Haýyşnama - haryt nyşanyň hem-de harydyň gelip çykan ýerleriniň adyny bellige almak we/ýa-da harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmaga hukuk almak üçin zerur bolan resminamalaryň toplumy.

Birinji haýyşnama - Pariž konwensiýasyna gatnaşygy döwletiň degişli edarasyna senagat eýeçiliginiň obýekti üçin, berlen senesine görä konwension ilkinjilik bellenilýän haýyşnama.

Konwensiýa haýyşnamasy - konwensiýa ilkinjiliginiň berilmegini soramak bilen, haryt nyşany üçin haýyşnama.

Haryt nyşanyň ilkinjiligi - haryt nyşanyň bellige aldyrmak üçin haýyşnama berlende wagt taýdan birinjilik.

Konwensiýa ilkinjiligi - Pariž konwensiýasyna gatnaşygy döwletiň degişli edarasyna birinji haýyşnama berlen senesi boýunça haryt nyşanyň bellenilýän ilkinjilik.

Kysmy bir harytlar we hyzmatlar - harytlaryň we/ýa-da hyzmatlaryň bir kysmyna we görnüşine degişli bolup, çalymdaş haryt nyşanlary bilen bellik edilende sarp edijide olaryň şol bir öndürjä degişlidigi barada düşünje döredip biljek harytlar we/ýa-da hyzmatlar.

HHHK - nyşanlary bellige almak üçin harytlaryň we hyzmatlaryň halkara klassifikasiýasy.

HNŞEWK - haryt nyşanlarynyň şekillendiriş elementleriniň Wena klassifikasiýasy.

Haryt nyşanyň şahadatnama - Türkmenistanyň haryt nyşanyň resmi taýdan bellige alnandygyny, ilkinjiligini we onuň eýesiniň şahadatnamada görkezilen harytlar we/ýa-da hyzmatlar babatda haryt nyşanyň bolan aýratyn hukugyny tassyklaýan gorag resminamasy.

Harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmaga hukuk berýän şahadatnama - Türkmenistanyň harydyň gelip çykan ýeriniň bellige alnan adyndan peýdalanmaga bolan hukugy tassyklaýan gorag resminamasy.

Haryt nyşanyň eýesi - haryt nyşanyň aýratyn hukugy bolan şahs.

Haryt nyşanyň başga birine berilmegi - haryt nyşanyň bolan hukugyň şertnama esasynda başga

bir şahsa berilmegi.

Haryt nyşanyna ygtyýarnama - haryt nyşanynyň eýesiniň ygtyýarnama şertnamasy esasynda ony başga bir şahsa ulanmaga berýän rugsady.

Býulleten - Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrliginiň Patent müdirliginiň senagat eýeçiliginiň Türkmenistanda bellige alnan obýektleri baradaky maglumatlary çap etmek üçin niýetlenen döwürleýin resmi neşiri.

Bikanun harytlar - bellige alnan haryt nyşany, harydyň gelip çykan ýeriniň ady ýa-da olar bilen gatyşyp gitmek derejesine çenli meňzeş bolan belgisi bikanun ulanylýan harytlar, etiketkalar we şol harytlaryň gaplary.

Patent ynamdary - Türkmenistanyň territoriýasynda hemişelik ýaşaýan, Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrliginiň Patent müdirliginde hünär synagundan geçen we bellige alnan hem-de professional esasyda fiziki we ýuridik şahslaryň intellektual eýeçiligini obýektlerine bolan hukugy edinmekdäki we onuň goragyndaky bähbitlerine wekilçilik edýän raýat.

2-nji madda. Intellektual eýeçilikdäki obýektleriň goralmagy çygyrynda döwlet düzgünleşdirmesi

1. Intellektual eýeçilikdäki obýektleriň goralmagy çygyrynda döwlet düzgünleşdirmesi Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrliginiň Patent müdirligi (Türkmenpatent) tarapyndan amala aşyrylýar.

Türkmenpatent öz ygtyýarlyklaryna laýyklykda:

- seretmek üçin haýyşnamalary kabul edýär, olar boýunça ekspertiza geçirýär we haryt nyşanlarynyň hem-de harytlaryň gelip çykan ýerleriniň adyny döwlet tarapyndan bellige alynmagyny amala aşyrýar;
- Türkmenistanyň gorag resminamalaryny berýär we döwlet reýestrlerini ýöredýär;
- ygtyýarnamalary we haryt nyşanynyň başga birine berilmegi hakyndaky şertnamalary bellige alýar;
- haryt nyşanlarynyň we harytlaryň gelip çykan ýerleriniň adynyň bellige alnyşyna üýtgetmeler girizýär;

- goralýan obýektler baradaky maglumatlaryň Býulletende döwürleýin çap edilmegini amala aşyrýar;
- gyzyklanylýan şahslaryň senagat eýeçiliginiň goralmagy çygyryndaky bozulan ýa-da jedelleşilýän hukuklary baradaky nägileliklerine garaýar;

- Türkmenistanyň patent kanunçylygyny kämilleşdirmek we intellektual eýeçiligi çygyrynda halkara şertnamalaryny baglaşmak boýunça teklpleri işläp düzýär;

- patent ynamdarlarynyň hünär derejesiniň barlagyny we bellige alynmagyny amala aşyrýar.

2. Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrligi şu Kanun, Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary bilen Türkmenpatente berlen ygtyýarlyklaryň çäklerinde intellektual eýeçiliginiň obýektlerini hukuk taýdan goramak meseleleri boýunça halkara şertnamalaryna laýyklykda Türkmenistanyň öz üstine alan borçnamalarynyň ýerine ýetirilmegini üpjün edýär.

II bap. Haryt nyşany

3-nji madda. Haryt nyşanlarynyň görnüşleri

1. Dilden aýdylan, şekillendiriş, göwrümlü we beýleki belgiler ýa-da olaryň utgaşmalary haryt nyşany hökmünde bellige alnyp bilner.

2. Haryt nyşany islendik reňkde ýa-da gatyşyk reňkli bellige alnyp bilner.

4-nji madda. Haryt nyşanynyň hukuk taýdan goralýşy

1. Türkmenistanda haryt nyşanynyň hukuk taýdan goragy şu Kanunda bellenen tertipde onuň döwlet tarapyndan bellige alnyşy esasynda ýa-da Türkmenistanyň gatnaşýan halkara şertnamalarynyň güýji bilen berilýär.

Haryt nyşanyna bolan hukuk kanun tarapyndan goralýar we şahadatnama bilen tassyklanylýar.

2. Haryt nyşanynyň bellige alynmagy haýyşnamanyň Türkmenpatente gelen senesinden başlap on ýylyň dowamynda hereket edýär.

3. Haryt nyşany haryt öndürýän ýa-da hyzmat edýän (mundan beýläk - harytlar) ýuridik ýa-da

telekeçilik işi bilen meşgullanýan fiziki şahsyň adyna bellige alnyp bilner.

4. Haýyşnama berlen belgä haýyşnamanyň berlen senesinden onuň Reýestrde bellige alnan senesine çenli wagtlaýyn hukuk goragy berilýär. Haryt nyşanyny bellige almazlyk barada çözüň kabul edilen halatynda, wagtlaýyn hukuk goragy başlanmadyk diýlip hasap edilýär. Belgini wagtlaýyn hukuk goragynyň hereket edýän döwründe ulanýan şahs haryt nyşanynyň eýesine ol bellige alnandan soň, taraplaryň ylalaşygy bilen kesgitlenilýän öwez tölegini töleýär.

Wagtlaýyn hukuk goragynyň hereket edýän möhleti haýyşnamaçynyň özüne degişli belgini ulanýan şahsyň beren haýyşnamasy barada ýazmaça habar eden senesinden başlaýar.

5. Haryt nyşanynyň eýesine haryt nyşanyny ulanmak, oňa ygtyýarlyk etmek, şeýle hem başga şahslar tarapyndan haryt nyşanynyň ýa-da onuň bilen gatyşyp gitme derejesine çenli meňzeş bolan belgileriniň ulanylmagyny gadagan etmäge aýratyn hukuk degişlidir. Haryt nyşanynyň eýesiniň haryt nyşanyna bolan aýratyn hukuky haryt nyşanynyň şahadatnamasynda görkezilen harytlar babatynda hem saklanyp galýar.

6. Eýesiniň rugsady bolmazdan, Türkmenistanda goralýan haryt nyşanyny ulanmaga hiç kimiň haky ýokdur.

5-nji madda. Haryt nyşanynyň döwlet belligine alynmazlygy üçin esaslar

1. Tapawutlandyryş alamatlary bolmadyk we diňe aşakdaky ýaly böleklerden durýan belgileriň haryt nyşany hökmünde döwlet bellige alnyşyna ýol berilmeýär:

a) mahsus çyzyglaýyn ýerine ýetirilmedik aýratyn harplar we/ýa-da sanlar;

b) çyzyklar, ýönekeý geometrik şekiller, şeýle hem olaryň belli bir görnüş emele getirmeyän utgaşmalary;

ç) harytlaryň belli bir görnüşini belgilemek üçin ählumumy ulanyşa giren belgiler;

d) umumy kabul edilen simwollar we adalgalary;

e) harytlary häsiýetlendirýän, şol sanda olaryň görnüşini, hilini, mukdaryny, häsiýetlerini, näme üçin niýetlenendigini, harytlaryň gymmatyny, şeýle hem olaryň öndürilen ýa-da ýerlenen wagtyny, ýerini, usulyny aňladýan belgiler.

Şeýle belgilere, hususan-da, aşakdakylar degişli bolup biler:

- harytlaryň ýönekeý atlary;

- harytlaryň häsiýetlerini, şol sanda mahabat (magtama) häsiýeti bolanlary görkezýän belgiler;

- çig malyň materialyny ýa-da düzümini görkezýän belgiler;

- harytlaryň agramyny, göwrümünü, nyrlaryny görkezýän belgiler;

- harytlaryň öndürilen senesi;

- önümçiligiň dörediliş taryhyndan maglumatlar;

- haryt öndürijileriň we dellalçylyk firmalarynyň salgylary;

- dolulygyna ýa-da bölekleyin geografik atlardan durup, haryt öndürijiniň ýerleşýän ýeri hökmünde kabul edilip bilinjek belgiler.

ä) harytlaryň esasan häsiýetleri ýa-da näme üçin niýetlenenligi bilen kesgitlenilýän şekilini aňladýan belgiler.

“a” - “ä” kiçi bölümlerde görkezilen bölekler haryt nyşanynda agdyklyk edýän ýagdaýda bolmasalar, onda olar haryt nyşanyna goralmaýan bölekler hökmünde girizilip bilner.

Şu bölümde göz önünde tutulan düzgünler ulanylmagy netijesinde tapawutlandyryş ukyplaryna eýe bolan belgiler babatda ulanylmaýar.

2. Aşakdaky ýaly böleklerden durýan ýa-da şeýle bölekleri özünde saklaýan belgileriň haryt nyşany hökmünde döwlet bellige alnyşyna ýol berilmeýär:

a) döwletleriň atlary, döwlet tugralary, baýdaklary hem-de beýleki döwlet nyşanlary we belgileri;

b) halkara, hökümetara guramalarynyň gysgaldylan ýa-da doly atlary, olaryň tugralary, baýdaklary hem-de beýleki nyşanlary we belgileri;

ç) resmi gözegçilik, kepillendiriş we düzümini anyklaýyş tagmalary, möhürleri, sylaglary we beýleki tapawutlandyryş nyşanlary, ýa-da olar bilen gatyşyp gitme derejesine çenli meňzeş bolan böleklerden durýan belgiler.

Eger-de degişli ygtyýarly edaranyň razyçylygy bar bolsa, onda şeýle bölekler haryt nyşanyna goralmaýan bölekler hökmünde girizilip bilner.

3. Aşakdaky ýaly böleklerden durýan ýa-da şeýle bölekleri özünde saklaýan belgileriň haryt nyşany

hökmünde döwlet bellige alnyşyna ýol berilmeýär:

a) olar ýalan bolsalar ýa-da sarp edijini haryt ýa-da ony öndüriji babatda ýalňyş pikire iterip bilýän bolsalar;

b) jemgyýetçilik bähbitlerine, ynsanperwerlik we ahlak ýörelgelerine ters gelýän bolsalar.

4. Türkmen halkynyň medeni mirasynyň aýratyn gymmatly desgalarynyň ýa-da bütindünýä medeni ýa-da tebigy mirasynyň resmi atlary we/ýa-da şekilleri bilen birmeňzeş ýa-da gatyşyp gitme derejesine çenli meňzeş bolan belgileriň haryt nyşany hökmünde bellige alynmagyna ýol berilmeýär.

5. Aşakdakylara barabar ýa-da olar bilen gatyşyp gitme derejesine çenli çalymdaş bolan belgileriň haryt nyşany hökmünde bellige alynmagyna ýol berilmeýär:

a) bellige aldyrmak üçin haýyşnama berlen (eger-de haýyşnama yzyna alynmadyk bolsa) ýa-da Türkmenistanda, şol sanda Türkmenistanyň halkara şertnamalaryna laýyklykda meňzeş harytlar babatda goralýan we has oň berlen ilkinjiligi bolan beýleki şahslaryň haryt nyşanlary;

b) beýleki şahslaryň şu Kanunda bellenilen tertipde Türkmenistanda hemmelere mälim diýlip ykrar edilen haryt nyşanlary.

Şu bölümde meňzeş harytlar babatda görkezilen, gatyşyp gitme derejesine çenli çalymdaş bolan belgileriň haryt nyşany hökmünde diňe oňa hukugy bolan şahsyň razyçylygy bilen döwlet bellige alnyşyna ýol berilýär.

6. Belgiler harytlaryň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmaga hukugy bolan şahslaryň adyna bellige alynýan haryt nyşanyna goralmaýan bölek hökmünde girizilen ýagdaýyndan başga, islendik harytlar babatda harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlary bilen barabar ýa-da gatyşyp gitme derejesine çenli çalymdaş bolan belgiler haryt nyşany hökmünde bellige alnyp bilinmez.

7. Aşakdakylara barabar bolan belgiler haryt nyşany hökmünde bellige alnyp bilinmez:

a) Türkmenistanda olara bolan hukuklary başga şahslarda bellige alynýan haryt nyşanyna berlen haryt nyşanynyň döwlet belligine alynmagy üçin ýüz tutulan ilkinjilik senesinden oň döräp, birdeň harytlar babatda Türkmenistanda goralýan firma adyna (onuň bölegine), seleksiýa arkaly gazanylanyň adyna, senagat nusgasyna, domen adyna;

b) awtorlyk hukugynyň eýesiniň ýa-da onuň hukuk oruntutarynyň razyçylygy bolmasa ýa-da bu eserlere bolan hukuk bellige alynýan haryt nyşanyna berlen ilkinjilik senesinden oň ýüze çykan bolsa, haýyşnamanyň berlen senesine çenli Türkmenistanda ady belli bolan ylym, edebiýat we sungat eseriniň, gahrymanyň adyna ýa-da şeýle eserden alnan parça, sungat eserine ýa-da onuň parçasyna;

ç) eger-de muňa şol adamlaryň ýa-da olaryň mirasdarlarynyň razyçylygy bolmasa, oňa ygtyýarly döwlet edarasynyň rugsady bolmasa, haýyşnamanyň berlen senesine çenli belli adamlaryň familiýasyna, adyna, tahallusyna ýa-da şolardan gelip çykýan belliklerine, portretlerine we golly möhürlerine.

6-njy madda. Haryt nyşanyny bellige aldyrmak üçin haýyşnamanyň berlişi

1. Haryt nyşanyny bellige aldyrmak baradaky haýyşnama Türkmenpatente berilýär.

2. Haýyşnama gyzyklanma bildirýän şahs tarapyndan, şeýle hem onuň Türkmenistandaky wekiliniň ýa-da patent ynamdarynyň üsti bilen berlip bilner.

Türkmenistanyň daşynda hemişelik ýaşayan fiziki şahslar ýa-da daşary ýurtly ýuridik şahslar ýa-da olaryň patent ynamdarlary haryt nyşanlaryny bellige aldyrmak we hukuk goragy bilen baglanyşykly işleri Türkmenistanyň patent ynamdarynyň üsti bilen alyp barýarlar.

7-nji madda. Haryt nyşanynyň döwlet bellige alnyşy baradaky haýyşnama bildirilýän talaplar

1. Haryt nyşanynyň döwlet bellige alnyşy baradaky haýyşnama her haryt nyşanyna aýratynlykda berilýär.

2. Haýyşnamada aşakdakylar bolmalydyr:

- haýyşnamaçynyň adyny, şeýle hem onuň ýerleşýän ýerini ýa-da ýaşayan ýerini görkezmek bilen, haryt nyşany hökmünde belginiň döwlet bellige alnyşy baradaky arza;

- haýyşnama edilýän belgi we onuň beýany;

- HHHK-nyň klaslary boýunça jemlenen haryt nyşanlaryny döwlet tarapyndan bellige almak üçin

soralýan harytlaryň sanawy;

- HNŞEWK-nyň haryt nyşanlarynyň şekillendiriş elementleriniň ýazgysy.

Haýyşnamanyň resminamalaryna bildirilýän talaplar Türkmenpatent tarapyndan belleniýär.

3. Haýyşnamanyň ýanyna şular goşulýar:

- haýyşnamany tabşyrmak üçin tölenmeli pajyň bellenen möçberde tölenendigi barada ýa-da paç tölemekden boşadylýandygyny ýa-da onuň möçberini azaltmak üçin esasyň bardygyny tassyklaýan resminama;

- eger-de haýyşnama wekiliň ýa-da patent ynamdarynyň üsti bilen berilýän bolsa, olaryň ygtyýarlygyny tassyklaýan ynanç haty;

- eger-de haýyşnama kollektiw nyşany bellige aldyrmak barada berilýän bolsa, onda kollektiw nyşanyň tertipnamasy.

Haýyşnama bilen bilelikde berilýän, haýyşnamany tabşyrmak üçin tölenilmeli pajyň bellenen möçberde tölenendigi barada resminamadan beýleki haýyşnama goşulýan resminamalar, haýyşnamanyň berlen senesinden başlap, iki aýyň dowamynda Türkmenpatente tabşyrylmalydyr.

Eger-de towakganama bellenen möhlet tamamlanmanka gelip gowşan bolsa we bellenen paç tölenen bolsa, haýyşnamaçynyň towakganamasy boýunça görkezilen möhlet ýene-de uzaldylyp bilner.

Resminamalary tabşyrmagyň möhletiniň uzaldylmagy görkezilen iki aý möhletiniň tamamlanan gününden başlap alty aýdan köp bolmaly däldir.

Resminamalaryň bellenen möhletde tabşyrylmadyk halatynda haýyşnama yzyna alyndy diýlip hasap edilýär we bu barada haýyşnamaçy habardar edilýär.

4. Arza döwlet dilinde berilýär we oňa arza berýän ýa-da onuň wekili ýa-da patent ynamdary gol çekýär.

Haýyşnama goşulýan beýleki resminamalar Türkmenistanyň döwlet diline geçirilen terjimesi goşulyp, başga bir dilde berlip bilner. Başga bir dilde berlen resminamalar, olaryň terjimesi haýyşnama berlen senesinden soňky iki aýyň dowamynda gelip gowşan bolsa, Türkmenpatente gelen senesinde berildi hasap edilýär.

Eger-de agzalan terjime haýyşnama berlen senesinden soňky iki aýyň dowamynda berilmese, bellenen möhlet goşmaça paç tölenen şertlerinde haýyşnamaçynyň towakganamasy boýunça iki aý uzaldylyp bilner.

Terjimesi bellenen möhletlerde berilmedik halatynda haýyşnama yzyna alyndy diýlip hasap edilýär.

5. Ilkinjilik soralanda, haýyşnama şular goşulmalydyr:

- eger-de konwensiýa ilkinjiliginiň berilmegini soraýan bolsa, haýyşnamaçynyň Pariž konwensiýasyna gatnaşygy döwletde beren, şu Kanunyň 8-nji maddasynyň 2-nji bölümüne laýyklykda bellenen tertipde güwä geçilen birinji haýyşnamasynyň nusgasy;

- eger-de haýyşnamaçy şu Kanunyň 8-nji maddasynyň üçünji bölümüne laýyklykda, sergi ilkinjiliginiň berilmegini soraýan bolsa, onda resmi halkara sergisinde ýa-da resmi diýlip ykrar edilen halkara sergisinde haýyşnama berlen haryt nyşany ulanmak bilen eksponatlary görkezendegini tassyklaýan güwä geçilen resminama;

Ilkinjilik berilmegi soralan halatda haýyşnama goşulýan resminamalar haýyşnamanyň gelen senesinden başlap, üç aý möhletiniň dowamynda Türkmenpatente tabşyrylmalydyr.

Ilkinji haýyşnamanyň tassyklanýan nusgasynyň terjimesi soralan halatynda Türkmenpatente tabşyrylmalydyr.

6. Haýyşnamanyň berlen senesi Türkmenpatente aşakdaky resminamalaryň gelip gowşan senesi boýunça belleniýär:

- haýyşnamaçynyň adyny we onuň salgysyny görkezmek bilen belgini haryt nyşany hökmünde döwlet bellige alnyşy baradaky arza;

- belginin şekili;

- harytlaryň sanawy.

Eger-de görkezilen resminamalar birwagtda berilmedik bolsa, onda berlen möhleti soňky resminamanyň gelen senesi boýunça belleniýär.

8-nji madda. Haryt nyşanyň ilkinjiligi

1. Haryt nyşanyň ilkinjiligi şu Kanunyň 7-nji maddasynyň ikinji we üçünji bölümlerine laýyk gelýän haýyşnamanyň Türkmenpatente gelen senesi boýunça belleniýär.

2. Eger-de haýyşnama ilkinjiligiň görkezilen senesinden başlap, alty aýyň dowamynda Türkmenpatente

gelen bolsa, şol bir belgi üçin şol bir haýyşnamaçynyň Pariž konwensiýasyna gatnaşygy döwletde (konwensiýa ilkinjiligi) beren birinji haýyşnamasynyň senesi boýunça haryt nyşanynyň ilkinjiligi belleniş bilner.

3. Eger-de haryt nyşanyna haýyşnama eksponatyň görkezilmeginiň görkezilen senesinden başlap, alty aýyň dowamynda Türkmenpatente gelen bolsa, Pariž konwensiýasyna gatnaşygy döwletiň biriniň çäklerinde guralan resmi halkara sergisinde ýa-da resmi diýlip ykrar edilen halkara sergileriniň eksponatlarynda ýerleşdirilen haryt nyşanynyň ilkinjiligi eksponatlaryň sergide açyk görkezilip başlan senesi boýunça belleniş bilner (sergi ilkinjiligi).

4. Konwensiýa ýa-da sergi ilkinjiligi hukugyndan peýdalanmak isleýän haýyşnamaçy bu barada haryt nyşany üçin berilýän haýyşnamada ýa-da haýyşnamanyň Türkmenpatente gelen senesinden başlap, iki aýyň dowamynda görkezmäge borçludur.

5. Eger-de birmeňzeş haryt nyşanyna şol bir günün içinde birnäçe haýyşnama berlen bolsa, ilkinjilik Türkmenpatentiň has ön bellige alnan belgisi bolan haýyşnama degişlidir.

6. Türkmenistanyň gatnaşýan halkara şertnamalaryna laýyklykda, haryt nyşanynyň ilkinjiligi haryt nyşanynyň halkara bellige alnyşynyň senesi boýunça belleniş bilner.

7. Bölüp berlen haýyşnamalar boýunça haryt nyşanynyň ilkinjiligi haryt nyşanynyň ilkibaşdaky haýyşnamanyň ilkinjiliginiň senesi boýunça belleniş bilner.

9-njy madda. Haryt nyşanynyň döwlet bellige alnyşyna berlen haýyşnamanyň ekspertizasy

1. Haryt nyşanynyň döwlet bellige alnyşyna berlen haýyşnamanyň ekspertizasy Türkmenpatent tarapyndan geçirilýär we ol deslapky ekspertizany hem-de mälim edilen belginiň düýp mazmuny boýunça ekspertizany öz içine alýar.

2. Haýyşnamanyň Türkmenpatente gelen senesinden başlap, iki aýyň dowamynda haýyşnamaçynyň goşmaça paç tölemezen öz başlangyjy bilen haýyşnamasyna üýtgetmeler girizmäge, takyklamaga ýa-da ondaky maglumatlary düzetmäge haky bardyr.

Haýyşnamanyň gelen senesinden iki aý geçenden soňra (haýyşnamanyň ilkinjiligi üç aý geçenden soň tassyk bolýan materiallar üçin) haýyşnamaçydan goşmaça maglumatlar gelip gowşan wagtynda degişli paç tölenilýär.

3. Eger-de goşmaça maglumatlar haýyşnamanyň mazmunyny düýpli üýtgedýän bolsa, onda ol maglumatlar garamak üçin kabul edilmeyär we olar haýyşnamaçy tarapyndan özbaşdak haýyşnama hökmünde resmileşdirilip bilner.

Eger-de goşmaça maglumatlar ön haýyşnama berlenler babatda harytlaryň sanawynyň üstüni meňzeş bolmadyk harytlar bilen doldurýan ýa-da ony çalşyryýan bolsa, ýa-da ol girizilýän üýtgetmeler haýyş edilen belgä düşülmegini düýbünden üýtgedýän bolsa, onda olar haýyşnamany üýtgedýän diýlip ykrar edilýärler.

4. Ekspertiza geçirilýän döwründe Türkmenpatentiň ekspertizany geçirmek üçin zerur bolan goşmaça maglumatlary haýyşnamaçydan talap etmäge haky bardyr. Şunda ekspertizanyň möhleti degişlilikde uzaldylýar.

Talap edilýän goşmaça maglumatlar talapnamanyň ugradylan senesinden başlap, üç aý möhletiň içinde berilmelidir. Eger-de towakganama şu möhlet geçmezden ön gelen bolsa we degişli paç tölenen bolsa, onda haýyşnamaçynyň towakganamasy boýunça bu möhlet uzaldylýp bilner. Ekspertizanyň talapnamasy boýunça goşmaça materiallary bermegiň möhletiniň uzaldylmagy bellenen üç aýlyk möhletiň tamamlanan senesi geçenden soň alty aýdan köp bolmaly däldir.

Eger-de haýyşnamaçy görkezilen möhleti bozsa ýa-da ekspertizanyň talapnamasyny jogapsyz goýsa, haýyşnama yzyna alnan diýlip ykrar edilýär we bu barada haýyşnamaça habar berilýär.

5. Haýyşnamanyň ekspertizasy geçirilýän döwründe, ol barada çözüň kabul edilýänçä, haýyşnamaçynyň şol belgä ilkibaşdaky haýyşnamada görkezilen harytlaryň sanawyndaky bölegini özünde jemleýän başga haýyşnamany bermäge haky bardyr. Bu ýagdaýda şol haýyşnamadaky harytlar ilkibaşdaky haýyşnamadan aýrylýar.

6. Haýyşnama haýyşnamaçynyň haýyşy boýunça haryt nyşanynyň döwlet belligine alnan senesinden gijä goýulman, oňa garalýan döwrüň islendik tapgyrynda yzyna alnyp bilner.

Yzyna alnan haýyşnama boýunça hukuk taýdan ähmiýetli hereketler amala aşyrylmaýar. Beýleki haýyşnamalaryň ekspertizasy wagtynda yzyna alnan haýyşnamalara üns berilmeyär. Yzyna alnan haýyşnama dikeldilmeyär we haýyşnamaça gaýtarylmaýar.

7. Haýyşnamaçynyň ekspertiza geçirilýän döwründe ýüze çykýan meseleleriň seredilmegine

gatnaşmaga haky bardyr.

10-njy madda. Haryt nyşanyna berlen haýyşnamanyň formal ekspertizasy

1. Haryt nyşanyny almak üçin haýyşnamanyň Türkmenpatente berlen senesinden iki aý geçenden soň, şu Kanunyň 7-nji maddasynyň ikinji we üçünji bölümlerinde göz önünde tutulan resminamalar bolan halatynda, ol boýunça bir aý möhletiniň içinde formal ekspertiza geçirilýär.

2. Formal ekspertizanyň barşynda zerur resminamalaryň barlygy we olara bellenen talaplaryň berjaý edilişi barlanylýar.

3. Eger-de formal ekspertizanyň barşynda haýyşnamanyň bildirilýän talaplara laýyk gelmeýändigini anyklansa, onda haýyşnamaça ýüze çykarylan kemçilikleri görkezmek bilen, talapnamanyň iberilen senesinden başlap, üç aýyň dowamynda ýetmeýän ýa-da düzedilen maglumatlary ibermegi sorap talapnama ugradylýar.

Ekspertizanyň talap etmegi boýunça berilýän goşmaça maglumatlara şu Kanunyň 9-njy maddasynyň üçünji we dördünji bölekleriniň talaplary degişli bolup durýarlar.

Ekspertizanyň bildiren talabyna jogap berilmedik wagtynda we bellenen möhletde onuň möhletiniň uzaldylymagy hakynda towakganama berilmedik halatynda haýyşnama yzyna alnan diýlip ykrar edilýär we bu barada haýyşnamaça habar berilýär.

4. Formal ekspertizanyň netijeleri boýunça haýyşnamaça haýyşnamasynyň seredilmek üçin alnandygy barada habar berilýär ýa-da oňa haýyşnamasyna seredilmänligi hakyndaky delillendirilen hat ugradylýar.

5. Haýyşnamasy seredilmek üçin kabul edilen halatynda, haýyşnamaçy ilkinjiligiň bellenilýändigini barada habarly edilýär, emma konwension ýa-da sergi ilkinjiligi soralyň, haýyşnama garamak üçin kabul edilen pursatynda tassyklaýjy resminamalaryň bolmadyk halatlary muňa girmeýär.

11-nji madda. Haýyş edilen belginiň düýp mazmuny boýunça ekspertizasy

1. Formal ekspertiza tamamlanandan soň, haýyş edilen belginiň düýp mazmuny boýunça ekspertiza haýyşnamanyň berlen senesinden başlap, on iki aýyň dowamynda, ýöne ilkinjilik senesinden alty aýdan ir bolmadyk döwürde geçirilýär.

2. Düýp mazmuny boýunça ekspertiza aşakdakylary öz içine alýar:

- haýyşnamanyň şu Kanunyň 7-nji maddasynda bellenen talaplara laýyklygynyň soňraky barlagyny;
- haýyş edilen belginiň şu Kanunyň 5-nji maddasynyň birinji-dördünji bölümlerinde bellenen talaplara laýyklygynyň barlagyny;

- harytlaryň toparlara bölünişiniň HHHK boýunça dogrulygynyň barlagyny;

- haryt nyşanynyň şekil elementleriniň beýan edilişiniň HNŞEWK boýunça dogrulygynyň barlagyny;

- şu Kanunyň 5-nji maddasynyň başinji we altynjy bölümlerinde görkezilen talaplara laýyklykda barabar we meňzeş belgileriň gözlegini geçirmegi;

- haýyş edilen belginiň şu Kanunyň 5-nji maddasynyň başinji we altynjy bölümlerinde görkezilen talaplara laýyklygynyň barlagyny;

- eger-de formal ekspertizanyň netijeleri boýunça ilkinjilik bellenilmedik bolsa, şu Kanunyň 8-nji maddasyna laýyklykda haryt nyşanynyň ilkinjiliginiň bellenilmegini.

Ekspertizanyň netijeleri boýunça haýyş edilen belginiň goranyş ukyplary bellenilýär we onuň haryt nyşany hökmünde bellige alynmagy ýa-da bellige alynmazlygy barada çözüň kabul edilýär.

3. Haryt nyşanynyň döwlet belligine alynmagy baradaky çözüňde şular görkezilýär: haýyşnamanyň san belgisi, haýyşnamanyň berlen senesi, ilkinjilik baradaky maglumatlar, haýyşnamaçynyň ady we salgysy, HHHK-a laýyklykda toparlaryny görkezmek bilen harytlaryň sanawy, HNŞEWK boýunça şekil elementlerini görkezmek bilen haryt nyşanynyň şekili.

Haryt nyşanynyň döwlet belligine alynmagy baradaky çözüňde, eger-de bar bolsa, haryt nyşanyndaky goralmaýan bölekler, şeýle hem reňkli ýerine ýetirilen nyşany bellige almak soralyň bolsa - reňk sazlaşygy, möçberi we ony tölemegiň möhletleri, çözüňde şikaýat etmegiň şertleri we möhletleri hem-de beýleki zerur bolan maglumatlar sanalyň geçilýär.

4. Haryt nyşanyna berlen haýyşnama boýunça çözüň kabul etmek beýleki has ön ilkinjilik berlen haýyşnama garamagyň netijelerine bagly bolsa, onda giç berlen haýyşnama boýunça çözüň ön ilkinjilik berlen haýyşnama garamak tamamlanandan soň çykarylýar.

5. Eger-de haýyşnama edilen belginiň ekspertizasy netijesinde onuň şu Kanunyň talaplaryna laýyk

gelmeýändigini ýüze çykarylsa, onda haryt nyşanyny döwlet bellige almakdan doly ýa-da bölekleyin ýüz döndermegiň sebäpleri görkezilen çözütiň haýyşnamaça iberilýär.

Türkmenpatentiň çözütiň çykarylýança haryt nyşanyny bellige almazlygyna esas bolup biljek delilleri, eger zerur bolsa, maglumatlaryň degişli çüşmesine salgylanmalary getirmek bilen we getirilen delilleri inkär etmek teklibi, şeýle hem goşmaça maglumatlary bermek ýa-da haýyşnamada zerur bolan takyklamalary girizmek barada haýyşnamaça talapnama iberilmäge haky bardyr.

Eger şeýle jogap şu Kanunyň 9-njy maddasynyň üçünji we dördünji bölümleriniň talaplaryna laýyklykda berilmedik bolsa, haýyşnamaçynyň jogaby haýyşnama boýunça çözütiň kabul edilende göz önünde tutulýar.

Haýyşnamaçynyň ekspertiza geçirilen wagty ulanylýan maglumatlar bilen tanyşmaga haky bardyr. Garşy goýlan maglumatlaryň nusgalary talapnama iberilen senesinden başlap, üç aý möhletiň içinde talap edilip bilner.

6. Ekspertizanyň netijesi bilen ylalaşmadyk ýagdaýynda, haýyşnamaçynyň çözütiň iberilen gününden üç aý möhletiň içinde delillendirilen nägilelikleri bermäge haky bardyr. Eger-de towakganama üç aý möhlet geçmänkä gelen bolsa we uzaldylan her aý üçin degişli paç tölenen bolsa, onda haýyşnamaçynyň towakganamasy boýunça nägileligi bermegiň möhleti alty aýa çenli uzaldylyp bilner.

Nägilelige ekspertiza tarapyndan ol alnan gününden başlap, iki aý möhletiň içinde garalmalydyr, onuň netijeleri boýunça gutarnykly çözütiň çykarylýar.

7. Şeýle hem islendik gyzyklanýan şahs, paç töläň şertlerinde, haryt nyşanynyň hasaba alynýandygy barada gutarnykly çözütiň çykarylýança, haryt nyşanynyň bellige alynmagynyň garşysyna delillendirilen nägilelik berlip biler. Nägilelik gelendigi barada haýyşnamaça habar berilýär.

12-nji madda. Haryt nyşanyna haýyşnama boýunça ekspertizanyň çözüdine şikaýat edilişi we geçirilen möhletleriň dikeldilişi

1. Haýyşnamaçynyň formal ekspertizanyň çözüdi ýa-da ekspertizanyň gutarnykly çözüdi bilen ylalaşmadyk ýagdaýynda, çözüdiň iberilen senesinden başlap, üç aýyň dowamynda Türkmenpatentiň Arz-şikaýat toparyna özüniň delillendirilen nägileligini bermäge haky bardyr.

Haýyşnamaçynyň hut özüniň ýa-da wekiliniň üsti bilen nägilelige seredilişine gatnaşmaga haky bardyr.

2. Ekspertizanyň talap etmegi boýunça haýyşnamaçy tarapyndan resminamalary we göşmaça materiallary tabşyrmagyň geçirilen möhleti, deslapky çözüde nägilelik bildirmegiň möhleti ýa-da ekspertizanyň çözüdi dikeldilip bilner. Geçirilen möhleti dikeltmek baradaky towakganama haýyşnamaçy tarapyndan geçirilen möhletiň geçen gününden alty aýdan gijä galman Türkmenpatente degişli paç tölenen ýagdaýynda berilýär.

Geçirilen möhletiň dikeldilendigi barada haýyşnamaça habar berilýär.

13-nji madda. Haryt nyşanynyň döwlet bellige alnyşy

1. Ekspertizanyň haryt nyşanynyň döwlet bellige alnyşy baradaky çözüdiniň esasynda, Türkmenpatent bellenen pajyň tölenilendigini tassyklaýan resminamany alandan soň haryt nyşanyny Reýestrde bellige alýar.

2. Haryt nyşanynyň döwlet bellige alnandygy we oňa şahadatnama berlendigi üçin pajyň tölenendigini tassyklaýan resminama haryt nyşanynyň bellige alnandygy baradaky çözüdiň haýyşnamaça iberilen senesinden başlap, üç aýyň dowamynda Türkmenpatente gelip gowuşmalydyr.

Haryt nyşanynyň döwlet bellige alnyşy bellenen pajyň tölenendigini tassyklaýan resminama alnandan soň bir aýyň dowamynda geçirilýär.

Her geçirilen aý üçin degişli paç tölenen halatynda, bellenen möhletiň geçen senesinden başlap, ýüz tutuja alty aýa barabar bolan ýeňillikli möhlet berilýär. Haryt nyşanynyň döwlet bellige alnyşy bellenen paçlaryň tölenilendigi barada resminama alnandan soň bir aý möhletiň içinde geçirilýär.

3. Bellenen we ýeňillikli möhletlerde pajyň tölenendigini tassyklaýan resminamalar berilmedik halatynda haryt nyşanynyň döwlet bellige alnyşy geçirilmeyär.

Şu ýagdaýda haryt nyşanynyň döwlet bellige alnyşy baradaky çözütiň ýatyrylýar we haýyşnama yzyna alnan diýlip hasap edilýär hem-de bu barada haýyşnamaça habar berilýär.

4. Reýestre haryt nyşanynyň şekili, onuň eýesi hakyndaky maglumatlar, haýyşnamanyň berlen senesi,

nyşanyň ilkinjiligi baradaky maglumatlar we onuň döwlet bellige alnan senesi, haryt nyşanlary bellige alnan harytlaryň sanawy, harytlaryň we/ýa-da hyzmatlaryň sanawy, haryt nyşanyň şekil elementleriniň HNŞEWK boýunça ýazgysy, haryt nyşanyň döwlet bellige alnyşyna degişli beýleki maglumatlar, şeýle hem ol maglumatlaryň soňraky üýtgetmeleri girizilýär.

Şeýle hem Reýestre döwlet bellige alnyşynyň hereket ediş möhletiniň uzaldylmagy we/ýa-da togtadylmagy we ýatyrylmagy baradaky maglumatlar girizilýär.

Kollektiwleýin nyşan döwlet bellige alnanda, Reýestre şol nyşandan peýdalanmaga hukugy bolan adamlar hakyndaky maglumatlar girizilýär.

5. Islendik gyzyklanýan adam degişli pajy töländen soň, Reýestrden tassyklan gäçürmäni alyp biler.

14-nji madda. Haryt nyşanyna şahadatnama berlişi

1. Bellige alnan haryt nyşanyna şahadatnama berilýär. Türkmenpatent tarapyndan şahadatnamanyň berilmegi haryt nyşanyň Reýestrde döwlet bellige alnan senesinden başlap, üç aýyň dowamynda amala aşyrylýar.

2. Haryt nyşanyna berilýän şahadatnamanyň görnüşi Türkmenpatent tarapyndan kesgitlenilýär.

Şahadatnamada görkezilýän esasy maglumatlaryň sanawyna şular girýär:

- şahadatnamanyň san belgisi;
- döwlet bellige alnan senesi;
- döwlet bellige alnyşynyň hereket ediş möhleti;
- haýyşnamanyň san belgisi;
- berlen senesi;
- ilkinjilik senesi;
- şahadatnamanyň eýesiniň ady;
- haryt nyşanyň şekili;
- HHHK boýunça toparlarynyň görkezilmegi bilen harytlaryň sanawy;
- haryt nyşanyň görnüşi;
- haryt nyşanyň şekil elementleriniň HNŞEWK boýunça beýan edilişi.

15-nji madda. Haryt nyşanyň döwlet bellige alnyşynyň hereket ediş möhletiniň uzaldylyşy

1. Haryt nyşanyň eýesiniň bellige alnyşyň hereket edýän soňky ýylynyň dowamynda beren arzasy boýunça döwlet bellige alnyşynyň hereket ediş möhleti, bellenen paç tölenen şertinde Türkmenpatente haýyşnamanyň gelip gowşan gününden başlap, soňraky her on ýyl üçin uzaldylyp bilner.

Uzaldylyş möhleti öňki möhletiň gutaran senesinden hasaplanylýar. Degişli paç tölenen şertinde, haryt nyşanyň eýesine döwlet bellige alnyşyň hereket edýän möhletini uzaltmak üçin ýeňillikli alty aý möhlet berilýär.

2. Bellige alnyşyň möhletiniň uzaldylandygy baradaky ýazgy Reýestre girizilýär we bu barada onuň eýesine habar berilýär.

Bellige alnyşyň möhletiniň uzaldylandygy baradaky ýazgy haryt nyşany üçin şahadatnama berlen halatynda, oňa hem girizilýär.

Döwlet bellige alnyşynyň möhletiniň uzaldylandygy hakyndaky maglumatlar Türkmenpatentiň býulleteninde çap edilýär.

16-njy madda. Haryt nyşanyň döwlet bellige alnyşyna üýtgetmeleriň girizilişi

1. Haryt nyşanyň döwlet bellige alnyşyna onuň eýesinin adynyň we/ýa-da salgysynyň üýtgemegi, haryt nyşany bellige alnan harytlaryň sanawynyň kemelmegi, döwlet bellige alnan haryt nyşanyndaky, haryt nyşanyň düýp manysyny üýtgetmeýän aýratyn elementlerine, şeýle-de haryt nyşanyň döwlet bellige alnyşyna degişli beýleki üýtgetmeler girizilýär.

2. Degişli paç töläň şertinde haryt nyşanyň eýesiniň arzasy boýunça üýtgetmeler girizilýär.

Üýtgetmeleri girizmek barada arzanyň berlişiniň we garalşynyň düzgüni Türkmenpatent tarapyndan kesgitlenýär.

Üýtgetmeler Reýestre, haryt nyşanynyň şahadatnamasy getirilip berilse, şahadatnama hem girizilýär.

17-nji madda. Haryt nyşany baradaky maglumatlaryň çap edilişi

1. Haryt nyşanynyň döwlet bellige alnyşyna degişli maglumatlar we Reýestre girizilen ähli üýtgetmeler, haryt nyşanynyň bellige alnan ýa-da üýtgetmeleriň Reýestre girizilen senesinden başlap, alty aýyň dowamynda Türkmenpatentiň býulleteninde çap edilýär.

2. Haryt nyşanlarynyň döwlet bellige alnyşy barada çap edilýän maglumatlaryň sanawy Türkmenpatent tarapyndan kesgitlenýär.

18-nji madda. Haryt nyşanynyň halkara bellige alnyşy we daşary döwletlerde bellige alnyşy

1. Türkmenistanyň şahslarynyň haryt nyşanyny daşary ýurtlarda bellige aldyrmaga we/ýa-da onuň halkara bellige alnyşyny amala aşyrmaga hukuklary bardyr.

2. Madrid ylalaşygyna Teswirnama gatnaşygy ýurtlarda haryt nyşanyny bellige aldyrmak Türkmenpatentiň üsti bilen intellektual eýeçiligiň Bütindünýä Guramasynyň halkara bölümüne bir halkara haýyşnamany bermek arkaly amala aşyrylýar.

3. Haryt nyşanyny daşary ýurtlarda bellige aldyrmak we halkara bellige alnyşy bilen bagly harajatlary haýyşnamaçynyň özi çekýär.

19-njy madda. Hemmelere mälim haryt nyşany

1. Ýuridik şahsyň ýa-da telekeçilik işi bilen meşgullanýan fiziki şahsyň arzasy boýunça şu aşakdakylar Türkmenistanda hemmelere mälim diýlip ykrar edilip bilner:

- bellige alnyşynyň esasynda Türkmenistanyň çäklerinde goralýan haryt nyşany;
- Türkmenistanyň halkara şertnamalaryna laýyklykda bellige alynmazdan Türkmenistanyň çäklerinde goralýan haryt nyşany;
- Türkmenistanyň çäklerinde hukuk taýdan goragy bolmadyk haryt nyşany hökmünde ulanylýan belgi.

Haryt nyşanlary ýa-da belgiler intensiw peýdalanylmagynyň netijesinde haýyşnamada görkezilen senedäki ýagdaýa görä, Türkmenistanda şahslaryň harytlary babatynda degişli peýdalanyjylaryň arasynda giňden belli bolan bolsa, onda olar hemmelere mälim diýlip ykrar edilýär.

2. Eger-de birmeňzeş harytlar babatda ulanmak üçin niýetlenilen başga bir şahsyň birmeňzeş ýa-da olar bilen gatyşyp gitme derejesine çenli çalymdaş haryt nyşanlary ilkinjilik berlen senesinden soň giňden belli bolan bolsa, onda bu haryt nyşany ýa-da belgisi hemmelere mälim diýlip ykrar edilip bilinmez.

3. Haryt nyşanyny hemmelere mälim diyip ykrar etmegiň tertibi we düzgünleri Türkmenpatent tarapyndan kesgitlenýär.

20-nji madda. Hemmelere mälim haryt nyşanyna hukuk goragynyň berlişi

1. Hemmelere mälim haryt nyşanyna şu Kanunda haryt nyşany üçin göz önünde tutulan hukuk goragy berilýär.

Hemmelere mälim haryt nyşanyna hukuk goragynyň berilmegi hemmelere mälim haryt nyşanynyň aýratyn hukuklarynyň ykrar edildigini aňladýar.

Hemmelere mälim haryt nyşanynyň hukuk goragy möhletsiz hereket edýär.

2. Hemmelere mälim haryt nyşanyna hukuk goragy şu Kanunyň 19-njy maddasynyň birinji bölümüne laýyklykda berlen arza boýunça Türkmenpatentiň kabul eden çözgüdiniň esasynda berilýär.

3. Hemmelere mälim diýlip ykrar edilen haryt nyşany Türkmenistanyň hemmelere mälim haryt nyşanlarynyň Sanawyna girizilýär.

4. Hemmelere mälim bolan haryt nyşanyna şahadatnama bermeklik onuň Sanawa girizilen senesinden

başlap, üç aýyň dowamynda amala aşyrylýar. Şahadatnamanyň görnüşi we onda görkezilmeli maglumatlaryň sanawy Türkmenpatent tarapyndan bellilýär.

5. Haryt nyşanynyň hemmelere mälim diýlip ykrar edilendigi baradaky maglumatlar Türkmenpatentiň býulleteninde çap edilýär.

6. Eger haryt nyşanynyň hemmelere mälimligi ykrar edilen harytlar bilen meňzeş bolmadyk harytlar babatda ulanylmagy sarp edijilerde hemmelere mälim haryt nyşanynyň eýesi bilen assosirlenýän bolsa we onuň kanuny bähbitlerini çäklendirse, hemmelere mälim haryt nyşanynyň hukuk goragy şol meňzeş däl harytlara hem degişlidir.

21-nji madda. Kollektiwiň nyşany

1. Şahslaryň, döredilmegi we alyp barýan işi döredilen döwletiniň kanunçylygyna ters gelmeýän birleşmesiniň Türkmenistanda şol birleşmä girýän we ýeke-täk hil ýa-da gaýry umumy häsiýetleri bolan şahslar tarapyndan öndürilýän we/ýa-da ýerlenilýän harytlary belgilemek üçin niýetlenen kollektiv nyşany bellige aldyrmaga hukugy bar.

Birleşmä girýän her bir şahs kollektiwiň nyşanyndan peýdalanyp biler.

2. Kollektiwiň nyşany we ondan peýdalanmaga hukuk başga şahslara berlip bilinmez.

3. Kollektiwiň nyşany bellige aldyran we birleşmä giren şahs öz haryt nyşanyndan kollektiwiň nyşany bilen bir hatarda peýdalanmaga haklydyr.

22-nji madda. Kollektiwiň nyşanynyň döwlet belligine alnyşy

1. Kollektiwiň nyşany döwlet belligine aldyrmak baradaky haýyşnamanyň ýanyna özünde birleşigiň ady, bu kollektiwiň nyşanyndan peýdalanmaga hukugy bolan şahslaryň sanawy, nyşany döwlet belligine aldyrmagyň maksady, kollektiwiň nyşany bilen belgilenjek harytlaryň sanawy we hil taýdan bitewi ýa-da gaýry umumy häsiýetnamalary, nyşanyň peýdalanlyşyna gözegçilik etmegiň şertleri we tertibi, kollektiwiň nyşanynyň tertipnamanyň bozulanlygy üçin jogapkärçilik baradaky maglumatlary jemleýän tertipnamasy goşulýar.

2. Şu Kanunyň 14-nji maddasynyň ikinji bölümünde göz önünde tutulan maglumatlara goşmaça edip, Reýestre we kollektiwiň nyşanynyň şahadatnamasyna kollektiwiň nyşany ulanmaga hukugy bolan şahslar baradaky maglumatlar girizilýär. Bu maglumatlar, şeýle hem kollektiwiň nyşanynyň tertipnamasyndan ýeketäk hil ýa-da gaýry umumy häsiýetleri bellige alnan harytlar barada göçürme Türkmenpatent tarapyndan resmi býulletende çap edilýär. Kollektiwiň nyşanynyň eýesi kollektiwiň nyşanynyň tertipnamasyndaky ähli üýtgetmeler barada Türkmenpatente habar berýär.

3. Ýeketäk hil ýa-da gaýry umumy häsiýetleri bolmadyk harytlarda kollektiwiň nyşanyndan peýdalanylýan halatynda kollektiwiň nyşanynyň hukuk taýdan goragy islendik gyzyklanýan şahsyň beren arzasy boýunça Türkmenpatentiň Arz-şikayat toparynyň çözüdi ýa-da kazyýet tarapyndan kabul edilen karar esasynda doly ýa-da bölekleyin bes edilip bilner.

4. Kollektiwiň nyşany we ony döwlet belligine aldyrmak baradaky haýyşnama degişlilikde haryt nyşanyna we haryt nyşany döwlet belligine aldyrmak baradaky haýyşnama ýa-da tersine özgerdiligini bilner. Şeýle özgertmegiň tertibi Türkmenpatent tarapyndan bellilýär.

23-nji madda. Haryt nyşanynyň ulanylmagy

1. Haryt nyşanynyň ulanylmagy diýip özlери babatda haryt nyşanlary bellige alnan harytlarda ýa-da hyzmatlarda we/ýa-da şu Kanunyň 27-nji maddasyna laýyklykda haryt nyşanynyň eýesiniň ýa-da ygtyýarnama şertnamasy esasynda şeýle hukuk berlen şahsyň olary harytlarda ulanmaga ykrar edilýär.

Haryt nyşanynyň mahabat üçin, neşir önümlerinde, asylyan ýazgylarda, Türkmenistanda geçirilýän sergilerde we ýarmarkalarda eksponatlar görkezilende, şeýle hem Internet ulgamynda ulanylmagy haryt nyşanynyň ulanylmagy diýlip ykrar edilip bilner.

2. Dellalçylyk işlerini amala aşyryýan şahslar haryt taýýarlaýjynyň haryt nyşany bilen bilelikde şertnama esasynda öz haryt nyşany, şeýle hem haryt taýýarlaýjynyň haryt nyşanynyň deregine öz haryt nyşany ulanyp biler.

3. Haryt nyşanynyň döwlet belligine alynmagy onuň eýesine nyşanyň eýesiniň gönüden-göni özi

tarapyndan ýa-da onuň razylygy bilen Türkmenistanda hojalyk dolanyşygyna girizilen harytlar babatda bu haryt nyşanyny beýleki şahslara ulanmagy gadagan etmäge hukuk bermeýär.

4. Haryt nyşanynyň bellige alynmagynyň hereketi ol döwlet belligine alnandan soňraky islendik üç ýylyň dowamynda üznüksiz ulanylmazlygy bilen baglylykda, tutuş harytlar ýa-da onuň bir bölegi babatda möhletinden öň bes edilip bilner. Haryt nyşanynyň ulanylmaýandygy bilen baglylykda haryt nyşanynyň bellige alynmagynyň hereketini möhletinden öň bes etdirmek baradaky arza, eger-de şol haryt nyşany şeýle arza berilýänçä ulanylmaýan bolsa, islendik gyzyklanýan şahs tarapyndan görkezilen üç ýyl geçenden soň Türkmenpatentiň Arz-şikaýat toparyna berlip bilner.

Haryt nyşanynyň ulanylýandygynyň subutnamasyny onuň eýesi berýär.

Haryt nyşanynyň düýp mazmuny üýtgedilmän, onuň käbir bölekleriniň üýtgedilmegi bilen ulanylmagy hem haryt nyşanynyň ulanylmagynyň subutnamasy diýlip ykrar edilýär.

5. Ulanylmaýandygy bilen baglylykda, haryt nyşanynyň döwlet belligine alynmagynyň hereketiniň möhletinden öň bes edilmegi baradaky mesele çözülende, haryt nyşanynyň onuň özüne bagly bolmadyk ýagdaýlara görä ulanylmadygy barada haryt nyşanynyň eýesiniň getirýän subutnamalary göz önünde tutulyp bilner.

24-nji madda. Duýduryş belgilemesi

1. Haryt nyşanynyň eýesiniň haryt nyşanynyň ýanynda ulanylýan haryt nyşanynyň Türkmenistanda bellige alnandygyny we onuň goralýandygyny görkezýän tegelegiň içindäki “R” latyn harpy görnüşindäki ýa-da söz bilen ýazylan “bellige alnan haryt nyşany” aňlatmasy görnüşindäki duýduryş belgilemesini goýmaga haky bardyr.

2. Türkmenistanda bellige alynmadyk we goralmaýan nyşan babatda duýduryş belgilemesini goýýan şahs Türkmenistanyň kanunçylygynyda bellenen tertipde jogapkärçilik çekýär.

25-nji madda. Haryt nyşanynyň bikanun ulanylandygy üçin jogapkärçilik

1. Haryt nyşanynyň ýa-da onuň bilen gatyşyp gitme derejesine çenli çalymdaş bolan belginiň bikanun ulanylmagy Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilige getirip biler.

2. Aşakdaky ýaly bikanun hereketler haryt nyşanynyň eýesiniň aýratyn hukugynyň bozulmagy diýlip hasap edilýär:

- mahabat üçin, çap edilen önümlerde, resmi edara kagyzlarynda, asma ýazgylarda, Türkmenistanda geçirilýän sergilerde we ýarmarkalarda eksponatlar görkezilende taýýarlamak, ulanmak we peýdalanmak;
- ýurda getirmek, satmak üçin teklip etmek, satmak we Türkmenistanyň çäklerinde hojalyk dolanyşygyna başga hili girizmek we/ýa-da şu maksat bilen daşamak;
- işler ýerine ýetirilende we hyzmatlar edilende ulanmak we/ýa-da ýerleşdirmek;
- domenleriň adynda we/ýa-da elektron bilen ugratmagyň beýleki usullarynda ulanmak;
- haryt nyşany ýa-da onuň bilen belgilenen harytlar babatda onuň eýesine we sarp edijilere zeledirýän gaýry hereketler.

Haryt nyşany bilen gatyşyp gitme derejesine çenli meňzeş bolan belgiler babatda amala aşyrylan ýokarda agzalan hereketler hem haryt nyşanynyň eýesiniň aýratyn hukugynyň bozulmagy diýlip hasap edilýär.

3. Haryt nyşanyny bikanun ulanýan adam haryt nyşanynyň eýesiniň talap etmegi ýa-da kazyýetiň çözüdi boýunça:

- ony ulanmagyny bes etmäge;
- haryt nyşanyna bolan hukugyň bozulmagyna çenli hereket eden ýagdaýy dikeltmäge;
- ýitirilen peýdany goşmak bilen, zeleliň ýerini dolmaga ýa-da öwez tölegini tölemäge. Öwez töleginiň möçberi kazyýetiň çözüdi bilen ýa-da taraplaryň ylalaşygy boýunça kesgitlenilýär;
- haryt nyşanynyň eýesiniň işewürlük abraýyny dikeltmek maksady bilen, kazyýetiň çözüdini köpçülikleýin habar beriş serişdelerinde çap etdirmäge;
- harytdan ýa-da onuň gabyndan bikanun ulanylýan haryt nyşanyny ýa-da onuň bilen gatyşyp gitme derejesine çenli meňzeş bolan belgileri aýyrmaga borçludyr.

4. Kazyýet bikanun önümleri elden almak barada çözüdi çykarmaga haklydyr.

26-njy madda. Haryt nyşanyna bolan hukugyň başga birine berilmegi

1. Bellige alnan haryt nyşanyň harytlaryň hemmesine ýa-da bir bölegine bolan aýratyn hukugy onuň eýesi tarapyndan beýleki gyzyklanýan şahsa şertnama esasynda geçirilip bilner.

2. Eger-de haryt nyşanyna bolan hukuk sarp edijini haryt ýa-da ony taýýarlaýjy babatda ýalňyş pikire iterip bilmäge sebäp bolsa, onda oňa bolan hukugyň başga birine geçirilmegine ýol berilmeyär.

27-nji madda. Haryt nyşanynyň ulanylmagy üçin ygtyýarnama

1. Haryt nyşanyny ulanmaga bolan hukuk haryt nyşanynyň eýesi (ygtyýarlandyryjy) tarapyndan ol bellige alnanda görkezilen harytlarynyň hemmesi ýa-da bir bölegi babatda ygtyýarlandyryş şertnamasy esasynda başga bir şahsa (ygtyýar alyja) geçirilip bilner.

2. Ygtyýarlandyryş şertnamasynda dalaşgäriň harytlarynyň hiliniň ygtyýarlandyryjynyň harytlarynyň hilinden pes bolmajakdygy we şu şertiň ýerine ýetirilmegine ygtyýarlandyryjynyň gözegçilik etjekdigi barada şert goýulmalydyr.

3. Eger-de ygtyýarlandyryş şertnamasynyň möhleti haryt nyşanynyň hereket edýän möhletinden artyk bolsa, onda haryt nyşanynyň eýesi haryt nyşanynyň hereket edýän möhletini öz wagtynda uzaltmalydyr. Şeýle edilmedik halatynda, ygtyýarlandyryş şertnamasy öz hereketini haryt nyşanynyň hereket edýän möhleti tamamlanýan senesinden bes edýär.

4. Haryt nyşanlarynyň çaknyşmasyny aradan aýyrmak üçin Türkmenistanyň çäklerine başga şahslaryň edil şolar ýaly haryt nyşanlary babatynda harytlarynyň goralýan haryt nyşanlary bilen belgilenen harytlary getirýän şahslar haryt nyşanynyň ulanylýandygy baradaky ygtyýarlandyryş şertnamasyny olaryň eýeleri bilen baglaşmaga we Türkmenpatentde bellige aldyrmaga borçludylar.

28-nji madda. Haryt nyşanyna bolan hukugyň başga birine berilmegi baradaky şertnamanyň we haryt nyşanynyň ulanylmagy baradaky ygtyýarlandyryş şertnamasynyň döwlet belligine alnyşy

1. Haryt nyşanyna bolan hukugyň başga birine geçirilmegi hakyndaky şertnama we ygtyýarlandyryş şertnamasy Türkmenpatentde döwlet belligine alynmaga degişlidir we olar bellige alnan senesinden güýje girýärler. Bellige alynmadyk şertnamalar hakyky däl diýlip hasap edilýär.

2. Bellige alnan ygtyýarlandyryş şertnamasyna onuň hereket edýän möhletiniň çäklerinde taraplaryň ylalaşygy esasynda üýtgetmeler girizilip bilner.

3. Haryt nyşanyna bolan hukugyň başga birine berilmegi baradaky şertnamanyň, haryt nyşanynyň ulanylmagy baradaky ygtyýarlandyryş şertnamasynyň döwlet bellige alnyşynyň we oňa üýtgetmeler girizmegiň tertibi Türkmenpatent tarapyndan kesgitlenýär. Ýokarda agzalan hereketleriň bellige alynmagy üçin paç alynýar.

4. Şertnamalaryň döwlet bellige alnyşy we olar boýunça soňraky üýtgetmeler baradaky maglumatlar Türkmenpatentiň býulleteninde çap edilýär.

29-njy madda. Haryt nyşanynyň hukuk taýdan goragynyň bes edilmegi

1. Haryt nyşanynyň döwlet bellige alnyşyny aşakdaky ýaly ýagdaýlarda jedelleşilip we hakyky däl diýlip yglan edilip bilner:

- eger-de haryt nyşany şu Kanunyň 5-nji maddasynyň birinji-dördünji we ýedinji bölümleriniň talaplary bozulyp döwlet belligine alnan bolsa, onuň hereket ediş möhletiniň bütin dowamynda dolulygyna ýa-da bölekleyin;

- eger-de bellige alynmagy bilen baglylykda haryt nyşanynyň eýesiniň hereketi ynsapsyz bäsdeşlik diýlip ykrar edilse, onuň hereketiniň möhletiniň bütin dowamynda dolulygyna ýa-da bölekleyin;

- eger-de bellige alnyş şu Kanunyň 5-nji maddasynyň başinji we altynjy bölümleriniň talaplary bozulyp amala aşyrylsa, onda haryt nyşanynyň döwlet tarapyndan bellige alnan senesinden başlap, baş ýylyň dowamynda dolulygyna ýa-da bölekleyin;

- eger-de haryt nyşany şu Kanunyň 4-nji maddasynyň üçünji bölümüniň talaplary bozulyp döwlet

belligine alnan bolsa, onuň hereketiniň bütin dowamynda dolulygyna.

2. Türkmenistanda hemmelere mälim haryt nyşanyna hukuk goragy şu Kanunyň 19-njy maddasynyň birinji bölümüniň talaplary bozulyp berilen bolsa, onuň hereketiniň bütin dowamynda jedelleşilip hem-de dolulygyna ýa-da bölekleýin hakyky däl diýlip hasap edilip bilner.

3. Şu maddanyň birinji we ikinji bölümlerinde bellenen möhletlerde islendik gyzyklanýan şahs degişli pajy tölän şertinde, haryt nyşanynyň döwlet belligine alynmagynyň hereketiniň garşysyna ýa-da hemmelere mälim haryt nyşanyna gorag hukugynyň berilmeginiň garşysyna Türkmenpatentiň Arz-şikayät toparyna öz nägileligini berip biler.

Nägileliknama beren şahsyň, şeýle hem haryt nyşanynyň eýesiniň nägileliknama garalanda hut özüniň ýa-da öz wekiliniň üsti bilen gatnaşmaga haky bardyr.

30-njy madda. Haryt, hemmelere mälim we kollektiwiň nyşanynyň hukuk goragynyň bes edilmegi

1. Haryt nyşanynyň hukuk goragy şu aşakdaky ýagdaýlarda bes edilýär:

- bellige alnyşyň hereketiniň şu Kanunyň 15-nji maddasynda göz önünde tutulan möhletiniň gutarmagy bilen baglylykda;

- haryt nyşanynyň eýesiniň ondan boýun gaçyran ýagdaýynda.

2. Haryt nyşanynyň döwlet bellige alnyşynyň hereketi şu aşakdaky ýagdaýlarda Türkmenpatentiň Arz-şikayät toparynyň ýa-da kazyýetiň çözgüdi bilen möhletinden ön bes edilýär:

- şu Kanunyň 23-nji maddasynyň dördünji bölümüne laýyklykda ulanylmaýandygy bilen baglylykda;

- haryt nyşanynyň eýesiniň-ýuridik şahsyň ýapylan ýagdaýynda;

- haryt nyşanynyň eýesiniň-telekeçilik işi bilen meşgullanýan fiziki şahsyň telekeçilik işini bes eden ýagdaýynda;

- toparlaýyn nyşanyň hil taýdan bitewi ýa-da gaýry umumy häsiýetnamalary bolmadyk harytlar üçin ulanylan ýagdaýynda;

- bellige alnan nyşanyň belli bir görnüşli harytlaryň belgisi hökmünde ähliumumy ulanyşyga giren belgä öwrülen ýagdaýynda.

3. Hemmelere mälim haryt nyşanynyň hukuk goragy şu maddanyň birinji bölümüniň ikinji bendinde we ikinji bölümüniň birinji-üçünji we başynjy bentlerinde bellenen esaslarda, şeýle hem 19-njy maddanyň birinji bölümünde bellenen, hemmelere mälim haryt nyşanynyň alamatlarynyň ýitirilen halatynda Türkmenpatentiň Arz-şikayät toparynyň çözgüdi esasynda bes edilýär.

4. Haryt nyşanynyň döwlet bellige alnyşynyň we hemmelere mälim haryt nyşanynyň hukuk goragynyň hereketiniň bes edilýändigini baradaky maglumatlar Türkmenpatentiň býulleteninde çap edilýär.

III bap. Harydyň gelip çykan ýeriniň ady

31-nji madda. Harydyň gelip çykan ýeriniň goralýan ady

1. Harydyň gelip çykan ýeriniň adyna ýurduň häzirki zaman ýa-da taryhy adynyň, ilatly nokadyň, ýeriň ýa-da beýleki geografiki ýeriň belgisi (mundan beýläk geografiki ýer) ýa-da aýratyn häsiýetleri we meşhurlygy şu geografiki ýere mahsus bolan tebigy şertler we/ýa-da adam faktory bilen tutuşlygyna ýa-da esasan kesgitlenýän haryt babatda ulanylýan şeýle atdan ýasalan atlar girýär.

2. Harydyň taýýarlanylýan ýeri bilen baglanyşykly bolmadyk we harytlaryň belli bir görnüşiniň belgisi hökmünde Türkmenistanda ähliumumy ulanyşyga giren geografiki obýektleriň ady harydyň gelip çykan ýeriniň ady hökmünde hasap edilmeýär.

32-nji madda. Harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň hukuk taýdan goralýşy

1. Harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň hukuk goragy şu Kanunda bellenen tertipde onuň bellige alynmagynyň ýa-da Türkmenistanyň gatnaşyjysy bolup durýan halkara şertnamalarynyň güýji esasynda ýüze çykýar.

Harydyň gelip çykan ýeriniň ady kanun tarapyndan goralýar.

2. Harydyň gelip çykan ýeriniň ady bir ýa-da birnäçe şahsyň haýyşnamasy esasynda bellige alnyp

bilner. Özi tarapyndan öndürilýän haryt şu Kanunyň 31-nji maddasynyň birinji bölümünde bellenen talaplara laýyk gelýän bolsa, harydyň gelip çykan ýeriniň adyny bellige aldyran tarapyň ondan peýdalanmaga hukugy bardyr.

Şol bir esasy häsiýeti bolan harytlary şol bir geografiki ýeriň çäklerinde öndürýän islendik beýleki bir ýuridik şahsa ýa-da fiziki şahsa harydyň gelip çykan ýeriniň şol bir adyny ulanmaga hukuk berlip bilner.

3. Harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň döwlet belligine alynmagy möhletsiz hereket edýär.

33-nji madda. Harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmaga bolan hukugy döwlet bellige alnyşy üçin haýyşnama

1. Harydyň gelip çykan ýeriniň adyny bellige aldyrmak we ony ulanmak hukugyny almak baradaky haýyşnama ýa-da harydyň gelip çykan ýeriniň eýýäm bellige alnan adyny ulanmaga hukugy almak baradaky haýyşnama Türkmenpatente haýyşnamaçynyň hut özi tarapyndan ýa-da onuň wekili, ýa-da Türkmenistanda patent ynamdarynyň üsti bilen berilýär.

Haýyşnama harydyň gelip çykan ýeriniň bir adyna degişli bolmalydyr.

2. Arza Türkmenistanyň döwlet dilinde berilýär. Haýyşnamanyň beýleki resminamalary terjimesini goşmak bilen başga bir dilde berlip bilner. Başga bir dilde berlen resminamalar, olaryň terjimesi haýyşnama berlen senesinden soňky iki aýyň dowamynda gelip gowşan bolsa, Türkmenpatente gelen senesinde berildi diýip hasap edilýär.

Eger-de agzalan terjime haýyşnama berlen senesinden soňky iki aýyň dowamynda berilmese, bellenen möhlet goşmaça paç tölenen şertlerinde haýyşnamaçynyň towakganamasy boýunça iki aý uzaldylyp bilner.

Bellenen we goşmaça möhletlerde terjimäniň berilmedik halatynda haýyşnama yzyna alyndy diýlip hasap edilýär.

3. Haýyşnamada şular bolmalydyr:

- haýyşnamaçynyň (haýyşnamaçylaryň), şeýle hem onuň (olaryň) ýerleşýän ýerlerini ýa-da salgylaryny görkezmek bilen, harydyň gelip çykan ýeriniň adyny döwlet belligine aldyrmak we ony ulanmak hukugyny almak ýa-da harydyň gelip çykan ýeriniň eýýäm bellige alnan adyny ulanmaga hukuk almak baradaky arza;

- haýyş edilýän belgi;

- harydyň gelip çykan ýeriniň adyny bellige aldyrmak we ony ulanmak hukugyny almak ýa-da harydyň gelip çykan ýeriniň eýýäm bellige alnan adyny ulanmaga hukuk almak soralyan harydy görkezmek;

- harydyň gelip çykan (öndürilen) ýeriniň (geografiki ýeriň çäkleri) adyny görkezmek;

- harydyň aýratyn häsiýetleriniň beýany.

Haýyşnamanyň resminamalaryna bildirilýän talap Türkmenpatent tarapyndan kesgitlenýär.

4. Haýyşnamanyň ýanyna şular goşulýar:

- bellenen pajyň tölenilendigini tassyklaýan resminama;

- eger-de haýyşnama olaryň biriniň üsti bilen berilýän bolsa, onda wekiliň ýa-da patent ynamdarynyň ygtyýarlyklaryny tassyklaýan ynanç haty;

- Türkmenistanda belli bir haýyşnamaçy tarapyndan öndürilýän harydyň belli bir geografiki ýeriň tebigy şertleri we/ýa-da adam faktorlary bilen baglanyşykly aýratyn häsiýetlere eýedigini barada ygtyýarly edaranyň netijenamasy (Türkmenistanly haýyşnamaçylar üçin);

- daşary ýurtly haýyşnamaçynyň haýyşnama berlen harydynyň gelip çykan ýeriniň adyny harydyň gelip çykan ýurdunda ulanmaga bolan hukugyny tassyklaýan resminama.

Haýyşnama bilen bilelikde berilýän, haýyşnamany tabşyrmak üçin tölenilmeli pajyň bellenen möçberde tölenendigini barada resminamadan beýleki haýyşnama goşulýan resminamalar, haýyşnamanyň berlen senesinden başlap, iki aýyň dowamynda Türkmenpatente tabşyrylmalydyr.

Bellenen möhletde resminamalaryň berilmedik ýagdaýynda haýyşnama yzyna alyndy diýip hasap edilýär.

5. Haýyşnamanyň Türkmenpatente berlen senesi diýlip şu maddanyň üçünji bölümünde göz önünde tutulan resminamalaryň gelen senesi ýa-da görkezilen resminamalaryň hemmesi bir wagtda getirilmese, onda soňky resminamanyň gelen senesi hasap edilýär.

34-nji madda. Haýyşnamanyň ekspertizasy

1. Haýyşnamanyň ekspertizasy Türkmenpatent tarapyndan şu Kanuna we onuň esasynda kabul edilen

Türkmenpatentiň beýleki kadalaşdyryjy hukuknamalaryna laýyklykda amala aşyrylýar.

Ekspertiza formal ekspertizany hem-de harydyň gelip çykan ýeriniň haýyşnama berlen adynyň düýp mazmuny boýunça ekspertizany öz içine alýar.

2. Haýyşnamaçynyň öz islegi boýunça haýyşnamanyň Türkmenpatente gelen senesinden iki aýyň dowamynda goşmaça paç tölemezen, haýyşnamadaky maglumatlara goşmaça girizmäge, takyklamaga ýa-da düzetmäge haky bardyr.

Haýyşnamanyň berlen senesinden iki aý geçenden soň haýyşnamaçydan goşmaça maglumatlar gelse, goşmaça töleg tölenilýär.

3. Eger-de goşmaça maglumatlar haýyşnamanyň düýp mazmunyny üýtgedýän bolsalar, onda olar garamak üçin kabul edilmeyär we haýyşnamaçy tarapyndan özbaşdak haýyşnama hökmünde resmileşdirilip bilner.

4. Ekspertiza geçirilýän döwürde Türkmenpatentiň haýyşnamaçydan ekspertizany geçirmek üçin zerur bolan goşmaça maglumatlary talap etmäge haky bardyr. Şunda, ekspertizanyň möhleti degişlilikde uzaldylýar.

Goşmaça materiallary bermegiň möhletlerine şu Kanunyň 9-njy maddasynyň dördünji bölümüniň talaplary degişlidir.

Eger-de haýyşnamaçy görkezilen möhleti berjaý etmedik bolsa ýa-da ekspertizanyň talapnamasyny jogapsyz goýsa, şu Kanunyň 35-nji maddasynyň ikinji bölümüne laýyklykda geçirilen möhleti dikeltmek üçin berilen alty aý möhlet geçenden soň haýyşnama yzyna alnan diýlip hasap edilýär we bu barada haýyşnamaça habar berilýär.

5. Şu Kanunyň 33-nji maddasynda göz önünde tutulan resminamalar bar bolanda, haýyşnamanyň Türkmenpatente berlen senesinden iki aý geçenden soň, bir aýyň dowamynda formal ekspertiza geçirilýär.

Formal ekspertizanyň geçirilişiniň barşynda zerur resminamalaryň bardygy, şeýle hem olaryň bellenen talaplara laýyklygy, şeýle hem paç tölenendigi barlanylýar.

Eger-de formal ekspertizanyň barşynda haýyşnamanyň bellenen talaplara laýyk gelmeýändigini anyklansa, haýyşnamaça ýüze çykarylan ýetmezçilikler görkezilip we talapnama iberilen senesinden soň üç aýyň dowamynda ýetmeýän we düzedilen maglumatlary bermegi sorap hat iberilýär.

Ekspertizanyň talapnamasy boýunça berilýän goşmaça maglumatlara şu maddanyň üçünji we dördünji bölümleriniň talaplary degişlidir.

Formal ekspertizanyň netijesi boýunça haýyşnamaça haýyşnamanyň seretmek üçin kabul edilendigi barada habar berilýär ýa-da kabul etmezligiň sebäpleri görkezilip hat iberilýär.

6. Seredilmek üçin kabul edilen haýyşnama boýunça haýyşnama berlen belginiň düýp mazmuny babatda ekspertiza geçirilýär we onuň barşynda haýyşnamanyň şu Kanunyň 31-nji maddasynyň talaplaryna laýyklygy kesgitlenilýär. Ekspertiza haýyşnamanyň berlen senesinden on iki aýyň dowamynda geçirilýär.

Şeýle hem ekspertizanyň barşynda Türkmenistanyň çäklerinde harydyň gelip çykan ýeriniň (öndürilişiniň) görkezilişiniň esaslylygy barlanylýar.

Ekspertizanyň netijeleri boýunça Türkmenpatent harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň döwlet belligine alynmagy ýa-da bellige alynmazlygy we ony ulanmaga hukuk bermek ýa-da eýýäm bellige alnan harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmaga hukuk bermek ýa-da bermezlik barada çözüň kabul edýär.

Çözüň kabul etmegiň tertibi we möhleti şu kanunyň 11-nji maddasynyň başynjy bölümüniň talaplaryna laýyklykda kesgitlenilýär.

7. Ekspertizanyň netijesi bilen ylalaşmadyk ýagdaýynda, haýyşnamaçynyň çözüň iberilen gününden üç aý möhletiň içinde delillendirilen nägileliknamalary bermäge haky bardyr. Eger-de towakganama üç aý möhlet geçmänkä gelen bolsa we uzaldylan her aý üçin degişli paç tölenen bolsa, onda haýyşnamaçynyň towakganamasy boýunça nägileliknamany bermegiň möhleti alty aýa çenli uzaldylýp bilner.

Nägileliknama ekspertiza tarapyndan ol alnan gününden başlap, iki aý möhletiň içinde garalmalydyr, onuň netijeleri boýunça gutarnykly çözüň çykarylýar.

8. Şeýle hem islendik zyzyklanýan şahs, paç tölenen şertlerinde, harydyň gelip çykan ýeriniň adyny bellige almaga ýa-da bellige alnan harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmak barada gutarnykly çözüň çykarylýança, harydyň gelip çykan ýeriniň adyny bellige almaklygyň ýa-da harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmaklygyň garşysyna delillendirilen nägileliknamasyny berip biler.

Nägileliknama gelendigi barada haýyşnamaça habar berilýär.

9. Haýyşnamaçy öz haýyşnamasyny harydyň gelip çykan ýeriniň adyny bellige almak we/ýa-da şu ady ulanmaga hukuk bermek baradaky maglumatlaryň Türkmenistanda harytlaryň gelip çykan ýerleriniň

atlarynyň Reýestrine girizilmeginden öň, oňa garamagyň islendik tapgyrynda yzyna alyp biler.

35-nji madda. Harydyň gelip çykan ýeriniň adyna berlen haýyşnama boýunça ekspertizanyň çözüdiniň jedellenilişi we geçirilen möhletleriň dikeldilişi

1. Haýyşnamanyň formal ekspertizasynyň netijeleri ýa-da ekspertizanyň gutarnykly çözüdi bilen ylalaşmadyk ýagdaýynda, haýyşnamaçy degişli çözüdiň iberilen senesinden başlap, üç aýyň dowamynda Türkmenpatentiň Arz-şikaýat toparyna berlen nägileliknama babatda jedelleşip biler.

Haýyşnamaçynyň hut özi ýa-da öz wekiliniň üsti bilen nägileliklere garalyşyna gatnaşmaga haky bardyr.

2. Haýyşnamaçy tarapyndan resminamalary bermegiň, ekspertizanyň talap eden materiallarynyň geçirilen möhleti, ekspertizanyň kesgitlemesine ýa-da deslapky kesgitlemesine berlen nägileliknamanyň möhleti dikeldilip bilner. Haýyşnamaçy degişli paç tölenen şertlerinde bellenilen möhletden alty aý geçmänkä Türkmenpatente geçirilen möhleti dikeltmek baradaky towakganama berip biler.

Geçirilen möhletiň dikeldilenligi barada haýyşnamaça habar berilýär.

36-njy madda. Haryt nyşanynyň gelip çykan ýeriniň adynyň döwlet belligine alnyşy we ony ulanmaga hukuk berýän şahadatnamanyň berlişi

1. Bellenilen pajyň tölenenligini tassyklaýan resminamany alandan soň, ekspertizanyň netijelerine esaslanyp, Türkmenpatent haryt nyşanynyň gelip çykan ýeriniň adynyň Reýestrde döwlet bellige alnyşyny geçirýär. Reýestrde harydyň gelip çykan ýeriniň ady, harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmaga hukuk berýän şahadatnamanyň (mundan beýläk - şahadatnama) eýesi baradaky maglumatlar, harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň ulanyljak harytlarynyň aýratyn häsiýetlerini görkezýän maglumatlar, harydyň gelip çykan ýeriniň adyny döwlet belligine almaga we ony ulanmaga hukuk bermäge degişli beýleki maglumatlar, berlen şahadatnamanyň hereket ediş möhletini uzaltmaga we şol maglumatlar baradaky soňrakı üýtgetmeler girizilýär.

Pajyň tölenendigi baradaky resminamanyň berilmeli möhletine we harydyň gelip çykan ýeriniň adyny we harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmaga hukuk berýän şahadatnamanyň eýesi baradaky maglumatlaryň Reýestre girizilmeginiň möhletine şu Kanunyň 13-nji maddasynyň ikinji bölümündäki şahslar degişlidir.

Bellenen we ýeňillik berlen möhletde pajyň tölenenligi baradaky resminama berilmedik halatynda harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň we harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmaga hukuk alan şahs baradaky maglumatlaryň Reýestre girizilmegi geçirilmeýär.

Bu ýagdaýda ekspertizanyň çözüdi ýatyrylýar we haýyşnama yzyna alnan diýlip hasap edilýär we bu barada haýyşnamaça habar berilýär.

2. Harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmaga hukuk berýän şahadatnama Reýestrde hasaba alnandan soň üç aýyň içinde Türkmenpatent tarapyndan berilýär.

Şahadatnamanyň görnüşi we onda görkezilýän maglumatlaryň sanawy Türkmenpatent tarapyndan kesgitlenýär.

3. Degişli paç tölenenden soň, islendik gzyklanýan tarap Reýestrden tassyklanandan göçürmäni sorap biler.

37-nji madda. Şahadatnamanyň hereket ediş möhleti

1. Şahadatnama Türkmenpatente haýyşnama berlen senesinden başlap, on ýyl geçýänçä hereket edýär.

2. Pajy tölenen we Reýestrde görkezilen häsiýetlere eýe bolan harytlaryň şahadatnamanyň eýesi tarapyndan degişli geografik ýeriň çäklerinde öndürilmeginiň dowam etdirilýändigini barada resminamalar ýa-da olaryň tassyklanandan nusgasy görkezilse, şahadatnamanyň hereket ediş möhleti onuň eýesiniň towakganamasy boýunça nobatdaky on ýyla birnäçe gezek uzaldylyp bilner.

Türkmenistanyň çäklerinden daşarda ýerleşýän geografik ýeriň adyna degişli bolup durýan harydyň gelip çykan ýeriniň ady babatda şahadatnamanyň eýesi pajyň tölenilendigi baradaky resminama bilen birlikde, şahadatnamanyň hereket edýän möhletini uzaltmak barada arza beren senesinde harydyň gelip çykan ýurdunda harydyň gelip çykan ýeriniň adyny mundan beýläk hem ulanmaga hukuk berilýändigini tassyklaýan resminamany ýa-da onuň tassyklanandan nusgasy berýär.

Möhletini uzaltmak baradaky haýyşnama şahadatnamanyň hereket edýän soňky ýylynyň dowamynda berilýär.

Şahadatnamanyň eýesine onuň hereket edýän möhletini uzaltmak üçin, goşmaça paç tölenen şertlerinde, alty aý ýeňillikli möhlet berilýär.

3. Şahadatnamanyň hereket ediş möhletiniň uzaldylandygy baradaky ýazgy Reýestre girizilýär we bu barada onuň eýesine habar berilýär.

Hereket ediş möhletiniň uzaldylandygy baradaky ýazgy şahadatnama berlen halatynda şahadatnama hem girizilýär.

Hereket ediş möhletiniň uzaldylandygy baradaky ýazgy Türkmenpatentiň resmi býulleteninde çap edilýär.

38-nji madda. Harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň döwlet bellige alnyşyna üýtgetme girizilişi

1. Harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň döwlet bellige alnyşyna harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň, harydyň gelip çykan ýeriniň adyndan peýdalanmaga hukugy bolan şahadatnama eýesiniň familiýasynyň, adynyň we atasynyň adynyň üýtgemegi, şeýle hem harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň bellige alnyşyna we ondan peýdalanmaga hukuk berilmegine degişli beýleki üýtgetmeler girizilýär.

2. Degişli paç tölän şertinde şahadatnamanyň eýesiniň arzasy boýunça üýtgetmeler girizilýär. Üýtgetmeleri girizmek barada arzanyň berlişiniň we garalşynyň düzgüni Türkmenpatent tarapyndan kesgitlenýär.

Üýtgetmeler Reýestre girizilýär, şahadatnama berlen halatynda bolsa hem Reýestre, hem şahadatnama girizilýär.

39-njy madda. Harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmak hukugynyň döwlet bellige alnyşy baradaky maglumatlaryň çap edilişi

Harydyň aýratyn häsiýetleriniň beýanyny özünde jemleýän maglumatlardan başga harydyň gelip çykan ýeriniň adyny bellige almak we ondan peýdalanmaga hukuk berlendigi baradaky Reýestre girizilen maglumatlar Türkmenpatentiň býulleteninde çap edilýär.

Türkmenpatentiň býulleteninde harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň döwlet bellige alnyşyna we ondan peýdalanmak hukugynyň berilmegine degişli soňraky üýtgetmeler hem çap edilýär.

40-njy madda. Harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň daşary ýurt döwletlerinde bellige alnyşy

1. Şahslar harydyň gelip çykan ýeriniň adyny daşary ýurtlarda bellige aldyrmaga haklydyrlar.

2. Harydyň gelip çykan ýeriniň adyny daşary ýurtlarda bellige aldyrmak baradaky haýyşnama ol döwlet belligine alnandan we Türkmenistanda ondan peýdalanmaga hukuk alnandan soňra berlip bilner.

41-nji madda. Harydyň gelip çykan ýeriniň adyndan peýdalanmagyň aýratynlyklary

1. Harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň harytda, harydyň etiketkasynda, gabynda, mahabatynda, prospektlerde, hasaplarda we harydyň raýat dolanyşygyna girizilmegi bilen baglanyşykly gaýry resminamalarda ulanylmagy harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň peýdalanlymagy diýlip hasaplanýär.

2. Harydyň hakyky gelip çykan ýeriniň ady görkezilse-de ýa-da ol adyň terjimesi ýa-da “kysym”, “görnüş”, “meňzetme” we şuna meňzeş sözler bilen utgaşdyrylan adyň bellige alnan harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň şahadatnamasy bolmadyk şahslar tarapyndan ulanylmagy bikanun hasaplanýär. Şeýle hem harydyň gelip çykan ýeri we harydyň aýratyn häsiýetleri babatda sarp edijini ýalňyş pikire iterip biljek gatysyp gitme derejesine çenli meňzeş bolan belginiň ulanylmagy harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň bikanun ulanylmagy diýlip hasap edilýär.

3. Şahadatnamanyň eýesiniň başga adamlara harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmak üçin ygtyýarnama bermäge haky ýokdur.

42-nji madda. Duýduryş belgilemesi

Şahadatnamanyň eýesi harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň gapdalynda Türkmenistanda bellige alnan harydyň gelip çykan ýeriniň adydygyny görkezýän, söz bilen ýazylan “bellige alnan harydyň gelip çykan ýeriniň ady” diýen duýduryş belgilemesini goýup biler.

43-nji madda. Harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň bikanun ulanylmagy üçin jogapkärçilik

1. Harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň ýa-da oňa çalymdaş belginiň bikanun ulanylmagy Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan jogapkärçilige getirip biler.

2. Harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ýa-da oňa çalymdaş belgini bikanun ulanýan şahs harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmaga hukuk berýän şahadatnamanyň eýesiniň talap etmegi ýa-da kazyýetiň çözüdi boýunça şulara borçludyr:

- ony ulanmaga bes etmäge;
- hukuk bozulmazyndan öňki ýagdaýy dikeltmäge;
- alynmadyk peýdany hem goşmak bilen, ýetirilen zyýanyň öwezini doldurmaga ýa-da möçberi kazyýetiň çözüdi ýa-da taraplaryň ylalaşygy bilen kesgitlenilýän öwez tölegini tölemäge;
- zyýan çeken işewürlik abraýyny dikeltmek maksady bilen, kazyýetiň çözüdini köpçülikleýin habar beriş serişdelerinde çap etmäge;
- bikanun harytlardan harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ýa-da onuň bilen gatnyşyp gitme derejesine çenli çalymdaş bolan belgileri bozup aýyrmaga.

3. Kazyýetiň bikanun harytlary elden almak hakynda çözügüt çykarmaga haky bardyr.

4. Türkmenistanda bellige alynmadyk harydyň gelip çykan ýeriniň adyna duýduryş belgilemesini goýýan şahs Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan tertipde jogapkärçilik çekýär.

44-nji madda. Harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň bellige alnyşynyň, şahadatnama berlişiniň jedelleşilmegi we olaryň hakyky däl diýlip ykrar edilmegi

1. Eger-de hukuk goragy şu Kanunda göz önünde tutulan talaplaryň bozulmagy bilen berlen bolsa, harydyň gelip çykan ýeriniň adyna hukuk goragynyň berilmegi jedelleşilip hem-de hukuk goragynyň hereket edýän möhletiniň bütin dowamynda hakyky däl diýlip hasap edilip bilner.

Eger-de şahadatnama şu Kanunda bellenilen talaplaryň bozulmagy bilen berlen bolsa ýa-da harydyň gelip çykan ýeriniň adyna hukuk goragynyň berilmeginiň hakyky däl diýlip hasap edilmegi bilen baglylykda, harydyň gelip çykan ýeriniň adyny ulanmaga hukuk berýän şahadatnamanyň berilmegi jedelleşilip bilner we şahadatnama onuň hereketiniň bütin dowamynda hakyky däl diýlip hasap edilip bilner.

2. Islendik şahs şu maddanyň birinji bölümünde görkezilen esaslara boýunça harydyň gelip çykan ýeriniň adyna hukuk goragynyň we ony ulanmaga hukuk berýän şahadatnamanyň berilmeginiň garşysyna Türkmenpatentiň Arz-şikaýat toparyna nägileliknama berip biler.

3. Harydyň gelip çykan ýeriniň adyna hukuk goragynyň we ony ulanmaga hukuk berýän şahadatnamanyň berilmegi Türkmenpatentiň Arz-şikaýat toparynyň ýa-da kazyýetiň çözüdiniň esasynda hakyky däl diýlip hasap edilýär.

45-nji madda. Harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň we şahadatnamanyň hereketiniň hukuk goragynyň bes edilişi

1. Harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň hukuk goragy:

- berlen geografiki ýerde häsiýetli şertleriň ýitip gitmegi we Reýestrde görkezilen häsiýetleri bolan harytlaryň öndürilmeginiň mümkin bolmazlygy;
- daşary ýurtly şahslaryň harydyň gelip çykan ýurtda harydyň gelip çykan ýeriniň adyna berlen hukugynyň ýitirilmegi bilen baglylykda bes edilýär.

2. Şahadatnamanyň hereketi şu aşakdaky ýagdaýlarda bes edilýär:

- harytlaryň Reýestrde görkezilen harydyň gelip çykan ýeriniň ady babatda aýratyn häsiýetlerini ýitirmegi;

- harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň hukuk taýdan goragynyň bes edilmegi;
- şahadatnamanyň eýesiniň - ýuridik şahsyň ýapylmagy;
- şahadatnamanyň eýesi - fiziki şahsyň telekeçilik işini bes etmegi;
- şahadatnamanyň eýesiniň Türkmenpatente beren arzasynyň esasynda.

3. Islendik şahs şu maddanyň birinji bölümünde we ikinji bölümüniň ikinji we üçünji bentlerinde göz önünde tutulan esaslarda harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň hukuk goragynyň we şahadatnamanyň hereketiniň bes edilmegi barada Türkmenpatentiň Arz-şikaýat toparyna arza berip biler.

Islendik şahs şu maddanyň ikinji bölümüniň dördünji we başınjy bentlerinde göz önünde tutulan esaslarda şahadatnamanyň hereketiniň bes edilmegi barada Türkmenpatente arza berip biler.

4. Harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň hukuk goragy we şahadatnamanyň hereketi Türkmenpatentiň, Türkmenpatentiň Arz-şikaýat toparynyň we kazyýetiň çözüdi esasynda bes edilýär.

IV bap. Jemleýji düzgünler

46-njy madda. Türkmenpatentiň Arz-şikaýat topary

1. Arz-şikaýat topary Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda, şahslaryň bozulan ýa-da jedelleşilýän hukuklary baradaky arzalaryna we nägileliklerine garamak boýunça Türkmenpatentiň ygtyýarly edarasy bolup durýar.

Türkmenpatentiň Arz-şikaýat toparyny şahslaryň aşadaky ýaly nägilliklerine garamaga hukugy bardyr:

a) şu Kanunyň 12-nji maddasynyň birinji bölümünde 35-nji maddasynyň birinji bölümünde göz önünde tutulan ekspertizanyň çözüdine;

b) şu Kanunyň 29-njy maddasynyň birinji bölümüne laýyklykda harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň bellige alnyşynyň hereketiniň, 29-njy maddasynyň ikinji bölümüne laýyklykda hemmä mälim haryt nyşanyna hukuk goragynyň berilmeginiň garşysyna;

ç) şu Kanunyň 30-njy maddasynyň ikinji bölümüne laýyklykda hatyt ýa-da köpçülikleýin nyşanynyň bellige alnyş hereketiniň bes edilmegi barada, 30-njy maddasynyň üçünji bölümüne laýyklykda hemmä mälim haryt nyşanyna hukuk goragynyň bes edilmegi barada;

d) ekspertizanyň haryt nyşanynyň başga birine geçirilmegi hakyndaky şertnamanyň bellige alynmagy baradaky we ygtyýarnamaly şertnamanyň bellige alynmagy ýa-da oňa üýtgetmeler girizmek baradaky çözüdine;

e) şu Kanunyň 22-nji maddasynyň üçünji bölümüne laýyklykda köpçülikleýin haryt nyşanynyň bellige alnyşynyň hereketini bes etmek barada;

ä) şu Kanunyň 44-nji maddasyna laýyklykda harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň güýjüni ýitiren diýlip bilinmegi barada;

f) şu Kanunyň 45-nji maddasyna laýyklykda harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň hukuk goragynyň hereketiniň bes edilmegi barada;

g) hünär synagyny geçirýän toparyň patent ynamdaryna dalaşgäriň hünär synagy we/ýa-da ony hünär synaglaryna goýbermek baradaky çözüdine;

h) Türkmenpatentiň Arz-şikaýat toparynyň ygtyýarlyklaryna girýän beýleki meselelere.

Haryt nyşany babatdaky hukuk ähmiýetli hereketler onuň bellige alynmagyna garşy nägileliknama seredilme tamamlanmazdan ön togtadylýar.

Arz-şikaýatlara garamagyň tertibi Türkmenistanyň Ykdysadyýet we ösüş ministrligi tarapyndan tassyklanylýar.

2. Haýyşnamaçynyň obýektiň eýesiniň şu maddanyň birinji bölümünde görkezilen nägilelikleri paç tölenen şertlerinde Türkmenistanyň Patent kanunçylygynda bellenen möhletlerde Türkmenpatentiň Arz-şikaýat toparyna bermäge haky bardyr.

Şu maddanyň birinji bölümünde göz önünde tutulan nägilelikleri Türkmenpatentiň Arz-şikaýat topary tarapyndan arzalara garamagyň Tertibinde bellenen arz-şikaýat möhletlerinde garalmalydyr.

Nägileliklere garamagyň möhleti nägilelik beren şahsyň, şeýle hem haryt nyşanynyň, harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň eýesiniň towakganamalary boýunça uzaldylyp bilner, ýöne ol nägileliknama garamagyň

ilkibaşda bellenen möhletiniň geçen senesinden başlap, alty aýdan köp bolmaly dälär.

Islendik gyzyklanýan şahs Türkmenpatentiň Arz-şikayät toparynyň çözüdine täzeden garmak baradaky towakganama çözüti alnan senesinden başlap, bir aýyň dowamynda Türkmenpatentiň Arz-şikayät toparynyň Başlygyna şikayät edip biler.

Islendik gyzyklanýan şahsyň Türkmenpatentiň Arz-şikayät toparynyň çözüdine onuň tassyklanan senesinden başlap, alty aý möhletiniň içinde kazyýete şikayät etmäge haky bardyr.

47-nji madda. Jedellere kazyýet tertibinde seredilşi

Kazyýetler Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan tertipde şu Kanunyň ulanylmagy bilen baglanyşykly jedellere we şol sanda:

- haryt, kollektiw ýa-da hemmä mälim nyşana bolan aýratyn hukugyň bozulmagy we onuň bikanun ulanylmagy baradaky;
- harydyň gelip çykan ýeriniň adyndan peýdalanmak hukugynyň bozulmagy hakyndaky;
- eýesiniň razyçylygy bolmazdan haryt nyşanyndan peýdalanylandygy üçin öwez tölegi we ýetirilen zeleliň ýerini doldurmak hakyndaky;
- harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň bikanun ulanylmagy bilen ýetirilen zeleliň ýeriniň doldurylmagy we öwez tölegi hakyndaky;
- haryt nyşanyň wagtlaýyn goralýş döwründäki ýetirilen zeleliň öwez tölegi hakyndaky;
- ygtyýarlandyryş şertnamasynyň hem-de haryt nyşanyna bolan hukugy başga birine bermek baradaky şertnamanyň baglaşylmagy we ýerine ýetirilmegi hakynda;
- Türkmenpatentiň Arz-şikayät toparynyň çözütlerni jedelleşmek bilen bagly;
- Türkmenpatentiň Arz-şikayät toparynyň ygtyýarlygyna girmeýän, senagat eýeçiligindäki obýektleriň hukuklarynyň goragy bilen bagly beýleki meselelere degişli jedellere seredýärler.

48-nji madda. Paçlar

1. Haýyşnama berilmegi, ekspeitiza, bellige alnyş, bellige alnyşa üýtgetmeler girizmek, bellige alnyşyň hereket ediş möhletiniň uzaldylmagy, haryt nyşanyna bolan hukugyň başga birine berilmegi we beýleki amallar bilen bagly hukuk taýdan ähmiýetli hereketleriň amala aşyrylanlygy üçin paç alynýar.

Paçlar Türkmenpatente, eger-de Türkmenistanyň gatnaşyjysy bolup durýan halkara şertnamalarynda başga ýagdaýlar göz önünde tutulmadyk bolsa, haýyşnamaçy, haryt nyşanyň, harydyň gelip çykan ýeriniň adynyň eýesi ýa-da islendik üçünji bir şahs tarapyndan tölenilýär.

Ýerine ýetirilendigi üçin paç alynýan hereketleriň sanawy, pajyň möçberleri, paçlary tölemegiň möhletleri we yzyna gaýtarmagyň tertibi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenilýär.

2. Paçlary almakdan gelip gowuşýan serişdeler Türkmenistanyň senagat eýeçiligini goramak babatda halkara şertnamalaryna gatnaşmagy üçin möhüm bolan tehniki taýdan enjamlaşdyrmagy, awtomatlaşdyrylan ulgamlary döretmegi we ulanmagy, döwlet patent-maglumatlar binýadyny kemala getirmegi, zähmete hak tölemegi, işgärleri taýýarlamagy we olary höweslendirmegi, agzalyk töleglerini we beýleki tölegleri goşmak bilen, senagat eýeçiligini goramaklygyň döwlet ulgamyny ösdürmekde ulanylýar.

49-njy madda. Wekilçilik

Şahslaryň hut özleriniň, Türkmenistanda bellige alnan wekilleriniň ýa-da patent ynamdarlarynyň üsti bilen Türkmenpatent bilen işleri alyp barmaga haky bardyr.

Wekiliň ýa-da patent ynamdarynyň ygtyýarlyklary ynanç haty bilen tassyklanylýar.

50-nji madda. Daşary ýurtly şahslaryň hukuklary

1. Daşary ýurtly şahslar Türkmenistanyň gatnaşyjysy bolup durýan halkara şertnamalarynyň güýji bilen ýa-da özara düşünişmek ýörelgeleri esasynda Türkmenistanyň şahslary bilen deň hatarda, şu Kanunda göz önünde tutulan hukuklardan peýdalanýarlar.

Türkmenistanyň şahslaryna harydyň gelip çykan ýeriniň adyny bellige aldyrmak hukugyny berýän daşary ýurtlaryň şahslaryna, harydyň gelip çykan ýeriniň adyny bellige aldyrmak hukugy berilýär.

2. Eger-de Türkmenistanyň gatnaşyjysy bolup durýan halkara şertnamalarynda gaýry tertip göz önünde tutulmadyk bolsa, daşary ýurtly taraplar, şeýle hem Türkmenistanyň çäklerinden daşarda ýaşayan ýa-da hemişelik ýaşayan ýeri Türkmenistanyň çäklerinden daşarda bolan Türkmenistanyň raýatlary Türkmenpatent bilen gatnaşanlarynda özleriniň hukuklaryny Türkmenpatentde bellige alnan patent ynamdarynyň üsti bilen amala aşyrýarlar.

51-nji madda. Gümrük gözegçiligi

Haryt nyşanlarynyň, hyzmat ediş nyşanlarynyň, harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlarynyň eýeleriniň ýa-da aýratyn ygtyýarnama we intellektual eýeçiligindäki obýektlerinden peýdalanmaga aýratyn hukuklara eýelik edýänleriň goragy babatdaky gümrük gözegçiligi Türkmenistanyň gümrük kanunçylygyna laýyklykda gümrük edaralary tarapyndan amala aşyrylýar.

52-nji madda. Halkara şertnamalary

Eger Türkmenistanyň gatnaşýan halkara şertnamalarynda şu Kanundakydan başga kadalar bellenen bolsa, onda halkara şertnamalarynyň kadalary ulanylýar.

53-nji madda. Aralyk düzgünler

1. Şu Kanunyň düzgünleri Kanunyň herekete giren senesine çenli ekspertizasy tamamlanmadyk we/ ýa-da haryt nyşany döwlet belligine alynmadyk haryt nyşanlary boýunça haýyşnamalara degişlidir.
2. Şu Kanunyň 4-nji maddasynyň ikinji, dördünji bölümlerinden başgasynyň düzgünleri şu Kanunyň herekete girizilen senesinden başlap, döwlet belligine alnan haryt nyşanlaryna degişlidir.
3. Şu Kanundan gelip çykýan beýleki aralyk düzgünler Türkmenpatent tarapyndan kesgitlenilýär.

Türkmenistanyň Prezidenti
Gurbanguly Berdimuhamedow
Aşgabat şäheri
2008-nji ýylyň 23-nji oktýabry
№ 221-III

Türkmenistanyň Kanuny

Ýmit önümleriniň hili we howpsuzlygy hakynda

(Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary 2009 ý., № 2, II bölek, 32-nji madda)

Şu Kanun ilatyň saglygyny goramagyň bähbidi üçin ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda döwlet syýasatyny durmuşa geçirmegiň esasy ugurlaryny kesgitleýär hem-de ýmit önümleriniň dolanyşyk çygyrdaky gatnaşyklaryny düzgünleşdirýär.

I bap. Umumy düzgünler

1-nji madda. Esasy düşüňjeler

Şu Kanunda ulanylýan esasy düşüňjeler:

ýmit önümleri - maldan, ösümlüklerden, minerallardan ýa-da biologik esaslarda alynýan, adamyň ýmitde ulanylýan, tebigy ýa-da gaýtadan işlenilen görnüşdäki ýmitleri (şol sanda çaga we berhiz ýmitleri), standart gaplardaky agyz suwy, alkogolly önümler (şol sanda piwo), alkogolsyz içgiler, sakgyçlar, azyklyk çig maly, ýmitlik we biologik taýdan aktiw ýetneler (goşmaçalar);

berhizlik ýmit önümleri - kesel bejermek we keselleriň önüni almak üçin niýetlenilen azyk önümleri;

çaga ýmiti üçin önümler - 14 ýaşyna çenli bolan çagalar üçin niýetlenilen we çaga bedeniniň fiziologik talaplaryna laýyk gelýän ýmit önümleri;

azyklyk çig mal - ösümlükden, maldan, mikrobiologik, mineral we emeli ýol bilen alynýan çig mal, şeýle hem ýmit önümlerini taýýarlamak üçin peýdalanylýan suw;

ýmit goşundylary - ýmit önümleri taýýarlanylanda azyk önümlerine belli bir özboluşlylygy bermek we (ýa-da) ýmit önümleriniň hilini saklamak maksady bilen olara goşulýan tebigy ýa-da emeli maddalar hem-de olaryň birleşmeleri;

biologik taýdan işjeň goşundylar - ýmit bilen bir wagtda ulanmak ýa-da ýmit önümleriniň düzümine goşmak üçin niýetlenilen tebigy (tebigä meňzeş bolan) biologik taýdan işjeň maddalar;

ýmit önümleri bilen galtaşykly materiallar we önümler (mundan beýläk - materiallar we önümler) - ýmit önümlerini taýýarlamak, gaplamak, saklamak, daşamak, ýerlemek we peýdalanmak üçin ulanylýan materiallar we önümler, şol sanda tehnologik enjamlar, abzallar we gurluşlar, gap, gap-çanak, naharhana degişli esbaplar;

ýmit önümleriniň hili - ýmit önümleriniň kadalaşdyryjy resminamalara laýyklykda ýmitlik gymmatyny kepillendirýän häsiýetleriniň (organoleptik we fiziki-himiki görkezijiler) we adaty şertlerde olar peýdalanylýan wagtynda adamyň ýmite bildirýän talabyny kanagatlandyrmaga bolan ukybynyň jemidir;

ýmit önümleriniň howpsuzlygy - ýmit önümleriniň döwlet standartlarynyň, tehniki şertleriň, sanitariýa, weterinariýa we fitosanitariýa düzgünleriniň we kadalarynyň talaplaryna laýyk gelmegi we olar ulanylanda adamyň bedenine, häzirkiki we geljekki nesilleriň janyna we saglygyna zyýanly täsir etmek howpunyň bolmazlygydyr;

ýmit önümleriniň ýmitlik gymmaty - ýmit önümleriniň adamyň zerur maddalara we energiýa bolan fiziologik isleglerini kanagatlandyryýan häsiýetleriniň jemidir;

ýmit önümleriniň organoleptik häsiýetleri - ýmit önümleriniň her bir görnüşi üçin mahsus bolan tagamy, reňki, ysy, ýumşaklyk we goýulyk derejesi, daşky görnüşi we beýleki häsiýetleridir;

ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hiliniň hem-de howpsuzlygynyň tassyknamasy - ýmit önümleriniň, materiallaryň hem-de önümleriň her bir tapgyrynyň hiliniň we howpsuzlygynyň kadalaşdyryjy hem-de tehniki resminamalaryň talaplaryna laýyk gelýändigine taýýarlaýjy tarapyndan güwä geçilýän resminama;

kadalaşdyryjy resminamalar - ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hiline we howpsuzlygyna bildirilýän talaplary, olaryň hili we howpsuzlygy üçin, olaryň dolanyşyk hem-de peýdalanylýş, ýaramaz hilli, adamyň jany we saglygy üçin howply ýmit önümlerini, materiallary we önümleri başga maksatlar üçin peýdalanylýş ýa-da ýok ediliş şertlerine gözegçiligi belleýän döwletara we döwlet tehniki

şertleri, standartlary, sanitariýa, weterinariýa we fitosanitariýa düzgünleri hem-de kadalarydyr;

tehniki resminamalar - ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň dolanyşygy şol resminamalara laýyklykda amala aşyrylýar (tehniki beýany hem-de kadasy, tehnologik görkezijiler, ýasalyş tärleri hem-de başgalar);

azyk önümlerini, materiallary we önümleri meňzetmek (barabar etmek) - ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň kadalaşdyryjy, tehniki resminamalaryň talaplaryna we ýmit önümleri, materiallar we önümler hakynda olara goşulýan resminamalardaky hem-de ýarlyklardaky maglumatlaryň laýyk gelmegini bellemek baradaky işdir;

ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň dolanyşygy - ýmit önümlerini, materiallary we önümleri taýýarlamak, satyn almak, tabşyrmak, gaýtadan işlemek, saklamak, daşamak we ýerlemek (şol sanda eksport we import) bilen baglanyşykly işdir;

ýmit önümleriniň ýaramlylyk möhleti - öndüriji tarapyndan kesgitli saklanyş şertlerinde bellenen möhlet we şol möhlet geçenden soň ýmit önümleri adam üçin peýdalanmaga howply diýlip hasap edilýär;

ýmit önümleriniň saklanyş möhleti - ýmit önümleriniň saklanyş şertleri berjaý edilende söwdasatuw we (ýa-da) kadalaşdyryjy we tehniki resminamalarda görkezilen ähli häsiýetlerini saklaýan döwri;

ýmit önümleriniň ýerleşdiriş möhleti - söwda ulgamynda ýmit önümleriniň ilata satylmagynyň soňky gününü aňladýar we bu möhletden soň önümleri oý şertlerinde saklamak we ulanmak üçin käbir göwnejaý döwür galýar;

öndürilen senesi - bu möhlet öndüriji tarapyndan goýulýar we tehnologi prosessleriň tamamlanyp, ýmit önüminiň niýetlenilen maksady boýunça ulanylmaga taýardygyny aňladýar;

galplaşdyrylan ýmit önümleri, materiallar we önümler - bilkastlaýyn üýtgedilen (galplaşdyrylan) ýmit önümleri, materiallar we önümlerdir, şeýle hem eger olar hakda maglumat doly däl, olaryň kemçiliklerini gizleýän ýa-da ygtybarly däl bolsa;

ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň başga maksatlar üçin peýdalanlymagy - adam üçin howply we ýaramsyz ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň çig mal hökmünde we başga maksatlar üçin gaýtadan işlenilmegi.

2-nji madda. Ýmit önümleriniň hili we howpsuzlygy hakynda Türkmenistanyň kanunçylygy

Ýmit önümleriniň hili we howpsuzlygy hakynda Türkmenistanyň kanunçylygy Türkmenistanyň Konstitusiasyna, halkara hukugynyň ählumumy ykrar edilen ýörelgelerine we kadalaryna esaslanýar we ol şu Kanundan, şeýle hem Türkmenistanyň ýmit önümleriniň hili we howpsuzlygy baradaky meseleleri düzgünleşdirýän beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryndan ybaratdyr.

3-nji madda. Şu Kanunyň hereket ediş çygry

Şu Kanun eýeçiligiň görnüşine garamazdan, edara görnüşli taraplara, şeýle hem Türkmenistanyň çäklerinde azyklyk çig malyň we ýmit önümleriniň dolanyşygy bilen baglanyşykly işleri amala aşyryýan hem-de materiallary we önümleri öndürýän, söwda hem-de jemgyýetçilik ýmiti çygrynda hyzmat edýän şahsy taraplara degişlidir.

II bap. Ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda döwlet düzgünleşdirilişi

4-nji madda. Ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda döwlet syýasatynyň esasy ugurlary

Ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda döwlet syýasatynyň esasy ugurlary şu asakdakylardyr:

- ilaty gowy hilli we howpsuz ýmit önümleri bilen üpjün etmek, ýaramaz hilli we adam üçin howply ýmit önümleriniň Türkmenistanyň çäklerinde öndürilmeginiň we oňa getirilmeginiň önüni almak boýunça bitewi döwlet syýasatyny ýöretmek;

- raýatlaryň gowy hilli we howpsuz ýmit önümlerini peýdalanmaga bolan hukugyny durmuşa

geçirmek;

- ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatdaky gatnaşyklary hukuk taýdan düzgünleşdirmek;

- ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek boýunça maksatlaýyn we ylmy-tehniki döwlet maksatnamalaryny işläp düzmek we durmuşa geçirmek, bu maksatlar üçin öňdebaryjy tehnologiýany durmuşa ornaşdyrmak;

- ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hiliniň we howpsuzlygynyň üpjün edilmegini döwlet tarapyndan kadalaşdyrmak;

- ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda gözegçiligiň we barlagyň bütewi döwlet ulgamynyň işini ýola goýmak we guramak;

- döwlet gözegçilik we barlag edaralarynyň işini utgaşdyrmak;

- ýmit önümleriniň döwlet bellige alnyşyny guramak we amala aşyrmak;

- ýmit önümlerini taýýarlamak we dolandyrmak, söwda we jemgyýetçilik ýmiti çygrynda hyzmat etmek, şeýle hem materiallary we önümleri öndürmek işine ygtyýarnama bermegiň tertibini bellemek;

- ýmit önümlerini, materiallary we önümleri hem-de söwda we jemgyýetçilik ýmiti çygrynda edilýän hyzmaty, şeýle hem materiallary we önümleri güwänamalandyrmagy guramak we geçirmek;

- ýmit önümleriniň dolanyşygy, söwda, jemgyýetçilik ýmiti çygrynda hyzmat etmek we materiallary hem-de önümleri öndürmek çygrynda işleri amala aşyran edara görnüşli taraplar üçin, eýeçiligiň görnüşlerine garamazdan we şahsy taraplar üçin amatly hukuk, ykdysady, durmuş we beýleki şertleri döretmek;

- ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň dolanyşygy bilen baglanyşykly işler bilen meşgullanýan hünärmenleri taýýarlamak we gaýtadan taýýarlamak ulgamyny guramak we kämilleşdirmek;

- ýmit önümleriniň hiliniň we howpsuzlygynyň meseleleri boýunça ilata habar bermegi we öwretmegi guramak;

- ýmit önümleriniň dolanyşygy we olaryň hilini hem-de howpsuzlygyny üpjün etmek babatda halkara hyzmatdaşlygyny amala aşyrmak.

5-nji madda. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda döwlet standartlary

1. Ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda Türkmenistanyň döwlet standartlary ýmit önümleriniň, azyklyk çig malyň, ýmitlik we biologik taýdan aktiw goşundylaryň, materiallaryň we önümleriň hiliniň we howpsuzlygynyň üpjün edilişine, olaryň gaplanylyşyna we olara bellik edilişine talaplary belleýär, şeýle hem ýmit önümlerine baha bermegiň we olaryň Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalalynyň talaplaryna laýyk gelyändigini tassyklamagyň, ýmit önümlerini synag etmegiň we meňzetmegiň usullaryny kesgitleýär.

2. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hili we howpsuzlygy babatda Türkmenistanyň döwlet standartlary tarapyndan ýmit önümlerini taýýarlamagyň, saklamagyň, daşamagyň we ýerleşdirmegiň tehniki we tehnologik şertleri, ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hiline we howpsuzlygyna önümçilik barlaglaryny amala aşyrmaga talaplar hem bellenilýär.

3. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda Türkmenistanyň döwlet standartlary degişli ministrlikler we pudaklar bilen ylalaşylyp, standartlaşdyrmak we metrologiýa boýunça ygtyýarlylandyrylan döwlet edarasy tarapyndan tassyklanylýar.

4. Ýmit önümlerine, materiallara we önümlere täze standartlar işlenip taýýarlanylanda, alyjylaryň howpsuzlygyny we hukugyny goramak ugurlary göz önünde tutulýar.

6-njy madda. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatdaky sanitariýa kadalary we düzgünleri, gigiyenik kadalaşdyryjylar

1. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hili hem-de howpsuzlygy boýunça sanitariýa kadalary we düzgünleri bilen, gigiyeniki kadalaşdyryjylar ýmit önümleriniň ýmitlik gymmatyna, hiline we olaryň howpsuzlygyna, ýurduň çäğine getirilişine, daşalyşyna, saklanyşyna, ýerlenişine, şeýle hem ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň dolanyşygy bilen meşgullanýan şahslara bildirilýän talaplary,

öndürmegiň (taýýarlamagyň) tehnologiýasyny işläp taýýarlamagyň şertlerine, söwda hem-de jemgyýetçilik ýimiti çygyrynda edilýän hyzmatlaryň howpsuzlygyna bolan talaplary bellenilýär.

2. Ýmit önümleriniň, materiallaryň hem-de önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek boýunça sanitariýa kadalary we düzgünleri halkara standartlary we kadalary nazara alnyp, degişli ministrlkler we pudaklar bilen işlenip taýarlanylýar we arassaçylyk we keselleriň ýaýramagyna garşy göreşmek gullugynyň ygtyýarlylandyrylan döwlet edarasy tarapyndan tassyklanylýar.

7-nji madda. Ýmit önümleriniň hilini hem-de howpsuzlygyny üpjün etmek babatda weterinariýa kadalary we düzgünleri

1. Ýmit önümleriniň hilini hem-de howpsuzlygyny üpjün etmek boýunça weterinariýa kadalary we düzgünleri bilen maldan alynýan ýmit önümleriniň howpsuzlygyna, olaryň öndürilmeginiň, taýýarlanylmagynyň we dolanyşygynyň şertlerine bolan talaplary bellenilýär.

2. Maldan alynýan ýmit önümleriniň hilini hem-de howpsuzlygyny üpjün etmek boýunça weterinariýa kadalary we düzgünleri mallara we guşlara weterinariýa hyzmaty boýunça ygtyýarlylandyrylan döwlet edarasy tarapyndan tassyklanylýar.

8-nji madda. Ösümlikden alynýan ýmit önümleriniň dolanyşygyna bildirilýän fitosanitariýa kadalary we düzgünleri

1. Fitosanitariýa kadalary we düzgünleri bilen ösümlikden alynýan ýmit önümleriniň dolanyşygyna ösümlikleriň karantini boýunça bildirilýän talaplary bellenilýär.

2. Ösümlikleriň karantini boýunça fitosanitariýa kadalary we düzgünleri ösümlikleriň karantini boýunça ygtyýarlylandyrylan döwlet edarasy tarapyndan tassyklanylýar.

9-njy madda. Ýmit önümlerini döwlet belligine almak

1. Ýmit önümlerini döwlet belligine almak işi ýmit önümlerini döwlet belligine almak hakyndaky Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýan Düzgünnama laýyklykda amala aşyrylýar. Ýmit önümlerini döwlet belligine almagy amala aşyrmaga ygtyýarlylandyrylan edara Türkmenistanyň çäklerinde taýýarlamak üçin ýa-da Türkmenistanyň çäklerine olary getirmäge rugsat berlen ýmit önümleriniň Döwlet sanawyny ýöredýär.

2. Türkmenistanda taýýarlanylýan ýmit önümleriniň täze görnüşleri, şeýle hem Türkmenistanyň çäklerine ilkinji gezek getirilýän ýmit önümleri döwlet belligine alynmaga degişlidir.

3. Türkmenistana ilkinji gezek getirilýän ýmit önümlerini, materiallary we önümleri döwlet belligine almak işi olary taýýarlaýjylaryň we olary eksport edýän (iberýän) ýurduň ygtyýarlylandyrylan döwlet edarasynyň bu önümleriniň hilini we howpsuzlygyny tassyklaýan we önüm iberiji ýa-da getiriji tarapyndan gowşurylýan resminamalaryň esasynda geçirilýär. Türkmenistanyň çäklerine ilkinji gezek getirilýän ýmit önümlerine, materiallara we önümlere degişli seljeriş işlerini geçirmek zerur bolan mahalynda önüm iberiji ýa-da getiriji olaryň nusgalaryny we kadalaşdyryjy-tehniki resminamalaryny, maddalaryň kadada bolmaly we hakyky kesgitlenen mukdarlary görkezilmegi bilen barlaghana barlaglarynyň (synaglaryň) netijelerini, genetiki taýdan modifisirlenen çeşmeleriň (organizmleriň) bardygy ýa-da ýokdugy barada öndürijiden resmi subutnamasyny, öndüriji ýurduň laýyklyk güwänamasyny we beýleki gerekli maglumatlary berýär.

Ýokarda görkezilen talaplar Türkmenistanyň çäginde ilkinji gezek öndürilýän ýmit önümlerine hem bildirilýär.

4. Ýmit önümlerini döwlet belligine almak şulary öz içine alýar:

- ýmit önümlerini taýýarlaýjy (üpjün ediji) tarapyndan berilýän we olaryň kadalaşdyryjy resminamalaryň talaplaryna, ýmit önümlerini taýýarlamagyň, üpjün etmekligiň şertlerine laýyk gelýändigini tassyklaýan resminamalaryň seljerilmesini;

- ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyna geçirilen synaglaryň netijeleri boýunça zerur bolan halatdaky seljerişi;

- Türkmenistanyň çäklerinde taýýarlamak ýa-da Türkmenistanyň çäklerine getirmek üçin rugsat berlen ýmit önümleriniň, şeýle hem olary taýýarlaýjylaryň (üpjün edijileriň) Döwlet sanawyna girizilmegini;

- ýmit önümlerini Türkmenistanyň çäklerinde taýýarlamaga ýa-da Türkmenistanyň çäklerine

getirmäge we olaryň dolanyşygyna hukuk berýän döwlet belligine alnandygy hakyndaky şahadatnamanyň ýüz tutuja berilmegini.

5. Şu aşakdakylaryň döwlet belligine alynmagyna ýol berilmeýär:

- gowşurylan resminamalaryň seljermesine we nusgalara geçirilen synaglara laýyklykda kanagatlanarsyz netijeler alynan ýmit önümleri;
- ýmit önümleriniň birnäçe görnüşleriniň bir at bilen;
- ýmit önüminiň şol bir görnüşiniň bir at bilen ýa-da dürli-dürli atlar bilen köp gezek bellige alynmagyna;
- düzüminde neşe serişdeleri, psihotrop maddalar, prekursorlar (neşe serişdeleri we psihotrop maddalary taýýarlamak üçin peýdalanylýan maddalar) we olaryň kybapdaşlary, şeýle hem genetik taýdan modifisirlenilen çeşmeler hem-de, adamyň jany we saglygy üçin beýleki howply maddalar we birleşmeler bolan ýmit önümleriniň bellige alynmagyna.

10-njy madda. Ýmit önümlerini, materiallary we önümleri Güwanamalandyrmak

1. Ýmit önümlerini, materiallary we önümleri, şeýle hem söwda we jemgyýetçilik ýmiti çygrynda edilýän hyzmatlary güwanamalandyrmak “Önümleriň we hyzmatlaryň sertifikasiýasy hakynda” Türkmenistanyň Kanunyna we güwanamalandyrmak bilen baglanyşykly meseleleri düzgünleşdirýän Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda amala aşyrylýar.

2. Ýmit önümlerine, materiallara we önümlere, şeýle hem söwda we jemgyýetçilik ýmiti çygrynda edilýän hyzmatlara laýyklyk güwanamalary güwanamalandyrmak boýunça ygtyýarlylandyrylan döwlet edarasy tarapyndan Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde berilýär.

3. Eger ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hiliniň laýyklyk güwanamasy bar bolan taýýarlaýjy, şeýle hem söwda ýa-da jemgyýetçilik ýmiti çygrynda güwanamalandyrylan hyzmaty ýerine ýetiriji kadalaşdyryjy resminamalarda bellenen talaplary bozan halatlarynda laýyklyk güwanamasyny beren edara ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň taýýarlanylmagyny we (ýa-da) dolanyşygyny, edilýän hyzmatlary togtatmaga borçludur. Ýüze çykarylan düzgün bozmalaryň aradan aýrylýan döwründe güwanamanyň hereketi togtadylýar ýa-da, eger düzgün bozulmalary ýok etmek mümkin bolmadyk halatynda ol bes edilýär.

4. Ýmit önümleri güwanamalandyrmakda jedelli soraglar we bu meselede dürli garaýyşlar ýüze çykanda, bu önümlere laýyklyk güwanamasyny bermek ýa-da gadagan etmek barada gutarnykly çözügi Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde kabul edilýär.

11-nji madda. Ýmit önümlerini öndürmek we ýerlemek, ilatyň ýmitleniş nokatlaryny gurnamak we taýýar önümleri daşamak boýunça işiň görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak

Ýmit önümlerini öndürmek we ýerlemek, ilatyň ýmitleniş nokatlaryny gurnamak we taýýar önümleri daşamak boýunça işiň görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak “Işiň aýry-aýry görnüşlerini ygtyýarlylandyrmak hakynda” Türkmenistanyň Kanunynyň we işiň anyk görnüşlerini ygtyýarlylandyrmagy düzgünleşdirýän Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň esasynda amala aşyrylýar.

12-nji madda. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda döwlet gözegçiligi we barlagy

1. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň, şeýle hem söwda we jemgyýetçilik ýmiti çygrynda edilýän hyzmatlaryň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda döwlet gözegçiligi we barlagy ygtyýarlylandyrylan döwlet gözegçilik we barlag edaralary tarapyndan Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda amala aşyrylýar.

2. Ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda döwlet gözegçilik we barlag edaralarynyň sanawy, şeýle hem olaryň ygtyýarlylyklary Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýan degişli Düzgünnama boýunça bellenilýär.

3. Türkmenistanyň Goranmak ministriliginiň, Türkmenistanyň Içeri işler ministriliginiň, Türkmenistanyň Milli howpsuzlyk ministriliginiň, Türkmenistanyň Döwlet serhet gullugynyň, beýleki ministrlikleriň we dolandyryş edaralarynyň degişli gulluklary özüleriniň tabynlygyndaky degişli edaralarynda ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň, şeýle hem söwda we jemgyýetçilik ýmiti çygrynda edilýän hyzmatlaryň hiline we howpsuzlygyna öz ygtyýarlyklaryna laýyklykda barlaglary amala aşyrýarlar.

4. Ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralary öz ygtyýarlyklarynyň çäklerinde özülerine tabynlykdaky ýerlerde ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda Türkmenistanyň kanunçylygynyň berjaý edilişine gözegçiligi şu aşkdaky esaslarda amala aşyrýarlar:

- ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek meseleleri boýunça jemgyýetçilik pikirini, ilatyň ýüztutmalaryny öwrenmek we umumylaşdyrmak;

- ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek boýunça çäreleri işläp düzmek we durmuşa geçirmek;

- ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda kadalaşdyryjy resminamalaryň talaplarynyň edara görnüşli we şahsy taraplar tarapyndan berjaý edilmegi bilen baglanyşykly meseleler boýunça teklipleri ygtyýarlylandyrylan döwlet gözegçilik we barlag edaralaryna hödürlemek;

- raýatlaryň gowy hilli we howpsuz ýmit önümlerinden peýdalanmaga bolan hukuklaryny üpjün etmek üçin zerur bolan beýleki wezipeleri, şeýle hem olary habarly etmek we öwretmek işlerini guramagy amala aşyrmak.

Ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralary özülerine tabynlykdaky ýerlerde durmuş-ykdysady ösüşleriň esasy ugurlaryny işläp düzenlerinde ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda çäreleri amala aşyrmak boýunça ygtyýarlylandyrylan döwlet gözegçilik we barlag edaralarynyň tekliplerine seredýärler we olary göz önünde tutýarlar.

5. Ygtyýarlylandyrylan döwlet gözegçilik we barlag edaralary ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralary bilen bilelikde Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýan degişli Düzgünnama laýyklykda ýmit önümleriniň hiliniň we howpsuzlygynyň monitoringini guraýar we geçirýär.

6. Zerur bolan halatynda döwlet gözegçilik we barlag edaralary tarapyndan ýmit önümlerine garaşsyz seljerme geçirilýär.

13-nji madda. Ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda jemgyýetçilik barlaglary

Ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda bellenen düzgünleriň we kadalaryň ýerine ýetirilişine özüleriniň tertipnamalaryna we Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda barlaglary geçirmäge jemgyýetçilik birleşikleriniň hukugy bardyr.

III bab. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmäge bolan talaplar

14-nji madda. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmäge bolan umumy talaplar

Ýmit önümleri özüleriniň hiline we howpsuzlygyna bildirilýän şu aşkdaky talaplara laýyk gelmelidir:

- adamyň zerur bolan maddalara we energiýa bolan fiziologik talaplaryny kanagatlandyrmaga;

- ýmit önümleriniň her bir görnüşü üçin mahsus bolan organoleptik häsiýetlere eýe bolmak we kadalaşdyryjy resminamalarda bellenen fiziki-himiki görkezijilere laýyk gelmek;

- düzüminde himiki (şol sanda radioaktiw), biologik taýdan aktiw maddalaryň we olaryň birleşmeleriniň, mikroorganizmleriň hem-de adamyň jany we saglygy üçin howp döredýän beýleki biologik organizmleriň ýol berilýän möçberine laýyk gelmek.

Materiallar we önümler özüleriniň hili we howpsuzlygy boýunça kadalaşdyryjy hem-de tehnik resminamalaryň talaplaryna laýyk gelmelidir.

Çaga ýmit önümleriniň ýmitlik gymmatlygy çaganyň bedeniniň funksional ýagdaýyna, ýaşyna laýyk gelmelidir we çaganyň saglygy üçin howpsuz bolmalydyr.

Berhizlik ýmit önümleri, olary berhizlik ýmiti gurnamaga bildirilýän bellenen talaplara laýyklykda adamyň bejeriş ýmiti üçin ulanmaga mümkinçilik berýän häsiýete eýe bolmalydyr we adamyň saglygy üçin howpsuz bolmalydyr.

15-nji madda. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň täze görnüşlerini işläp taýýarlamağa bolan talaplar

1. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň täze görnüşleri işlenilip düzülende, şeýle hem önümçilik tehnologiýalary işlenilip taýýarlanylanda ýa-da kämilleşdirilende edara görnüşli we şahsy taraplar şu aşakdakylara borçludyr:

- ýmit önümleriniň, materiallaryň, we önümleriň täze görnüşleri işlenilip düzülende, olaryň niýetlenilen maksatlary boýunça ulanmak üçin ýaramlydygyny esaslandyrmaga;
- ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hiliniň hem-de howpsuzlygynyň görkezijilerini kesgitlemäge;
- synaglaryň usulyny işläp düzmäge;
- ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň dolanyşygynyň şertlerini kesgitlemäge;
- olaryň ýaramlylyk möhletini bellemäge.

2. Täze ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hiliniň we howpsuzlygynyň görkezijileri şol önümleriň kadalaşdyryjy resminamalaryna goşulýar.

Ýmit önümleriniň ýaramlylyk (peýdalanmak) möhletleri ýmit önümleriniň ähli görnüşleri babatda belleniýär.

3. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň täze görnüşleriniň tehniki resminamalarynyň taslamalary we tejribe nusgalary sanitariýa-epidemiologik taýdan seljermäge degişlidir, olar maldan we ösümlükden alynýan azyklyk çig maldan taýýarlanylýan halatynda bolsa, weterinariýa we fitosanitariýa taýdan seljermäge degişli bolýar.

Ýmit önümleriniň täze görnüşlerini öndürmäge we getirmäge diňe olar döwlet belligine alnandan soň ýol berilýär.

16-njy madda. Ýmit önümlerini, materiallary we önümleri öndürmek (taýýarlamak)

1. Ýmit önümlerini, materiallary we önümleri öndürmek (taýýarlamak) edara görnüşli we şahsy taraplar tarapyndan kadalaşdyryjy we tehniki resminamalara laýyklykda sanitariýa we weterinariýa kadalarynyň we düzgünleriniň talaplaryny berjaý etmek bilen amala aşyrylýar.

2. Ýmit önümlerini, materiallary we önümleri öndürmek (taýýarlamak) boýunça işleri amala aşyrýan tarap olaryň hili we howpsuzlygy üçin önümçilik barlaglaryny olaryň öndürilişi (taýýarlanylýşy) baradaky kadalaşdyryjy resminamalaryň talaplaryny berjaý etmek bilen geçirmäge borçludyr.

Ýmit önümlerini, materiallary we önümleri öndürmek (taýýarlamak) boýunça işleri amala aşyrýan hemme kärhanalarda önümçilik ýmit barlaghanalary gurnalýar we işgärleriň sany 100-den köp bolan ýagdaýynda kärhananyň wezipe birligine sanitariýa lukmanynyň wezipesi girizilýär.

3. Ýmit önümleri öndürilende (taýýarlanylanda) ulanylýan azyklyk çig maly, ýmitlik we biologik taýdan aktiw goşundylar, materiallar we önümler kadalaşdyryjy resminamalaryň talaplaryna laýyk gelmelidir.

4. Ýmit önümlerini öndürmek (taýýarlamak) boýunça işleri amala aşyrýan edara görnüşli we şahsy taraplar ýmit önümleriniň her bir tapgyrynyň hilini we howpsuzlygyny kepillendirmäge we olaryň ýanyna laýyklyk güwänamasy goşmaga borçludyr.

5. Eger-de şol önüm tassyklanylýan ýasalýş tärleri bilen taýýarlanylýan bolsa we oňa kadalaşdyryjy resminama ýok bolsa laýyklyk güwänamasy jemgyýetçilik ýmiti önümlerine resmileşdirilmeyär.

Çykaryp satmak şertlerinde ýerleşdirmek üçin niýetlenilen jemgyýetçilik ýmiti önümleriniň her bir tapgyrynyň ýany bilen öndürijiniň, önümiň atlary, onuň taýýarlanylýan wagty, sany, kadalaşdyryjy, tehniki resminamalara salgylanmalar, saklanyş şerti, ýaramlylyk möhleti görkezilýän hil şahadatnamasy bolmalydyr.

6. Ýmit önümleri öndürilende (taýýarlanylanda) düzüminde neşe serişdeleri, psihotrop maddalary, prekursorlar we olara kybapdaş, maddalar, şeýle hem genetik taýdan modifisirlenilen çeşmeler we adamyň saglygy üçin howply maddalar we birleşmeler bolan azyklyk çig malyň, ýmitlik, ýimlik we biologik taýdan aktiw goşundylaryň ulanylmagy gadagan edilýär.

7. Çaga iýmiti üçin önümler we berhizlik iýmit önümleri taýýarlanylýanda iýmlik goşundylary, mallary ösdürmegiň stimulyatorlary (şol sanda gormonal serişdeler), derman serişdeleriniň aýry-aýry görnüşleri, pestisidleriň, agro-himikatlaryň we adamyň saglygy üçin howply bolan beýleki maddalaryň we birleşmeleriň peýdalanylmagy netijesinde taýýarlanylýan azyklyk çig malynyň ulanylmagyna ýol berilmeýär.

8. Ýmit önümlerini, materiallary we önümleri şu önümler babatda döwlet standartlary bar bolan mahalynda, olaryň tehniki şertler boýunça öndürilmegi (taýýarlanylmagy) gadagan edilýär.

Adaty bolmadyk çig mallaryny ulanmak bilen täze tehnologiýalar boýunça taýýarlanylýan iýmit önümleriniň täze görnüşlerine öndürijiler kadalaşdyryjy, tehniki resminamalary işläp düzýärler.

17-nji madda. Ýmit önümleriniň ölçenip gaplanylmagy, gaplanylmagy we olara bellik edilmegi

1. Ölçenip gaplanylmaga we gaplanylmaga degişli iýmit önümlerini öndürýän (taýýarlaýan) edara görnüşli we şahsy taraplar olary kadalaşdyryjy resminamalara laýyklykda olar saklanylýanda, daşalanda we ýerleşdirilende hiliniň, iýmitlik gymmatynyň we howpsuzlygynyň saklanyp galmagyny üpjün edýän ölçenip gaplanylýan, gaplanylýan görnüşde goýbermäge borçludurlar.

2. Ýmit önümleriniň kadalaşdyryjy resminama laýyklykda belligi (etiketkasy, ýarlygy, kagyz-içligi we ş.m.) bolmalydyr.

3. Ýmit önümlerini ölçäp gaplamagy we gaplamagy amala aşyryýan tarap olaryň ölçenip goýulmagyna, gaplanylmagyna, olara bellik edilmegine, şeýle hem iýmit önümleriniň gaplanylmagy we olara bellik edilmegi üçin peýdalanylýan materiallara kadalaşdyryjy resminamalaryň bildirýän talaplaryny berjaý etmäge borçludyr.

Gaplanan iýmit önümleri ilata ýerlenilende olaryň hakyky agramyna laýyk gelýändigine Türkmenistanyň Söwda we daşary ykdysady aragatnaşyklar ministrligi gözegçilik edýär.

4. Ölçenip gaplanylmaga we gaplanylmaga degişli bolmadyk iýmit önümleriniň sanawy Türkmenistanyň Söwda we daşary ykdysady aragatnaşyklar ministrligi tarapyndan standartlandyryş we metrologiýa boýunça ygtyýarlylandyrylan döwlet edarasy we Türkmenistanyň Saglygy goraýyş we derman senagaty ministrliginiň Döwlet arassaçylyk we keselleriň ýaýramagyna garşy göreşmek gullugy bilen ylalaşylyp işlenip düzülýär we tassyklanylýar.

18-nji madda. Ýmit önümlerini, materiallary we önümleri saklamak hem-de daşamak

1. Ýmit önümlerini, materiallary we önümleri saklaýan hem-de daşýan edara görnüşli we şahsy taraplar şu aşakdakylara borçludurlar:

- olaryň howpsuzlygyny, hilini we abat saklanylmagyny üpjün etmäge;
- olary saklamagyň we daşamagyň şertlerine kadalaşdyryjy resminamalaryň talaplaryny berjaý etmäge.

2. Ýmit önümlerini, materiallary we önümleri saklamaga ýörite enjamlaşdyrylan jaýlarda ýol berilýär, bu jaýlar gurluşyk, sanitariýa we weterinariýa kadalaryna we düzgünlerine laýyk gelmelidir.

Ýmit önümleri öndürilende we dolanyşykda bolanda ýaramlylyk (ulanylyş) möhletiniň dowamynda olaryň hilini we howpsuzlygyny üpjün edýän şertlerde saklanylmalydyr.

Ulanýlmaga taýýar iýmit önümleri saklanylýanda, olaryň çig önümler we ýarymtaýýar önümler bilen bilelikde, hem-de zaýalanan, hili we howpsuzlygy şübhe döredýän önümler bilen oňat hilli önümleri bilelikde saklamaklyga rugsat berilmeýär.

Standartlarda, sanitariýa kadalarynda we söwda kadalarynda iýmit önümleriniň ýaramlylyk möhletleri öndürijiler tarapyndan dürli temperatura saklanýan şertlerini hasaba almak bilen bellenen bolmalydyr.

3. Ýmit önümlerini daşamak üçin ulanylýan kadalara we düzgünlere laýyklykda bu maksatlar üçin ýörite niýetlenilen we enjamlaşdyrylan ulag serişdeleri peýdalanylmalydyr.

Aýratyn tiz zaýalanylýan we tiz zaýalanylýan iýmit önümleri degişli temperatura şertlerinde sowadylýan we izotermiki awtoulaglarda daşalmalydyr.

Ýmit önümleri daşalanda haryt goňşyçylygynyň kadalary ýerine ýetirilmelidir. Taýýar iýmit önümlerini çig we ýarym taýýarlanan önümler bilen, şeýle hem azyk däl harytlar bilen bilelikde daşamaklyga rugsat berilmeýär.

4. Eger iýmit önümleri saklanylýanda we daşalanda iýmit önümleriniň degişli hiliniň ýitmegine hem-

de olaryň adamyň jany we saglygy üçin howply bolan häsiýetlere eýe bolmagyna getiren düzgün bozmalara ýol berilse, şeýle önümleri saklaýan we daşýan edara görnüşli we şahsy taraplar bu hakda ýmit önümleriniň eýelerini we olary alyan adamlary habarly etmäge borçludylar.

Şeýle ýmit önümleri ýerlenilmäge degişli däldir, olar bilermenler seljermesine iberilýär, şonuň netijesi boýunça-da başga maksatlar üçin peýdalanylýar ýa-da ýok edilýär.

5. Önümi taýýarlaýjylar saklanýş şertlerini görkezmek bilen, ýaramlylyk (ulanylyş) möhletini belleýärler. Önümi taýýarlaýjy ýaramlylyk (ulanylyş) möhletini bellemek bilen saklanýş şertleri berjaý edilende önümiň hiline we sarp edijiniň jany we saglygy üçin howpsuzlygyna bildirilýän talaplara laýyklygyny kepillendirmäge borçludyr.

19-njy madda. Ýmit önümleri, materiallar we önümler ýerlenilende olaryň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek üçin talaplar

1. Edara görnüşli we şahsy taraplar ýerlenýän ýmit önümlerini, materiallary we önümleri üçin laýyklyk güwänamasyny, önümiň gelip çykyşyny tassyklaýan öndürijiniň, getirijiniň resminamasyny (ýanhatlar, fakturalar, söwda satuw delilnamalar), ýerli önümler üçin bolsa hil şahadatnamalaryny edinmelidirler.

Ýmit önümlerini ilata ýerlemek Türkmenistanyň kanunçylygyna, kadalaşdyryjy-tehniki resminamalara, sanitariýa we weterinariýa kadalaryna we düzgünlerine, şeýle hem söwda kadalaryna laýyklykda alnyp barylmaladyr.

2. Senagat arkaly öndürilmedik ýmit önümlerini bazarlarda ýerlemäge satyjylarda şeýle ýmit önümleriniň diňe bellenen talaplara laýyk gelşini tassyklaýan bazarlardaky ýmit arassaçylyk barlaghanasynyň netijenamasy bar bolan mahalynda ýol berilýär.

Mal önümlerini bazarlara getirmeklige, diňe weterinariýa gullugynyň netijenamasy esasynda rugsat berilýär.

3. Şu aşakdaky ýmit önümleriniň ýerlenilmegine ýol berilmeýär:

- güwänama bermek boýunça ygtyýarlylandyrylan döwlet edaralary tarapyndan laýyklyk güwänamasy bolmadyk;

- şeýle ýmit önümleriniň Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen talaplara laýyk gelýändigini tassyklaýan weterinariýa, sanitariýa we fitosanitariýa gulluklarynyň netijenamalary bolmadyk;

- şu Kanunyň 25-nji maddasyna laýyklykda ýaramaz hilli we adamyň jany we saglygy üçin howply diýlip hasap edilen;

- olary saklamak we ýerlemek üçin degişli şertleriň bolmadyk ýagdaýynda;

Ölçenilip gaplanylmadyk we gaplanylmadyk görnüşde ýerlenilmäge rugsat edilen ýmit önümleriniň Sanawyna girmeyän ölçenip gaplanylmadyk we gaplanylmadyk ýmit önümleriniň söwda ulgamynda ýerlenilmegine ýol berilmeýär.

4. Kadalaşdyryjy namalaryň talaplaryna laýyk gelýän ýmit önümlerini, materiallary we önümleri ýerlemek işi Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ygtyýarlylandyrylan edaralary tarapyndan tassyklanylýan Kadalaryna laýyklykda geçirilýär.

5. Eger-de ýmit önümleri, materiallary we önümleri ýerlenilende düzgün bozulmalara ýol berlip, olaryň hiliniň üýtgemegine we adamyň jany we saglygy üçin howply häsiýetleriň emele gelmegine getirse, onda ýmit önümlerini ýerlemek bilen meşgullanýan edara görnüşli we şahsy taraplar bu önümleri satuwdan aýyrmaly we mümkin boldugyndan olary alyjylardan yzyna alyp Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertibe laýyklykda başga maksatlar üçin ulanmaly ýa-da ýok etmeli.

6. Öndüriji tarapyndan ýaramlylyk (ulanyş) möhleti görkezilmedik tiz zaýalanýan we konserwirlenen ýmit önümleriniň gaplary açylandan soň, olaryň ýaramlylyk (ulanylyş) möhleti 12 sagatdan köp bolmaly däldir.

7. Bazarlaryň işine gözegçiligi Türkmenistanyň Söwda we daşary ykdysady aragatnaşyklar ministrligi amala aşyrýar.

20-nji madda. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň dolanyşygy

1. Dolanyşykda diňe Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda döwlet belligine alnan we laýyklyk güwänamasy, hil şahadatnamasy we gelip çykyşyny tassyklaýan resminamasy bar bolan, kadalaşdyryjy

resminamalaryň talaplaryna doly laýyk gelýän ýmit önümleri, materiallar we önümler bolup biler.

2. Şu Kanunyň 25-nji maddasyna laýyklykda ýaramaz hilli we adamyň jany we saglygy üçin howply diýlip hasap edilen ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň dolanyşygy gadagandyr. Şeýle ýmit önümleri şu Kanunyň 27-nji maddasyna laýyklykda ýerlenilmäge degişli däldir, olar başga maksatlar üçin peýdalanylýar ýa-da ýok edilýär.

3. Döwlet gözegçilik we barlag edaralary Türkmenistanyň kanunçylygyna hem-de şu Kanuna laýyklykda ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň dolanyşygynyň ähli başgançaklaryna hemişelik gözegçiligi üpjün etmäge borçludurlar.

21-nji madda. Ýmit önümlerini, materiallary we önümleri Türkmenistanyň çäğine getirmek

1. Türkmenistanyň çäğine getirilýän ýmit önümleri, materiallar we önümler şu Kanunyň hem-de Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň talaplaryna laýyk gelmelidir.

2. Türkmenistana getirilýän ýmit önümleriniň, azyklyk çig malynyň, materiallaryň we önümleriň hili we howpsuzlygy boýunça hereket edýän kadalara we düzgünlere laýyk gelşi Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde döwlet gözegçilik we barlag edaralary tarapyndan kesgitlenilýär.

3. Eger ýmit önümleriniň ýaramlylyk möhletiniň gutarmagyna çenli taýýarlanylýan pursatyndan hasaplanýan wagtyň azyndan 50 göterimi galan bolsa, beýleki döwletlerden olary Türkmenistanyň çäğine getirmek gadagandyr.

Ýmit önümleriniň gabyndaky (etiketkasyndaky) ýazgylar Türkmenistanyň döwlet dilinde we (ýa-da) rus we (ýa-da) iňlis dillerinde bolmalydyr, öndürilen, saklamak, ýaramlylyk (peýdalanmak) möhleti hakynda ýazgylar bolsa umumy kabul edilen halkara ýyl hasabyna laýyk gelmelidir.

4. Türkmenistanyň çäğine ýmit önümlerini, materiallary we önümleri getirmeklik we ýerlemeklik aşakdaky ýagdaýlarda gadagan edilýär:

1) önümiň gelip çykyşy barada, hiliniň we howpsuzlygynyň kadalaşdyryjy resminamalaryň talaplaryna laýyklygyny kepillendirýän resminamalary ýok bolanda;

2) olaryň sanitariýa, weterinariýa, fitosanitariýa kadalary we düzgünleri boýunça Türkmenistanyň kanunçylygynyň talaplaryna laýyk gelmedik ýagdaýynda;

3) önümler genetiki modifisirlenen çeşmeleri (organizmleri) ulanylyp taýýarlanylýanda;

4) eger-de şol ýmit önümlerine standartlar bar bolan ýagdaýynda, olar tehniki şertler boýunça öndüren bolsa, täze önümiň hili standartda göz önünde tutulanyndan ýokary bolan ýagdaýlar muňa degişli däldir;

5) önümlerde kadalaşdyryjy-tehniki resminamalaryň talaplaryna laýyklykda degişli belgileriň ýok bolan ýagdaýynda;

6) ýaramlylyk (ulanylyş) möhleti geçende;

7) düzüminde gadagan edilen ýmit goşundylary bar bolanda, şeýle hem olaryň düzüminde ulanylmagy rugsat edilen 3-den köp görnüşli sintetiki reňkleýjiler bolan ýagdaýynda;

8) eger-de önüm keseki haryt nyşany bilen belgilenen bolsa;

5. Polistirol, metal gabynda we “tetrapak” görnüşli gaplarda taýýar önüm möçberinde 18 göterimden köp etil spirtini saklaýan alkol önümini getirmek we ýerlemek gadagandyr.

6. Türkmenistana getirilýän ýmit önümlerini, materiallary we önümleri gümrük taýdan resmileşdirmek hem-de olary Türkmenistanyň çäginde dolanyşyga çykarmak şu Kanunyň 9-njy maddasyna laýyklykda ýmit önümleriniň döwlet belligine alnandygy hakyndaky şahadatnamanyň hem-de Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde güwänamalandyrmak boýunça ygtyýarlylandyrylan döwlet edarasy tarapyndan berilýän laýyklyk güwänamasy, ýük gümrük resminamasy bilen bilelikde gümrük edarasyna berlenden soň amala aşyrylýar.

7. Kadalaşdyryjy resminamalaryň Türkmenistanyň çäğine getirilýän ýmit önümlerine, materiallara we önümlere bolan talaplarynyň ýerine ýetirilendigi hakynda taýýarlaýjylaryň we önüm üpjün edijileriň borçnamalary, ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň her bir tapgyry iberilende olaryň kadalary we düzgünleri berjaý ediş kepillikleri olary ibermek şertnamalarynyň (kontraktlarynyň) hökmany şertidir.

8. Getirilýän ýmit önümleri, materiallar we önümler Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda hökmany suratda güwänamalandyrylmaga degişlidir.

9. Eger getirilýän ýmit önümleri, materiallar we önümler kadalaşdyryjy resminamalaryň talaplaryna,

olaryň hiline we howpsuzlygyna bildirilýän bellenilen düzgünlere we kadalara laýyk gelmese, şeýle ýmit önümleri, materiallar we önümler olaryň eýeleri tarapyndan Türkmenistanyň çäginden çykarylmaladyr.

Eýesi tarapyndan bu talaplar ýerine ýetirilmedik mahalynda, şeýle önüm Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda olaryň elinden alynmaga, başga maksatlar üçin peýdalanylmaga ýa-da Harytlary ýok etmek gümrük düzgüni hakynda Düzgünnama laýyklykda ýok edilmäge degişlidir.

10. Epidemiologiki ýagdaýy göz önünde tutup, harytlaryň bazar konýukturasyna we Türkmenistanyň milli aýratynlyklaryna laýyklykda, gorag çärelerini amala aşyrmak üçin Türkmenistanyň Saglygy goraýyş we derman senagaty ministriliginiň Döwlet arassaçylyk we keselleriň ýaýramagyna garşy göreşmek gullugynyň we Türkmenistanyň Söwda we daşary ykdysady aragatnaşyklar ministriliginiň daşary ýurtlardan getirilýän azyklyk çig malynyň, ýmit önümleriniň, ýmit we biologiki işjeň goşundylarynyň käbir görnüşleriniň getirilmegini gadagan etmäge ýa-da çäklendirmäge Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda hukuklary bardyr.

22-nji madda. Ýmit goşundylarynyň getirilmegine, ulanylmagyna we ilata ýerlenilmegine bildirilýän umumy talaplar

1. Ýmit goşundylary, olaryň ulanylmagyna Türkmenistanyň Saglygy goraýyş we derman senagaty ministriliginiň Döwlet arassaçylyk we keselleriň ýaýramagyna garşy göreşmek gullugynyň rugsady bar bolanda Türkmenistanyň çägene getirilip biliner.

2. Ýmit goşundylarynyň Türkmenistanyň çägene getirilmegi we döwlet tarapyndan hasaba alynmagy olaryň hilini we howpsuzlygyny kepillendirýän resminamalaryň bar bolan mahalynda amala aşyrylýar:

- onuň himiki formulasyny görkezmek bilen maddanyň ýa-da preparatyň häsiýetnamasy, alynýs usuly, esasy maddanyň mukdary, ýarymönümleriň, garyndylaryň barlygy we möçberi, arassalyk derejesi, toksikologiki häsiýetnamalary, şol sanda haýwan organizmindäki metabolizm, garaşylýan tehnologiki netijelere ýetmegiň mehanizmi, ýmit önümleri bilen özara täsir edişende emele gelmegi mümkin bolan önümler;

- täze önümiň ulanylmagynyň esaslandyrmasy, onuň ulanylyp gelinýän goşundylardan artykmaçlygy;

- ýmit goşundylarynyň we kömekçi serişdeleriň ulanylyan ýmit önümleriniň Sanawy, garaşylýan tehnologiki netijelere ýetmek üçin gerek bolan dozasy;

- tehniki resminamalar, şol sanda ýmit önümlerinde ýmit goşundylaryny (onuň özgeren önümlerini) barlamagyň usullary;

- eksport edýän ýurtda (öndüriji) olaryň ulanylmagyna saglygy goraýyş edaralarynyň rugsady.

3. Ýmit goşundylarynyň hili we howpsuzlygy önümiň anyk bir görnüşiniň sanitariýaiepidemiologiki bilermenlik barlagynyň esasynda we onuň Türkmenistanyň kadalaşdyryjy resminamalaryna we ÝS-iň görkezmeleri we OHHG - BSGG-nyň ýöriteleşmeleri ýaly halkara talaplaryna we beýleki kadalaşdyryjy resminamalaryna laýyklygyna baha bermek esasynda kesgitlenilýär.

Ýmit goşundylarynyň ulanylyşyna hemişelik gözegçilik amala aşyrylýar we ulanyş şertleriniň üýtgemegi we olaryň negatiw häsiýetleri barada täze ylmy maglumatlar mälim bolanda olaryň ulanylmagy çäklendirilýär ýa-da gadagan edilýär

4. Ýmit goşundylary hiline, howpsuzlygyna we ulanyş mukdaryna bellenilen talaplara hökman laýyk gelmelidir.

5. Bölek söwda üçin niýetlenilen ýmit goşundylary, olaryň alyjylar gabynda gaplanylmagyny, belgilenmegini we ulanmak boýunça gözükdirijileriň (ulanyş usullary, dozalary we ş.m.) bolmagyny göz önünde tutýan kadalaşdyryjy tehniki resminamalar boýunça öndürilmelidir;

6. Önüm öndürijiler we satyjylar ýmit goşundylary taýýarlanylanda we ýerlenileninde olaryň howpsuzlygyny kepillendirmäge borçludylar.

Önüm öndüriji şol ýmit goşundylar öndürilende genetiki taýdan modifisirlenen organizmleriň we çeşmeleriň ulanylmandygy barada maglumat bermäge borçludylar.

7. Ýmit goşundysyna laýyklyk güwänamasyny almak üçin öndürijiniň ýmit goşundysyna geçiren fiziki himiki, toksikologiki barlaghana barlaglarynyň kada boýunça we hakyky kesgitlenen mukdarlary görkezilen netijenamalary, kadalaşdyryjy tehniki resminamalary we beýleki zerur bolan maglumatlary hökmany berilmelidir.

8. Şu Kanunda bellenilen talaplara laýyk gelmeýän ýmit önümleriniň we ýmit goşundylarynyň Türkmenistanyň çägene getirilmegi, ulanylmagy we ýerlenilmegi gadagan edilýär.

23-nji madda. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň

dolanyşygy boýunça işi amala aşyrýan adamlara bildirilýän talaplar

1. Ýmit önümlerini, materiallary we önümleri taýýarlamak, olaryň dolanyşygy, söwda we jemgyýetçilik ýimti çygrynda hyzmat etmek bilen gös-göni baglanyşykly işgärler Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda işe girenlerinde hökmany deslapky, işleýän döwründe bolsa yzygiderli lukmançylyk barlaglaryndan, şeýle hem sanitariýa-gigiýena okuwyny geçmäge borçludylar.

Işgärleriň bu toparynyň lukmançylyk barlaglaryndan we sanitariýa-gigiýena okuwyny geçmeginiň tertibi, şeýle hem ýmit önümleriniň dolanyşygy, söwda we jemgyýetçilik ýimti çygrynda hyzmatlary etmek, şeýle hem materiallary we önümleri öndürmek bilen baglanyşykly adamlar üçin lukmançylyk taýdan garşy gelmeleriň sanawy Türkmenistanyň Saglygy goraýyş we derman senagaty ministrligi tarapyndan tassyklanylýar.

Ýmit önümleriniň dolanyşygy bilen meşgullanýan adamlar söwda we gigiyeniki kadalaryny berjaý etmek, ýmit önümleri bilen işlemek üçin gerek bolan tejribä, bilime we hünäre eýe bolmalydyrlar, munuň özi degişli resminamalar bilen tassyklanmalydyr. Ýmit önümleriniň dolanyşygy bilen meşgullanýan edara görnüşli taraplar arassaçylyk we keselleriň ýaýramagyna garşy göreşmek gullugynyň edaralary bilen bilelikde olaryň taýýarlanylýşynyň we okadylyşynyň netijeliligine yzygiderli baha bermelidirler.

2. Ýokanç keseller bilen keselli hassalar, şeýle keselleri bar diýlip sübhelenilýän we ýokanç keseller bilen kesellän hassalar bilen gatnaşykda bolan adamlar, ýokanç keselleri döredijileri göterijiler, şeýle hem lukmançylyk barlaglaryny we sanitariýa-gigiýena okuwundan geçmedik işgärler ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň dolanyşygy, söwda we jemgyýetçilik ýimti çygrynda hyzmatlar bilen baglanyşykly işlere goýberilmeýär.

24-nji madda. Ýmit önümleriniň hili we howpsuzlygy hakynda maglumat

1. Azyk önümlerini taýýarlamak we ýerlemek, söwda we jemgyýetçilik ýimti çygrynda hyzmat etmek boýunça işi amala aşyrýan edara görnüşli we şahsy taraplar alyjylara ýa-da sarp ediljilere, şeýle hem döwlet gözegçilik we barlag, ýerine ýetirij ýerli häkimiýet we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralaryna ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hili we howpsuzlygy, bellenen talaplaryň berjaý edilişi hakynda doly we dogry maglumaty bermäge borçludylar.

2. Döwlet gözegçilik we barlag edaralary ýmit önümleriniň hili we howpsuzlygy hakyndaky, olar taýýarlanylanda we ýerlenilende, söwda we jemgyýetçilik ýimti çygrynda hyzmat edilende kadalaşdyryjy we tehniki resminamalaryň talaplarynyň berjaý edilişi hakyndaky, ýmit önümleriniň döwlet belligine alnandygy we güwänamalandyrylandygy hakyndaky, şeýle hem kadalaşdyryjy resminamalar hem-de ýaramaz hilli we adamyň jany hem-de saglygy üçin howply ýmit önümleriniň ýerlenilmeginiň önüni almak baradaky çäreler hakyndaky maglumat bilen döwlet hakimiýeti we dolandyryş, ýerine ýetiriji ýerli häkimiýet, ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralaryny, edara görnüşli we şahsy taraplary üpjün edýärler.

IV bap. Ýaramaz hilli we adamyň jany hem-de saglygy üçin howply hasap edilýän ýmit önümleri, materiallar we önümler, olary başga maksatlar üçin peýdalanmak ýa-da ýok etmek

25-nji madda. Ýaramaz hilli we adamyň jany hem-de saglygy üçin howply hasap edilýän ýmit önümleri, materiallar we önümler

1. Ýmit önümleri, materiallar we önümler şu aşkdaky halatlarda ýaramaz hilli we adamyň jany hem-de saglygy üçin howply hasap edilýär hem-de olar dolanyşykda bolup bilmezler:

- laýyklyk güwanamasy, ýmit önümleriniň gelip çykyşyny tassyklaýan, olary taýýarlaýjynyň, önüm iberijiniň ýa-da getirijiniň resminamalary bolmasa;
- döwlet belligine alnandygy hakynda maglumat bolmasa;
- ýmit önümleri olaryň hilini we howpsuzlygyny kadalaşdyrýan kadalaşdyryjy we tehniki resminamalaryň talaplaryna laýyk gelmese;

- ýaramaz hiliniň görnetin alamatlary bar bolanda;
 - ýaramlylyk möhleti ýa-da onuň gutaranlygy hakynda we öndürilen senesi barada maglumat bolmasa;
 - ölçenip gaplanylmadyk, gaplanylmadyk bolsa we kadalaşdyryş resminamalarynda göz önünde tutulan maglumatlary özünde saklaýan belligi bolmasa;
 - olaryň galplaşdyrylandygy anyklanylanda;
 - olar taýýarlanylanda genetik taýdan modifisirlenilen çeşmeler peýdalanylýan bolsa.
2. Adamyň janyna hem-de saglygyna howp döredýän ýmit önümleri, materiallar we önümler döwlet gözegçilik we barlag edaralarynyň çözüdi boýunça dolanyşykdan aýrylmaga degişlidir.

26-njy madda. Ýaramaz hilli we howply ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriniň seljermesi

1. Ýaramaz hilli we howply ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriniň seljermesi olaryň başga maksatlar üçin peýdalanmak we ýok etmek mümkinçiliklerini kesgitlemek üçin geçirilýär.
2. Ýmit önümleri, materiallar we önümler sanitariýa-epidemiologiýa, weterinariýa we fitosanitariýa we haryt öwreniş seljermeleriniň netijeleri boýunça, şeýle hem beýleki ygtyýarlylandyrylan döwlet gözegçilik we barlag edaralarynyň netijenamasy boýunça ýaramaz hilli we adamyň jany hem-de saglygy üçin howply diýlip hasap edilip bilner.
3. Seljermesi ýmit önümleriniň ýany bilen iberilen resminamalarynyň kadalaşdyryjy we tehniki resminamasynyň talaplaryna laýyk gelýändigine, daşky görnüşiniň gözden geçirmesiniň netijesine, gaplanyş we belgileniş ýagdaýyna, etiketkadaky ýazgylara we alyjylar üçin niýetlenilen beýleki maglumatlara we barlaghana barlaglaryna (synaglaryna) baha bermekligi öz içine alýar.
4. Seljermesi we barlaghana synaglary üçin ýmit önümlerinden nusgalyk almaklyk döwlet gözegçilik we barlag edaralarynyň wekili tarapyndan şol önümleriniň eýesiniň gatnaşmagynda amala aşyrylýar.
5. Gelip çykyşy eýesi tarapyndan subut edilmedik we adamyň jany we saglygy üçin howply ýmit önümleri, materiallar we önümler, şeýle-de ýaramaz hiliniň görnetin alamatlary bolan ýagdaýynda, bu önümler barlaghana seljermesiniň geçirilmän ýok edilmäge degişlidir.
6. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriniň geçirilen seljermesiniň netijeleri netijenama görnüşinde resmileşdirilýär we onda ýmit önümleriniň kadalaşdyryjy resminamalaryň talaplaryna laýyk gelýändigini ýa-da gelmeýändigini görkezilýär hem-de olary başga maksatlar üçin peýdalanmaga ýa-da ýok etmegiň mümkin bolan usullary anyklanylýar.
- Ýmit önümlerini ýok etmek barada çözüti kabul edilende, olary ýok etmegiň mümkin bolan usullary we şertleri döwlet gözegçilik we barlag edaralary tarapyndan kesgitlenilýär we bu barada önümiň eýesine duýdurylýar.
7. Döwlet gözegçilik we barlag edaralarynyň azyk önümleriniň ýmit hökmünde ulanylmagyny gadagan etmek ýa-da olary ýok etmek baradaky çözütlere şikayat edilmegi, önümiň eýesiniň resmi taýdan duýdurylan wagtyndan soň on gününň dowamynda amala aşyrylýar.
8. Şahsy we edara görnüşini taraplaryň arzalary boýunça ýmit önümleriniň garaşsyz seljermesi Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda geçirilýär.

27-nji madda. Ýaramaz hilli we adamyň jany hem-de saglygy üçin howply ýmit önümlerini, materiallary we önümleri başga maksatlar üçin peýdalanmak we ýok etmek

1. Döwlet gözegçilik we barlag edaralary tarapyndan niýetlenilişi boýunça peýdalanmaga ýaramsyz diýlip hasap edilen ýmit önümleri, materiallar we önümler önümçilikden we ýerlenilmekden eýesi tarapyndan aýrylýar. Şeýle önümler niýetlenilen maksady boýunça peýdalanylmaga degişli däldir.
2. Ýok edilmäge degişli ýmit önümleri, materiallar we önümler degişli döwlet gözegçilik we barlag edarasynyň wekilleriniň gatnaşmagynda onuň eýesi ýa-da eýesiniň şertnama boýunça ýa-da ýazmaça ylalaşygy boýunça bu işi ýerine ýetirmegi tabşyrylan guramasy tarapyndan tehniki taýdan islendik elýeterli we ygtybarly usul bilen denatuirlenilýär (olaryň mundan beýläk niýetlenilişi boýunça peýdalanylmak mümkinçiligini aradan aýyrylan ýagdaýa getirilýär).
3. Ýmit önümlerini başga maksatlar üçin peýdalanmaga ýa-da ýok etmegiň möhleti döwlet

gözegçilik we barlag edaralary tarapyndan, bu işleri amala aşyrmak üçin zerur gerekli bolan wagtyň çäklerinde kesgitlenýär.

4. Ýmitlik üçin ulanylmagy gadagan edilen ýmit önümi diňe weterinariýa gullugynyň netijenamasy boýunça haýwanlaryň ými hökmünde ulanylyp bilner.

5. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň başga maksatlar üçin peýdalanmagy ýa-da ýok edilmegi onuň eýesi ýa-da eýesiniň şertnama boýunça bu işleri ýerine ýetirmegi tabşyryan guramasy tarapyndan, toparyň gatnaşmagynda amala aşyrylýar. Toparyň düzümine, olary başga maksatlar üçin peýdalanmak ýa-da ýok etmek barada çözüň çykaran döwlet gözegçilik we barlag edarasynyň wekilleri, ýerli häkimiýet we ýerli öz-özüň dolandyryş edaralarynyň wekilleri, zerur halatlarda bolsa gümrük gullugynyň we jemgyýetçilik birleşmeleriniň wekilleri girýär.

Ýmit önüminiň başga maksatlar üçin peýdalanylmagy ýa-da ýok edilmegi bellenen görnüşdäki delilnama bilen resmileşdirilýär.

6. Ýmit önümini başga maksatlar üçin peýdalanmak ýa-da ýok etmek toparyň gatnaşmagynda, daşky gurşawy goramak boýunça talaplaryň hökmüni berjaý edilmegi bilen tehniki taýdan islendik elýeterli we ygtybarly usulda amala aşyrylýar.

Adamlar we haýwanlar üçin howply ýokanç keselleri döredijiler bilen hapalanan ýmit önümleri ýok edilmezinden öňürti ýa da ýok edilýän wagtynda zyýansyzlandyrylýar.

Ýmit önüminiň ýok edilmegi termiki, himiki, mehaniki usul bilen, ýa da beýleki täsirler bilen (ýakmak, bozmak, gömmek we beýlekiler) amala aşyrylýar.

7. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň eýesi tarapyndan şu maddanyň talaplary ýerine ýetirilmedik halatynda, ony jogapkärçilige çekmek üçin maglumatlar derňew edaralaryna geçirilýär.

8. Ýaramaz hilli we adamyň jany hem-de saglygy üçin howply ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň seljermesi, satuwdan aýrylmagy, saklanylmagy, daşalmagy we başga maksatlar üçin peýdalanylmagy ýa-da ýok edilmegi bilen baglanyşykly we beýleki çykdaýylar önümiň eýesi tarapyndan tölenýär.

V bap. Jemleýji düzgünler

28-nji madda. Ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hili we howpsuzlygy hakyndaky kanunçylygyň bozulmagy üçin jogapkärçilik

1. Şu Kanuny, Türkmenistanyň ýmit önümleriniň, materiallaryň we önümleriň hilini hem-de howpsuzlygyny üpjün etmek babatdaky beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryny bozmakda günäkär bolan döwlet gözegçilik we barlag edaralarynyň wezipeli adamlary, eýeçiligiň görnüşlerine garamazdan, edara görnüşli taraplar we şahsy taraplar Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde jogapkärçilik çekýärler.

2. Şu Kanunyň, Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatdaky talaplarynyň bozulmagy netijesinde adamyň janyna hem-de saglygyna ýetirilen zyýanyň öwezi günäkär adamlar tarapyndan Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda dolunmaga degişlidir.

29-njy madda. Halkara şertnamalary

Eger Türkmenistanyň halkara şertnamalarynda ýmit önümleriniň hilini we howpsuzlygyny üpjün etmek babatda şu Kanunda göz önünde tutulandakydan başga kadalar bellenen bolsa, onda halkara şertnamalarynyň kadalary ulanylýar.

Türkmenistanyň Prezidenti
Gurbanguly Berdimuhamedow
Aşgabat şäheri
2009-njy ýylyň 18-nji apreli
№ 31-IV